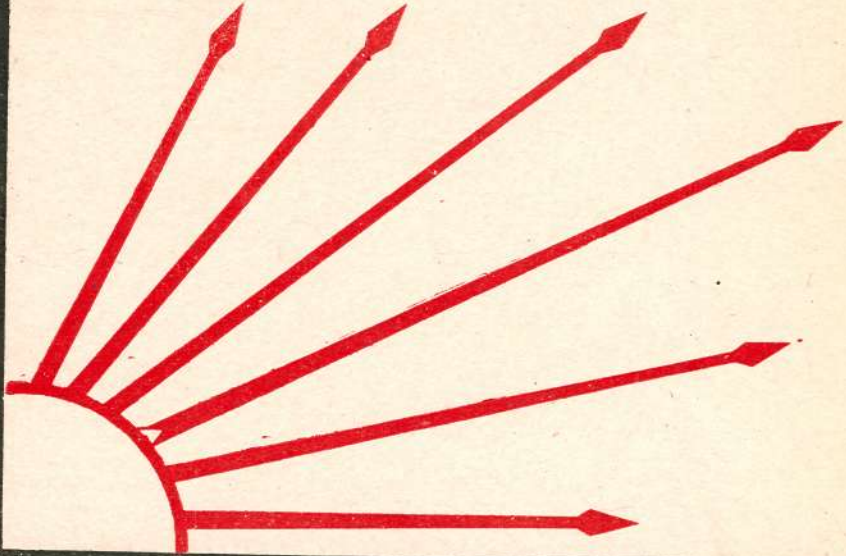

C.H.P.

5

BÜYÜK KURULTAY

ZABITLARI

ANKARA
ULUS BASIMEVİ

.S.
170
II

C. H. P.

BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAY
ZABITLARI

29 MAYIS 939 — 3 HAZİRAN 939

1939
ANKARA
ULUS BASİMEVİ

PARTİ NİZAMNAMESİNE GÖRE BÜYÜK KURULTAYIN İŞLERİ

- 1. — Değişmez Genel Başkan veya vekili tarafından Büyük Kurultayın açılışı.**
 - 2. — :**
 - A) İki Başkan vekili,altı sekreter seçimi**
 - B) Değişmez Genel Başkanın söylevi (veya okutturacakları bildirik),**
 - C) On beşer üyeli program - nizamname, hesap ve yirmi beş üyeli dilek komisyonlarının seçimi,**
 - Ç) Program - nizamname projeleri ve hesap hülâsaları ile dilekler hakkında Genel Sekreterlikten gönderilen tezkerelerin okunması ve komisyonlara havalesi.**
 - 3. — Büyük Kurultay komisyonlarınca incelenip umumî heyetle müzakere ve tasvibine arzolunan işler.**
 - 4. — Genyönkurul üyelerinin seçimi.**
 - 5. — Büyük Kurultayca Partiye verilen yeni istikamet hakkında değişmez Genel Başkanın söylevi, (bu söylev yerine Değişmez Genel Başkan Büyük Kurultay kapandıktan sonra bir beyanname neşredebilir.),**
-

**BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAY REİS VEKİLLİKLERİNE VE
KATIPLIKLARINA SEÇİLENLER**

Reis Vekilleri

**Abdülhalik Renda
Hilmi Uran**

**B. M. M. Reisi, Çankırı Mebusu
P .G. Reis Vekili Seyhan Mebusu**

Kâtipler

**Etem Menderes
Dr. Hayrullâh Diker
Cavit Oral
Vedit Uzgören
Sadri Ertem
Hilmi Athoğlu**

**Aydın Delegesi
İstanbul Delegesi
Niğde Mebusu
Kütahya Mebusu
Kütahya Mebusu
Ankara Delegesi**

BÜYÜK KURULTAY TARAFINDAN SEÇİLEN PROGRAM - NİZAMNAME ENCÜMENİ

Şemsettin Günaltay	Sivas Mebusu	Reis
M. Ali Yörüker	Samsun Mebusu	Mazbata Muharriri
Adnan Menderes	Aydın Mebusu	Kâtip
Osman Gonen	Balıkesir Delegatesi	Azalar
Recep Sezgin	Erzincan Delegatesi	"
Adem Çilsal	Kayseri Delegatesi	"
İ. Mehmet Uğur	Sivas Mebusu	"
M. Erdem	Bursa Delegatesi	"
Sabri Karaçayır	Bolu Delegatesi	"
Mehmet Aldemir	İzmir Mebusu	"
İzzet Akosman	Afyon Mebusu	"
Hacim Çarıklı	Balıkesir Mebusu	"
Ziya Uçüncü	Çorum Delegatesi	"
Lütfi Berkmen	Konya Delegatesi	"
Saip Mumcu	Afyon Delegatesi	"

BÜYÜK KURULTAY TARAFINDAN SEÇİLEN HESAP ENCÜMENİ

Mahmut Esat Bozkurt	İzmir Mebusu	Reis
Şeref Uluğ	Urfa Mebusu	Mazbata Muharriri
Osman Cudi Gürsoy	Samsun Delegatesi	Kâtip
Naili Küçüka	Denizli Delegatesi	Aza
Gl. Aşır Atlı	Bursa Delegatesi	"
Cemal Kovalı	Tokat Mebusu	"
Ahmet Faik Abasıyanık	Kocaeli Delegatesi	"
İbrahim Kemal Baybura	İstanbul Delegatesi	"
Ali Zırh	Rize Mebusu	"
Hüseyin Tokuç	Tekirdağ Delegatesi	"
Hayrullâh Ürkün	Kayseri Delegatesi	"
Ahmet Hilmi Kalaç	Kayseri Delegatesi	"
Ömer Küntay	Kars Mebusu	"
Dr. Muhtar Berker	İçel Mebusu	"
Halil Benli	Kütahya Delegatesi	"

BÜYÜK KURULTAY TARAFINDAN SEÇİLEN DİLEK ENCÜMENİ

İsmet Eker	Çorum Mebusu	Reis
Ali Rıza Erten	Mardin Mebusu	Mazbata Muharriri
Fakihe Öymen	İstanbul Mebusu	Kâtip
Dr. Tevfik Aslan	Kastamonu Mebusu	Aza
Hüsnü Yaman	Manisa Mebusu	"
Şakir Kınacı	Ankara Mebusu	"
Şevki Alpagut	Niğde Delegatesi	"
Gl. Refet Bele	İstanbul Mebusu	"
Nazmi Toker	Kayseri Mebusu	"
Talat Onay	Giresun Mebusu	"
Asım Bektaş	Yozgat Delegatesi	"
Şevket Erdoğan	Gümüşane Mebusu	"
Muzaffer Akpınar	Balıkesir Mebusu	"
Nihat Arkat	Zonguldak Delegatesi	"
Tevfik Temelli	Bitlis Mebusu	"
Münip Boya	Van Mebusu	"
Raşit Usumu	Çanakkale Delegatesi	"
Hayrullâh Özbudun	Ankara Delegatesi	"
Dr. Arif Arkan	Çankırı Mebusu	"
Ragıp Akça	Kocaeli Mebusu	"
Tahir Tüfekçi	Tokat Delegatesi	"
Ziya Kayran	Maraş Mebusu	"
Alâaddin Tiritioğlu	Kütahya Mebusu	"
Dr. Tuğamiral Hakkı Şinasi Erel	İstanbul Mebusu	"
Ekrem Pekel	Yozgat Mebusu	"

**BAŞVEKİL Dr. REFIK SAYDAM'IN REİSLİĞİNDE 30. 5. 1939 SALI GÜNÜ
SAAT 10 DA PARTİ KURULTAYI NAMINA ATATÜRK'ÜN KABRİNE
HÜRMET VE TAZİM ÇELENGİ KOYAN HEYET :**

Dr. Fikri Tuzer
Hilmi Uran
Hikmet Işık
Faik Ahmet Barutçu
Dr. Sadi Konuk
Edip Ergin
Rifat Börekçi
Kâzım Azamet
Etem Menderes
Mustafa Akman
Sadrettin Gözübüyük
Abdurrahman Mursal
Mitat Toroğlu
Nuri Bakkalbaş
Sadık Ölgün
Haşim Gür
Selim Ordulu
Naci Ali Morali
Atıf İnan

Erzurum Mebusu ve Parti Genel Sekreteri
Seyhan Mebusu
Sivas Mebusu
Trabzon Mebusu
Bursa Mebusu
Mardin Mebusu
Ankara Delegatesi
Antalya Delegatesi
Aydın Delegatesi
Çankırı Delegatesi
Erzurum Delegatesi
Hatay Delegatesi
İçel Delegatesi
Konya Delegatesi
Kütahya Delegatesi
Manisa Delegatesi
Samsun Delegatesi
İstanbul Delegatesi
İzmir Delegatesi

**T. B. M. M. REİSİ M. ABDÜLHALİK RENDA'NIN REİSLİĞİNDE MİLLİ
ŞEF İSMET İNÖNÜ'NE KURULTAYIN TAZİMLERİNİ ARZA
GİDEN HEYET**

Abdurrahman Mursal	Hatay murahhası
Arif Çubukçu	Ankara "
Naci Ali Moralı	İstanbul "
Dr. Mümtaz	Muğla "
Galip Demirel	Afyon "
Mustafa Rifat Kölek	Seyhan "
Ahmet Faik Abasıyanık	Kocaeli "
Ekrem Oran	İzmir "
Tevfik Bilgin	Zonguldak "
Etem Menderes	Aydın "

**BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYCA SEÇİLEN VE GELECEK KURULTAYA
KADAR ÇALIŞACAK UMUMİ İDARE HEYETİ**

Dr. Fikri Tuzer	Erzurum Mebusu
Tevfik Fikret Silay	Konya Mebusu
Halil Türkmen	Zonguldak Mebusu
Ali Rıza Erem	Çoruh Mebusu
Cevdet Kerim İncedayı	Sinop Mebusu
Dr. Zihni Ülgen	Bolu Mebusu
Hamdi Yalman	Ordu Mebusu
İskender Artun	Erzincan Mebusu
İsmail Sabuncu	Giresun Mebusu
Mümtaz Ökmen	Ankara Mebusu
Nafi Atuf Kansu	Giresun Mebusu
Rahmi Apak	Tekirdağ Mebusu
Salâh Cimcoz	İstanbul Mebusu
Sırrı Day	Trabzon Mebusu
Şevket Erdoğan	Gümüşane Mebusu
Şükrü Ali Ögel	İstanbul Mebusu

**BÜYÜK KURULTAY UMUMİ HEYETİNCE SEÇİLEN B. M. M. PARTİ
MÜSTAKİL GRUPO AZALARI**

Dr. Hüsamettin Kural	Ağrı Mebusu
Atif Akgüç	Bursa Mebusu
Fazlı Güleç	Bursa Mebusu
Emin Aslan Tokat	Denizli Mebusu
Zeki Mesut Alsan	Diyarbakır Mebusu
Aziz Akyürek	Erzurum Mebusu
Nakiye Elgün	Erzurum Mebusu
İzzet Arukan	Eskişehir Mebusu
Ali Rânâ Tarhan	İstanbul Mebusu
Ahmet Şükrü Esmer	İstanbul Mebusu
Ziya Karamürsel	İstanbul Mebusu
Şehime Yunus	İzmir Mebusu
Ali Rıza Türel	Konya Mebusu
Sadri Ertem	Kütahya Mebusu
Emrullâh Barkan	Malatya Mebusu
Rıdvan Nafiz Edgüler	Manisa Mebusu
Hüsnü Kitapçı	Muğla Mebusu
Fuat Sirmen	Rize Mebusu
Kemalettin Kâmi	Rize Mebusu
Abdurrahman Naci Demirağ	Sivas Mebusu
Nazım Poroy	Tokat Mebusu

Kâzım Azamet Delege
Mustafa Korkut "

A Y D I N

Adnan Menderes Mebus
Dr. Hulûsi Alataş "
Dr. Mazhar Germen "
Dr. Şakir Şener "
Mümtaz Kaynak "
Nazmi Topcuoğlu "
Nuri Göktepe "
Etem Menderes Delege
Neşet Akkor "
Ahmet Emin Arakayın "
Sami Kutlu "
Eyup Özbayın "

B A L I K E S İ R

Fahrettin Tiritioğlu Mebus
Fevzi Sözüner "
General Kâzım Özalp "
Hacim Çarıklı "
Hayrettin Karan "
Hilmi Şeremetli "
İsmail Hakkı Uzunçarşılı "
Mehmet Emir "
Muzaffer Akpınar "
Osman Niyazi Burcu "
Rahmi Selçuk "
Yahya Sezai Uzay "
Naci Kodanaz Delege
Pertev Etcioğlu "
Kâşif Acar "
Osman Gönen "
Basri Akın "

B İ L E C İ K

Dr. Gl. Besim Ömer Akalın Mebus
Dr. Muhlis Suner "
Salih Bozok "
Yahya Güven Delege
Nazif Arık "

B İ N G Ö L

Feridun Fikri Mebus
Necmettin Sahir "

B İ T L İ S

Süreyya Örgüevren Mebus
Tevfik Temelli "

B O L U

Cemil Özçağlar Mebus
Dr. Emin Cemal Suda "
Dr. Zihni Ülgen "
Emin Yerlikaya "
Fethi Okyar "
Hasan Cemil Çambel "
Lutfi Gören "
İhsan Yalçın Delege
Reşat Aker "
Şeref Sarıer "
Sabri Karaçayır "

B U R D U R

Dr. Ahmet Ruhi Yeşilyurt Mebus
İbrahim Necmi Dilmen "
Mehmet Sanlı "
Feyzi Bayraktar Delege
Dr. Cevdet Akın "

B Ü R S A

Atıf Akgüç Mebus
Dr. Galip Kahraman "
Dr. Refik Güran "
Dr. Sadi Konuk "
Fatin Güvendiren "
Fazlı Güleç "
Muhittin Baha Pars "
General Naci Tınaz "
Mustafa Fehmi Gerçeker "
Nevzat Ayas "
Refet Canitez "
Gl. Aşir Atlı Delege
Kâzım Akın "
Sadık Tahsin Arsal "
Tevfik Biricik "
Hüsnü Güven "
M. Erdem "
Saim Altıok "

ÇANAKKALE

Atıf Kamçıl	Mebus
Avni Yukaruç	"
Hilmi Ergeneli	"
Reşad Nuri Güntekin	"
Rusuhi Bulayırılı	"
Ziya Gevher Etili	"
Halil Dilmaç	Delege
Raif Güven	"
Raşit Usumu	"
Hilmi Önen	"
Ahmet Cevdet Selim	"

ÇANKIRI

Dr. Akif Arkan	Mebus
Fazıl Nazmi Örkün	"
Hüseyin Cahit Yalçın	"
Mustafa Abdulhalik Renda	"
Ziya Esen	"
Rifat Dolunay	Delege
Mustafa Akman	"

ÇORUH

Ali Rıza Erem	Mebus
Asım Us	"
Atıf Tüzün	"
Mazhar Müfit Kansu	"
Dr. Cemal Alper	Delege
Zihni Ural	"

ÇORUM

Dr. Mustafa Cantekin	Mebus
Eyup Sabri Akgöl	"
İsmail Kemal Alpsar	"
İsmet Eker	"
Münir Çağıl	"
Nuri Kayaalp	"
Süleyman Köstekcioğlu	"
Şakir Baran	"
Dr. Pertev Kalelioğlu	Delege
Nazmi Tombuş	"
Hüseyin Yalçın	"
Ziya Uçüncü	"
Abdulkadir Günay	"
Mahmut Sancak	"
Mustafa Tarhan	"

DENİZLİ

Dr. Hamdi Berkman	Mebus
Dr. Kâzım Samanlı	"
Emin Aslan Tokat	"
Fahri Akçakoca Akça	"
Necip Ali Küçüka	"
Tahir Berkay	"
Yusuf Başkaya	"
Hulûsi Oral	Delege
Esad Kaymakcı	"
Naili Küçüka	"

DİYARBAKIR

Cahit Çubuku	Mebus
Dr. İbrahim Tali Öngören	"
General Kâzım Söyüktekin	"
Rüştü Bekit	"
Veli Neceded Sungütay	"
Zeki Mesut Alsan	"
Zülfü Tiğrel	"

EDİRNE

Dr. Fatma Memik	Mebus
Faik Kaltakıran	"
Fuat Balkan	"
Osman Şahinbaş	"
Şazi İnanç	Delege
Hasan Yenice	"
Ahmet Koru	"

ELAZIĞ

Fazıl Ahmet Aykac	Mebus
Fethi Altay	"
Fuat Ağralı	"
Fuat Ziya Çiyiltepe	"
Sabit Sağıroğlu	"

ERZİNCAN

Abdulhalik Fırat	Mebus
Aziz Samih İter	"
İskender Artun	"
Saffet Arıkan	"
Salih Başotaç	"
Recep Sezgin	Delege
Mustafa Altınok	"

ERZURUM

Aziz Akyürek	Mebus
Dr. Ahmet Fikri Tuzer	"
Gl. Pertev Demirhan	"
General Zeki Soydemir	"
Münir Hüsrev Göle	"
Nafiz Dumlu	"
Nakiye Elgün	"
Salim Altuğ	"
Şükrü Koçak	"
Mesut Çankaya	Delege
Sadreddin Gözübüyük	"

ESKİŞEHİR

Emin Sazak	Mebus
Izzet Arukan	"
Osman Işın	"
Yusuf Ziya Özer	"
Nail Biricik	Delege
Ali Sölpük	"
Abidin Tokoğlu	"
Kâmil Kaplanlı	"

GAZİANTEP

Ahmet Aksu	Mebus
Bekir Kaleli	"
Dr. Abdurrahman Melek	"
Dr. Mehmet Ali Agakay	"
Mehmet Şahin	"
Nuri Pazarbaşı	"
Ömer Asım Aksoy	"
Bekir Aksoy	Delege
Abdullah Güzel	"

GİRESUN

Dr. Hasan Vasıf Somyürek	Mebus
Fikret Atlı	"
Gl. İhsan Sökmen	"
İsmail Sabuncu	"
Münir Akkaya	"
Nafi Atuf Kansu	"
Talât Onay	"
Eşref Dizdar	Delege
Tevfik Ekmen	"
Ahmet Tirali	"

GÜMÜŞANE

Durak Sakarya	Mebus
Edip Servet Tör	"
Hasan Fehmi Ataç	"
Şevket Erdoğan	"
Yusuf Ziya ZARBUN	"
Süleyman Daltaban	Delege
Hamit Ataç	"

HAKARİ

Izzet Ulvi Aykurt	Mebus
-------------------	-------

HATAY

Abdurrahman Mursal	Delege
İbrahim İnal	"
Ali Şelhum	"
Cevat Abalı	"

İÇEL

Ahmet Ovacık	Mebus
Dr. Muhtar Berker	"
Emin İnankur	"
Ferit Celâl Güven	"
Gl. Cemal Mersinli	"
Turhan Cemal Beriker	"
Mitat Toroğlu	Delege
Emin Alper	"
Halil Dolek	"
Muvaffak Uygur	"

İSPARTA

Hüsnü Özdamar	Mebus
Kemal Ünal	"
Mükerrem Ünsal	"
Remzi Ünlü	Delege
Hilmi Çakmakçı	"

İSTANBUL

Abidin Daver	Mebus
Ahmet Hamdi Denizmen	"
Ahmet Şükrü Esmer	"
Ali Kâmi Akyüz	"
Ali Rânâ Tarhan	"

Atıf Bayındır	Mebus
Dr. Refik Saydam	"
Dr. Tuğamiral H. Şinasi Erel	"
Fakihe Öymen	"
Galip Bahtiyar Göker	"
Gl. Kâzım Karabekir	"
Gl. Refet Bele	"
İbrahim Alâattin Gövsa	"
Sadettin Uraz	"
Salâh Cimcoz	"
Şükrü Ali Ögel	"
Ziya Karamürsel	"
İbrahim Kemal Baybura	Delege
Faide Esendal	"
Naci Ali Morali	"
Ferit Hamal	"
Hayrullah Diker	"

İ Z M İ R

Benal Arıman	Mebus
Celâl Bayar	"
Dr. Mustafa Bengisu	"
Hallî Mentеше	"
Hasan - Ali Yücel	"
Kâmil Dursun	"
Mahmut Esat Bozkurt	"
Mehmet Aldemir	"
Nazmi İlker	"
Rahmi Köken	"
Reşat Mimaroğlu	"
Sadettin Epikmen	"
Şehime Yunus	"
Şükrü Saracoğlu	"
Dr. Behçet Uz	Delege
Atıf İnan	"
Dr. Mitat Oral	"
Ekrem Oran	"
Nuri Fettah Esen	"
Rasim Dirim	"
Tahir Bor	"

K A R S

Esat Özoğuz	Mebus
Fuat Köprülü	"
Gl. Muhittin Akyüz	"
Hüsrev Kızıldoğan	"

Kahraman Arıklı	Mebus
Ömer Küntay	"
Şerafettin Karacan	"
Zihni Orhon	"
Dursun Erdağ	Delege
Mehmet Bağadır	"
Samet Oktay	"
Aliyar Vural	"
Fuat Araslı	"

K A S T A M O N U

Abidin Binkaya	Mebus
Dr. Tevfik Aslan	"
Hacer Dicle	"
Hilmi Çoruk	"
Hüsnü Açıksöz	"
Muharrem Celâl Bayar	"
Nuri Tamaç	"
Rıza Saltuğ	"
Tahsin Coşkan	"
İzzet Okay	Delege
Adil Acar	"
Mehmet Türkmen	"
Necdet Taner	"
Şükrü Conkbayır	"

K A Y S E R İ

Ahmet Hilmi Kalaç	Mebus
Faik Baysal	"
Nazmi Toker	"
Ömer Taşçıoğlu	"
Reşit Özsoy	"
Sadettin Serim	"
Salih Turgay	"
Suat Hayri Ürgüplü	"
Muharrem Özsan	Delege
Faik Seler	"
Adem Çilsal	"
Hayrullah Ürkün	"
Şükrü Nayman	"

K I R K L A R E L İ

Burhanettin Denker	Mebus
Dr. Fuat Umay	"
Hamdi Kuleli	"
Şevket Ödül	"
Zühtü Akın	"
Tahir Taner	Delege
Mustafa Apak	"

K I R Ő E H İ R

Dr. Yusuf Ziya Somer	Mebus
Hazım Breki	"
İzzet zkan	"
Mehmet Seyfeli	"
Sırrı KardeŖ	Delege
Ahmet Baytok	"

K O C A E L İ

Ali Dikmen	Mebus
Dr. Fuat Sorađman	"
İbrahim Diblan	"
İbrahim Süreyya Yiđit	"
İbrahim Tolon	"
Kemalettin Olpak	"
Orgeneral Ali Sait Akbaytađan	"
Ragıp Aka	"
Salâh Yargı	"
Mehmet Ali Kâğıtı	Delege
Ziya Heper	"
Ahmet Faik Abasıyanık	"
Cevat Adapazarlı	"
Enver Balkan	"
Zihni Kaman	"

K O N Y A

Ahmet Hamdi Dikmen	Mebus
Ali Muzaffer Göker	"
Ali Rıza Trel	"
Dr. Osman Şevki Uludađ	"
Fuat Gökbudak	"
Galip Gültekin	"
Gl. Ali Fuat Cebesoy	"
İzzet Erdal	"
Kâzım Gürel	"
Kâzım Okay	"
Mustafa UluŖan	"
Naim Hazım Onat	"
Şevki Ergun	"
Tevfik Fikret Sılay	"
Vehbi Bilgin	"
Ali Canıp Sümer	Delege
Şükrü Afacan	"
Rasim Erel	"
Ahmet Ően	"

Rakım umralı	Delege
Kemal Soysal	"
Ziya Gnc	"
Ali Fuat Belgin	"
Nuri BakkalbaŖı	"
Naciye zsoy	"
Lütfi Berkmen	"

K  T A H Y A

Alâattin Tiritđlu	Mebus
Besim Atalay	"
Dr. Ali Süha DelilbaŖı	"
Hüseyin Rahmi Grnar	"
Muhlis Erkmen	"
Mustafa Bacak	"
Recep Peker	"
Sadri Ertem	"
Vedit zgren	"
Etem Yücel	Delege
Hakkı Yılancığlu	"
Sadık lken	"
Halil Benli	"
Ahmet zkul	"

M A L A T Y A

Dr. Hilmi Oyta	Mebus
Emrullah Barkan	"
Gl. Osman Koptađel	"
Mahmut Nedim Zapı	"
Mehmet Şevket zpazarbaŖı	"
Mihri PektaŖ	"
Muttalip ker	"
Nasuhi Baydar	"
Osman Taner	"
Vasıf ıtay	"
Mustafa Karakyll	Delege
Sait Fırat	"

M A N İ S A

Asım Tmer	Mebus
Dr. Saim Uzel	"
Faik Kurtoğlu	"
Hikmet Bayur	"
Hüsnü Yaman	"
Kâni Karaosman	"

N İ Ğ D E

Cavit Oral	Mebus
Dr. Rasim Ferit Talay	"
Faik Soylu	"
Halit Mengi	"
Hazım Tebeyan	"
Naim Erem	"
Dr. Hüseyin Ülkü	Delege
Sabit Ecemiş	"
Ferit Eder	"
Yakup Ünal	"
Şevki Alpagut	"

O R D U

Ahmet İhsan Tokgöz	Mebus
Ali Canip Yöntem	"
Dr. Vehbi Demir	"
Hamdi Şarlan	"
Hamdi Yaiman	"
Hüseyin Ekşi	"
İsmail Çamaş	"
Selim Sırrı Tarcan	"
Rifat Vana	Delege
Namık Öztunç	"
Hamit Haznedar	"
Hüsrev Yürür	"

R İ Z E

Ali Zırh	Mebus
Dr. Saim Ali Dilemre	"
Fuat Sirmen	"
Hasan Cavit	"
Kemalettin Kâmi	"
Raif Dinç	"
Galip Tolun	Delege
Hasan Biber	"

S A M S U N

Amiral Fahri Engin	Mebus
Hüsnü Çakır	"
Meliha Ulaş	"
Mehmet Ali Yörüker	"
Naşit Fırat	"
Ruşenî Barkın	"
Süleyman Necmi Selmen	"
Zühtü Durukan	"

Kâzım Nami Duru	Mebus
Kenan Orer	"
Osman Erçin	"
Refik İnce	"
Rıdvan Nafiz Edgüer	"
Yaşar Özey	"
Faruk Çelebi	Delege
Nüzhet Işık	"
Akif Öztürk	"
Haşim Gür	"
Zühtü Akın	"
Rıza Dolman	"

M A R A Ş

Dr. A. Kemali Bayazıt	Mebus
Hasan Reşit Tankut	"
Mansur Bozdoğan	"
Mehmet Erten	"
Ziya Kayran	"
Rıza Çuhadar	Delege
Abdullah Yavcı	"
Hamdi Dereli	"

M A R D İ N

Dr. Rıza Levent	Mebus
Edip Ergin	"
Gl. Seyfi Düzgören	"
Hasan Menemencioglu	"
İrfan Ferit Alpaya	"
Muhittin Birgen	"
Rıza Erten	"

M U Ğ L A

Cemal Karatnuğla	Mebus
Dr. Hüseyin Avni Ercan	"
Hüsnü Kitapçı	"
Sadullah Güney	"
Yunus Nadi	"
Fevzi Altınay	Delege
Baha Şakman	"
Dr. Mümtaz Ataman	"
Cemil Menteş	"

M U Ş

Hakkı Kılıçoğlu	Mebus
Şükrü Ataman	"

Mustafa Aldıkaçtı	Delege
Fazıl Keresteci	"
Osman Cudi Gürsoy	"
Selim Ordulu	"
İsmail Işın	"
Muin Köprülü	"

SEYHAN

Ali Münif Yegena	Mebus
Gl. Naci Eldeniz	"
Damar Arıkoğlu	"
Hilmi Uran	"
İbrahim Mete	"
İsmail Safa Özler	"
Sinan Tekelioğlu	"
Şemsa İşcen	"
Tevfik Tarman	"
Mustafa Rifat Gülel	Delege
Feyzi Oldaç	"
Hasan Ataç	"
Hasan Çanga	"
Sabri Dinçer	"

SİİRT

Ali Rıza Esen	Mebus
Hulki Aydın	"
Naki Bekmen	"
Şefik Özdemir	"

SİNOP

Cemal Aliş	Mebus
Cemil Altay	"
Cevdet Kerim İncedayı	Mebus
Hulûsi Oruçoğlu	"
Yusuf Kemal Tengirşek	"
İzzet Koca	Delege
Enver Kök	"
Mustafa Turan	"
Mehmet Oruç	"

SİVAS

Abdurrahman Naci Demirağ	Mebus
Atif Esenbel	"
Gl. Akif Öztekin Erdemgil	"
Hikmet Işık	"

Mergube Gülyürek	Mebus
İsmail Mehmet Uğur	"
Mitat Şükrü Belda	"
Necmettin Sadak	"
Remzi Çiner	"
Şemsettin Günaltay	"
Ziya Başara	"
Etem Tanrıverdi	Delege
Adil Tarkan	"
Şakir Uma	"
Kemal Önder	"

TEKİRDAĞ

Cemil Uybadın	Mebus
Faik Öztrak	"
Nazmi Trak	"
Rahmi Apak	"
Yahya Kemal Bayatlı	"
Muhterem Pekel	Delege
Cevdet Cicioğlu	"
Hüseyin Tokuş	"

TOKAT

Cemal Kovaıt	Mebus
Galip Pekel	"
Gl. Sıtkı Üke	"
Hasip Ahmet Aytuna	"
Muammer Develi	"
Nazım Poroy	"
Resai Erişken	"
Sıtkı Ataç	"
Şevki Önder	Delege
Mehmet Yılmaz	"
Mehmet Turan	"
Kâmil Pasay	"
Tahir Tüfekçi	"

TRABZON

Daniş Eyüpoğlu	Mebus
Faik Ahmet Barutçu	"
Halil Nihat Boztepe	"
Hamdi Ülkümen	"
Hasan Saka	"
Mitat Aydın	"
Raif Karadeniz	"
Salise Abanozoğlu	"
Sırrı Day	"

Ali Beçil	Delege
Münir Serdar	"
Mahmut Sayıl	"
Kadri Mesut	"
Abdülkadir İkiz	"

TUNCELİ

Haydar Rüşti Öktem	Mebus
Mitat Yenel	"
Sami Erkman	"

URFA

Ali Saip Ursavaş	Mebus
Gl. Ahmet Yazgan	"
Mehmet Emin Yurdakul	"
Refet Ülgen	"
Sami İşbay	"
Şeref Uluğ	"

VAN

Hakkı Ungen	Mebus
İbrahim Arvas	"
Münip Boya	"

YOZGAT

Ahmet Sungur	Mebus
Celâl Arat	"
Ekrem Pekel	"
Salim Korkmaz	"
Sırrı İçöz	"
Veled İzbudak	"
Ziya Arkant	"
Haşim Tatlı	Delege
Rifat Kozan	"
Asım Bektaş	"
Kadir Çetin	"
Mahmut Alpak	"
Cevdet Gökçe	"

ZONGULDAK

Halil Türkmen	Mebus
Hasan Karabacak	"
Hüsamettin Okan	"
İbrahim Etem Bozkurt	"
Mustafa Bozma	"

Şinasi Devrim	Mebus
Rifat Vardar	"
Yusuf Ziya Özeniş	"
Nihat Arkat	Delege
Akın Karaoğuz	"
İzzet Çakmaklı	"
Tevfik Bilgin	"
Ahmet Gürel	"

Partiye bağlılığı onaylanan hükmi şahsiyetler delegeleri

İhsan Soyak Zonguldak maden mühendisler kurumu

İhsan Pehlivan Türkiye Tiftik Cemiyeti
Rifat Conksan Ordu malûller birliği

BAŞKAN — Ekseriyetimiz vardır, söz Parti Genel Sekreterinindir.

GENEL SEKRETER Dr. FİKRİ TUZER — Efendim; nizamnamemizin 35 inci maddesi mucibince Büyük Kurultaya iki reis vekili seçilmesi icap ediyor.

Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda ile Parti Grubu Reis Vekillerinden Hilmi Uran'ın seçilmesini arz ve teklif ediyorum. (Alkışlar), (kabul sesleri).

BAŞKAN — Kurultay Reis Vekillikleri için Çankırı Mebusu Abdülhalik Renda'nın seçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Müttefikan kabul edilmiştir.

Seyhan Mebusu Hilmi Uran'ın reis vekilliğine intihabını reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Müttefikan kabul edilmiştir.

Şimdi bir takrir var onu okutuyorum:

Yüksek Kurultay Başkanlığına

Parti nizamnamesinin 35 inci maddesi mucibince seçilecek olan (6) kâtiplik için aşağıda adları yazılı arkadaşların intihaplarını arz ve teklif ederiz. 29. 5. 939

Çorum Mebusu	Giresun Mebusu
İ. Eker	İ. Sabuncu
Zonguldak Mebusu	
H. Türkmen	

- 1 — Etem Menderes (Aydın delegesi)
- 2 — Dr. Hayrullah Diker (İstanbul delegesi)
- 3 — Cavit Oral (Niğde Mebusu)
- 4 — Vedit Uzgören (Kütahya mebusu)
- 5 — Sadri Ertem (Kütahya Mebusu)
- 6 — Hilmi Athoğlu (Ankara delegesi)

BAŞKAN — Takrime nazaran intihap edilecek arkadaşların isimlerini birer birer reyinize arzedeceğim.

(Aydın) Etem Menderes... Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(İstanbul) Dr. Hayrullah Diker.. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Niğde) Cavit Oral.. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Kütahya) Vedit Uzgören.. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Kütahya) Sadri Ertem.. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ankara delegesi Hilmi Athoğlu.. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi bu suretle Riyaset Divanı teşekkül etmiş bulunuyor. Söz Genel Başkanındır.

(Şiddetli ve sürekli alkışlar arasında Genel Başkan Reiscümhur İsmet İnönü kürsüye geldiler.)

Değişmez Genel Başkan İsmet İnönü (Reiscümhur) —

Büyük Kurultayın sayın üyeleri;

Cümhuriyet Halk Partisinin beşinci Kurultayını açıyorum. Yüce şahsiyetlerinizi muhabbetle selâmlarım. Sizin temiz hislerinize de tercüman olarak, bir ferdi olmakla gurur duyduğumuz Türk milletini saygılarla anarım. (Alkışlar). Beşinci Büyük Kurultayda, Partimizin kahraman müessisi sevgili Atatürk'ün aramızda bulunmamasını düşünerek derin bir elem içindeyiz. Atatürk, büyük millî davayı, millet içinde vücutlandırırken Kurultayı ana temel ittihaz etmişti. Kurultaya derin itimadı ve itibarı vardı. Bize büyük siyasî Partiyi, sağlam ve sarsılmaz rejimi vata-

nın umranını ve iyi istikbalini temin etmiş olan Ebedî Şefimizin hatırasına tazim için Kurultayı beş dakika sükûta davet ederim. (Beş dakika ayakta susuldu.)

Sayın arkadaşlar;

Beşinci Büyük Kurultayı, bütün vatanı gönülden kaplıyan müsbet şartlar içinde açıyoruz. Partimiz, vatanın kıymetli evlâtlarını bağrında toplamış, her vatandaşa müsavi ve şâmil emniyet ve hizmet şartlarını fiilen temin etmiştir. Geçirdiğimiz tecrübeler, Türk milletini iftihar olunacak bir siyasî olgunlukta, milletler ailesinin temiz idealli, sağlam karakterli bir uzvu olarak tebarüz ettirmiştir. (Alkışlar). Türk milletinin, cümhuriyet rejiminde en iyi tesanüdünü bulmuş olduğuna, en şüpheli nazarlar kani olmaktan başka çare bulamamışlardır. (Alkışlar). Büyük Millet Meclisinin son seçimi, Türk milleti için hakikî bir muvaffakiyettir. (Alkışlar). Vatandaşlar, vatan mukadderatını eline alacak yeni Büyük Meclisi seçerken, ciddi bir vazife hissiyle alâka göstermişlerdir, Partimizin yüksek idaresiyle halkın samimî reyini, millet vekillerinin seçiminde birleştirmek teşebbüsü, cesareti arttıran katî ve müsbet bir muvaffakiyetle neticelenmiştir. (Alkışlar). Partimiz, bu teşebbüsü, memleketin bütün seçimlerinde daha geniş mikyasta tatbika çalışacaktır. (Alkışlar).

Aziz arkadaşlarım;

Siyaset hayatında tecrübe geçirmiş adamlar olarak, memleketimizin ihtiyacına ve bünyesine en uygun olan halk idaresi usulünü kemale getirmek idealindeyiz. Bu yolda temiz yürekle çalışıyoruz. Bizden sonra gelecek vatan daşlara, milletimizin siyasî hayatında ilerlemiş bir seviye terketmek, başlıca emelimizdir. (Sürekli alkışlar).

İyi bir halk idaresinin siyasî idarede ana prensiplerini; her nevi seçimlere halkın samimî olarak iştirâk etmesiyle, Hükümetin ve Büyük Millet Meclisinin faaliyetinde hakikî bir millî murakabenin şüphe götürmez bir tarzda bulunmasıyla hülâsa edebiliriz. (Alkışlar). Mebus seçiminde olduğu gibi, Parti intihaplarında ve belediye intihaplarında, yer yer, an-

oızın yeni intihaplar yaparak teşkilâtımız üzerinde halkın muhabbet ve itimadını daima yoklamak ve kuvvetlendirmek kararındayız. (Alkışlar).

B. M. Meclisinin faaliyeti, vatandaşlara hakiki bir huzur verecek surette feyizli bir tekâmül halindedir. Hükümet işleri millet vekillerinin ciddi bir murakabesi altında olduğu halde, bütün gayretler, Cümhuriyet Hükümetinin itibar ve muvaffakiyetini arttırmak yoluna müteveccihdir. (Alkışlar). Halkın seçimlere yakın alâkası ve Büyük Millet Meclisinde millet haklarının açık murakabesi idalleriyle nifaka ve anarşiye mahal vermemek zaruretlerinin beraber yürüyebileceğine inanıyoruz. Büyük milletimizin arzusu ve akli selimi, millet vekillerimizin ve Parti teşkilâtımızın yüksek meziyetleri; bize, muhtelif icaplar arasında, âhengi muhafaza etmek gibi çetin bir vazifeyi kolaylaştırmaktadır. Büyük Kurultaya takdim ettiğimiz nizamname projesinde, Büyük Millet Meclisinde, Cümhuriyet Halk Partisinin bir de Müstakil Grupunu düşündük. Büyük Kurultaydan vazife alan ve Parti Genel Başkanının farksız başkanlığında çalışacak olan, intizam ve inzibat içinde, şuurlu ve çalışkan, bir Müstakil Grup; icra mevkiinde olan Millet Vekilleri ekseriyetine ve hükümetine esaslı bir yardım temin ederken büyük milletimize de kendi işleri için yeni bir teminat hazırlıyacağını ümit ediyoruz. (Alkışlar).

Aziz arkadaşlarım;

Parti teşkilâtımızın ve Halkevlerinin; vatanın siyasî, kültürel ve içtimai tekâmülünde verimli çalışmalarını, her suretle teşvik ve talep etmek istiyoruz. Nifakı ve her türlü fenalıkları önliyecek, her türlü iyilikleri yapacak ve öğretecek bir millî mekanizmayı, Partimizin faaliyetinde esaslı olarak bulacağımıza kanlız. Parti teşkilâtımız; önümüzdeki devrede, istidatlara yol veren bir genişlikle, müsbet faaliyetlerini, merkezî idarenin daimî teftişine tâbi görecektir.

Büyük Kurultayın sayın üyeleri;

Cümhuriyet hükümetinin geçen kurultay-

danberi memlekette tahakkuk ettirdiği faydalı işleri ve aziz halkımızın resmî müesseselerden teminini arzu ettiği dilekleri, elinizdeki hülâsalarda teferrüatı ile bulacaksınız. Güzel vatanın her sahada geniş mikyasta imar edilmesi, yükseltilmesi ve kuvvetlendirilmesi, durmak bilmiyen bir gayretle devam etmektedir. Biribiriyle maddî ve manevî irtibatı olmayan dağınık parçalardan mürekkep harap bir memleket, en uzak köşeleri arasında bir aile efradının irtibatı gibi sıcak bir alâka ile bağlanmış muazzam bir kütle olmak yolundadır. (Bravo sesleri ve alkışlar). Önümüzdeki senelerde, bu çalışmalarımızın neticelerini daha parlak olarak göze çarpar bir hale getireceğimize katiyen güveniyoruz. (Alkışlar).

Hükümetin icraat programının teferrüatıyla, Büyük Kurultayı yormak istemem. Fakat bir iki noktayı, başlıca mesele olarak Büyük Kurultayın huzuruna arz etmek isterim.

Önümüzdeki senelerde; nüfusumuzun çoğunu teşkil eden köylümüzün, gerek tahsil, gerek geçim hususunda seviyesini yükseltmeyi başlıca hedef tutacağız. (Bravo sesleri, alkışlar). Bu hususta elde edeceğimiz neticelere, çok ehemiyet ve kıymet veriyoruz. Katî olarak inanıyoruz ki, köylümüzün tahsilini ve maişetini daha yüksek bir dereceye vardırırmız gün milletimizin her sahada kudreti, bu gün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacaktır. (Alkışlar, bravo sesleri).

Aziz arkadaşlarım;

Memleketimizin müdafaa kudretine ötedenberi verdiğimiz ehemiyet milletler arası vaziyetlerindeki son inkişaflar dolayısıyla bir kat daha artmıştır. (Alkışlar). Bugün insanlık, milletler arasında ciddi bir emniyet buhranı geçirmektedir. Bir çok milletler, beklenmiyen fırtınalara ansızın maruz kalmak endişesi içinde huzursuzdurlar. Halin en büyük tehlikesi budur. Milletler arasındaki bu emniyetsizlik, bu günkü haliyle devam edemez. Bu hal, ya milletlerin şuursuz bir surette biribirinin boğazına atılmalarına sebep olabilir; yahut da, nihayet aklıselim galebe ederek, milletlerin huzur içinde müsterek bir insanlık hayatı ya-

şamaları için yol bulunabilir. Kurultayın samimî dileğini ifade ettiğimi bilerek söylüyorum ki, biz, milletler arasında emniyetin avdet etmesini temin edecek çareyi sempati ile selâmlıyacağız. (Alkışlar).

Bu bahtiyar neticeye varabilmek için, her milletin hakları ve vazifeleri olacaktır. Bunların hulûs ile konuşulması lâzımdır. Fakat her şeyden mühim olan bir ana prensipin, bütün milletlerin vicdanında sarsılmaz olarak yerleşmesi gerektir. O da, nüfusu çok milletler gibi, nüfusu az milletlerin de müstakil ve millî bir hayata müstahak olduklarının samimî olarak kabul edilmesidir. (Bravo sesleri, alkışlar). İnsan cemiyetlerinin büyükleri tarafından yutulması mukadder olduğu nazariyesini, hiç bir yer için kabul etmiyoruz, kabul etmeyeceğiz. (Bravo sesleri, alkışlar). Benliğine ve şuuruna sahip olan her milletin, dokunulmaz müstakil bir devlet olarak yaşaması hakkı, insanlığın sarsılmaz müşterek bir akidesi olarak tesbit olunmak lâzımdır. (Alkışlar). Beynelmîlel münasebetlerimizde, bizim zihniyetimizde bulunan devletlerle müşterek prensip ve emniyet davası, bizi, müşterek cepheye sevk etmiştir. Siyasî anlaşmalarımızı ve ittifaklarımızı bu zaviyeden görmelidir.

Balkan paktını ve Sâdabat paktını, bu samimî arzularla kuranlardanız. Bütün Avrupa'yı kaplıyan son emniyet buhranı içinde, Türk-İngiliz ittifakı, hiç bir tecavüz fikri beslemiyen fakat kendi emniyetlerimiz ve müşterek sulh ve insanlık ideali için alınmış bir taahhüttür. (Alkışlar). Bu müşterek sulh ve emniyet idealini takviye edecek diğer taahhütlerden de çekinmiyeceğiz. (Alkışlar). Biz komşularımızla her türlü ihtilâfı hallettik. Şimdi, samimî olarak onların emniyet içinde bulunmalarıyla alâkadarız. Komşularımıza gelecek tehlikeleri, bir adım sonra bize gelecek tehlikeler gibi önlemek için iktidarımızda olan tedbirleri alacağız. (Bravo sesleri, alkışlar).

Size memnuniyetle söylemeliyim ki, Sovyetlerle münasebetimiz her zamandan ziyade sıcağıdır ve karşılıklı itimada müstenittir. (Alkışlar), İki memleketin biribirinin emniyetine

ve saadetine yakın ve ciddi bir alâka ile merbut olduğunu zikretmek, benim için hakikî bir zevktir. (Alkışlar).

Fransa ile aramızdaki yakınlığı, bitmek üzere olan tek meselenin, yani prensiplerinde tamamen mutabık kaldığımız Hatay meselesinin hallinden sonra hiç bir kuvvet bozamıyacaktır. (Alkışlar). İki memleket ve milletin menfaatlerini o kadar müşterek görüyoruz.

Aziz arkadaşlarım;

Milletler arası vaziyetinin bugünkü buhranında, memleketin müdafaa vasıtaları başlıca göz önünde tuttuğumuz bir mesele olduğunu söylersem, bunu tabii bulursunuz. Cumhuriyet Hükümeti; temiz idealleri meriyette ve itibarda tutabilmek için, Türkiye'nin müdafaa kuvvetinin yüksek bir derecede bulunmasının hakikî ehemiyetini müdriktir. (Alkışlar). Türkiye; şuurlu ve kuvetli varlığı ile yalnız kendini korumakla kalmıyor, insanlık ailesine ve sulh mefkûresine ciddi bir hizmet ettiğine de kani bulunuyor. (Alkışlar). Bütün temennilerimize rağmen insanlık yeni bir boğazlaşma âfetine uğrarsa, türk milleti; bu mücadelede kendine düşen medeniyet ve insaniyet vazifesini kahramanca, hiç tereddüt etmeden ve hiç bir dehşetten ürkmeyen hakkiyle ve tamamıyla yapacaktır. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar). Türk milleti; yüksek ideali ve hayatî menfaati kendisiyle beraber olan milletlerle beraber, göz kamaştıracak yeni kahramanlık menkıbeleri yazmak için tamamıyla hazır ve katî olarak karar vermiş bir haldedir. (Alkışlar). Bugün ihtilâf halinde olan milletlerin hiç birisinin yaşamak hakkını ve yüksek insanlık vazife ve meziyetlerini az takdir etmek hatasına düşmüyoruz. Tekrar ederim ki herkes için yeryüzünün nimetlerinden istifade edecek bir sulh imkânı, samimî temennimizdir. (Alkışlar).

Sevgili arkadaşlarım;

Yurdu içinde masumane çalışan ve hakları için, mecbur olursa som bir kütle gibi şahlanmaya hazır olan büyük türk milletinin mümessillerisiniz. Temsil etmekle iftihar ettiğimiz büyük millet, insanlık ailesinin asil ve kudret-

İf bir mesnedidir. (Bravo sesleri). Kahraman milletimizin varlığı, insanlık için ölçülmez bir kıymet ve bulunmaz bir nimettir. (Alkışlar). Bu varlık; milletlerin farksız olarak birbirleriyle insanca geçinmeleri için tesiri ihmal kabul etmez bir teminatır.

Arkadaşlarım;

Sade vatandaşlıkta en büyük şerefi duyan cümhuriyetçiler olarak milletimizin hizmetlerini iyi ifa etmek aşkı, bütün varlığımıza hâkimdir. Partimizin aziz andı, vazife icabını en asil bir borç tanımaktır. (Şiddetli ve sürekli alkışlar, yaşa sesleri).

(Reis Vekilliğine seçilen B. M. M. Reisi M. Abdülhalik Renda alkışlar arasında riyaset makamına geldi).

BAŞKAN — Arkadaşların yüksek teveccühlerine minnet ve şükranlarımı arz ederim. (Alkışlar).

Ruznameye devam ediyoruz.

Parti nizamnamesinin 36 ıncı maddesi mucibince intihabı lâzım olan 25 âzalı dilek encümeninin intihabını yapacağız.

(Kura ile aşağıdaki isimler çekildi).

Dr. Tevfik Aslan (Kastamonu Mebusu),
Hüsnü Yaman (Manisa Mebusu),
Şakir Kınacı (Ankara Mebusu),
Şevki Alpagut (Niğde delegesi),
Gl. Refet Bele (İstanbul Mebusu),
Nazmi Toker (Kayseri Mebusu),
Talât Onay (Giresun Mebusu),
Asım Bektaş (Yozgat Delegesi),
Şevket Erdoğan (Gümüşane Mebusu),
Muzaffer Akpınar (Balıkesir Mebusu),
Nihat Arkat (Zongullak Delegesi),
Tevfik Temelli (Bitlis Mebusu),
İsmet Eker (Çorum Mebusu),
Münip Boya (Van Mebusu),
Fâkihe Öymen (İstanbul Mebusu),
Raşit Usumu (Çanakkale Delegesi),
Ali Rıza Erten (Mardin Mebusu),
Hayrullah Özbudun (Ankara Delegesi),
Dr. Akif Arkan (Çankırı Mebusu),
Ragıp Akça (Kocaeli Mebusu),
Tahir Tüfekçi (Tokat Delegesi),
Ziya Kayran (Maraş Mebusu),
Alâattin Tiritioğlu (Kütahya Mebusu),

Dr. Tuğamiral Hakkı Şinasi Erel (İstanbul Mebusu),

Ekrem Pekel (Yozgat Mebusu),

BAŞKAN — 15 üyelik Hesap Encümenini seçiyoruz :

Naili Küçükka (Denizli Delegesi),
Gl. Aşır Atlı (Bursa Delegesi),
Şeref Uluğ (Urfa Mebusu),
Cemal Kovalı (Tokat Mebusu),
Ahmet Faik Abasıyanık (Kocaeli Delegesi)
Osman Cudi Gürsoy (Samsun Delegesi),
İbrahim Kemal Baybura (İstanbul Delegesi),
Mahmut Esat Bozkurt (İzmir Mebusu),
Ali Zırh (Rize Mebusu),
Hüseyin Tokuş (Tekirdağ Delegesi),
Hayrullâh Ürkün (Kayseri Delegesi),
Ahmet Hilmi Kalaç (Kayseri Delegesi),
Ömer Küntay (Kars Mebusu),
Dr. Muhtar Berker (İçel Mebusu),
Halil Benli (Kütahya Delegesi),
BAŞKAN — 15 üyelik Nizamname ve

Program Encümenini seçiyoruz :

Osman Gönen (Balıkesir Delegesi),
Recep Sezgin (Erzincan Delegesi),
Adem Çilsal (Kayseri delegesi),
Şemsaddin Günaltay (Sivas Mebusu),
Mehmet Ali Yörüker (Samsun Mebusu),
İsmail Mehmet Uğur (Samsun Mebusu),
M. Erdem (Bursa Delegesi),
Sabri Karaçayır (Bolu Delegesi),
Mehmet Aldemir (İzmir Mebusu),
İzzet Akosman (Afyon Mebusu),
Adnan Menderes (Aydın Mebusu),
Hâcim Çarıklı (Balıkesir Mebusu),
Ziya Üçüncü (Çorum Delegesi),
Lütfi Berkmen (Konya Delegesi),
Saip Mumcu (Afyon Delegesi).

BAŞKAN — Şimdi Parti Genel Sekreterliğinden gelen mektupları okutacağım :

PARTİNİN BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜCE BAŞKANLIĞINA

Parti teşkilâtımızın yaptığı kongrelerde görüşülen işlerin, tatbik ve icrasından yurt için faydalı görülen tedbir ve tekliflerin bir kısmı, Parti teşkilât kademelerini takip ederek merkeze kadar gelmekte ve Partice topl-

nan bu dileklerden yerine getirilebilmesi mümkün olanlar derhal alâkadar Vekâlet ve daireler tarafından infaz olunarak neticeleri; ve tervicine imkân bulunamayanların da sebepleri dileği yapan teşkilât kademesine bildirilmektedir.

Ötedenberi ciddiyetle ve büyük bir dikkat ve ihtimamla takip olunan ve yalız Partimize has bulunan bu prensip ve sistemin temin ettiği faydaları ve Partimiz adına kazandırdığı çok şerefli durumu izaha lüzum görmem.

Geçen dört sene içinde bu mevzua ait olup aynı hassasiyetle takip ve icra etmiş olduğumuz faaliyet ve mesaimizin hülâsasını sonuçlarıyla birlikte aşağıda arz ediyorum :

1 — Dördüncü Büyük Kurultayın müzakerede edip tatbiklerini Kurultay kararıyla Genyönkurulunuzu vazife olarak bıraktığı dileklerden: bugüne kadar yapılan veya herhangi bir sebeple yapılmasına imkân bulunmayan işler A) dosyasında :

2 — Her iki Kurultay arasında Parti tüzüğü mucibince, iki sene evel toplanmış olan vilâyet kongrelerinin tesbit ve tatbikini dilettiği hususlara ait dileklerden kezalik bugüne kadar tahakkuk ettirilenlerle, henüz tahakkuk ettirilmemiş bulunan işler B) dosyasında :

3 — En son 938 - 939 yılında toplanan vilâyet kongrelerinde görüşülüp beşinci Büyük Kurultaya arzedilmek üzere, Parti merkezine gönderilen dilekler de ayırt edilerek ilgileri itibariyle alâkadar Vekâletlere gönderilmiş ve bu hususta Vekâletlerden alınan cevaplarla birlikte asılları C) dosyasında toplanmıştır.

Bu dileklerin kolaylıkla tetkik edilebilmesi için, her işin hülâsası yapılarak Vekâletlere göre ayrı ayrı tasnif edilmiş ve her işin yanına da dileği yolhyan mahallin adı işaretlenmiştir. Kurultayın ana işleri meyanında bulunan bu dileklere ait hülâsalar ayrıca basılıp üvelere dağıtılmıştır.

Her üç kısım dileklere ait dosyaları Büyük Kurultayın yüksek huzuruna sunarken; Genyönkurulunuzun Yüce Başkanlığı ve Yüksek

sek Kurultaya sonsuz saygı ve içten bağlılıklarını arz ederim.

C. H. P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu
Dr. A. Fikri TUZER

PARTİNİN BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜCE BAŞKANLIĞINA

Genyönkurulunuzun geçen dört senelik çalışma zamanına ait merkez kati hesap hülâsalarını tüzüğün 38 inci maddesine uyarak Büyük Kurultayın yüksek huzurlarına takdim ediyorum.

Bütün muamelât Genbaşkurca konan usul dairesinde ve gene aynı kattan tayin olunan murakiplerce her altı ayda bir tetkik olunarak raporlara bağlanmıştır. Bu raporlarla beraber hesaba ait bütün kuyudat ve evrakın Büyük Kurultayın emrine hazır olduğunu arz eder, Genyönkurulunuzun Yüce Başkanlığı ve Yüksek Kurultaya sonsuz saygı ve içten bağlılıklarını sunarım.

C. H. P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu
Dr. A. Fikri TUZER

PARTİNİN BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜCE BAŞKANLIĞINA

Dört senelik tecrübe ve müşahedelerine istinat ederek Genyönkurulunuzun hazırladığı Parti program ve tüzük taslaklarını bağlı olarak Beşinci Büyük Kurultayın yüksek huzurlarına takdim ediyorum. Bu taslaklar tüzüğün emrine uyarak Parti Genbaşkurunca tetkik ve tasdik olunmuştur.

Genyönkurulunuzun Yüce Başkanlığı ve Yüksek Kurultaya sonsuz sevgi ve içten bağlılıklarını arz ederim.

C. H. P. Genel Sekreteri
Erzurum Mebusu
Dr. A. Fikri TUZER

BAŞKAN — Bunların hepsini ayrı ayrı ait oldukları encümenlere vereceğiz.
Bir takrir var okutacağım.

**BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAY YÜCE
BAŞKANLIĞINA**

29. 5. 939

Partimizin bânisi ve Ebedî Başkanı ve Türkiye Cümhuriyetinin müessisi olan Atatürk'ün muvakkat kabrinin Büyük Kurultayımız adına Riyaset Divanınca seçilecek bir heyet tarafından ziyaret edilmesini ve bir çelenk konarak Partimiz ve Büyük Kurultayımız adına manevî huzurlarına sevgi ve tazimelerimizin ulaştırılmasını arz ve teklif eyeriz.

Ankara Mebusu
Mürntaz Ökmen

İstanbul Mebusu
Salâh Cimcoz

İstanbul Deleşesi
Naci Ali Moralı

Kastamonu Mebusu
Tahsin Coşkan

Ankara Mebusu
Belkis Baykan

(Alkışlar, kabul sesleri).

BAŞKAN — Takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Müttefikân kabul edilmiştir.

Bugünkü ruznamemizde müzakere edilecek başka bir işimiz yoktur. Çarşamba günü saat 15 te toplanmak üzere ıçtimaa nihayet veriyorum.

İstanbul Mebusu
Fâkihe Öymen

İstanbul Deleşesi
Ferit Hamal

Dr. Naci Akay

Kapanma saati: 11.12

Açılma saati

15

BİRİNCİ CELSE

BAŞKAN — M. Abdülhalik Renda

KÂTİPLER — Cavit Oral (Niğde) Hilmi Atlıoğlu (Ankara)

BAŞKAN — Celse açılmıştır. Ebedî Şef Atatürk'ün muvakkat medfenine bir çelenk konması hakkında, ilk celsede vermiş olduğunuz karar dün heyetinizin içinden Başvekil ve Umumî Reis Vekili Dr. Refik Saydamın Riyaseti altında gönderilen delegeleriniz marifetiyle icra edilmiştir, arz ederim. Birçok tâzim telgrafları gelmiştir. Heyetiniz namına Divanı Riyaset tarafından bunlara cevap

verilmektedir.

Dileklere ait bir takım müracaatlar vardır. Onlar da icap eden encümenlere havale edilmektedir.

Program - Nizamname encümeninin raporunu okuyacağız. Tab ve tevzi edilmiştir. Alınmayanlar istesinler.

NİZAMNAME LÂYİHASI HAKKINDA PROGRAM — NİZAMNAME ENCÜMENİ RAPORU

C. H. P. Beşinci Büyük Kurultayına Parti Genel Sekreterliği tarafından sunulup Kurultay umumî heyetince encümenimize havale buyurulan nizamname lâyihası, Genel Sekreter Dr. Fikri Tuzer hazır olduğu halde, okundu ve incelendi.

Genel Sekreter tarafından encümene verilen şifahi izahattan da anlaşıldığı üzere bugün tatbik mevkiinde bulunan tüzükte yapılması derpiş ve teklif edilen değişiklikler ve ilâveler dört senelik tecrübe ve müşahadelelerin mahsulü olup heyeti umumiyesi encümenimizce muvafık görülerek maddelerin müzakeresine geçildi. Maddeler üzerinde

encümenince yapılan değişiklikler aşağıda sırasıyla ve mucip sebepleriyle arz edilecektir. Bunlara girilmeden önce teklif edilen nizamname lâyihasını ihtiyaçlara elverişli ve lisan itibarıyla de dil çalışmalarının son vâsıl olduğu neticelere ve halkımızın bugünkü konuşma ve yazma diline uygun bulduğumuza tebarüz ettirmeyi vazife biliriz.

Yeni nizamnamenin tatbikat sahasından alınan isabetli fikirlerle parti mekanizmasındaki çeşitli ihtiyaçları daha etraflı ve vuzuhlu bir şekilde karşılayacak hale konulmuş olduğu da açıkça görülüyor. Değişmez Genel Başkanın açılış nutkunda tebarüz ettirdiği ü-

zere partimizin meclis grupunda vücuda getirilmek istenilen müstakil hüviyetli teşekkül ile parti ve meclis hareketlerinde halk idaresinin hakikî icaplarına daha ziyade yaklaşmamızı temin edecek bir adım atılmış olduğuna ve bundan memleket için ancak fayda hasil olacağına inanıyoruz.

Encümen tarafından yapılan tâdiller ve ilâveler şunlardır:

14 üncü maddenin sonuna kadar olan hükümler partiye kabul edilmenin şartlarını ve şekillerini göstermektedir. Partiye kaydedildikten sonra 11 inci maddedeki vasıfları esasen haiz olmadıkları veya bunları bilâhare kaybettikleri anlaşılın âza hakkında yapılacak muameleyi göstermenin yeri burası olduğuna kani olan encümen eski tüzükte inzi-bati hükümler arasında yer almış bulunan fıkrayı, yeni bir ifade ile, 15 inci madde olarak tesbit etmiştir. Madde şudur:

“Partiye kaydolunduktan sonra bir âzanın üzerinde 11 inci maddedeki menfi hallerden biri bulunduğu anlaşılır veya yeniden böyle bir hal vaki olursa, kendisinin müdafaası alındıktan sonra, vilâyet idare heyetinin mucip sebepleri havi yazısı üzerine umumî idare heyeti kararıyle partiden kaydı silinir.,,

Bu maddenin ilâvesi sebebiyle müteakip madde numaraları değişmiştir.

Parti teşkilâtında müfettişlik ihdası Genel Başkanlık Divanınca lüzumlu görüldüğüne dair Genel Sekreter tarafından verilen izahat encümenimizce de muvafık görülerek lâyiha-nın parti teşkilâtından bahseden ikinci kısmının 20 inci maddesinin (Ç) fıkrasının “Parti Müfettişleri., ne tahsisi tensip edilmiş ve bundan dolayı sonraki fıkraların başlarına konulan harfler de değiştirilmiştir. 20 inci maddenin yeni şekli şudur:

20. — Parti teşkilâtı şunlardan ibarettir:
- A) Genel Başkanlık,
 - B) Genel Başkanlık Divanı,
 - C) Büyük Kurultay ve Umumî İdare Heyeti,
 - Ç) Parti Müfettişleri,

- D) Vilâyet, kaza, nahiye, ocak kongreleri ve idare heyetleri,
- E) Büyük Millet Meclisi Parti Grubu,
- F) Büyük Millet Meclisi Parti müstakil grubu,
- G) Parti Divanı.

37 inci maddenin müzakeresi münasebetiyle son fıkrada bulunan “açık rey” tâbirinin tatbikatta yeri olmadığı ve esasen bu tarzın seçimler için uygun bir şekilde olamayacağı düşünülmüş gerek bu maddeden ve gerek bu kaydın bulunduğu diğer maddelerden çıkarılması muvafık görülmüştür.

Yukarda bahsi geçen Parti müfettişlikleri münasebetile üçüncü kısımdan sonraki kısmın müfettişlere tahsisi icap edeceği düşünülmüş ve burada 58 inci madde olarak “Parti Müfettişlerinin vazife ve selâhiyetleri Umumî İdare Heyeti tarafından tanzim ve Genel Başkanlık Divanınca tasdik edilen bir tâlimatname ile tayin edilir.,, şeklinde yeni bir madde kaleme alınmıştır. Buradaki ihdas dolayısıyla bundan sonraki kısım ve madde numaraları değişmiştir.

62 inci maddenin son fıkrasının memur oldukları için Partiye giremeyip istifa veya tekaütlük gibi bir sebeple resmî sıfatları zail olur olmaz Partiye kaydedilmiş olan münevver vatandaşlardan Parti ve Halkevleri teşkilâtında derhal istifade edilmesini temin maksadiyle ilâve edildiği Genel Sekreterlikçe verilen izahattan anlaşılaraq madde aynen kabul edilmiştir.

84 üncü maddenin sonuna “bir kimse aynı zamanda iki idare heyetinde bulunamaz.,, fıkrası eklenmiştir.

91 inci maddenin “h” fıkrası birbirinden büsbütün ayrı iki vazifeyi ihtiva ettiğinden ikinci satıradaki “ve” kaldırılarak bundan sonraki kısım ayrıca “İ” fıkrası haline konulmuştur. Ve bunu takip eden fıkraların işaretleri de ona göre ilcriye doğru yürütülmüştür.

Mâna ve münasebet gözetilerek 98 inci madde 97 incinin ve 99 uncu madde 98 incinin yerine getirilmiş 97 inci madde de 99 numaraya alınmıştır.

7 inci kısmın ikinci faslı olarak teklif edilen "Parti Müstakil Grubu" teşkilât tablosundaki yerine mütenazır bir hale getirilmek ve Parti grupuna ait olan hükümleri ihtiva eden fasıllar birbirini takiben zikredilmiş olmak için 56 ıncı sayfadaki 3 üncü fasıl 2 inci fasıl olarak 54 üncü sayfadaki Parti Müstakil Grubunun yerine getirilmiş ve Parti Müstakil Grubu da bunu takip eden üçüncü fasıl olmuştur. Bu fasıl değişikliği münasebetiyle maddeler de yeni numaralar almıştır.

Müstakil Grubun teşekkülü dolayısıyla Büyük Millet Meclisi Parti Grupuna ve bu grubun haysiyet divanına ve Parti Divanına taallük eden hükümlere müstakil grubu da şümulü içine alacak bir şekil verilmesi zarurî görülerek maddelerde ona göre ilâveler yapılmış ve bu suretle aynı Partinin iki uzvuna ait faaliyetler arasında birbirini tamamlayıcı ve kuvvetlendirici bir âhenk temin edilmiştir.

Encümen, teşekkül eden müstakil grubun, Parti faaliyetinin daimî bir mürakabe ile daha verimli bir surette ilerlemesine ve Büyük Millet Meclisi mesaisinin memleket işlerini iki cepheli olarak tetkik altında bulunduracak şekilde inkişaf etmesine yol açacağı kanaatine varmıştır.

Maddeler içinde yapılan bazı kelime ve ibare değişiklikleri Kurultayda okundukça ve izahat istenildikçe arzedilecektir.

Nizamname lâyihasını yukarda kayıt ve izah edilen tâdil ve ilâvelerle Büyük Kurultay Umumî Heyetinin yüksek tasvibine arzeder, derin saygılarımızı sunarız.

Reis	Mazbata Muharriri
Sivas Mebusu	Samsun Mebusu
Şemsettin Günaltay	M. Ali Yörüker

Kâtip
Aydın Mebus
A. Menderes

Âza	Âza
Balıkesir Delegesi	Erzincan Delegesi
Osman Gönen	Recep Sezgin

Âza
Kayseri Delegesi
Adem Çilsal

Âza
Bursa Delegesi
M. Erdem

Âza
İzmir Mebusu
Mehmet Aldemir

Âza
Balıkesir Mebusu
Hacim Çarıklı

Âza
Konya Delegesi
Lutfi Berkmen

Âza
Sivas Mebusu
İ. Mehmet Uğur

Âza
Bolu Delegesi
Sabri Karaçayır

Âza
Afyon Mebusu
İzzet Akosman

Âza
Çorum Delegesi
Ziya Üçüncü

Âza
Afyon Delegesi
Saip Mumcu

PROGRAM LÂYİHASI HAKKINDA PROGRAM — NİZAMNAME ENCÜMENİ RAPORU

Beşinci Büyük Kurultayın yüksek umumî heyeti tarafından encümenimize havale buyurulan program lâyihası, Parti Genel Sekreterinin huzuriyle, mütalea ve tetkik olundu.

Partimizin, memleket mukadderatını eline aldığı gündenberi takip etmekte olduğu ana fikirlerle Parti hükümetlerinin o zamandan bugüne kadar müteselsil ve muntazam bir program halinde tahakkuk ettirmeye çalıştıkları esasları ihtiva eden ve büyük Türk vatanına bugünkü şerefli ve mesut durumu temin etmiş olan bu eserde esasa ait değişiklikler olmayacağı tabîî idi. Bununla beraber prensiplerimizin dinamik mahiyeti ve hükümet programlarının takip etmekte olduğu tekâmül seyri icaplarından olarak bazı ilâvelere tesadüf edilmiştir. Bunlar üzerinde alâkadar vekiller encümene davet edilmek suretiyle incelemeler yapıldı. Bu görüşmelerin neticesinde yapılmasına lüzum görülen değişiklikler bazı kelime ve ibare tashihlerine inhisar etmiştir. Bunlar hakkında Büyük Kurultayca lüzum görüldüğü takdirde izahat verileceği şüphesizdir. Heyeti umumiyesi itib-

riyle memnuniyetle kabul edilen programımızı; Büyük Kurultayın yüksek tasvibine sunar, derin saygılarımızı arz ederiz.

Reis	Mazbata Muharriri
Sivas Mebusu	Samsun Mebusu
Şemsaddin Günaltay	M. Ali Yörüker
Kâtip	
Aydın Mebus	
A. Menderes	

Âza	Âza
Balıkesir Delegesi	Erzincan Delegesi
Osman Gönen	Recep Sezgin

Âza	Âza
Kayseri Delegesi	Sivas Mebusu
Adem Çilsal	İ. Mehmet Uğur

Âza	Âza
Bursa Delegesi	Bolu Delegesi
M. Erdem	Sabri Karaçayır

Âza	Âza
İzmir Mebusu	Afyon Mebusu
Mehmet Aldemir	İzzet Akosman

Âza	Âza
Balıkesir Mebusu	Çorum Delegesi
Hacım Çarıklı	Ziya Üçüncü

Âza	Âza
Konya Delegesi	Afyon Delegesi
Lutfi Berkmen	Saip Mumcu

BAŞKAN — Söz Genel Sekreter Dr. Ahmet Fikri Tuzer'indir.

GENEL SEKRETER DR. AHMET FİKRİ TUZER (Erzurum)

— Aziz arkadaşlarımız;

Yüksek tasvibinize arz olunan yeni Parti program ve nizamnamesinin tetkikine başlanmazdan önce bundan evvelki Kurultayımızın kabul etmiş olduğu program ve nizamnamenin bazı kısımlarında yapılan değişiklikleri ve konulan yeni hükümleri hulâsatan arz etmeyi; ve bu değişikliklere sebep olan hâdise ve mecburiyetlerle dört senelik müşahede ve tecrübelerimize müstenit kanaat ve düşüncelerimizi kısaca izah etmeyi lüzumlu ve faydalı bularak huzuruza çıkmış bulunuyorum.

Arkadaşlar;

Hepinizce malûm olduğu üzere Dördüncü Büyük Kurultayımızın Parti programımıza ilâveten koymuş olduğu ana prensiplerle Parti programımız cidden müttekâmil bir şekil almış, çalışma sistemimizi tayin ve gi-deceğimiz yolun istikametini sarîh olarak tesbit eden bir yasa mahiyeti iktisap etmişti.

Keza, Parti nizamnamemizde iç çalışmalarımız için çok amelî ve tatbikat bakımından da o nispette faydalı bir şekil almıştı.

Bununla beraber umumî idare heyetiniz Dördüncü Büyük Kurultay'dan bugüne kadar geçen dört senelik müşahede ve tecrübeleri ve bilhassa Değişmez Genel Başkanımızın yüksek ilham ve kıymetli irşatları neticesi olarak gerek programımızda ve gerekse nizamnamemizde bazı tâdilâtın yapılmasını ve yeni bir iki esasın konulmasını lüzumlu görerek bu mevzulara ait hükümleri ve değişiklikleri ihtiva eden yeni program ve nizamname projelerini hazırlamış ve yüksek huzuruza sunmuştur. Yüksek Kurultayınızca tefrik edilen encümen tarafından tetkik ve yüksek tasvibinize arzedilen ve Partimizin program ve nizamnamesindeki esaslara dokunmayan ve yalnız iç çalışmalarımıza ve Parti teşkilâtımızın organizasyonuna taallük eden bu yeni hükümlerin mühimlerini mucip sebepleriyle ve sırasıyla mücmelen arzedeceğim.

— PROGRAM —

A — İKTİSAT:

1. — Ziraî Kredi:

Ziraî kredinin en büyük hedefleri olan çiftçinin işletme sermayesi unsurlarını tamamlamak, ziraî istihsalı verimlendirmek ve iyileştirmek, çiftçiyi toprağa ve ziraî işletme vasıtalarına sahip kılmak, ziraî mahsullerin sürüm ve satışını kolaylaştırmak ve artırmak hususlarına ciddi bir ehemiyet verdiği için bu cihetler 7 inci maddenin B fıkrasında yeni bir hüküm olarak tazvih edilmiştir.

2. — Ticaret Mübadelesi:

12 inci maddenin eski şeklinde bulunan ve ticarî mübadeleyi alâkalandıran son fıkra, iktisadiyatımızın istikbali noktaî nazarından faydalı görülmediği için kaldırılmıştır.

3. — El işleri ve Küçük Sanatlar:

El işleri de dahil olduğu halde küçük sanatlarımızın inkişaf ettirilmesi ve halkın mutat işler haricindeki vakitlerinin hedredilmeyerek kıymetlendirilmesi gibi zahiren küçük görünen hususların hakikatte ne derecelerde mühim birer iktisadî âmil oldukları meydana olduğundan bu cihetler de programımıza yeni bir madde halinde ithâl edilmiştir. (Madde — 14)

4. — Şöşeler, Devlet yapıları ve şehircilik:

Memleketi iyi bir şöse şebekesine kavuşturmak için yapılıp tatbik edilecek olan programda millî iktisat icaplarıyla yurdun emniyet ve müdafaası düşüncesine dikkat edilmesi ve ehemiyetli merkezleri bağliyan ana yollardan bir kısmı ile büyük köprülerin devletçe yaptırılması, vilâyet yollarının umumî ve mıntakavî bakımlardan sınıflandırılarak iyi geçit verir bir halde bulunmaları için daîmî tâmir işlerine dikkat edilmesi ve devlet yapıları ile şehircilik işlerinde teknik ve plânlı esaslara göre çalışılması hususlarındaki ehemiyet göz önünde bulundurularak eski 26 inci maddenin son fıkraları daha vazih bir şekle konmuş ve yeni 27 inci maddenin sonuna eklenmiştir.

B — MİLLÎ TÂLİM VE TERBİYE:

1. — İlk Tahsil:

Aziz arkadaşlarımızın da malûm olduğu veçhile Millî tâlîm ve terbiyede esas düsturumuz cehli gidermektir. Öğretmen kadromuzun kifayetsizliğine ve köy okullarının azlığına rağmen Partimizin bu yüksek emelini tahakkuk ettirebilmek için Maarif Vekâletiniz son senelerde bu mevzu üzerinde yaptığı tetkikat neticesinde köy eğitimleri yetiştirip çalıştırmayı muvafık görmüş ve az zamanda önemli sonuçlar elde etmiştir. Öğ-

retmen gönderilmesine İmkân bulunmayan köylerimizin öğretim ve eğitim işlerinde köylüye rehberlik etmek üzere hususî şekilde yetiştirilen ve yetiştirilecek olan bu köy eğitimcilerinin çalıştırılması ve sayılarının süratle çoğaltılması muvafık görülerek köy ilk okul işini ve Parti programımızın bu mevzua ait ana hükümlerini yerine getirmek için bu sistemin - ilk tahsil hakkındaki esaslar gözden uzaklaştırılmaksızın - tamîm ve inkişaf ettirilmesi maksadıyla programın 45 inci maddesinde gördüğünüz "B" fıkrası tedvin edilmiştir.

2. — Yüksek Tahsil:

Üniversitelerimizle yüksek okullarımızın kendilerinden beklenen ilim ve ihtisas elemanlarını yetiştirecek ve memleket dahilinde ilmî hareketlere destek ve kaynak olabilecek bir mükemmeliyete eriştirilmeleri ve bunların sayı itibariyle de çoğaltılarak Maarif Vekâletinin idaresinde birleştirilmeleri maksadıyla 45 inci maddenin eski "F" fıkrası tevsi ve tazvih edilerek yerine "E" fıkrası ikame edilmiştir.

3. — Türk Dili üzerinde çalışmalar:

a) DİL İŞİ:

Programın 44 üncü maddesinin "g" ve "h" fıkralarından anlaşılacağı veçh üzere millî dilin tekâmülü uğrunda şimdiye kadar sarfedilen hayırlı çalışmalara devam edilmekle beraber bu kutlu gayretler neticesinde elde edilecek semerelerden bütün ilim ve tedris müesseselerinin istifade edebilmesi için bu işin Maarif Vekâletince sıkı ve şümüllü bir nezaret altında düzenlenmesi uygun görülmüştür.

b) TÜRK LÜGAT VE ANSİKLOPEDİSİ:

Şimdiye kadar tedvini müyesser olamayan Türk Lûgat ve Ansiklopedisinin bir an evel hazırlanabilmesi için eski 45 inci maddede buna ait bir hüküm ilâvesiyle genişletilmiş ve bu suretle yeni 49 uncu maddede görülen şekle konmuştur.

4. — Halk Terbiyesi:

a) HALK ODALARI:

Klâsik okul terbiyesinden başka yurt için-

deki büyük kütlenin kültür seviyesini yükseltmek ve görüşlerini düzeltmek, inkılabımızın kutsal hatıra ve heyecanlarını yaşatmak, Parti umdelerimizin temiz mânalarıyla icaplarını öğretmek hülâsa, vatandaşları bir arada ve bir emel uğrunda yürütmek maksadıyla kurulmuş olan Halkevlerimizin meşkûr me-saisinden Halkevi çalışmasına imkân ol-mayan yerlerinde istifadesini temin etmek üzere Halk odaları teşkilâtının yapılması lüzumlu görülerek programın 51 inci maddesinde bu noktaya da işaret edilmiştir.

b) SİNEMALAR:

Aramızda sinemanın; halk kütlelerinin ahlâk ve karakteri üzerinde yaptığı müspet ve menfi tesirler göz önüne getirilerek mil-letimizin yüksek ahlâkını ve selâbetli ka-rakterini ifsat etmiyecek ve bilâkis manevî bünyemizin sıhat ve selâmetini temin edecek bir terbiye vasıtası olarak inzibat altına alın-ması ve alâkadar makamlarca daha sıkı bir murakabeye tâbi tutulabilmesi için eski 50 inci maddenin bu işe ait fıkrası tevsî ve yeni program projesinde 30 uncu madde olarak tesbit edilmiştir.

C — ADLÎ İŞLER:

Tevkifhane ve Hapishaneler:

Hapishanelerimizin tevkifanelerden ayrıl-ması hakkında ötedenberi güttüğümüz nok-tai nazarı muhafaza etmekle beraber genç yaştaki mevkuf ve mahkûmların büyükler-den ayrı bulundurulması hususunun temin edilmesi lüzumu da 64 üncü maddenin son fıkrasında tasrih edilmiştir.

C — HAYIR CEMİYETLERİ:

Âmme hizmeti gören Hayır Cemiyetleri-mizin ve bilhassa bunlardan umumî, hususî ve beledî bütçelerden yardım görenlerinin gelişi güzel sarfiyat ve israfatta bulunmalarına mâni olacak bir şekilde murakabeleri lüzum-lu ve faydalı görüldüğünden bu cihet de ye-ni tedvin edilen 68 inci maddede tebarüz etti-rilmiştir.

— NİZAMNAME —

Azlı arkadaşlar;

Programda yapılan değişikliklerin ve ye-

niliklerin nelerden ibaret bulunduğunu arzemiş bulunuyorum. Sözlerime nihayet vermeden biraz da nizamnamede göreceğiniz yeni maddeler hakkında maruzatta bulunacağım:

Bilirsiniz ki şimdiye kadar mer'î olan nizamnamede Genel Başkan Vekilliğinin kime tevcih edileceğine dair hiç bir kayıt mevcut değildi. Bu cihetin vazih ve her türlü tereddüde mânlı olmasındaki ehemiyet izaha muhtaç olmadığından 27 inci madde bu maksadı temin için ilâve edilmiştir.

Nizamnamenin 28 inci maddesi de yeni bir hüküm olarak nazarı dikkatinizi celbedecektir. Hükümet ve Parti Birliğine dair Genbağkur tarafından 18.6.936 tarihinde ittihaz edilen kararın tatbik mevkiinde kaldığı üç seneye yakın bir zaman zarfındaki müşahedeler, bu vaziyetin idamesinde bir fayda olmadığı kanaatini tevlit etmiş ve bir murakabe cihazı olan Partiye daha emin ve salim bir faaliyet imkânı temin edebilmek için evelemerde Genel Sekreterlikle Dahiliye Vekâletinin biribirinden ayrılmasına lüzum görülmüştür. Aynı sebebin vilâyetlerdeki teşkilât üzerinde müessir olması icap edeceğinden vilâyet Parti Reisliklerinin de Valiliklerden tefrik edilmesine zaruret hasıl olacağını takdir buyurursunuz. Esasen Genbağkurun yukarıda arzettiğim kararından kastedilen gaye hükümet ve Parti işlerinin bir ahenk dahilinde sevk ve idare edilmesi imkânının temininden ibaret iken maksadın hasıl olmaması ve buna mukabil matlûp ahengin behemehal tesis ve teminine zaruret bulunması genel Sekreterlik makamında bulunacak zatın Parti kabinesinde yer almasını icabettirmiştir. Bu suretle Genel Sekreterin halkın şikâyet, dilek ve ihtiyaçlarına müteallik meseleleri kabinedeki arkadaşlarıyla görüşüp anlaşarak halletmesi ve devletin iç ve dış politikası üzerinde devamlı bir surette tenevvür ederek Parti işlerini ona göre sevk ve idare edebilmesi mümkün olacağı gibi Parti Başkanlıklarından ayrılan Valilerin de Parti işlerini az çok bir devlet işi addederek bu işlerle alâkalarını temin edecektir.

Nizamnameye koyduğumuz yeni hükümlerden birkaçı da Partimizin Büyük Millet

Meclisindeki ana grupundan başka (Parti Müstakil Grubu) adı ile yepyeni bir murakabe uzvunun doğmasını temine matuf olanlarıdır. Partimizi, tıpkı diğer grupumuz gibi Büyük Millet Meclisinde temsil edecek olan Müstakil Grubun ne suretle teşekkül edeceğine, vazife ve selâhiyetlerinin nelerden ibaret olacağına müteallik tafsilâtı nizamnamenin 117 inci maddesiyle 124 üncü maddesi arasındaki 6 maddede bulacaksınız.

Aziz arkadaşlarım;

Çeyrek asırlık siyasî tarihimizin pek dağıdalı geçen safahatı göz önüne getirilirse tek fırkalı kalmanın, aziz ve mübarek vatanımızın yüksek menfaatlerine en uygun bir siyaset olduğu teslim edilir; fakat buna mukabil tek bir siyasî teşekküle mensup âzadan vücut bulan bir mecliste kendi kendini tenkit ve murakabe imkânlarının da teminine zaruret bulunduğu red ve inkâr edilemez bir hakikattir. Yüksek tasvip ve müzaharetinize mazhar olduğu takdirde (Parti Müstakil Grubunun) bu pek mühim ve hayatî vazifeyi tamamiyle başarabilecek dinç bir kuvvet ve zinde bir uzviyet olacağına kani bulunuyorum.

Aziz ve muhterem arkadaşlarım;

Nizamnamenin şimdi sıra itibariyle 138 inci olan eski 128 inci maddesine de nazarı dikkatinizi celbetmek isterim. Bu maddenin Partili Mebus arkadaşlarımızı bir takım memnuiyetlere riayetle mükellef tuttuğunu bilirsiniz. Bundan maksut olan gaye, arkadaşlarımızı haddi zatında belki pek meşrû olan bir takım haklardan mahrum etmekten ziyade, aziz partimizin yüksek otoritesini ve alâkalı arkadaşların şahsî şeref ve haysiyetlerini korumaktan ibarettir. Bunun da yüksek tasvibi-nize lâyük görüleceğini ümit ederim.

İşte aziz arkadaşlar, gerek program ve gerekse nizamnameye konan belli başlı hükümleri arzetmiş bulunuyorum. Diğer ufak tefek tay ve ilâveler hakkında ayrıca izahat verip ve kıymetli vakitlerinizin israf edilmesine meydan vermiyeceğim. Maruzatıma nihayet verirken hepinizi hürmet ve muhabbetle selâmlar, Partimizin tekâmül ve inkişafında

pek müessir birer âmil olacaklarına emîn bulunduğum bu lâyihaların yüksek tasvibinize iktiran etmesini temenni ederim. (Alkışlar).

HİKMET BAYUR (Manisa) — Müstakil grup hakkında anlamadığım bazı noktaların tenevvürü için bir kaç söz söyliyeciğim ve bir kaç sual soracağıım:

Şimdiye kadar bildiğimiz tarz şu idi: Mühim ve esaslı meseleler Partide mevzuubahs olur, orada istenildiği kadar müzakere ve mü-nakaşa edilir, varılan netice Parti mebuslarını bağlar. Partide müzakere edilmemiş olan meseleler de Mecliste herkes, tabii malûm ve muayyen olan hudutlar dahilinde, her tenkidî yapmakta, her şeyi söylemekte serbesttir, Vaziyet böyle idi. Şimdi anlamak istediğim meseleler bundan böyle Partide mevzuubahs edilmemiş ve dolayısıyla bir karara bağlanmamış olan meseleleri Mecliste mevzuubahs etmek, bu bapta sual sormak, bu bapta tenkit yapmak, yalnız seçilecek 21 kişiye mi mahsus olacak, yoksa eskisi gibi mi? (Eskisi gibi sesleri) Bunda sarahat yoktur. Dolayısıyla eskisi gibi olacağı aklı geliyor. Fakat konuşurken bazı arkadaşlarda tereddüt gördüm. Binaenaleyh ister encümen Reisi, ister mü-nasip göreceği bir zat bu ciheti tavzih ederse faydalı olur.

İkinci mesele: Şimdiye kadar esaslı meselelerde, mühim meselelerde karar, Partide alınır. Şimdi ise 21 arkadaş Partinin müzakerelerine iştirâk edemeyecektir. Yalnız hazır bulunacaktır. Binaenaleyh karar alındığı vakit müessir olamayacaktır. Müessir olmaktan maksat bu husustaki düşüncesini bu kürsüden söylemek ve mümkün olduğu kadar o düşüncesine taraftar toplamaktır. Bu 21 arkadaştan bu hakkı ekseriyetin verdiği bir kararla, nezediyoruz; bizim böyle bir hakkımız var mıdır? 21 kişiyi kararlarda müessir olmak hakkından mahrum edebilir miyiz? Acaba daha doğru olmaz mı idi ki bu işi yapmak isteyen kim olabilir? Bunu bilelim. Bir adam asıl karar verildiği zaman bu haktan mahrum kalmak istemem derse ne olacaktır. Benim söylemek istediğim, bir defa bunu isteyen kimler varsa onlar arasında bir seçim yapı-

sın. Zira başka bir cihet vardır: Bu arkadaşlar Mâcliste fikir beyan edecekler, söz söyleyecekler fakat evelden verilmiş bir kararı - 417 kişiyiz galiba - 390 küsurunu bağliyan bir karar üzerinde söz söyleyecekler, fakat müessir olamayacaklarını kendileri de biliyorlar. Onları dinliyenler de biliyor, herkes biliyor. Binaenaleyh bunların vazifesi bir çok noktalarda efkârı umumiyeyi tenvir bakımından mühim olabilirse de böyle ekseriyet kararıyla bu adamı bu vaziyete sokmak belki istemiyor. Falanca adam böyle olacaktır demek biraz güç geliyor bana Bırakalım kendilerine 21 kişi çıkarsa ne âlâ, 40 kişi çıkarsa içlerinden seçeriz.

Sonra deniyor ki bunlar vekil olamazlar. Bu da doğru değildir. Bence madem ki bunlar Parti tarafından tanzif edilmiş arkadaşlardır. Böyle bunlarda bir tenkis yapmak doğru olmaz. Ama diyeceksiniz ki 417 den kaç kişi vekil olacaktır. O başka. Onun için sarahaten böyle vekil olamaz demek doğru değildir. Çünkü vekil olduktan sonra bu vazifeden sarfınazar edecektir. Böyle bir kaydın konulmasına taraftar değilim. Söyliyeceklerim bundan ibarettir. Bunlara cevap verecek kimse cevabını versin.

HAKKI KILIÇOĞLU (Muş) — Arkadaşlar, Ebedî Şef Atatürk istiklâl ve hürriyetin, fikir ve vicdan hürriyetinin bütün mazinin müzahrafatını silip süpüren bir ıslâh sembolü oldu ise, İnönü de bir sükûn, bir tanzim ve bilhassa ismet devrinin bir sembolü olup kalacaktır.

Bence, Partimizin tüzüğünde yapılan bu ufak yenilik bu sembolün bir mahsulüdür. Ben bunu minnet ve şükranla karşılarım. Bilhassa yapılan tâdilât arasında Parti müfettişleri ile müstakil grup vardır. Eskiden de Parti müfettişleri vardı. Fakat bunlar bir müfettişten ziyade kendilerine bir mevki, bir saha bulmak için yapılmış ayrı ayrı vaziyetlerdi. Çünkü bir adama 15, 20 vilâyet verilirse o adam orada hükümdar kesilir, sözümü mâzur görsünler. Sonra bu Partice bertaraf edilmiştir. Fakat müfettişsiz Parti işleri de yürümez. Bunun faydalarını işe başladıktan sonra göreceğiz.

Müstakil Grupa gelince: arkadaşlar, İnsanlar peygamber dahi olsalar hatâdan salim olamazlar. Onun için bir insan tenkit edilmez, yaptığı iş münakaşa edilmez, hataları yüzüne vurulup gösterilmezse kendisi daima işlerini doğru yaptığına kani olur. Binaenaleyh her ne yapıyorsa mademki itiraz görmüyor, mademki herkes beğeniyor iyidir diyerek bu yolda yürür. Ama bu yolda yürümenin faydalı olmadığını ve hattâ çok zararlı olduğunu hepimiz biliyoruz. Böyle bir murakabenin Vekiller Heyetini daima canlı ve müteyakkız bulunduracağından onlar da kendi bürolarının derece derece memurlarını müteyakkız bulunduracağından bu halk için çok iyi ve hayırlı olacak ve daima işler doğru bir şekilde yürütülecektir. Onun için Müstakil Gruptan bu faydayı pek fazlasiyle bekliyor ve zannediyorum ki bu kanaat üzerinedir ki Partimiz de bunu tüzüğüne en canlı bir madde olarak koymuştur.

Bu müstakil grup ne yapacaktır? Heyeti umumiyemize müessir olacak mıdır? Olabilir. Eğer buna ayrılacak arkadaşlar hakikaten maksadı kavramış ve murakabenin ne demek olduğunu bilmiş ve samimiyetle bu vazifeyi görürlerse bunun faydalı olacağına ben kaniim. Miktar belki azdır. Fakat bu etaptır. Bundan alınacak neticelerin faydasına göre belki bunlar arttırılabilir. İyiliğe doğru atılmış hatvelerden birisidir. Binaenaleyh bunu düşünenleri, tanzim edenleri ve yüksek huzuruza getirenleri en yüksek saygı ile anmağî bir vazife bilirim.

HAŞİM GÜR (Manisa Delegates) — Arkadaşlar; çok kuvetli ve kudretli bir el tarafından kurulmuş çok sağlam esaslarâ istinat ettirilmiş olan Partimizin Beşinci Büyük Kurultayına iştirâk etmek üzere vilâyetimden delege olarak ayrılmış bulunuyorum. Partimizin esas nizamnamesi Partimizin ve bütün tâimimleri, Partililerin söz almış olması, hissiyatını, düşüncelerini, duygularını, heyecanlarını her tarafta, her vesile izhar etmelerini âmir bulunmaktadır. Buna binaendir ki ben deniz de bugünkü heyecanlarımı ifade etmek istiyorum.

Arkadaşlar, C. H. P. sinin her büyük ku-

rultayı Parti tarihinde yalnız Parti tarihinde değil o Partinin yarattığı Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, yalnız Türkiye Cumhuriyeti tarihinde değil, Türkiye Cumhuriyetine taallük eden hâdiselerin bir şeref halesi teşkil ettiği cihan tarihinde de mühim bir dönüm noktasıdır. Çünkü arkadaşlar C.H.P. hiç bir yerde eşine tesadüf edilmeyen bir tarzla ve birçok büyük dâvalarla ortaya atılmış ve çok şeyler yapacağım demiş ve nihayet bütün tasavvurlarını, bütün düşündüklerini meydana getirmekle dünyada bazılarının dikkat nazarlarını, bazılarının haset nazarlarını celbetmiştir.

Millî Şefimiz açış nutuklarında mühim bir noktaya işaret buyurdular. Atatürk büyük millî dâvayı millet içinde vücutlandırırken Kurultayı ana temel itihaz etmişti, dediler. Bu, Parti bünyesinin Kurultaya verdiği ehemiyet ve Kurultayın arzettiği gibi Parti tarihinde bir dönüm noktası olduğunu çok canlı bir surette tebarüz ettiriyor. Onun içindir ki bu tarihî anda buna iştirakten hepimizin düşündüklerini anlatmamız Partinin tahmil ettiği bir vecibe teşkil ediyor. Nizamname - Programın heyeti umumiyesini bendeniz de tetkik ettim. Nihayet Müstakil Grup teşkilâtını şu noktadan faydasız buluyorum. Buraya seçeceğimiz arkadaşlar; grupta reylerini izhar edemeyecekler, Mecliste izhar edeceklerdir. Eğer grupta izhar edecek olurlarsa belki kendilerinin kıymetli bir düşüncesi o anda başka bir karar alınmasını intaç edecektir. Bunu orada söyleyerek Mecliste söylemeleri Parti kararının haricine çıkmıyacak olan arkadaşları yine kendi arzu ettikleri kararı vermeğe sevkedeceğinden hiç bir veçhile müessir olamayacaktır.

İkinci bir nokta olarak da şunu düşünüyorum: Ben şahsen delege sıfatıyla içimden Parti namzedi olarak seçilmiş olan bir arkadaştan, o arkadaşın grupta müdafaa yapmak hakkını nezetmek sıfat ve selâhiyetini kendimde nasıl bulurum. Bu itibarla bu 21 arkadaşı seçebilmek için kendimde o sıfatı göremiyorum. Arkadaşlar; şunu da arz ve tebarüz ettirmek istiyorum: bizi murakabe eden yok mudur? Bizi murakabe eden bütün

bir millet vardır. O millet, murakabesinin verdiği neticelerini zaman zaman tamamen tecelli ettirmiş ve göstermiştir. Bunun içindir ki Parti namına Meclisten seçeceğimiz arkadaşlar, yaptıkları hizmetin, çıkardıkları kanunun isabetinden emin olmalıdırlar. Genel Sekreterlikçe tevzi edilmiş olan 4 üncü Büyük Kurultay dileklerinden isaf edilenlerin hulâsası bunu gösteriyor. Binaenaleyh bu varlıklar ortada iken bu seçilecek 21 arkadaşın Parti grupunda söyliyecekleri sözler herhalde müessir olacak iken onların orada söz söylemek ve rey vermekten mahrum olmasını bendeniz asla muvafık bulmuyorum.

Nizamnamede ilişmek istediğim bir nokta da şudur: Eski ahkâma göre 18 yaşını bitirmiş olan ve Parti nizamnamesinde yazılan evsafı haiz bulunan kimseler Partiye âza kaydedilirdi. Şimdi bu tâdil ve 22 yaşını ikmal eden şekilde tashih edilmiştir. Halbuki 18 yaşını ikmal eden bir genç evleniyor. Yine 18 yaşını ikmal eden bir gence, iş kanununun bütün dâha büyük işçilere tahmil ettiği iş tahmil ediliyor. Hulâsa her şeyi ve bütün sıfatları iktisap ediyorken ne için Partiye girmesin? 18-22 yaş arasındaki geçecek zaman zarfında neden dolayı beklesin.

Arkadaşlar, nizamnamemizin 8 inci ve yeni nizamnamenin 10 uncu maddesinde şöyle bir kayıt vardır. "Partimizin bir rozeti ve marşı vardır.", Partililer için çok lüzumlu olan bu marş ve rozet şimdiye kadar her nedense çıkmamış ve çıkarılmamıştır. Muhitten geliyorum. Muhitte yaşıyan bütün Partili arkadaşlar bu alâmeti farikayı istiyor, bunun çıkarılmasını istiyor. Bu münasebetle sözü bir noktaya temas ettireceğim: bu maddeye bir fıkra ilâvesini arzedeyim. O da "Partinin Atatürk marşı vardır.", Arkadaşlar, biz söylemiyoruz, bütün cihan söylüyor. Bütün cihan takdir ediyor ki, hiç bir millet bağında Atatürk kadar büyük bir insanı, bu benim milletimdir, diye basamamıştır, sıkamamıştır. Bu, ancak türk milletine nasip olmuştur. Onun yarattığı Partinin kendisine ebedî bir hürmet hatırası teşkil etmesi için bir Atatürk marşı yapılmasını çok yerinde ve çok isabetli görüyorum. Bu marşın şeklini müte-

hassısları tesbit etsin. Yalnız gönül istiyor ki, bu marş, mütareke esnasında vatana ve millete hücum etmiş olan ümitsizliği ifade etsin. Bu marş milleti saran yeis gibi bir halde bulunan Karadenizin bağırını çizerek onda yürüyen geminin seslerini tanzir etsin. Bu marş, ol geminin içinde bulunan en büyük adamın tefekkürünü, yıldırımlara benzeyen gözlerinin nüfuzunu ifade etsin. O marş, felâkette karanlık bir geceye dönmüş olan Samsun'a o büyük adamın ayak bastığı anda güneş doğduğunu tanzir eden manzarayı canlandırır. Bu marş Atatürk'ün terkibine, tanzimine başladığı kuvetin o andaki dağınık vaziyetini ifade etsin. Ümitsizlik, perişanlık içinde o büyük kurucunun gürlüyen sesini, büyük partinin nüvesini teşkil eden ilk kongrenin açılış seslerini bize anlatsın. Gene bu marş saltanatın bozulmuş, çatlak sesini, bunun karşısında Büyük Millet Meclisinin çıkardığı gür, kuvetli, millî sesi ifade etsin. Gene bu marş millî savaş hazırlığını milletin bu savaşa nasıl atıldığını anlatsın. Marş bu savaşta mühim işler gören kağrı seslerini ve babam Mehmet, kocam Mehmet, vatani kurtarmak, intikamınızı almak, canımı da malımı da, bütün varlığımı da feda edinceye kadar çalışmağa azmettim. Müsterih olunuz diye gürlüyen ve sırtında cephan taşıyan türk kadınının bu eşsiz kahramanlığını da ihtiva etsin.

Bu marş şekilleri, muhabbetleriyle bir Türk dünyaya bedeldir. Kahraman türk piyadesinin yerleri titreten ayak seslerini, türk süvarisinin, türk topçusunun gökleri inleyen seslerini de ihtiva etsin. Türk şehitlerinin biz öldük siz varolun, türk malûllerinin biz malûl olduk milletim sen yaşıyorsun diye hiç bir millet efradının söyleyemeyeceği kalbi sözleri de tanzir etsin.

Nihayet bu marş Ulu Önder'in, Ebedî Şefin en büyük türk ordularına Hedefiniz Akdenizdir. Marş ileri diye verdiği eşsiz kumandanın ve bunun akabinde kahraman türk ordusunun bir aralan gibi saldırışının verdiği herbeti, dehşeti ve yıldırım süratini de bize gösterebilir. Türk süngüsünün benim en yakış-

tığım el, türk elidir diyen sesini ve bin bir imanla dolu türk askerinin elindeki süngünün çıkardığı sesleri de bu marş ihtiva etsin.

Arkadaşlar, marş hakkında söyleyeceklerim bundan ibarettir.

İkinci arzedeceğim...

BAŞKAN — Bunlar maddelere taallük eder, o zaman söylersiniz. Şimdi heyeti umumiye hakkında söylemeniz lâzımdır.

HAŞİM GÜR (Manisa Delegesi) — Bunlar maddede yoktur. Bir takrir vereceğim. Onun için bunları izah maksadiyle söylüyorum. Bir noktayı arzetmek istiyorum. Elimizdeki hulâsalar şimdiye kadar Partimizin yaptığı büyük işleri bize gösteriyor ve bundan sonra daha büyük işler yapacağız. Ancak gerek Partinin ve gerek Halkevlerinin iş yapabilmesi için mutlaka kendilerine birer bina lâzımdır. Bina bulamamaktan mütevellit müşkül ıstırapları binasız muhitlerde yaşayan arkadaşlarımız çok yakından bilirler. Gerçi Partimiz bir çok hayır cemiyetlerini de himayesi altına alması sebebiyle vilâyet hususî idarelerinden, belediye bütçelerinden yardım görüyor. Ve tedricen bu binalar yapılıyor. Ancak Partimiz nasıl hükümet işlerinde tedricî bir tekâmül nazariyesine istinat ediyorsa bu işte de bu şekilde cezri hareket etmesi lâzımdır. Bunun için vilâyet hususî idareleriyle, belediyelerin yardımları ve mahallî varidat karşılık gösterilmek suretiyle umumî idare heyetinde istikraz aktedilerek bu paralarla Parti binaları bulunmayan vilâyet ve kaza merkezlerinde Parti binalarının yapılmasının programa alınmasını arz ediyorum. Bunun için de bir teklif takdim ediyorum. (Bir dilektir sesleri). Bunun programa girmesini istiyorum, dilek değildir.

Halil Dilmaç (Çanakkale delegesi) — Sayın arkadaşlarım; Cumhuriyet Halk Partisinin nizamnamesinde yapılması teklif edilen ve sayın Genel Sekreterimizin gayet vazih olarak anlattıkları değişiklikleri, bu tadillerin sayısız faydalarını arzetmeden evel biz muhassasların henüz bu dakikaya kadar izhar edemediğimiz kendi duygu borcunu arzetmekliği-

me bir dakika müsaadenizi rica edeceğim. Cumhuriyet Halk Partisinin Beşinci Büyük Kurultayı açılırken Büyük Değişmez Genel Başkanımızın türk milletine ve cihanın barış-sever milletlerine bütün insanlık için saadet ve refah istiyen bütün beşer kitlesine hitap ettiği alemşumul nutuklarında biz murahhaslara ayırdığı şerefli ve onurlu iltifatların bütün murahhaslar adına şükran borcunu ifa ediyorum.

Aziz arkadaşlar; Kurultaya katılmak üzere yurdun dört bucağından gelen biz murahhaslar temsil ettiğimiz memleketlerin, muhitlerinin taşından toprağından yüksek Kurultayımıza şerefli Partimize ve Partimizin Büyük Değişmez Ebedî Başkanımıza selâmlar getirdik. Onların derin hürmetlerini getirdik. Sarılmaz bağlıklarını yüksek Kurultaya ön söz olarak arz etmeği vazife bilirim.

Aziz arkadaşlar; C. H. Partisinin değiştirilmek üzere teklif edildiği bu maddelerin hiç şüphesiz cihan tekâmül sahasında siyasî, iktisadî ve içtimaî sahalarda türk milletinin gösterdiği ve göstereceği mazhariyetler bu tekâmül kanununun mevzularına daha uygun olacaktır. Partimizle fertler arasında daha sıkı bir bağlılık daha heyecanlı bir çalışma ve alâka uyandıracak ve hayatın her sahasında muvaffakiyetin mazhariyetin değişmez bir âmili olan düşünce birliği, işbirliği, kanaat uygunluğunu Parti kanalıyla yurdun en hücre köşesine ve bütün yurttaşlara kadar yayılmasına âmîl olacağı kanaatindeyim. Bu kararlar verilirken, bu tedbirler alınırken hiç şüphe yok hepimizin düşüncesi yurt ve yurttaşlara daha geniş bir refah malzemesi hazırlamak ve bu gaye üzerinde bu kararları kabul etmekteyiz.

Aziz arkadaşlar; şuna eminim ki bu kararlar verildikten, bu tedbirler alındıktan sonra bunları filiyat sahasına çıkaracak biz Partililerde fikir beraberliği, birliği ve bütünlüğü vasıfları tamamıyla mevcuttur. Biz Partinin şerefli işareti olan altıokun çizdiği istikametlerde Büyük Millî Başkanımızın gösterdiği ve göstereceği hedefe birlik, beraberlik ve bütünlüğü bir inan ve iman olarak, bilen ve yürüyen Particileriz. İşte bu birlik, be-

ramerlik ve bütünlük ruhu ile biz temsil ettiğimiz memleketten şu intibalarla ayrılmış bulunuyoruz. Türk milleti çok sevdiği medeniyet yolunda, türk milleti çok sevdiği insaniyet yolunda, türk milleti çok sevdiği sulh yolunda olduğu gibi, türk milleti icap ederse, muztar kaldığı zaman Büyük Başkanın, Millî Şef İsmet İnönü'nün etrafında tek bir kalp ve bir kitle halinde bir birlik ve bütünlükle toplanacaktır. İşte muhitlerimizden aldığımız bu ilhamlarla Yüksek Kurultayın huzurunda biz Partililer ant içeriz ki nereden, hangi taraf - tan, hangi şiddet ve hangi tarzda bir rüzgâr eserse essin, hâdiseler ne şekilde gösterilirse gösterilsin, hâdiseler ne kadar sert ne kadar geniş fırtınalar, kasırgalar yurdun hangi tarafında koparsa bütün yurttaşlar tek bir kalple çalışan bir kitle halinde karşı duracağız. (Alkışlar). Aziz arkadaşlarım; tadilî teklif edilen maddeler arasında benim kanaatimce en uygun iki madde vardır. Bunlardan birisi 21 kişilik müstakil grupun teşekkülüdür. İkincisi İlyönkurul Başkanlığının valilerden alınacağı ve kendi özünden çıkacak bir Başkana tevdi hakkındaki maddedir. Bunlardan birincisi bütün milletin istediği murakabe keyfiyetinin biraz daha genişlemesidir. İkincisi, arkadaşlar bu bir meseledir ki Partimizin doğduğu tarihtenberi bugüne kadar mutemetler mintakasının çokluğu ve valiler hakkında müsaadenizle küçük bir mukayese yapacağım. Bu son kararın belki isabetli bir karar olduğunu hepimiz tasdik etmiş olacaksınız. Arkadaşlar, bilirsiniz ki Parti kurulurken millet Balkan harbinden, Umumî harpten, İstiklâl harbinden henüz çıkmış ah devrinden oh devrine yeni girmişti. Bunun için sakın sakın dağdağsız bir hayat istiyordu. Eski Parti nizala - rından ürkmüştü. Onun için Parti işine muhteriz bir vaziyette bulunuyordu. İşte bu sıralarda Partimiz müfettişlikler ihdas etmiştir. Bunlar vilâyetlerde tetkikler yaptıktan sonra mutemedlikler yaptılar. Ve birer birer müteşebbis mahiyetini iktisap ettiler. Bunlar bîdayette pek ehemiyetli değildi. Fakat gün geçtikçe mutemedler nüfuzlu şahıslardan teşekkül etmiye başladı. Nüfuz ve salâhiyet bir noktada, itiraf edelim ki, bu salâhiyet, nüfuz

ve emniyet derecesiyle kabiliyet ve kudret derecesi mütevazın bir şekil teşkil etmiyor - du. Onun içindir ki, Parti ile hükümet ara - sında bazı küçük geçimsizlikler ve hâdiseler meydana gelmişti. Fakat iş müntehap Başkanlıklar safhasına girince Parti kemmiyet ve keyfiyet itibariyle yükselmişti. Halk da her hususta Partiyi, kendisinin muini ve müzahiri olarak addetmişti. Bu hal Partinin müte - kâmil bir devresi olarak telâkki ediliyordu. Fakat bilâhare valilere intikalinden dolayı her gün Partiye karşı halkta bir alâkasızlık başgöstermiştir. Hattâ bir kayıt muamelesine dahi lüzum görmemek için Partinin kapısından geçmeyenler olmuştur. Bendeniz 13 yıl - danberi fasılasız olarak Parti içinde çalıştığım için bu söylediğim sözler tamamen hakikata müstenittir. Alâkadar oldum ve çok tet - kik ettim. Acaba Partiye karşı başlıyan bu alâkasızlık neden ileri geliyor? Gördüm ki, sebep şahıslarda, Valilerde filân değil şekil - lerdedir. Yani iki duygunun muhite yayılmış olmasındandır. Birisi kimi kime şikâyet ede - ceğiz. İkincisi, her hangi bir şahıs Parti mü - messili olan bir şahsa her hangi bir dilek için şikâyette bulundu ise, bir çok arkadaşlarımız bilirler ki alacağı cevap şudur: arkadaş söz torbaya girmez, bir istida getir. Müracaat eden her hangi bir köylü gider bir istida yaz - dırır getirir. Farzedelim ki dileğinin esası bir verginin iki kere tahakkuk etmiş veyahut iki kere alınmış. İstidayı Vali Defterdarlığa, Def - terdarlık varidata havale ediyor. Kayda yazı - lan dilekçe sahibinin iki kere vergi verdiği tahakkuk etmemiştir, deniyor.

İşte bu misalde olduğu gibi Parti mümes - sillerine yapılan müracaatların, hemen denile - bilir ki, onda dokuzundan müsbet bir netice alınmamıştır. Bianenaleyh memlekette (kimi kimden şikâyet edelim?) hissi hasıl olmuş ve Partiye karşı bir alâkasızlık başlamıştır. İkinci - cisi; herkes Particidir, bütün devlet memur - ları Particidir, 18 yaşını ikmal etmiş olan bütün gençler Particidir. Tabii ekalliyetler Parti umdelerinden hariç tutulabilir mi? Hayır. O halde halkın içinden Parti diye bir şey niye ayrılınsın? Bu duygu aşk sahiplerinin aşkını söndürmüş. Ne için bir taahhütname doldura -

yım. Nefsîmden, icap ederse kanaatimden fe - ragat edeyim, demiştir. Bundan dolayıdır ki, kayıt muamelesi hemen hemen kalmamış. Hal - buki Parti kendi özünden bir Başkanın ida - resine intikal ederse Partinin kemmiyet ve keyfiyeti o derece tekâmül etmiş olur. İlyön - kurul Başkanı ocaklardan başlıyarak seçile seçile İlyönkurula geldiği zaman ikinci bir seçimde o muhitin yine sevgi ve saygısını ka - zanmak için kanun hükümlerinden istifade et - mesini ve her hangi bir müracaatı iyi karşıla - masını bilir ve bu suretle halka önderlik eder. Bütün halkın dilekleri böylece meydana gelir.

İşte arkadaşlar; bu yüzdendir ki Partinin vazifesi, halkı devletin kanunlarına riayetkâr kılmak, hükümet nizamlarına hürmetkâr kı - mak, bunlardan istifade etmesini bilmiyen yurttaşlara da ön ayak olarak yol göstermesi - dir. Söyliyeceklerim bunlardan ibarettir.

REFİK İNCE (Manisa) — Nizamnameye ait olmak üzere açtığımız heyeti umumiye mü - zakeratının.. (İşitmiyoruz, kürsüye sesleri). Peki kürsüye gelerek söyliyeyim. Elimizde mevcut nizamname mahiyeti itibariyle mev - cuttur. Yani yaşamaktadır. Ancak bunların ü - zerinde bazı kısımlar tadil edilmiştir. Binaen - aleyh yeniden mevzuubahs olan bir keyfiyet telâkki edilerek heyeti umumiyesinin ihtiva ettiği her meselenin teferruatı üzerinde mu - talea dermeyan etmek vaziyeti bizi uzun boy - lu müzakereye sevkedecektir. Söz almak lâ - zımgelirse bence Partinin Genel Sekreterli - ğinin tadil için bahsettiği mevzuları esas it - tihaz ederek onun leh ve aleyhinde söz söy - lemek lâzımdır ki heyeti umumiyesinin kabul veya reddine sebebiyet verecektir. Çünkü hey - eti umumiyesinin ne olduğu hakkında bir ka - naat hasıl etmeden söz söylemek doğru ola - maz. Heyeti umumiyesi hakkında söylenen söz eğer menfi ise kabul olunmaz, müsbet ise kabul olunur. Onun için heyeti umumiye hakkında söyliyeceğimiz sözler ancak tadille - re müteallik olarak söylenmelidir. Onun için makamı riyasetten ve arkadaşlardan bu çerçe - ve dahilinde söz söyliyerek vakıtlarımızın zi -

yaa uğratılmamasını rica ederim. (Doğru sesleri alkışlar).

SIRRI İÇÖZ (Yozgat) — Arkadaşlar; muhterem nizamname encümeninin yapmış olduğu mazbata hakkında bir fikir beyan etmeden evel muhterem Hikmet arkadaşına cevap vermek istiyorum. Eski nizamnamede olduğu gibi yeni nizamnamenin 113 ncü maddesinde de her mebus her meselede söz söylemekte Mecliste serbesttir. Sonra Müstakil Grup arkadaşlarının yeni nizamnamedeki malâhiyetleri grupta müzakereye iştirak etmemek ve rey izhar eylememektir. Fakat Mecliste serbestirler. Ben denizce şöyle daha muvafık olmaz mı ?.. Grupta müzakereye iştirak etsinler ve heyeti umumiye kararına icabet etmemiş olsalar. Grupta bir mesele hakkında karar verildi mi müstakil arkadaşlar Mecliste de serbest kalsalar daha muvafık olmaz mı ?

Sonra mazbatanın 62 inci maddesinin bir fıkrasında, memurun fırkaya intisap edebilmesi için ya istifa edip mesleğinden ayrılacak; yahut da tekaüt olacak, Halkevinde vazife alabilecek. Bu memurun kanununun bir maddesini teyit eder mahiyettedir. Bu bendenizce zaıttır. Memurin kanunu yapılrken, bendeniz bir iki sene encümende bulundum, memur siyasetle iştigal edemez denildi. Ben bunun şahsen aleyhindeyim arkadaşlar. Çünkü, hükümet, Cümhuriyet hükümeti Cümhuriyet Halk Partisinin hükümeti, memur da onun memuru.

Bunlar fırka ile alâkadar olamazlar deniliyor. Tasavvur buyurun meselâ bir kazada intihap var. Buna hangi kaymakam seyirci kalabilir? Ben o vakit bu kaydın konulmaması için uğraştım. Fakat ekseriyetle kabul edilmiştir. Şimdi burada öyle bir fıkrayı, amelî kıymeti olmıyan bir maddeyi yaşatmaktansa memurin kanunu zaten fırka grupunda bir encümeni mahsusla yeniden tanzim ediliyor. O fıkrayı tamamen kaldırsınlar. Memur arkadaşlar da dahil olsunlar. Çünkü biliyorsunuz her yerde fırkada çalışan, fırkayı canlandıran memurlardır. Bendeniz o fıkranın tayyinin taftarıyım.

ŞÜKRÜ NAYMAN (Kayseri delegesi) — Sayın arkadaşlar; 1935 yılının Mayıs 9 uncu günü Ebedî Şef Atatürk'ün çevresinde Dördüncü Büyük Kurultayı bu kutsal evimizde açtığımız gün, bugün tadili ile meşgul olduğumuz eski tüzüğü o Kurultayın tasvibine sunmuşlardı. Bu tüzük Kurultayın tasvibine arz edildiği zaman Türkün kaybolan ana dilinden aranmış, bulunmuş bir çok ıstılahlarla Kurultayın huzuruna sevk edilmişti. O gün biz ıstılahları seve seve alkışlar arasında kabul ettik. Bir çok hatipler söz aldılar. Ve o ıstılahları şiddetle alkışladılar. Bugün görüyorum ki yeni nizamnamede o ıstılahlar hemen tamamen değişmiştir.

Arkadaşlar; eğer bu eski ıstılahlar, eski tüzükteki ıstılahlar dilimizin ana bünyesine uygun değil idise o gün ne için alkışlarla kabul ettik. Eğer uygunsa bugün neden onu beğenmiyerek geri dönüyoruz. Anlıyamadığım işte budur. Encümenin esbabı mucibesini okudum. "Dil çalışmalarının verdiği son neticeler bunu icap ettirmektedir., diyorlar. Ben bunu asla kabul etmiyorum. Bu Atatürk'ün eseridir. Türkçede bir darbı mesel vardır; yanlış hesap Bağdattan döner derler. Fakat bundan dönülmez arkadaşlar, dönmiyeceğiz bundan.

Son söz olarak kısa bir şey daha rica edeceğim. Eğer bu ıstılahların tamamen ipka edilmesine imkân yoksa ve bu kararı veremiyecek isek hiç olmazsa büyük Atatürk'ün hatırasına hürmeten... İsmi değiştiriyelim, ismi tüzük olarak kalsın.

MECDİ SAYMAN (Ankara) — Muhterem arkadaşlar; sayın Refik İncenin buradaki tavsiyesine uyarak çok kısa söyleyeceğim. Doğrudan doğruya nizamname tadilleri noktalarına işaret edeceğim. Nizamname tadilatı arasında muhterem Genel Sekreterin demin bize burada izah ettiği veçhile bugüne kadar nizamnamede sarahati bulunmıyan, Genel Başkanlık vekilliği hakkında projeye ilâve edilen bir fıkra üzerinde durmak istiyorum.

Bu fıkrada "Değişmez Genel Başkan Partili mebuslardan birini Genel Başkan Vekilliğine tayin eder,, diye bir ifade bulunmaktadır. Bu

İfadeden ben eskiden sarahat bulunmıyan bu nizamnameye bir fıkra ilâve edildiğini kabul ediyorum. Fakat yine bu fıkrayı sarıh bulmuyorum. Bu sarahat noksanlığı üzerinde encümenin bizi tenvir etmesini rica ediyorum. Bu maddeye bir ilâve veya tadil teklifinde değilim. Yalnız sormak istediğim acaba Genel Başkanın Parti mebuslarından birini Genel Başkan Vekilliğine tayin edeceği Parti mebusu Başvekil veya Vekillik üzerinde ise yine tayin edebilir mi? Tenevvür etmek için bunu bilmek istiyorum.

İkincisi; muhterem Hikmet Bayur'un işaret ettiği bir nokta; 122 inci maddedeki (Müstakil Grup âzaları bu sıfat üzerlerinde kaldıkça Parti hükümetine âza intihap olunamaz) fıkrasıdır.

Ben projedeki hüküm ve ibareyi Müstakil Grupa ayrılacak Parti Grup arkadaşlarını aynı aile fertlerinden olarak kalacak ve yalnız bir apartman içinde kat değiştirecek mânasına anlıyorum. Şu halde aynı aileden muhterem bir grup âzalarının içlerinden kabiliyet gösterenler, temayüz edecek kadar hizmet edebilenler varsa bunlar ne için kabineye dahil olmamaları hakkında nizamnameye kayıt konulduğunu bir türlü anlıyamıyorum. Yalnız muhakkak olan bir nokta vardır ki bu madde konmadan da eğer adet olarak, prensip olarak kabul etmek lâzımgeliyorsa tatbikatta bu gene vaki olabilirdi. Şu halde böyle bir maddeye lüzum yoktur. Tatbikatta istenilirse kendi liyakatını gösteren bir gruptan istifade ettirilir ve kabineye alınır. Fakat ne için kendilerini rencide edecek böyle bir maddenin nizamnameye konduğunu anlamıyorum. Ve encümen muvafakat ederse bu maddenin tayyını teklif ediyorum.

MUMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Arkadaşlar, umumî idare heyetiniz ihzarî mahiyette tanzim ettiği nizamname, şimdi Nizamname ve Program Encümeninin malı olmuştur. Çünkü encümen inceden inceye tetkikat yapmış ve nizamnameyi tasvip etmiştir. Bu sebeple nizamname ve programa taallük eden kısımlar için kıymetli mazbata muharriri lâsım gelen izahatı verecektir. Bendeniz sadece

muhterem Hikmet Bayur arkadaşımın vaki olan davetine icabet ıztırarında kalarak kürsüye çıkmış bulunuyorum. Müsaadenizle mütalealarına cevap vereceğim. Derhal tebarüz ettiyem ki bugünkü nizamname ile yeniden tesis etmek istediğimiz Müstakil Grup Cumhuriyet Halk Partisi teşkilâtından, Parti manzumesinden ayrı, başlı başına ve müstakillen şiyasî bir mevcudiyet irae eden ayrı bir teşekkül değildir. Arzedilmiş olan ve elinizde bulunan nizamnamede görüleceği üzere nizamnamede Parti teşkilâtı tadat edilen umumî reis vekili, kâtibi umumî, umumî idare heyeti, Büyük Millet Meclisi Parti grubu ve bir fıkra ile de Büyük Millet Meclisi Müstakil Grupu diye de tadat edilmiştir. Binaenlehy bu grup Parti teşkilâtımız içerisinde. Sonra Müstakil Grupun tarzı teşekkülüne ait maddelerdeki sarahat gösterir ki, Müstakil Grup, Parti teşkilâtından olduğu gibi âzaları da Parti âzasındandır. Diğer bazı hükümlerle de bu arkadaşlar hukuk, vekaip ve salâhiyet itibariyle Parti âzalarından hiç bir ayrılık göstermezler. Şu halde ayrılık nereden geliyor? Kurultayın kabulüne arzedilen nizamname Parti Mebuslarının Büyük Millet Meclisi içinde bir Parti grubu teşkil etmelerini âmirdir. Bilhassa nizamnameyi yapan Kurultay bu grubu bazı takyidatla mukayyet tutmuş bir Partili Mebusun, kendisinin mensup olduğu Grupun karar vermiş olduğu bir meseleye velevki içtihat ve kanaatine muhalif dahi olsa, Meclisin ahenî celsesinde muhalif rey veremez ve muhalif mütalâa dermeyan edemez, demiştir. Kurultay nizamnameyi kabul ettiği takdirde Mecliste kendi mebusu olarak bulunan arkadaşların da bir kısmını bu takyidattan istisna etmiş oluyor ve işte fark burada görünüyor. Bu itibarla Hikmet Bayur arkadaşına denilebilir ki, ne salâhiyetle bu 21 arkadaşına kendilerine sorulmadan bu külfet tahmil ediliyor, yerine geriye kalan arkadaşlar bu takyidattan neden kurtulamıyor sualini sormalısınız. Demek oluyor ki bütün bu ekseriyet arkadaşlarının nizamname ile bağlı oldukları hususatta tamamiyle onlara serbesti veriliyor. Şu halde kendilerine sorulmadan tahmil edilmiş bir külfet veya mükellefiyet yoktur. Kaldı ki nihayet Cumhuri-

yet Halk Partisi ve yahut herhangi bir siyasi parti, onun prensiplerine inanmış ve kabul etmiş olan mensuplarına her siyasi partide olduğu gibi bazı zarurî kaidelere itaat etmesi kulfetini verebilir. Hiç bir kimse esasen cebren bir partiye girmez, bu sebeple cebri bir durum mevzu bahis olamaz. Demek istiyorum ki C. H. P. nin yeni nizamnamesiyle teessüs edecek olan Müstakil Parti Grubu bizim Parti teşkilâtımızdan ayrı bir hüviyet değildir. Doğrudan doğruya Parti teşkilâtı içerisinde. Oraya Kurultayın intihap edeceği arkadaşlar Parti mebuslarıdır, ve Partinin en büyük müessesisi olan Büyük Kurultay tarafından seçileceklerdir.

Sonra bir sual daha sordular. Bu arkadaşların heyeti umumiyede söz söylemek salâhiyeti yalnız Parti ekseriyet grubunun kararlarına karşı mı olacaktır? Böyle bir şeyi ne Partinin idaresini eli altında tutan zevatın, ne de Büyük Kurultayın aklından geçemez. Hikmet Bayur gibi cidden kendisine kıymet verdiğim bir arkadaşın bunu aklına getirmesine hayret ettim. Çünkü bunların mütalâalarının Büyük Millet Meclisi müzakerelerinin muayyen bir iki maddeye hasredileceğine dair bir fikrin nizamnamemizde yeri olamaz. Her mesele hakkında, her mebus gibi bu arkadaşlar da millet kürsüsünden istediklerini söyleyebilirler. (alkışlar). Bu salâhiyet ekseriyete mensup olan grup mensuplarında da vardır. Bu itibarla buyurdıkları varit değildir. Diğer mesail hakkında, arzettiğim gibi, encümen mazbata muharriri arkadaşım cevap vereceklerdir.

Kayseri delegesi Şükrü Nayman arkadaşımın dediği gibi 935 Kurultayında kabul edilen lisan bugün bizim tadil ettiğimiz lisan değildir. Hatıraların iyice yoklarsa o vakit Kurultayın kabul ettiği lisan bugünkü lisandır. Yalnız bir madde ile Kurultay umumî idare heyetine bir salâhiyet vermiştir. Bu madde lisanı daha ziyade millileştirsün, diyor. Nizamname Encümeninin mazbatasında denildiği gibi lisan aslâ bir inhiraf yoktur, lisan halkın lisanı olarak yazılmış ve lisan tetkiklerinin en son tekâmüllerine uygun olarak yapılmıştır. Mütalâam bundan ibarettir.

NİZAMNAME ENCÜMENİ M. M. M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Arkadaşlarımızdan bazılarının temas ettikleri noktalar maddelerin müzakeresinde de görüşülebilirse de bunlara şimdiden cevap vermek istiyorum.

Müfettişlik teşkilâtının geniş tutulmamasından bahsettiler. Bunların vazife ve salâhiyetlerinin tayini Umumî İdare Heyetiyle, Genel Başkanlığa bırakılmıştır. Pek tabiidir ki bunların mıntakalarına ve adetlerinin tayini de gene bu makamlara ait olacaktır. Geçmiş senelerin tecrübeleri göz önünde bulundurulacak ve her yerde gösterilen tekâmül burada da kendini gösterecek ve bu teşkilât maksada uygun olacaktır, kanaatindeyiz. Şimdi tasavvur edildiğine göre 20 kadar müfettişlik teşkil olunacaktır. Partimizin elli vilâyette teşkilâtı olduğuna göre bunlara isabet edecek mıntaka da geniş olmayacaktır.

Partiye kabul edilme yaşı evelce 18 idi. Şimdi ise 21 yaşla takyit edilmiştir. Bu, eski nizamnamemizden sonra Cemiyetler kanununda yapılan değişikliğe uymak mecburiyetinden ileri gelmiş bir tadildir. Benden Meclisin Dahiliye Encümeninde olduğum için biliyorum. Encümen ancak mebus intihabına hakkı olanların siyasi partide çalışmaları hakkını kabul ettiği için madde de o şekilde kabul edilmiştir. Biz de kanuna uymak mecburiyetini bittabi göz önünde tuttuk.

Parti marşından bahis buyurdular. Bu marş Partice müsabakaya konulacak ve yapılacaktır.

Parti ve Halkevleri binaları yapılsın ve bunlara yardım edilsin diyorlar. Son senelerde hepinizin malûmudur ki yer, yer Parti ve Halkevleri binaları yapılmaktadır. Bu hususta yalnız Partili arkadaşların gayretiyle harekete geçilmekte değildir. Biliyorsunuz mahallî idareler de bunlara ellerinden geldiği kadar yardım etmektedirler. Halkımız da her veçhile yardımlarını esirgememektedir. Yalnız Parti binalarının bir intizam ve inzibat altında yapılması için plânlar buraya getirilmekte ve Nafia Vekâletinde tetkik ve tasdik edilmektedir. Parti merkezi bu hususta icap ederse kendi bütçesinden de yardım etmektedir. Bu iti-

barla arkadaşımızın bahsettiği mesele tahakkuk safhasında sayılabilir. Bu işler memleketimizde şayanı memnuniyet bir manzara arz etmektedir.

Memurların Partiye kayıtlarından bahsedildi.

Meriyette bulunan kanunun bu husustaki hükmü tadil edilmedikçe teklifimizi bu suretle yapmakta mazur görülmeliyiz. Çünkü kanunun hükümlerine riayet etmeğe elbette mecburuz. Başkan vekilinin mebusluktan başka bir sıfatı olup olamayacağını sordular. Kanunda bu kayıt mutlaktır. Aslolan mebusluk sıfatıdır. Vekillik, başvekillik bunlar sonradan ilâve edilmiş olan vazifelerdir. Binaenaleyh nizamname mutlak olarak zikrettiğine göre yalnız mebus olan arkadaşlardan Genel Başkan Vekili olabileceği gibi Başvekil olan zatın da Genel Başkan Vekili olmasına hiç bir mani yoktur; nizamnamede mutlak olan mebusluktur.

SIRRI İÇÖZ (Yozgat) — Sözü uzatmak istemiyorum. Yalnız...

BAŞKAN — Maddesi geldiği zaman söylersiniz.

ASİM BEKTAŞ (Yozgat delegesi) — Şimdiye kadar kaydedilmiş 18 yaşında olan arkadaşlar için ne muamele yapılacaktır?

NİZAMNAME EN. M. M. MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Cemiyetler kanununa uymak mecburiyeti olduğuna göre nizamnamenin kabul etmiş olduğu yeni madde mucibince diğer vasıfları itibariyle âzalık sıfatını kaybetmiş olanlar hakkında ne muamele yapılacaksa bunlar hakkında aynı muamele yapılmak zaruridir.

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — Genel Sekreterden aldığımız tamimle spor kulüplerine kayıtlı 18, 19 yaşlarındaki türk gençlerini Partiye âza kaydettik. Bugün kalkıp yaşlarınız müsait değil sizleri çıkarıyoruz diyecek olursak zannederim ki gençlerimizi gücendirmiş olacağız.

Bu itibarla kanunun tadili cihetine gidilmeli.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Böyle bir teklif varsa bunu Dilek Encümeninde yapmak lâzımdır. Bu, kanunun tadilini istihdaf eder. Kanun böyle oldukça bizim böyle yapmağımızda zaruret vardır.

İSMAİL KEMAL ALPSAR (Çorum) — Nizamname yapıldıktan sonra bunlara da teşmil edilecektir.

BAŞKAN — Heyeti umumiyesi hakkında başka söz isteyen yoktur.

Maddelere geçilmesini kabul edenler... etmiyenler... kabul edildi.

E S A S L A R

Madde 1 — Cümhuriyet Halk Partisi, Cemiyetler kanununa göre kurulmuş, programındaki esaslar üzerinde açılan siyasal bir cemiyettir. Merkezi Ankaradır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 2 — Partinin bânisi ve Ebedî Başkanı Türkiye Cümhuriyetinin müessisi olan Kemal Atatürk'tür.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. (Sürekli alkışlar).

Madde 3 — Partinin Değişmez Genel Başkanı İsmet İnönü'dür. (Alkışlar).

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arzediyorum: Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 4 — Partinin Değişmez Genel Başkanlığı aşağıdaki üç halde inhilâl edebilir:

- a) Vefat,
- b) Vazife yapmaya mani bir hastalığın sabit olması,
- c) İstifa.

Bu üç halden biri dolayısıyla inhilâl vukunda Parti Büyük Kurultayı derhal toplanarak Partiye mensup mebuslardan bir zatı Değişmez Genel Başkanlığa seçer.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arzediyorum: kabul edenler.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 5 — Partiye mensup arkadaşlar karşılıklı samimiyet ve itimat duygularıyla birbirlerine bağlı bir kütle teşkil ederler.

Partililer program ve esaslarda sağa sola çekmiye mahal bırakmıyacak bir açıklıkla çizilmiş olan yolda birlik ve beraberlikle yürürler.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arz ediyorum: kabul edenler.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 6 — Parti mebusları Partinin programını ve prensiplerini bilecekler, yayacaklar ve müdafaa edeceklerdir.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arz ediyorum: kabul edenler.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 7 — Prensiplerimizi bütün vatandaşlara her vesile ve fırsatla usanmaksızın söylemek ve anlatmak Parti teşekküllerinin ve mensuplarının başlıca vazifeleridir.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arz ediyorum: kabul edenler.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 8 — Parti, memlekette muhtelif maksatlarla kurulmuş olan hayırlı ve faydalı teşekküllere ve bu yoldaki teşebbüslere karşı sevgi ve alâka gösterir.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arz ediyorum: kabul edenler.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 9 — Parti henüz siyasetle uğraşmak çağına gelmemiş olan bütün türk gençlerini Partinin tabii namzedi sayar.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Reye arz ediyorum: kabul edenler.. Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 10 — Partinin ana vasıflarını gösteren altıoklu bir bayrağı, bir rozeti ve bir marşı vardır.

Bunlar talimatnamesine göre yapılır ve kullanılır.

BAŞKAN — Bir tahrir var, okutacağım.

YÜKSEK REİSLİĞE

1 — Nizamnamenin onuncu maddesi birinci fıkrasının "Partinin ana vasıflarını gösteren altı oklu bir bayrağı, bir rozeti, bir marsı ve bir Atatürk marşı vardır,, diye tâdilini;

2 — Karşılığı belediye ve vilâyet hususî idarelerinin yardımı ve mahallî varidat olmak üzere umumî idare heyetince temin edilecek kredi ile vilâyet ve kaza merkezlerinde ihtiyacı karşılayacak Parti ve Halkevleri binası yaptırılır,, diye bir madde ilâvesini teklif ediyorum. 31. 5. 939

Manisa Delegesi
Haşim Gür

BAŞKAN — Bunu encümene vereceğiz.

REFİK İNCE (Manisa) — Parti demek zaten bizzat Atatürk demektir. İmkâm var mıdır ki Parti denince Atatürk hatıra gelmesin? Parti marşı demek Atatürk marşı demektir. Atatürk için ayrıca marşa lüzum yoktur. Encümen bu suretle nazarı dikkate alır. Haşim arkadaşımız lütfen tahrirlerini geri alsınlar.

BAŞKAN — Geri alıyorlar mı?

HAŞİM GÜR (Manisa delegesi) — Her tarafta büyüklerin böyle müstakil marşları vardır. Bendeniz de onun için teklif ettim.

BAŞKAN — Tahririnizin reye konuşmasında ısrar ediyor musunuz?

HAŞİM GÜR (Manisa delegesi) — Ediyorum.

BAŞKAN — Tahriri nazarı dikkate alanlar.. almıyanlar.. nazarı dikkate alınmamıştır.

Maddeyi reye arz ediyorum: kabul edenler.. kabul etmiyenler... kabul edilmiştir.

BİRİNCİ KISIM

Partiye kabul edilme

Madde 11 — a) 22 yaşını bitiren,

b) Ağır hapis veya şeref ve hayasiyet kırıcı bir suç yüzünden hapis cezasıyla mahkûm olmuş bulunan ve hacir altında olmıyan,

- c) Halkça kötü tanınmamış olan,
ç) Millî Mücadeleye aykırı bir vaziyet almamış ve bu gibi maksatlar güden teşekküllere girmemiş olan ve siyasi karakteri itibariyle menfi bir ruh taşıdığı mütebariz olmıyan,
d) Türkçe konuşan, türk kültürü ile yoğurulmuş ve Partinin bütün umdelerini benimsemiş olan her türk Cümhuriyet Halk Partisine girebilir.

MUSTAFA KORKUT (Antalya delegesi) — Şimdiye kadar kaydedilmiş olanların ipkasını teklif ediyorum; maddeyi bu şartla kabul edelim.

BAŞKAN — Madde şartla kabul edilmez. Tadilat yapılmasını istiyorsanız tahriri teklif yaparsınız.

MUSTAFA KORKUT (Antalya delegesi) — Şimdiye kadar kaydedilmiş arkadaşları silmiyelim.

BAŞKAN — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 12 — Partiye girmek isteyen her vatandaş, Partide en az iki yıldanberi yazılı iki arkadaş tarafından bulunduğu yerin ocağına takdim ve yukarıki maddede sayılan vasfları haiz olduğu ilâve edilir ve kendisi de Parti esaslarıyla program ve nizamnamesini kabul ettiğine ve hükümlerinden ayrılmıyacağına dair ocağa bir taahhüt kâğıdı verir. Namzet bununla Partiye şeref sözü vermiş olur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 13 — Ocak idare heyetinin böyle bir istek üzerine verdiği kabul veya ret kararı. Nahiye idare heyetince de karara bağlandıktan sonra kaza idare heyetinin tasdiğiyle tekemmül eder. Bu iş en çok üç ay içinde bitirilir ve namzede bildirilir. Kaza idare heyetlerince dileği reddedilen vatandaşlar vilâyet idare heyetlerine şikâyet edebilirler. Kaza idare heyetleri vilâyet idare heyetinin kararına riayet ederler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 14 — Partiye yeni kabul edilen âzalar ile başka yerlerden nakilleri yapılan Partililer, köylerde ocak, şehir ve kasabalarda ise en yukarı idare heyetinin bu iş için yapacağı bir toplantıya yazı ile davet edilerek kayıt ve kabulleri bildirilir.

Bu toplantılar yılbaşından başlayarak her üç ayda bir yapılır. Toplantılarda idare heyetlerinden başka mümkün olduğu kadar fazla partili bulundurulur. Parti reisi bu toplantıda siyasi bir partiye girmenin ehemiyetini ve partili olmanın vazifelerini hatırlatarak yeni arkadaşları kutlar ve kendilerine başarı diler. Bu suretle Partiye alınan yeni âzanın adları idare heyetince vilâyet Parti teşkilâtına bildirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 15 — Partiye kaydolunduktan sonra bir âzanın üzerinde 11 inci maddedeki menfi hallerden biri bulunduğu anlaşılır veya yeniden böyle bir hal vaki olursa, kendisinin müdafaası alındıktan sonra, vilâyet idare heyetinin mucip sebepleri havi yazısı üzerine Umumi İdare Heyeti kararıyla Partiden kaydı silinir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 16 — Her âza Partiye az veya çok bir yardım parası ödemiye mecburdur. Partililer ayda veya altı ayda veya on iki ayda bir ödemek üzere Partiye ne kadar yardım parası vereceklerini, ödeme kabiliyetlerine göre, kendileri kestirerek buldukları yerin ocak idare heyetine bir taahhüt lâğıdı ile bildirirler.

Ödemeler makbuz mukabilinde yapılır. Bir kere yapılan yardım taahhüdünün miktarı, üstünden bir yıl geçmedikçe, azaltılmaz. Taahhüt edilen miktardan fazla para verildiği takdirde ayrı makbuzla teberrü olarak kabul edilir. Yardım parası yerine ayniyat alınamaz.

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — 16, 17 ve 18 inci maddelerde Parti üyelerinin Partiye verecekleri yardım paraları vardır. Bu paraları vermek bütün âzanın borcudur denildiği halde bu borç ifa edilmediği takdirde ne yapılacağına dair nizamnameye bir madde ve bir müeyyide konulmamıştır. Bunun sebebini anlamadım. Tahsili temin edici bir fıkra koymak lâzımdır.

BAŞKAN — Hangi maddeye?

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — Üçünde de aynıdır.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Efendim, bu yardım parası meselesi her Kurultayda uzun uzun müzakereleri ve münakaşaları mucip olmuştur. Bu mevzu üzerinde encümenimiz ehemiyetle durdu. Yardım parası hakkında nizamnamemizde maddî ve manevî müeyyideleri kâfi derecede mevcut farzediyoruz. Bir defa şimdi gelecek 17 inci maddede bu paranın verilmesi Partilinin bir taraftan Partisine bağlılığını gösterir, bir yandan da Partinin yurda hizmet yolunda muvaffak olmasını temin edecek bir borcudur, deniliyor. Diğer taraftan ileride gelecek bir maddede yardım parası vermeyen bir Partilinin herhangi bir intihapta namzet gösterilemeyeceği zikrediliyor. Binaenaleyh bu husustaki maddî ve manevî müeyyideler kâfi görülmüştür. Ondan sonra kanunu medenin cemiyetler hakkındaki hükümlerinde görüldüğü üzere, bir defa cemiyete karşı taahhüt edilmiş olan para o âza için borç olur, yani hükmen tahsili daima mümkündür. Bunlardan başka olarak ayrıca bir müeyyide koymağı, siyasî partilerin mahiyeti bakımından da doğru bulmadık. Bu müeyyideler kâfidir. Fazla olarak biliyorsunuz ki, gene nizamnamemiz mucibince yardım paralarının nasıl alınacağı hakkında Umumî İdare Heyeti bir talimatname yapacak ve orada bunların mümkün olduğu kadar fazla ve aynı zamanda Partililere kolaylık verecek surette tahsili hakkında hükümler konacaktır. Onun için nizamnamemizdeki kayıtları kâfi görüyoruz.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Maddeyi

reye arz ediyorum Kabul edenler... kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 17 — Yardım parasını taahhüt edilen miktar ve zamanda ödemek Partilinin, bir yandan Partisine bağlılığının delili, bir yandan da Partisinin yurda hizmet yolunda muvaffak olmasını temin edecek bir borcudur.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 18 — Yardım parasının nasıl toplanacağı Umumî İdare Heyeti tarafından yapılacak bir talimatname ile tesbit edilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 19 — Bir yerden başka yere nakleden Partili, mensup olduğu idare heyetinden Parti âzası olduğunu ve taahhütlerini yaptığını bildiren bir kâğıt alır ve bunu gittiği yerdeki idare heyetine verir. Bu suretle kaydı oraya geçirilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmeyenler... kabul edilmiştir.

İKİNCİ KISIM

Parti teşkilâtı

Madde 20 — Parti teşkilâtı şunlardan ibarettir:

- a) Genel Başkanlık,
- b) Genel Başkanlık Divanı,
- c) Büyük Kurultay ve Umumî İdare Heyeti,
- ç) Parti Müfettişleri,
- d) Vilâyet, kaza, nahiyeye, ocak kongreleri, ve idare heyetleri,
- e) Büyük Millet Meclisi Parti Grubu,
- f) Büyük Millet Meclisi Parti Müstakil Grubu,
- g) Parti Divanı.

REFİK İNCE (Manisa) — Bu teşkilât hütü umumiyesiyle hepimizin içinde bulunduğumuz teşkilâttir. İlâve edilen müfettişlik harif olmak üzere. Yalnız tertibinde bir usule riayet edilmemiştir. Meselâ: A—Genel Başkanlık, B — Genel Başkanlık Divanı, C — Büyük

Kurultay ve umumî idare heyeti, bence bu tertip ya aşağıdan yukarı, ve yahut yukarıdan aşağı olmalıdır. Bu şekilde muhtelit olmaktan kurtulacaktır. Parti denilen müessesenin en büyük uzvu bu Kurultaydır. Genel Başkan buradan çıkar. Bütün Parti teşkilâtının anası olan bu Kurultay tertip sırası itibariyle en başta gelmek lâzım geliyor. Ve yahut en aşağıdan başlayarak; ocak, kaza, vilâyet şu, bu diye ve Meclise ait olan teşkilâta doğru gitmek muvafık olur. Genel Başkan, Genel Başkan Divanı diye bir tasnif yapılmış. Bilmiyorum, arkadaşlar.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Takdir yüksek heyetindir. Yalnız teşkilât tablosu ötedenberi bu şekilde tanzim edilmiş ve böyle gelip geçmiştir. Biz bu tertipten hiç bir iyerarşik mana çıkarmadık. Nizamnamenin müteakip maddeleri ve kısımları da bu tabloya göre bir cereyan aldığı için bunu olduğu gibi muhafazayı biraz da zarurî gördük. Aksi takdirde maddelerin ve fasılların yerlerini esash surette değiştirmek lâzım gelecektir. Sonra aşağıya doğru idare heyetleri, divan, müstakil grup, Meclis, Parti Divanına geçiyoruz. Bu da gösteriyor ki bunda iyerarşik bir kasıt yoktur. Bütün bu ocakların ve sair teşekküllerin maksadı aslısı Mecliste ekseriyeti kazanmak olduğuna göre Parti Grupundan en sonra bahsedilmektedir. Bu da gösteriyor ki daha ziyade zaman itibariyle bir sıra takip edilmiştir. Onun için bu suretle kalmasının iyi olacağını zannediyoruz .

REFİK İNCE (Manisa) — Kolay olur ama, iyi olmaz.

BAŞKAN — Başka mütalea var mı... kabul edenler... kabul etmeyenler... kabul edilmiştir.

Madde 21 — Teşkilâtın ilk basamağı şehir ve kasabalarda mahalle ocakları ve köylerde köy ocaklarıdır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 22 — Parti teşkilâtı olmıyan bir köy veya mahallede 11 inci maddedeki vasıfları

haiz vatandaşlar ocak kurmak maksadiyle birleşirlerse nahiye ve kaza idare heyetlerinin teklifleri üzerine vilâyet idare heyeti kararıyle orada ocak kurulur.

Doğrudan doğruya vilâyet idare heyetleri kararıyle de lüzum görülen köy ve mahallelerde ocak kurulabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmeyenler... kabul edilmiştir.

Madde 23 — Ocak idare heyetleri lüzum gördükçe bütün ocak âzalarını toplıyarak mahallin ihtiyaçlarıyla Parti işlerini görüşebilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmeyenler... kabul edilmiştir.

Madde 24 — Partililer yazılı oldukları ocaklara, ocaklar nahiye idare heyetlerine, nahiye idare heyetleri kaza, kaza idare heyetleri vilâyet idare heyetlerine ve vilâyet idare heyetleri de umumî idare heyetine bağlıdırlar.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmeyenler... kabul edilmiştir.

Madde 25 — Buldukları yerlerin münasebet ve vaziyetlerine bakılarak birden fazla mahalle ve köy tek bir ocağa bağlanabilir ve bunlara semt ocağı denir.

Gene mahalli vaziyet ve mesafe icabı gibi zarurî hallerde nahiye teşkilâtı ve vilâyet merkezlerinde kaza teşkilâtı yapılmıyabilir. Bu takdirde ocaklar bir başka nahiyeye veya doğrudan doğruya kaza idare heyetlerine, nahiye idare heyetleriyle vilâyet merkezindeki ocaklar da doğrudan doğruya vilâyet idare heyetine bağlanırlar.

Ocakların yardım parasiyle hesap ve bütçe işleri bir derece yukarıki idare heyetlerine verilebilir. Bu takdirde alt kademelerin masrafları bağlı buldukları idare heyetleri bütçelerinden temin edilir.

Bu madde hükümlerini tatbik etmek için Umumî İdare Heyetinden ayrı ayrı karar alınır .

BAŞKAN — Mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... etmeyenler... kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Merkezde

1 — Değişmez Genel Başkanlık

A) Değişmez Genel Başkan

Madde 26 — Değişmez Genel Başkan Partinin yüksek idaresini elinde tutar ve Partiyi temsil eder. Parti namına söz söylemek salâhiyeti ancak Değişmez Genel Başkanıdır. Değişmez Genel Başkan lüzum görürse bu hak ve salâhiyetini Genel Başkan Vekiline veya Parti Genel Sekreterine bırakır.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

B) Genel Başkan Vekili

Madde 27 — Değişmez Genel Başkan, Partili mebuslardan birini Genel Başkan Vekili tayin eder. Genel Başkan Vekilinin vazife ve salâhiyeti Değişmez Genel Başkan tarafından tesbit olunur.

Genel Başkan Vekilinin değişmesi kendi istifası veya Genel Başkan tarafından vekillığe bir başka zatın tayiniyle vuku bulur.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

C) Genel Sekreter

Madde 28 — Genel Sekreter Değişmez Genel Başkan tarafından İdare Heyeti âzaları arasından seçilir ve Değişmez Genel Başkan namına vazife görür.

Genel Sekreter, Genel Başkanlık Divanının, Umumi İdare Heyetinin ve Parti Divanının kararlarını tebliğ eder ve bunları neticelendirir. Parti teşkilâtıyla muhabere ve Parti işlerini takip eder. Partiye ait müracaatların kabul vasıtasıdır. Genel Sekreterlik Partiye bağlı hükmi şahsiyetlerin de merciidir.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 29 — Genel Sekreterin Parti hükümetine âza olarak girmesi temin olunur.

GALİP DEMİREL (Afyonkarahisar) — Genel Sekreter kabinenin tabii âzasıdır, da Genel Başkan Vekili neden âzası değildir? Bu noktada bendeniz bir tezat görüyorum. Tavzihini rica ederim.

REFİK İNCE (Manisa) — Partimizin bu nizamnamesi bundan evvel de bir vesile cereyan eden müzakereden tamamen anlaşılacağı vehile mevcut hükme ve kanunlara aslâ muhalif düşmez; bu bakımdan Genel Sekreterimizi bu nizamname ile Partinin tabii âzası telâkki etmek hiç bir zaman bu Genel Sekreterin kabinede türkçe dilimizle İcra Vekilleri Heyetinde bir sandalya işgal etmek salâhiyetini vermiş olamayız. Belki bu nizamname ile veririz ama kanun ona bu sandalyayı vermiş olmaz. Bu bakımdan buradaki tabii âzasıdır, mânası olsa Genel Sekreterin Partinin bütün teşkilâtının ve Partinin ruh ve hüviyetini ifade eden düsturlar ve nizamnamelerin heyeti mecmuasını.. ifadede düsturların ve nizamnamelerin heyeti mecmuasını idare eden mesul ve yüksek şahsiyetlerden biri olmak bakımından, Hükümetle Parti arasındaki âhengi muhafaza etmek gibi ehemiyetli bir nokta omuzlarında bulunduğundan dolayı, bu olsa olsa ancak kabine âzasıyla sıkı temas etmenin vermiş olduğu tabii bir ifadenin tercümanı olabilir. Yoksa tabii âzasının mânası kabinede oturup, kabineye gidip İcra Vekilleri Heyetine dahil mânasına ise böyle bir fikir varsa ben kendi hesabıma esas itibariyle bunu kabul etmem. Böyle bir fikir varsa bunun yerinin nizamname olmadığı kanaatindeyim. Bu cihetten itirazımı söyledikten sonra nizamname içerisine nasılsa giren ve bizim mevzuatımızda bir defa konuşulmayan bu kabine kelimesini kaldırmasını da rica ederim. Yeni esas itibariyle Genel Sekretere nizamname ile verilen bu salâhiyetin mânasını bu olarak anladığımı ifade ettikten sonra bunu daha iyi ifade etmek imkânı varsa mazbata muharririnden rica edeceğim, lütfen izah etsinler. Kanuna muhalif böyle bir vaziyete düşmeğe meydan vermiyelim ve bu kabine kelimesini de kaldıralım. Çünkü bizim mevzuatımız-

da İcra Vekilleri Heyeti olarak kabul edilmiştir. Binaenaleyh, hence (Genel Sekreter İcra Vekilleri Heyetiyle mütemadi şekilde müşavere ve temasta bulunabilir.) gibi bir kayıtla Genel Sekreter Partinin işlerini şu veya bu şekilde yapmış olmakla beraber bu işlere müsbet bir şekil vermiş olmak için bu fıkranın ilavesini lüzumlu görüyorum. Ve mazbata muharriri arkadaşımından izahat rica ediyorum.

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Genel Başkan Vekili demin arzettiğim gibi mebuslardan biri olacaktır. Mebus olduğu gibi fazla olarak başka bir sıfatı da haiz olabilecektir. Bunu takdir doğrudan doğruya Genel Başkana aittir. Genel Başkan Vekilinin kabineye girmesine gelince, bunun kabineye ithal edilmesine hiç bir mani yoktur. Ne nizamnamemiz, ne devlet mevzuatı buna mani değildir. Bundan başka böyle bir kayıt koyarsak kabineye giremeyecek vaziyette olan bir zatın Genel Başkan tarafından lüzumu halinde, vekil tayin edilmemesine sebep olur. Bir misal arz edeyim: Büyük Millet Meclisi Reisini Genel Başkan Vekili yapmak istediği zaman, Genel Başkan bunu kabineye ithal edemeyeceğinden dolayı Genel Başkan Vekili de yapamayacaktır. Genel Başkan Vekilinin mutlaka kabineye girmesi için, Genel Sekreterlik bahsinde demin izah edilmiş olan esbabı mucibe aynıyle mevcut değildir. Genel Sekreterlik doğrudan doğruya vilâyetlerle muhabere edecektir ve hükümetin icraatından haberdar olacaktır. Çünkü Partide faal vaziyettedir. Genel Başkan Vekilinin vaziyeti buna makis olmayabilir. Genel Sekreter için bu kaydın konması prensip mahiyetindedir. Yoksa bunun bilfiil tahakkuk ettirilmesine bugünkü mevzuat müsait değilse tabiidir ki, ait olduğu kanunlarda tadilât yapılarak buna imkân temin edilir.

Kabine tabirine gelince; bu isim üzerindeki takdir yüksek heyetinize aittir. Yalnız şurasını tasrih edeyim ki Genel Sekreterin kabineye girmesi Devlet vekili sıfatıyla olup diğer vekillerin salâhiyetini haiz olacaktır.

GI. AHMET YAZGAN (Urfa) — Mesuliyet kabul edecek mi?

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Evet.

İBRAHİM RAUF AYAŞLI (Ankara) — Teşkilâtı esasıye kanunu ile telif edilebilir mi?

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Prensip mahiyetinde programda birçok esaslar kaydedilmiştir. Bunların tatbikat sahasına çıkarılmaları için icap eden kanunî yollara tevessül edilir. Bu sebeple teşkilâtı esasıye kanunu tadil edilecekse edilir. Kanun çıkarmak lâzımsa kanun teklif edilir. İş buraya prensipin konulmasındadır.

CEVDET KERİM İNCEDAYI (Sinop) — Burada iki mesele üzerindeyiz: biri, Genel Başkan Vekili, Başvekil olmıyan Partili mebuslardan biri olduğu takdirde, Genel Sekreter kabineye giriyor da, Partinin ondan daha üstün bir merciinde bulunan ve Heyeti Vekileden olmıyan Genel Başkan Vekili giremiyor? Bu, heyeti âlinize sunulacak programın hazırlığında idare heyetinde bulunmam sebebiyle, çalışmış bir arkadaşınız sıfatıyla şunu arzedeceğim ki, biz Genel Başkanlık Vekilliği makamını Parti teşkilâtının kademesi içinde çok yüksek bir mevki ve makam olarak ele aldık. Onun için bunun mevki, sıfat ve salâhiyetinin ve Değişmez Genel Başkan adına vazife eda edici vasıflarının Parti kabinesinin haricinde ve üstünde mahfuz kalmasını düşündük.

Zaten Genbaşkur âzasından biri ve nihayet Değişmez Genel Başkan ve onun vekilinden sonra faal vazife eda eden Genel Sekreter daima kabinede bulunup orada cereyan eden vaziyetleri doğrudan doğruya kendilerine aksettireceği için bu yüksek makama elinde tutan zatın Heyeti Vekilenin günlük mesaisine iştirâkine lüzum görmedik. Onun haricinde daha yüksek bir vaziyette bulunmasını esas maksada ve düşünceye uygun bulduk.

Sonra Parti kabinesi olduğuna göre Genel Başkanın memleket işlerinin icap ettirdiği her hangi bir meselede gidip kabinede bulunmasına ve beraber çalışmasına mani hiç bir şey yoktur.

Diğerine gelince ; Genel Sekreterin kabine-
nin daimî âzası olması keyfiyettir. Kabine,
heyeti âliyenizin kararıyla değişik İcra Vekil-
leri Heyeti olabilir. Ancak biz burada teşkilâ-
tı esasiyeye akis yapmasını icap ettiren bir
düşünce ile bu hükmü koymuş değiliz. Daha
ziyade bizim maksadımız kabinenin değişmesi
ile mukayyet olmayarak Parti Genel Sekreter-
inin muntazaman Heyeti Vekile içtimalarına
iştirâk edebilir gibi bir takım anlaşmazlığı
icap ettirecek şekilde Parti nizamnamesinin
verdiği bir salâhiyetle Heyeti Vekile içtima-
larına muntazaman iştirâk ve orada dahilî ve
haricî vaziyette cereyan eden müzakerelere
daha isabetli bir şekilde iştirâki ele aldık. Keza
bu böyle olduğu gibi kabinede çalışmasında
memleketin her tarafına, tâ köylerin ve mahal-
lelerin içlerine kadar girmiş bulunan teşkilât
ile her gün yurdun iç ahvalinden haberdar o-
lan Genel Sekreterliğin bu itibarla Heyeti Ve-
kilenin değişmesiyle alâkadar olmayarak mun-
tazaman Kurultayın tesbit ettiği nizamname-
de beyan edildiği şekilde Heyeti Vekile içti-
malarına vazife halinde iştirâki kabul edil-
miştir. Bu hal Hükümet ve Parti arasında
karşılıklı menfaatleri telif için yapılmıştır.
Bunun ne teşkilâtı esasiyede bir reaksiyonu o-
lacaktır ve ne de şimdiki kanunlar ahkâmına
muhalif bir vaziyet. Ancak bu Parti Kurulta-
yının bir direktifi icabı olacaktır. Zaten Ge-
nel Sekreterin başta izah ettiği esbabı mucibe-
de bu maddenin bu şekilde konmasının mucip
sebepleri izah edilmiştir. Zannederim ki, bu
ne bir yanlışlığa ve ne de anlaşmazlığa mey-
dan vermez. Fakat kabine meselesi üzerinde
heyeti aliye nasıl düşünürse öyle yapar.

REFİK İNCE (Manisa) — Efendim, e-
sasta birleşiyoruz. Ve birleşmememize de se-
bep yoktur. Nihayet bir devlet kuran ve dev-
let işlerini omuzlarına alan her adamın ayrıca
bir de mesuliyeti olan bir adama, ayrıca bir
de mesuliyeti olan vazifesi üzerinde müessir
olan bir kuveti, kanundan aykırı bir işi yapa-
maz. O bakımdandır ki söz söyliyeni arkadaş-
larımla da ittifakımız vardır. Genel Sekreter
İcra Vekilleri heyeti içerisine nizamname ile
giremez. Yani İcra Vekilleri Heyetinin tabii
âzası olarak, iştirâk ettiği mânada selâhiyet ik-

tisap edemez. Buna Teşkilâtı Esasiye kanu-
numuz mânidir. Fakat demin de arzettiğim
veçhile Partinin büyük ve şümüllü yükünü ü-
zerine alan Parti Sekreteri Parti bakımından
icra mevkiindedir. Onun Parti nizamnamesi-
ne göre yapması lâzımgelen vazifeleri ve me-
suliyetleri vardır. Nihayet Devlet organizas-
yonu dahilinde çalışanlar da Parti tarafından
kabul edilen mesul bir heyettir. Şu takdirde
kanun nazarında hususî olarak çalışan Parti
teşkilâtı ile devlet organizasyonuna giren me-
suliyetli, parti namına çalışanlar bunlara mü-
vazi ve aynı hedefe doğru giden resmî hükü-
metin arasında bir irtibat temin etmek gayet
tabiidir. Yalnız burada konulan âzayı ta'âî
kayı gayritabiidir. Bu itibarla bendeniz mun-
terem heyetinize şöyle bir taktir arz ediyorum.
Bir an içinde yazıldığı için ufak tefek hata-
lar vardır, mâzur görmenizi rica ederim. Tak-
ririmi okumazdan evvel şu esbabı mucibeyi iz-
ah etmek lâzımdır. Genel Sekreter gerek İcra
Vekilleri ile ve gerekse İcra Vekilleri He-
yeti ile ki heyeti umumiyesi ile ve onun Şefi
olan zatla mütemadî münasebette bulunmak-
tadır. Vazife itibariyle daimî münasebette bu-
lunması zaruridir. İşte biz bu münasebetle
Genel Sekreter olan zat İcra Vekilleri He-
yeti veya Reisi ile görüşebilirsiniz, temas edebi-
lirsiniz, anlaşabilirsiniz diye techiz ederek tabii
doğru olur. Esasen İcra Vekilleri Heyeti lü-
zum gördüğü zaman herhangi bir zatı çağırır.
Meselâ Erkânıharbiye Umumiye Reisi Ka-
bineye dahil değildir, fakat bakıyorsunuz ki
İcra Vekilleri Heyeti Erkânıharbiye Umu-
miye Reisini çağırıyor ve bir meseleyi onun
huzuru ile müzakere ediyor. Keza bir şefiri
de çağırabiliyor. Her zaman için İcra Vekil-
leri Heyetinin Parti Kâtibi Umumisi ile te-
mas etmesine mâni yoktur. Binaenaleyh orta-
da İcra Vekilleri Heyetini yeni bir âza ile teç-
hiz etmek meselesi yoktur. Bilâkis İcra Ve-
killeri Heyetinin haricinde olan bir arkadaş-
la Partinin Genel Sekreteri ile İcra Vekilleri
ve İcra Vekilleri Heyetiyle mütemadî temas
ve irtibatla bulunsun diye.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Esasta
ittifak mevcut olmakla beraber bu işi tahak-
kuk ettirme şeklinde bazı noktaların ihtilâf-

ları vardır. Bunu bertaraf etmek üzere encümen şöyle bir teklif hazırlamıştır. "Genel Sekreterin Parti hükümetinde âza sıfatıyla bulundurulması temin edilecektir., Kanun çıkarmak lâzımsa yapılacaktır. Mademki esas kabul edilmiştir. İcâbı yapılacaktır.

. MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Mevzuun ehemiyeti derkârdır. Bu madde ile mura dettiğimiz şey şudur: Hükümet mekanizması ile Parti mekanizması faaliyetinde ahengi tesis etmek Parti faaliyetinden beklenen semereyi vermek için hemen hemen başta gelen şartlardan birisidir. Malûmuâlinizdir ki sırf bu maksatla Partinin bânisi olan Atatürk hükümetle Parti beraberliğini daha cezri bir yolda temin edecek diye daha cezri bir karar almıştır. Fakat bu tatbikatta görüldü ki ahengi temin etmekten ziyade bir tarafın ataletini ve mesaisinin aşağı yukarı felce uğramasını mucip olacak bir netice verdi. Mevzuubahs olan madde ile bizim istediğimiz şey şudur: Refik İnce arkadaşımın yerden göke kadar hakkı vardır. Hâkim olan kanundur. Fakat Partinin nizamnamesi Partinin programı, kanunlar daha vâziikanun olan Büyük Millet Meclisindeki Parti grubunun vesatetiyle istikamet verir. Esasen Parti programı bu demektir. Vergileri şu nispette indireceğiz, fâlan yolları yapacağız, limanları yapacağız demek bunu kanun yolu ile temin edeceğiz demektir. Yoksa vâziikanun olan ve Türkiye'de hâkimiyeti milliyenin yegâne ve en büyük mümessili olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesi üzerinde bir Kurultay var demek ve onun kararlarını Meclis üzerine hâkim kılmak esası asla mevzuubahs değildir. Binaenaleyh buradaki hüküm nizamnamemizin ve programımızın tayin ettiği diğer esaslar gibi Partinin hükümetine, Partinin Büyük Millet Meclisindeki grubuna verilmiş bir direktiften ibarettir. Maddenin tarzı tahriğinde Refik İnce arkadaşımın mütalealarına tamamiyle iştirâk ediyorum. Kabinenin bizdeki kanunî ifadesi İcra Vekilleri heyetidir.

Maksadımız yalnız Genel Sekreterin Kabinâzalarıyla temas edebileceği değildir. Bu esasen fiilen mevcuttur. Kabinâzalarının,

Parti vekillerinin Genel Sekreter olabileceği de değildir. Çünkü buna bir manîi kanunî yoktur. Biliyorsunuz ki birçok garp memleketlerinde Partilerin ya reisleri ya kâtibi umumileri munzam vazife alarak İcra Vekilleri mesuliyetlerine geçerler. O halde bizim burada temin etmek istediğimiz şey şudur: Biz istiyoruz ki, Partiye mensup olan hükümet, Partinin ekseriyet grupuna istinat ederek ve ondan kuvet alarak İcra Vekilleri Heyetini teşkil edecek olan Başvekil daima kabinesinde Genel Sekreteri de Devlet Vekili olarak bulundursun. Bu karar Kurultay tarafından nizamnameye konur ve bir direktif olarak verilirse Başvekilimiz kanunların müsaadesi nispetinde, kanunlar müsait değilse yeni bir kanun tesisi suretiyle bunu temin eder yahut hususî ve evelce çıkarılmış olan İcra Vekilleri Heyetine ait bir kanun vardır. buna göre yapar. Parti Genel Sekreterinin kabineye iştirakinde fayda vardır. Binaenaleyh program ve nizamname encümeninin şimdi bulmuş olduğu formüle bendeniz şahsen iştirâk ediyorum. Refik İnce arkadaşım da iştirâk ederlerse maksat tamamiyle hasıl olur zannedirim.

REFİK İNCE (Manisa) — İştirâk ediyorum.

SAİM ALTIOK (Bursa Delegatesi) — Mazbata muharriri arkadaşımız bunun nizamnameye bir prensip olarak konmuş olduğunu söylediler. Prensiplerin gayet açık ve asla tereddüt ve şüpheyeye meydan vermeyen mahiyette olması lâzımdır. Cumhuriyet Halk Partisinin siyasi üstünlüğü ve diğer siyasi teşekküllerden üstün oluşu da bu kıymetinden ileri gelir. Bu itibarla İcra Vekilleri heyetinde her vekilin temsil ettiği işe göre bir sıfatı vardır. Genel Sekreterin de dahil olacağı İcra Vekilleri Heyeti teşkilâtında bir sıfatı bulunması lâzımdır. Bu prensipin, Genel Sekreter Parti Kabinesinde Devlet Bakanı olarak girer, şeklinde tâdilini teklif ediyorum.

RECEP PEKER (Kütahya) — Arkadaşlar; Kurultay müzakere mevzuununun mühim bir noktasiyle meşgul bir haldeyiz. Mevzu üzerinde ben de noktalarını arzetmek isti-

yorum. Bir kere C. H. Partisinin Büyük Kurultayı Türkiyede resmî veya gayriresmî devlet şeklinde veya millî şekilde kurulmuş bütün müesseselerin hepsine vazî sıfatiyle en yüksek direktifi veren bir heyettir. Bu itibarla katî kaide olarak şunu önceden kabul etmek lâzımgelir.

Kurultay vereceği kararlarda Parti hayatı, millî hayat ve devlet hayatı için konacak esasları müzakere ederken hiç bir kayıt hiç bir kanun ve hiç bir usul ile bağlı değildir. C. H. Partisinin Kurultayı bir Devlet Şûrası heyeti değildir ki, onu Şûranın nizamname yapması gibi, esasları koyarken kanun metinleri ile mukayyet farzedelim bilâkis Kurultay herhangi bir şey için katî bir karar verirse ve bunun tatbik sahasına girmesi için kanun yapmak lâzımgeliyorsa Devlet kanunu yapar; eğer kanun yapmak icabetmezse karar doğrudan doğruya filyat sahasına girer. Bunları, bir arkadaşın, müzakere edilen işin şimdi mevcut kanunlara uygun olmadığını söylemesi üzerine Kurultayın millî hayattaki geniş selâhiyetini belirtmek için söylüyorum. Meselâ demincek Partili üyelerin yaşı mevzuubahs oldu. Kurultayın arzettiğim büyük otoritesini aydınlatmak bakımından bu misalden de istifade edilebilir:

Gerçi Türkiye'de vatandaşın intihaba iştirâk etmek hakkı 22 yaşa çıkarılmıştır. Bu, bir kanundur. Diğer taraftan Meclis Cemiyetler kanununu tesbit ederken bu kanuna uymak için bir hüküm almıştır. Türk vatandaşının herhangi bir siyasi cemiyete girebilmek için 22 yaşında olması şartını koymuştur. Bu da kanunî bir hükümdür. Fakat yüksek Kurultay burada 18 yaşı Partiye üye olmak için tekrar kabul ederse o zaman bu esas olur ve bundan evvel yapılmış olan bütün kanunlar bu esasa göre değiştirilir. Bu misali arzetmekten maksadım burada müzakere ederken filân kanunun filân maddesinin kaydı altında bulunmadığımızı sarîh surette tebarüz ettirmektir. (Alkışlar).

Bunu böylece bir tarafa bıraktıktan sonra mevzuun aslına ait fikirlerimi de arz edeyim:

Genel Sekreterin âza sıfatiyle Hükümete

girmesi hakkında encümenin yaptığı bu teklifte siyasi tecrübelerimiz neticesine uymayan bir mahiyet vardır. Parti Genel Sekreteri Parti işlerini Genel Başkan namına tedvir eder. Teklifleri, bu zatın aynı zamanda devletin icra cihazını teşkil eden İcra Vekilleri Heyetinde mesul bir devlet vekili sıfatiyle huzurlarını istilzam eder. Daima tecrübeye ve esaslı tetkike müstenit olarak işlerimizi tanzim etmeliyiz. Maddenin yeni yazılış tarzı, ve bu fikrin mânası beni tatbikatta gördüğümüz şekillerin tâli olmıyan ehemiyeti üstünde durmaya sevk ediyor. Burada encümen adına mazbata muharriri yeni tekliflerini izah ederken buyurdular ki Genel Sekreter Devlet Bakanı olarak İcra Vekilleri Heyetine girecektir. Eğer encümenin böyle bir şeyin mukarrer olduğuna katıyen vukufu var da bunu söylüyorlarsa diyeceğim yoktur. Bunu sonradan meclise teklif ederek kanunlaştırırlar. Mesele hallolur gider. Bence burada yalnız esasını koymakla iktifa edelim. Yani (Partinin Genel Sekreteri Parti hükümetinin İcra Vekilleri Heyetinin toplantılarında bulunacaktır.) demekle iktifa edelim, doğrusu budur. Genel Sekreterin İcra Vekilleri Heyetinde hiç bir resmî vazifesi olmamalıdır. Yalnız elzem nokta Parti Genel Sekreterinin kendi Partisinin iktidar mevkiinde bulunan hükümetinin toplantılarında bulunmasıdır. Parti Kurultayının tesbit eylemiş olduğu bir usul olarak bunun nizamnameye girmiş olması ve böylece tatbik edilmesi usule ve kanuna hiç bir riayetsizlik teşkil etmez. Partinin Büyük Kurultayı, kendi Partisinin iç işi olarak bunu böylece tanzim eder. Mesele benzenize encümene gitmeli. Komisyon tekrar bunu tetkik etmeli ve Partinin, Kurultayın üyeleri arkadaşlar içinde bu mesele ile ilgili olanlar varsa bu komisyonda fikirlerini söylemeli ve yeni bir formül ile Kurultay Heyeti umumiyesi huzuruna gelmelidir.

Tekrar arz ederim ki Refik İnce ve İncedayı arkadaşlarımla da söyledikleri gibi Parti Genel Sekreterinin İcra Vekilleri heyetinin toplantılarında bulunmaları büyük fayda'ar temin edecek ve hükümetle Partinin sıkı te-

masını, iş ve fikir birliğini temin edecek bir usuldür, fakat Genel Sekreter üzerinde İcra mesuliyet ve vazifesi bulunmayan sadece, iktidar mevkiindeki Partinin yüksek bir unsuru sıfatıyla Devletle temas vasıtası olarak orada bulundurulmalıdır.

Refik İnce arkadaşımızın kanuna uymamak endişesi ile teklif ettikleri şekil zaten mevcuttur. Parti nizamnamesinin 46 ıncı sayfasında hükümetle Partinin temasını ifade eden kısımda sarahatle yazılmıştır. Esasen Parti Genel Sekreteri bu usul yolundan İcra Vekilleri Heyeti ve Başvekil olan zatla daimî temas halindedir. Fakat yeni teklif edilen maddenin ruhu sadece teması değil; İcra Vekilleri Heyetinin mesul bir heyeti halinde birlikte çalıştığı esnada Parti Genel Sekreterinin hazır bulunmasının teminidir. Biraz evel arzettiğim gibi Kurultayın bunu Partinin bir iş işi olarak nizamnamesinde tanzim etmesi ve resmî vekil sıfatını haiz olmaksızın Genel Sekreterin hükümet toplantılarında bulunması kanuna hiç bir aykırılık teşkil etmez. Sade teferruatı tesbit için değil bu noktadan da komisyona havalesiyle bir daha tetkik edilmesinin doğru olacağını zannediyorum.

D. E. REİSİ ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Bu madde programla da alakadardır. Bu noktai nazardan encümende bir daha tetkik edilmek üzere iadesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Encümene veriyoruz.

II — GENEL BAŞKANLIK DİVANI

Madde 30. — Genel Başkanlık Divanı Partinin Değişmez Genel Başkanı ile Vekilinden ve Genel Sekreterden teşekkül eder.

BAŞKAN — Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 31. — Genel Başkanlık Divanı Partiyi ilgilendiren her mesele hakkında karar vermek selâhiyetini haizdir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 32. — Genel Başkanlık Divanı Bü-

yük Millet Meclisi intihabını idare ve Partinin mebus namzetlerini tesbit eder.

Divan, namzetlerle intihap işleri hakkında umumî idare heyetiyle Büyük Millet Meclisi Parti Grubu idare heyetinin reyini yoklayabilir. Namzetler Değişmez Genel Başkan tarafından ilân olunur.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 33. — Umumî idare Heyetinde açılacak âzalıklara Genel Başkanlık Divanı ve Parti Müstakil Grupunda vukubulacak münhallere Genel Başkan yenilerini seçer.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 34. — Genel Başkanlık Divanının kararlarına bütün Parti âzaları kayıtsız ve şartsız uyarlar.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

III. — BÜYÜK KURULTAY

Madde 35. — Büyük Kurultay dört yılda bir Değişmez Genel Başkanın göstereceği yer ve bildireceği tarihte toplanır. Değişmez Genel Başkan lüzum görürse Büyük Kurultayı daha evel tophiyabileceği gibi fevkalâde olarak da topliyabilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 36. — Büyük Kurultayın âzaları şunlardır:

- a) Umumî idare heyeti âzaları,
- b) Partiye mensup mebuslar,
- c) Vilâyet idare heyeti reisleri,
- ç) Vilâyet kongrelerince seçilen iki-ger ve Parti âzasının sayısı on bini geçen vilâyetlerden fazla her on bin âza için ayrıca gene kongrelerce seçilen birer delege.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 37. — Büyük Kurultay mürettep âzaları mutlak ekseriyetiyle açılıp müzakereye başlar. Bu ekseriyet yoksa üç gün sonra yapılacak toplantıda mevcut âza ile işe başlanır. Fevkalâde toplantılar tayin edilen gün ve saatte mevcut âza ile yapılır. Hilâfına kayıt bulunmayan yerlerde Büyük Kurultay mevcudun ekseriyetiyle karar verir. Müsavi reylerde reisin bulunduğu taraf ekseriyet sayılır. Programda yapılacak değişiklikler ancak mevcudun üçte iki ekseriyetiyle olur. İntihaplar gizli reyyle yapılır. Üçte iki ekseriyet karar verdiği takdirde işari reyyle de olabilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir..

Madde 38. — Büyük Kurultay umumî heyeti Değişmez Genel Başkan veya Genel Başkan Vekilinin reisliğinde toplanır ve iki reis vekiliyle altı kâtip seçer.

Bu intihaptan sonra Değişmez Genel Başkan geçen yıllara ait icraat hakkında bir nutuk söyler veya bir beyanname okutur.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 39. — Değişmez Genel Başkan nutkundan veya beyannamesinden sonra Umumî Heyet 25 âzalı program - nizamname, 35 âzalı dilek ve 15 âzalı hesap encümenlerini seçer. Bu encümenlere Genel Başkanlık Divanı ve Umumî İdare Heyeti âzaları seçilemezler.

Umumî Heyet lüzum görürse müzakere mevzuları üzerinde tetkiklerde bulunmak üzere ayrıca encümenler de teşkil edebilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 40. — Her encümen âzalarından birini reis, birini raportör, birini kâtip seçer.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 41. — Program - nizamname encümeni program ve nizamnameye ait teklifleri, dilek encümeni vilâyet kongrelerinden gelen dilek lâyhalarını ve âzalar tarafından yapılan teklifleri tetkik eder.

Hesap encümeni merkez hesaplarına bakar.

Vilâyetlerin hesap işleri hakkında bir şikâyet olur veya bir tetkik zemini görürse bunları yeni Umumî İdare Heyetine bırakılmak üzere mutaleasiyle beraber Umumî Heyete arzeder.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 42. — Her encümen verdiği kararları, mucip sebepleriyle birlikte ve bir rapor halinde umumî heyete sunar. Bunlar umumî heyetçe görüşülerek karara bağlanırlar. İcabın da raporlar encümene iade edilebilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 43. — Başvekil ve Vekiller Büyük Kurultayda hazır bulunurlar ve lüzumunda umumî heyete veya çağrıldıkları encümenlerde izahat verirler.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 44. — Büyük Kurultayın umumî heyet müzakereleri âlenidir. Umumî heyet müzakereleri yalnız Partililere açık bulundurulabileceği gibi gizli toplantılar da yapabilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 45. — Umumî heyet müzakereleri ve kararları zaptolunur. Bu zabıt reis ve kâtipler tarafından imzalanarak toplantıda bulunmuş olan âzaların adları yazılı bir defterle birlikte saklanır.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 46. — Büyük Kurultayda memleket ve Partiye ait her iş görüşülebilir. Programla nizamnamenin kabulü ve değiştirilmesi Büyük Kurultaya aittir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 47. — Büyük Kurultay, çalışmaları sonunda Yeni Umumî İdare Heyetini ve Partinin Müstakil Grubu Mebuslarını seçer.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 48. — Büyük Kurultay kapanırken Değişmez Genel Başkan bir nutuk söyleyerek Kurultayın elde ettiği neticelerle Partiye verdiği istikameti belirtir. Yahut Kurultay kapandıktan sonra bu zeminde bir beyanname neşreder.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 49. — Büyük Kurultayın açılışı Parti teşkilâtıyla bütün Partililer için kutlu bir hâdise sayılır.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

IV. Umumî İdare Heyeti

Madde 50. — Umumî İdare Heyeti Büyük Kurultay umumî heyetince seçilen 16 âzadan teşekkül eder. Âzaların sayısı icabında Genel Başkanlık Divanı kararıyla artırılabilir. Genel Sekreter Umumî İdare Heyeti âzaları arasında iş bölümü yapar. Âzalardan birini büro işlerinde kendine yardımcı ayırır.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 51. — Umumî İdare Heyetinin ta-bii reisi Değişmez Genel Başkan veya Vekilidir. Başkanların bulunmadıkları zamanlarda Genel Sekreter Reislik eder.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 52. — Umumî İdare Heyeti iş bölümüne göre devamlı olarak çalışır ve lüzum gördükçe toplanarak müşterek kararlar alır. Umumî İdare Heyeti en az haftada bir toplanıp çalışır.

Umumî İdare Heyeti muayyen işler için âzasından bir kısmı ile muvakkat encümenler teşkil edebilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. Kabul etmiyenler.. Kabul edilmiştir.

Madde 53. — Umumî İdare Heyeti, Genel Başkanlık Divanının iştigali dışında kalan bütün Parti işleriyle meşguldür.

Başlıca vazifeleri şunlardır:

a) Parti programının bütün asılları ve te-ferruatiyle tatbik sahasına çıkması için lâ-zımgelen tetkik ve tatbiki yaparak vaziyeti tesbit etmek, tedbirler düşünmek ve icabına göre kararlarını Genel Başkanlık Divanından geçirerek tatbik etmek ve lüzumlu gördüğü mevzuları Büyük Millet Meclisi Parti Grubuna götürmek.

b) — Parti teşkilâtının mezuata uygun bir surette işlemlerini temin etmek,

c) Genel Başkanlık Divanınca verilecek işleri görmek,

ç) Büyük Kurultayın kararlarını yerine getirmek,

d) Büyük Kurultaya sunulacak lâyihaları hazırlamak ve bunları Genel Başkanlık Divanından geçirdikten sonra Kurultaya vermek,

e) Nizamnamenin tatbikine ait talimatname-lere yapmak ve Genel Başkanlık Divanından geçirerek tatbik etmek,

f) Kongreleri mevzuata uygun şekilde yaptırmak ve bunlar tarafından verilecek kararların tatbikini gözetmek ve lüzum görülen yerlerde kongreleri yenilemek,

g) Halkevlerinin ve halk odalarının açıl-ma ve çalışmalarını idare ve tanzim etmek,

h) Millî teşekküllerle ve Partiye bağlı hükmi şahsiyetlerle ilgilenmek, hükmi şahsiyetlerden hangilerinin ne gibi şartlarla Partiye bağlanabileceklerini tesbit ederek Genel Başkanlık Divanının tasvibini aldıktan sonra tatbik mevkiine koymak,

i) Partinin hesap işlerini düzgün yürüt-mek, bunun için Genel Başkanlık Divanının tasdikine iktiran ettirilmiş bir talimatname vücuda getirmek, vilâyet idare heyetlerinin bütçelerini tasdik ve yıl sonu hesap hülâsalarını tetkik etmek,

1) Parti teşkilâtını devamlı ve plânlı bir surette teftiş ettirmek,

j) Talimatına göre halk hatipleri teşkilâtı yapmak ve halk kürsüleri kurmak,

k) Radyo, sinema, konferans, halk hatipleri ve halk kürsüleri, gazete, kitap vesaire gi-

bi her türlü neşir vasıtalarından istifade ederek kültür ve propaganda sahalarında Partiye düşen vazifeleri yapmak ve millî törenlerle ilgilenmek,

1) Güzel sanatlara ve millî âbidelere alâka göstermek,

m) Gençlik, spor ve turizm işleriyle meşgul olmak,

n) İnkilâp müzesi için çalışmak,

o) Vilâyet idare heyeti reis ve âzalarıyla kaza idare heyeti reislerinin seçimlerini tasdik veya reddetmek, lüzum görülecek yerlerde idare heyeti reis ve âzalarını, kısmen veya tamamen, vazifeden çekip yerlerine yedeklerini getirmek veya yeniden seçim yaptırmak ve yahut kongreler toplanıncıya kadar oralarda muvakkat idare heyetleri teşkil etmek,

p) Parti namzedi olarak mahallî teşekkül - lere seçilmiş olanlardan Parti esaslarına aykırı hareketi görülenlerle Partili arkadaşlar arasındaki birliği bozanların, vilâyet idare heyetinin mutaleasını da alarak, bu teşekküllerden çekilmelerine karar vermek,

r) Parti teşkilâtı olmıyan yerlerde mütegebhis bir zatı veya heyeti âza kaydı ve heyetler teşkilî salâhiyetiyle teşkilât yapmak üzere vazifelendirmek,

s) Nizamnamenin emrettiği sair işleri yapmak,

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 54. — Lüzumuna göre, umumî İdare Heyeti kararıyla, muayyen işler için Parti mebus ve mensuplarının yardımlarından istifade edilir ve bunlardan muvakkat encümenler teşkil olunabileceği gibi Umumî İdare Heyeti âzalarından bazılarının iştirakiyle mutelit encümenler de yapılabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 55. — Parti teşkilâtının ve Halkevleriyle Partiye bağlı hükmi şahsiyetlerin teftiş, tahkik ve murakabesine Umumî İdare Hey-

eti âzaları memur edilebilecekleri gibi Parti mebus veya mensupları da bu yolda tazviz edilebilirler. Teftiş vazifeleri ve zamanları lüzumuna göre Umumî İdare Heyetince tayin edilir ve bunun için bir talimatname yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 56. — Umumî İdare Heyeti, âzalarından birini Partinin muhasipliğine ayırır. Muhasip sarfiyatın bütçeye uygunluğunu temin ve hesap işlerine ait bütün kâğıtları imza ile tasdik eder. Partiye ait tasarruf ve mülkiyet işlerine de muhasip bakar.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 57. — Umumî İdare Heyetinin Genel Sekreterlik emrinde bir Başkâtibi ile muhasebecisi ve lüzumu kadar kâtip, memur ve müstahdemleri bulunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ KISIM Parti Müfettişleri

Madde 58. — Parti müfettişlerinin vazife ve salâhiyetleri Umumî idare Heyeti tarafından tanzim ve Genel Başkanlık Divanınca tasdik edilen bir talimatname ile tayin edilir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ KISIM Vilâyetlerde

1 — KONGRELER :

Madde 59. — Ocak, nahiye ve kaza kongreleri yılda bir, vilâyet kongreleri iki yılda bir toplanır.

Kongreler vilâyet idare heyetlerinin Umumî İdare Heyetince tasvip edilmiş olan teklifi veya doğrudan doğruya Umumî İdare Heyeti kararıyla fevkalâde olarak da toplanabilir.

KADİR ÇETİN (Yozgat Delegesi) — Ar-

kadaşlar, görüyorsunuz ki, kaza kongreleri de birer seneye indiriliyor. Halbuki memleketimizde intihap vaziyeti malûmdur. İntihaba halkımız henüz alışmamış olması dolayısıyla aralarındaki dedikodular da malûmdur. Bu intihap müddetleri bir sene olunca bir sene için intihap edilmiş olan arkadaşlarımız oradaki vazifelerini öğrenmeden müddetlerini doldururlar, aynı hal tekerrür eder, gider. Binaenaleyh müddetin kısalması doğru değildir. Kısalmasını rica ediyorum.

KAZIM AZAMET (Antalya Delegatesi) — Bendeniz de arkadaşımın aynı düşüncesine itiraz ediyorum. Tağra teşkilâtında ocak, nahiye ve kaza kongrelerinin böyle her sene tekerrür etmiş olması teşkilât mesaisi üzerinde çok aksak neticeler vermektedir. Aksak neticeden maruzatım şudur: zamanlarının çabucak tekerrür etmiş olması o mesaide çalışanlar üzerinde çok zorluk vermektedir. Bu itibarla bu müddetin iki sene olmasını rica ediyorum.

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Efendim, kongrelerin Parti faaliyeti bakımından haiz oldukları ehemiyet malûmdur. Hattâ vilâyet kongrelerinin dahi her sene yapılmasında fayda tasavvur edilebilir. Bunun istisnaen iki seneye çıkarılması memleketin muvasala bakımından bazı müşkülât arzetmesinden ve her sene yapılmasının mahallerinde bir sıkıntı doğurmasından ileri gelmiştir. Kazalar mahdut mıntakalar olduğundan bu mahzuru varit görmüyoruz. Binaenaleyh faydası cihetinde ısrar etmeği muvafık buluyoruz. Yani Parti faaliyetlerini temin için kaza, ocak ve nahiye kongrelerinin her yıl yapılmasını lüzumlu addediyoruz.

ŞÜKRÜ NAYMAN (Kayseri) — Sayın arkadaşlar, kaza idare heyetlerinin çalışması için bir mesai zamanı bırakmak lâzımdır. Misal olmak üzere şunu arz edeyim ki; bir çifçi bile bir senede mahsulünü ekip biçemez. Evetce herkedecek, tohumunu saçacak, sonra da mahsul alacak. Bir sene için idare heyetine seçilecek arkadaştan ne vazife beklenebilir. Dört günüm kaldı, adam sende der, bu

nun için biraz mesai zamanı bırakmak lâzımdır. İki sene olması çok faydalıdır.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Encümen bu işte musir değildir. Bu meselede düşünülen şey, Parti arkadaşlarının faaliyetini artırmak ve hariçte bulunup da faaliyet göstermek arzusunda bulunan arkadaşlara imkân temin etmektir. Bu, iki sene de olabilir, bir sene de.

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Bitlis) — Arkadaşlar, program ve nizamname encümeni reisi arkadaşımızın söyledikleri gibi kaza idare heyetleri müddetlerinin şimdiki ahkâmla nizamname hükmüne ve bugüne kadar tatbik edilememekte olan maddeye uygun olarak bir sene olmasında veya iki sene olmasında büyük mahzurlar ve faydalar mülâhazası vaziyetin ruhu bakımından muvafık değildir.

Mademki bir sene müddetle kaza kongreleri tarafından seçilecek olan kaza idare heyetlerinin çalışma zamanları bir sene olmasında da iki sene olsundaki maksat ve esbabı tercihi ihtiva eden mülâhazanın ne olduğu tebellür etmiş değildir. Ancak bunun karşısında şu esbabı mucibeyi serdedeceğim. Bir sene müddetle olduğu takdirde Partinin faaliyet kademelerine getirilen arkadaşların çalışıp muvaffakiyetler teminine bir vasıta diye ortaya sürülmüştür. Bir sene içinde çalışan fakat teşebbüs ettiği işler sona ermiyen, ama sona erdirecek derecede liyakat ve kudreti haiz olan mesuliyetli ve büyük şerefli iş üzerine almış olan, arkadaşlarının itimadı ile almış olanlar ve kaza idare heyetinin ikinci kongrede, üçüncü, beşinci defa seçilmesi imkânı mevcut iken ve nizamnamenin ahkâmı mütebakiyesi bunu gösterip dururken zikredilen bu esbabı mucibe bu vadide şu esbabı iskat edecek bir esbabı mucibe olamaz. Bunun hakkında ruhî bakımdan ne söylemek istediğimi muhakkak anlamış bulunan ve Parti izin faal kademelerinde çalışmakta olan Büyük Kurultayın sayın üyeleri derhal kabul etmelidir ki bir sene kâfidir İki sene olmasına lüzum yoktur. (Kâfi değildir, iki sene olmalıdır).

KAZIM AZAMET (Antalya Delegatesi) — Bu hususta bir takrir veriyoruz.

RASİM EREL (Konya Delegatesi) — Arkadaşlar kaza idare heyetlerinin seçim devresi bir sene mi yahut iki sene mi olması lâzımgelir meselesini tetkik edebilmek için kaza idare heyetlerinin gördükleri vazifeleri görmek ve bunlarla ölçmek lâzımgelir. Malûmu âliniz kaza idare heyetlerinin seçim devresinden sonra âzalarını çoğaltmak, Halkevlerinin çalışmasına nezaret etmek gibi vazife ve külfetleri olduğuna göre o seçilen idare heyetleri, bu işi başarabilmesi için en aşağı 6 aylık, 8 aylık bir hazırlık devresine girecek, binaenaleyh devresini bir taraftan hazırlarken diğer taraftan müddeti bitecektir. Bu şekilde bir senenin kifayet etmeyeceği pek tabiidir. Esasen geçen sene iki yıl olarak tesbit edilmişti. Zannedirim arkadaşım evelden bir sene olduğuna göre bunun iki seneye çıkması nokta nazarından söylediler.

SÜREYYA ÖRGEEVREN (Bitlis) — Hayır, hayır yanlış.

RASİM EREL (devamla) — Binaenaleyh eskiden iki sene olduğuna göre bu sene de iki sene olarak kalmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Bu hususta encümenin bir mütaleası yoktur. Bir taktir vardır. Okutacağım.

Ocak, nahiye ve kaza kongreleri (yılda bir) tâbirinin lâğviyle vilâyet kongreleri iki yılda bir toplanır, suretinde tâdilini teklif ederiz.

Antalya Delegatesi
Akay ve arkadaşı

(Yanlış yanlış taktir yanlış sesleri)

RASİM KAPLAN (Antalya) — Kaza ihtiyaçlarını nasıl bildirir o vakit? (Yeni bir taktir hazırlanıyor sesleri).

ASİM BEKTAŞ (Yozgat) — Taktiri yazan arkadaşın kendisi buradadır. İzahat verisin.

RECEP PEKER (Kütahya) — Kalk sen üzerine mal et, izahat ver.

ASİM BEKTAŞ (Yozgat) — Arkadaşlar: sizden ricam şudur: Esasen kongreler yapı-

lırken bir senelik kongre üç ayda hftam buluyor. Üç ayda bu kongreler yapılırken yedekler seçiliyor ve birçok müşkülâta maruz kalınıyor. Bunun başka türlü içinden çıkmağa da imkân yoktur. Mutlak ve mutlak kaza idare heyetlerinin iki senede bir intihap edilmeleri lâzımdır. Ben iki senede bir teklif ediyorum. Bunun mutlaka kabulünü rica ediyorum. (gülüşmeler, kabul sesleri).

BAŞKAN — Taktiri arzettim.

KAZİM AZAMET (Antalya Delegatesi) — Müsaade buyurunuz taktir yazıyorum. Maddenin encümene tevdiini rica ediyorum.

“Köy, nahiye her sene kaza iki senede bir vilâyet dört senede bir...”

RASİM KAPLAN (Antalya) — Yoo. Ne münasebet? Büyük kongreye ne zaman getirilecek dilekler.. (eskisi gibi eskisi gibi, madde aynen sesleri).

(Nereden çıkarıyorsunuz bunları sesleri, gürlültüler)

BAŞKAN — Taktirin sahibi hangi taktirinin reye konulmasını istiyor?

Hangisini istiyorsa onu reye koyacağım, nazarı itibare alınırsa üzerinde söz verir, icap ederse encümene veririz.

ASİM BEKTAŞ (Yozgat delegatesi) — Sonraki vermiş olduğum taktirde ısrar ediyorum. Heyeti umumiyenin kabulünü rica edirim.

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — Eski nizamnamedeki maddenin aynen kabulünü rica edirim. Kazalarda, vilâyetlerde ikişer sene, nahiyelerde birer sene.

BAŞKAN — İkinci taktiri nazarı itibara alanlar.. almıyanlar.. taktir nazarı itibare alınmamıştır.

Maddeyi aynen reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 60. — Kongreler normal olarak Eylül iptidasından Birincikânun sonuna kadar

olan müddet içinde yapılır. Her vilâyetin idare heyeti mevsim, iklim ve iş icaplarına göre kongrelerinin başlama ve bitme tarihlerini tesbit ederek vaktinden evvel Genel Sekreterliğe ve alâkadarlara bildirir.

Ocak ve nahiye kongreleri en çok bir buçuk ay sürer. Normal kaza kongreleri nahiye kongrelerinin hitamından 15 gün sonra başlamak üzere en çok bir buçuk ay sürer. Vilâyet kongresi, vilâyetin bütün kaza kongreleri bittikten sonra yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 61. — Her Partili yazılı olduğu ocağın kongresinin de âzasıdır. Gelececek kadar mühim bir mâzereti olmadıkça kongrede bulunmaya mecburdur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 62. — Kongrelerde delegeler aşağıdaki nispetlere göre seçilirler. Ocak kongresinde ocağın 200 e kadar âzası için 2, bundan yukarı her 100 âza için birer,

Nahiye kongresinde nahiyedeki ocakların 300 e kadar âzası için 2, bundan yukarı her 300 âza için birer,

Kaza kongresinde kazadaki ocakların 1000 e kadar âzası için 3, bundan yukarı her 1000 âza için birer delege;

Partiye girme muameleleri tamam olan âza bu sayıda dahildir. Ancak bunların kongrelerde rey vermeleri için en az üç ay ve seçilebilmeleri için de en az bir yıl evvel kayıt muamelelerinin bitmiş olması şarttır. Memuriyet sebebiyle Partiye girmemiş olanlar bu kayıttan müstesnadır.

BAŞKAN — Bu madde hakkında Süleyman Sırrı'nın bir takriri vardır.

KURULTAY YÜKSEK REİSLİĞİNE

62 inci maddeye ilâvesi teklif edilen memur oldukları için Partiye girmeyip istifa veya tekaütlük gibi bir sebeple resmî sıfatlar zail olur olmaz Partiye kaydedilmiş olan mü-

nevver vatandaşın Parti ve Halkevi teşkilâtında derhal istifade edilmesi, fıkrasının tayını teklif ederim.

**Yozgat
Sırrı İçöz**

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Bu kaydı koymaktan maksat, memurun kanunu bu şekilde tâdil edilinceye kadar münevver arkadaşlardan Parti ve Halkevi teşkilâtından istifade etmektir. Memurun kanununun bu şekilde tâdil edileceği belli bir şey değildir. Edilirse o vakit bu kayda lüzum kalmaz. Bu şekilde yazılışın hiç bir mahzuru yoktur.

SIRRI İÇÖZ (Yozgat) — Bugün Fırkanın ekseriyetini teşkil eden hemen hemen memurlarımızdır. Bu maddeyi kabul ettiğimiz takdirde bir inhilâl başlayacaktır. Memurun kanununda böyle bir kayıt çıktığı takdirde bu fıkra ancak mütekaillere ve müstafi olanlara ait olacaktır. O vakit memur hiç giremeyecek demektir. Bu fıkranın tâdili ise 4 sene sonra inikad edecek Kurultay tarafından yapılabilir. Bu hüküm o zamana kadar yaşayacaktır. Binaenaleyh bu fıkranın şimdiden tayını yerindedir.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Arkadaşlar, elde bir kanun vardır. Bu kanun, memur olan arkadaşların Fırkaya girmesine mânidir. Diğer bir maddemiz vardır ki, Fırka faaliyetinde, iki sene kaydı geçmedikçe, vazife alamaz. Bununla münevver arkadaşları bu kayıttan kurtarmak istiyoruz. Sonra esasen bu bir program meselesi değil, bir nizamname meselesidir. Bu kaydın nizamnamede bulunması bugünkü vaziyette fayda temin etmektedir. Yoksa her hangi bir kanunu tâdil etmeği mucip bir şey değildir. Maddenin kalması doğru olur.

BAŞKAN — Takriri reyinize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar... almıyanlar.. nazarı itibara alınmamıştır.

Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 63. — Ocakların seçtikleri delegeler nahiye merkezinde nahiye, nahiyelerin

seçtikleri delegeler kaza merkezinde kaza, kaza kongrelerinin seçtikleri delegeler de vilâyet merkezinde vilâyet kongresini yaparlar. Asıl delegenin mâzaretî halinde toplantıda yedek delege bulunur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 64. — Ocak delegeleri ocaklarının doğrudan doğruya kaza teşkilâtına bağlı olması yüzünden nahiye kongresi yapamıyorlarsa bakılır: ya kaza teşkilâtında bir başka nahiye teşekkülü yoktur. O takdirde bunlar doğrudan doğruya kaza kongresini yaparlar, yahut bir başka nahiye teşekkülü vardır. Bu takdirde nahiye kongresi için aranan nispet üzerinden delege seçerler. Kaza kongresine bunlar iştirâk ederler.

Ocakların doğrudan doğruya vilâyet teşkilâtına bağlı olmaları yüzünden delegeler kaza kongresi yapamıyorlarsa kaza kongrelerinde aranan nispet üzerinden delegeler seçerler. Vilâyet kongresine bunlar iştirâk ederler.

Doğrudan doğruya vilâyet teşkilâtına bağlı olması yüzünden kaza kongresinde bulunamayan nahiyelerin delegeleri de aynı seçimi yaparak kendilerini vilâyet kongresinde temsil ettirirler.

Bu madde mucibince yapılacak ikinci veya üçüncü delege seçimleri kaza veya vilâyet idare heyetleri tarafından idare olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 65. — Kongreler, kendi idare heyetlerinin reisleri tarafından açılır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 66. — Kongrelerde yazılı âzanın mutlak ekseriyetiyle müzakereye başlanır. Bu ekseriyet yoksa toplantı bir gün sonraya bırakılır ve o gün gelen âza ile iktifa edilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 67. — Her kongrede ilkin bir reis, bir ikinci reis, iki kâtip seçilir. İcabında kaza ve vilâyet kongreleri reisi bir derece yukarı teşkilât tarafından da gösterilebilir. Merkezden mansup reisler vilâyet dahilindeki bütün kongrelere reislik edebilirler. Nahiye ve ocak kongrelerinin nizamnameye göre yapılmasını temin için yukarı derecedeki idare heyetleri kendi âzalarından veya partililerden müşahit gönderebilirler.

Reis; kongre müzakerelerini idare eder, Kâtipler müzakerelerin hulâsa ve neticelerini kaydederler. Müzakerelerin aynıyle tutulması için ayrıca zabıt kâtipleri de bulundurulabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 68. — Kongrelerin müzakerelerini bütün Parti âzaları dinliyebilirler. Kongreler isterlerse bir meseleyi gizli olarak da görülebilecekleri gibi Parti dışından dinleyici kabul etmiye de karar verebilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 69. — Nahiye, kaza ve vilâyet kongrelerinde, Parti hükümetini temsil eden en büyük mülkiye âmirleri kongrelere dâvet olunurlar.

Bunlar müzakereye ve reye iştirâk etmezler. Yalnız yapılmış veya yapılmamış eski ve yeni Parti dilekleri hakkında müzakerelerden sonra halkı aydınlatmak maksadiyle icabederse izahat verirler. Bu izahat üzerine münakaşa cereyan etmez. Parti kongrelerinin bütün müzakerelerinde Partili Belediye Reis ve âzalarıyla umumî meclis âzaları dinleyici sıfatıyla bulunurlar. Bunlar Parti dileklerinin tercihan tahakkuk ettirilmesine gayret ederler.

Gizli olmasına karar verilen müzakerelerde delegelerden başka yalnız en büyük mülkiye âmiri bulunabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 70. — Kongreler, konuşulacak işle-

ri önceden straya konular ve idare heyetlerinin olan biten işler hakkındaki rapor ve sözleriyle müzakereye başlarlar. Seçimler en sonra yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 71. — Kongrelerde kararlar reis ve reis vekilleriyle hazır bulunan âzanın yarısından fazlasının rey-i ile verilir. Reyler müsavî ise reisin bulunduğu taraf kazanır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 72. — Kongrelerde seçimler gizli rey ile yapılır. İşaretle yapılmasına üçte iki ekseriyetle karar verilebilir. Seçimlerde ilk defa mutlak ekseriyet olmazsa ikinci defasında en çok rey alanlar kazanırlar.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 73. — Kongreler, hesaplara bakmak, idare heyetlerince önceden ihzar edilmiş olan bütçeyi tetkik etmek, dilek ve lâ-yihaları incelemek için 3-7 kişilik üç encümen ayırılır ve bunların raporları üzerinde görüşürler. Gerek bu raporlar ve gerek âza tarafından yapılacak teklifler üzerine müzakereyi kolaylaştırmak için başkaca 3 - 7 kişilik encümenler de yapılabilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 74. — Encümenler içlerinden bir reis, bir raportör ve bir kâtip seçerek işe başlarlar, yarından fazla âza ile müzakere eder ve ekseriyetle karar verir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 75. — İdare heyetlerinde bulunanlar kendi kongrelerine delege seçilemezler. Müzakerelere iştirâk ederler, fakat rey veremezler. Encümenlere de seçilemezler.

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — Saygı değer arkadaşlarım; bu madde Parti nizamnamemizde birkaç defa istihale geçirildiği için bu hususta söz söylemek istiyorum.

Bendeniz Parti nizamnamesinin bilhassa bu maddesi üzerinde Partiye intisap ettiğim gündüberi çok titizce alâkadar olduğum için bu maddenin bir yerine itiraz etmek istiyorum. Maddede deniyor ki, idare heyetlerinde bulunanlar kendi kongrelerine delege seçilemezler. Müzakerelere iştirâk ederler. Fakat rey veremezler. Bu maddenin esbabı mucibesini bilmiyorum. Ancak geçen kurultayda bir Umumi İdare Heyeti kararı ve yahut nizamnamenin icabı idare heyetleri delege seçilemezler fakat reye iştirâk ederler. deniyordu. Bu defaki Kurultayda ne için bu şekilde tashih edildiğini bilmiyorum. Bu sene birçok nahiye, kaza, Parti teşkilâtında çalışan arkadaşları ne için rey vermek hakkından mahrum ediyoruz?

RASİH KAPLAN (Antalya) — Kendi kendilerini seçmemeleri için.

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — Ama mebus beyler müntehibisani olabilirler ve kendilerine rey verebilirler. (gülüşmeler) Bununla beraber maksadım bu değildir. Maddenin bu şekilde olmasının sebebi, zannımca, eski idare heyetinin hesap vermek vaziyetinde bulunması olsa gerektir. Maksat bu ise madde şimdiki şu arzedeceğim şekilde tashih edilebilir. İdare heyetinde bulunanlar kendi kongrelerinde kongreye başkan ve sekreter seçilemezler. Müzakereye iştirâk ederler. Yalnız encümenlere iştirâk edemezler. Sayın arkadaşlar biraz evvel de arzettiğim şekilde nizamname encümeninin aynen kabul edip Yüksek Kurultaya arzedeceği eski heyetin kongrelerde müessiriyeti düşünülmüş olmasından da ileri gelir. Eğer öyle ise bir dereceli bir kongrenin eski heyet mümessillerinin de buraya kabulü muvafık olabilir. Bu vaziyette bir derece yukarı teşkilât kongreyi titiz bir şekilde kontrol edebilir. Bu suretle çalışan arkadaşların elinden bunun kabziyle riyaset hakkının alınmış olmasını icabeder. Bu itibarla maddenin arzettiğim şekilde kabulünü dilerim.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Bu maddenin istinat ettiği esbabı mucibe meydandadır. Bundan evvelki Kurultayda bu şekil kabul ve tevbüt edilmiştir. İdare heyetleri ken-

di kongrelerinde bir senelik veya iki senelik mesâileri hakkında hesap vermekle mükelleftirler. Kendisi hesap vermek mevkiinde bulunan bir şahsın aynı zamanda karar verme mevkiinde bulunmasına mâni olmak için bu madde konmuştur. Aynı esbabı mucibe ile biraz evel, Büyük Kurultay'a ait olan hükümler arasında umumî idare heyetine dahil olanların bizim şimdiki encümenlerimizde bulunamayacaklarını kabul buyurdunuz. (doğru sesleri).

CEHDİ ÇETİN (Manisa) — Arzettiğim şekilde maddenin tâdil edilmesini teklif ediyorum.

MUMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Mazbata muharririnin demin arzettiği esbabı mucibenin haricinde arkadaşımın teklifi kabul edilirse tatbikatta çok büyük bir mahzur tevellüt eder. Ocak idare heyetleri üç, nahiye idare heyetleri beş, kaza idare heyetleri 5, 7 âzadan tereküp eder. Birçok nahiye idare heyetleri vardır ki bunlar üç ocaktan tereküp eder. Bunların kongrelerine de bütün ocaklar gelirler. 5, 6, 7 bazan da 4 mümessilden teşekkül eder. Tasavvur buyurunuz ki 4, 5 mümessilden veya 7 mümessilden teşekkül eden bir kongrede bunlar rey vererek daima kongreye hâkim olsunlar; daima kendilerini intihap etsinler. Tatbikatta bu mahzur görülmüştür. Onun için bu şekilde teşkilâtımızı, muayyen adamların inhisarı altında bulunmasına mâni olunmak için bu esbabı mucibe yazılmıştır.

BAŞKAN — Başka mütalea var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 76. — Kongreler, kendi sahalarındaki bütün Parti işleri için karar ve murakabe uzvudurlar. Kongreler açık buldukları samanlarda lüzum görürlerse idare heyetlerinin bütün salâhiyetlerini kullanabilirler.

Kongrelerin başlıca vazifeleri şunlardır:

a) Kendi bölgelerinin, gerek köy ve belediye meclisleri umumî meclis gibi mahallî teşekkülleri ve gerek hükümet dairelerini alâkalandıran arzu ve ihtiyaçlarıyla Parti ve

memleket işlerinden kongre ruznamesi, encümen raporu veya âza teklifi üzerine müzakereye konulan maddeleri inceleyip bunlardan kabul edilenleri dilek halinde tesbit ettikten sonra mahiyet ve ehemiyetlerine göre ya kendi idare heyetlerine vazife olarak bırakmak veya bir derece yukarı kongreye arzetmek ve o kongreye seçecekleri delegelere, lüzum görürlerse bu yolda tâlimat vermek,

b) Vilâyet kongrelerinde vilâyetin bütün Parti teşkilâtının durum ve faaliyetini tetkik etmek,

c) Kendi idare heyetlerinin ve icabında kendilerine bağlı idare heyetlerinin hesaplarına bakmak ve yıl sonu hesap hulâsalarını tasdik etmek,

ç) Ocak kongrelerinde ocakların, nahiye kongrelerinde ocak ve nahiyelerin, kaza kongrelerinde nahiye ve kazaların, vilâyet kongrelerinde kazaların ve vilâyetin gelirlerine giderlerine göre idare heyetlerince hazırlanan bütçelerini tetkik, tâdil ve tevzin etmek, bir derece alt teşkilâtın bütçelerini tasdik etmek ve kendi bütçelerini tanzim edip bir derece yukarı teşkilâtın tasvibine sunmak,

d) Ocak kongrelerinde ocak, nahiye kongrelerinde nahiye, kaza kongrelerinde kaza, vilâyet kongrelerinde vilâyet idare heyetlerini ve birer misli yedeklerini seçmek,

e) Ocak kongrelerinde nahiye, nahiye kongrelerinde kaza, kaza kongrelerinde vilâyet kongreleri ve vilâyet kongrelerinde de Büyük Kurultay için delegelerini ve birer misli yedeklerini seçmek.

f) Kendilerine bağlı idare heyetleriyle reislerinin seçimlerini lüzumunda tetkik etmek ve bir uygunsuzluk olduğuna kanaat gelirse uygunsuz olan noktadan başlanarak yenilenmesine karar vermek.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 77. — Kongrelerin, idare heyeti âzası veya delege veya bunlara yedek olarak seçecekleri partililerin o kongrede âza olmaları şart değildir.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 78. — Parti kongrelerinde obstrüksiyon yapmak yasaktır.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 79. — Kongre görüşmelerinin intizam ve inzibatını temin etmek kongre reisinin vazifesidir. Bu intizamı ve âzaların usulü dairesinde ve serbest konuşmalarını bozanlara ve şahsiyet ile uğraşanlara reis toplantı halinde ihtarda bulunur. Dinlemiyenleri o kongrenin sonuna kadar toplantıya girmemek üzere dışarı çıkartır. Lüzum görürse kongre kararıyle ikinci ihtara kadar ceza verir.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 80. — Parti Mebusları kendi ocaklarının bağlı bulunduğu vilâyetin kongresine iştirâk edebilirler. Ancak delege olmadıkça rey veremezler.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 81. — Bir gün evvelki toplantının zabıt hulâsası ertesi günkü toplantıda ve son müzakerenin zabıt hulâsası da kongre sonunda okunur.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 82. — Kongrelerde bulunan âzaların adları bir deftere yazılır, gerek bu defterin ve gerek müzakere ve kararları havf zabıtların altları kongre reis ve kâtipleri tarafından imzalanır.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 83. — Kongrelerde verilen kararların yapılması ve yaptırılması idare heyetlerine vazife olur.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

II. İDARE HEYETLERİ

84. — Her ocağın ocak kongresince seçilen 3-5 kişilik bir idare heyeti olduğu gibi ocakları idare etmek için nahiye merkezinde nahiye kongresince seçilen 3 - 5 kişilik ve nahiyeleri idare etmek için de kaza merkezinde kaza kongresince seçilen 5 - 7 kişilik bir idare heyeti bulunur. Vilâyet idare heyetinin âzası 7 - 9 dur. Vilâyet kongresince seçilir. İdare heyeti reisleri mansup olan yerlerde kongre 6-8 kişi seçer. Vilâyet idare heyeti, kazalar teşkilâtını idare eder. Umumiyetle idare heyetlerinin müddetleri kongrelerce yenilerin seçilmesine kadar devam eder. Yeni idare heyetleri kongre seçimlerini müteakip eski heyetlerden devir alarak işe başlarlar. Baba veya ana ile çocukları ve kardeşleri karı ile koca aynı idare heyetinde bulunamazlar. Bir kimse aynı zamanda iki idare heyetinde bulunamaz.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 85. — Yeni idare heyetlerinin seçimleri bir derece yukarı idare heyetince tasdik edilmek suretiyle tamamlanır; tasdik edilmemiş takdirde tasdike selâhiyetli idare heyetinin mucip sebepli kararıyle Genel Sekreterliğe bildirilir. Ve mesele umumî idare heyetinin kararıyle halledilir.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 86. — İdare heyetleri kendi âzalarından birini reis birini kâtip ve muhasip olarak ayırır. İcabında muhasip üçüncü bir âza da olabilir. Reis, bulunamayacağı zaman idare heyeti âzalarından birini tevki eder.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 87. — Reis, idare heyetinin mümessilidir. Bu sıfatla Partiye ait işler için gerek Parti teşkilâtı ve gerek mahallindeki hükümet ve sair müesseseler mümessilleriyle temas eder ve bunlara yazılan kâğıtları imzalar. Hesap işlerinde muhasip âza ikinci bir imza kor. İdare heyetlerine bağlı ücretli kâtip ve

müstahdemler reisin emrindedir. Azil ve nasıpları reise aittir. Bunların partili olmaları şarttır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 88. — Kâtip ve muhasip eski idare heyetinden devir almaktan, muhasip, tâlimatına göre muhasebe evrak ve defterlerini, kâtip, sair evrak ve defterleri ve ocak idare heyetinde Parti âzalarının adlariyle Partiye girdikleri tarihi gösterir defteri ve her idare heyetinde bu heyetin kararlarını, muhaberelelerini, tebliğlerini havi defterlerini ve bütün parti dosyalarını, kaza idare heyetlerinde ocaklar âza defterlerinin suretlerini eksiksiz tutmaktan ve iyice saklamaktan mesuldürler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 89. — İdare heyetleri en az haftada bir toplanırlar. Her idare heyeti bu toplantıların yapılmasını mühim bir Parti vazifesi olarak kendisine bağlı teşkilâtta devamlı surette takip ve temine mecburdur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 90. — İdare heyetleri mürettep âzanın yarısından fazlasıyla müzakereye başlayıp hazır bulunanların yarısından fazlasıyla karar verirler. Reyler müsavi olduğunda Reisin bulunduğu taraf ekseriyet sayılır. Kararlarda ekalliyette kalanlar ekseriyete uyarlar. Kararlar defterlere yazılıp altları ekseriyet ve ekalliyette olduklarına bakılmaksızın müzakerede bulunanların hepsi tarafından imzalanır. Müzakerede bulunmayan âzalar dahi sonradan "gördüm" kaydı ile imzalarlar. İmzaların üstüne şerh verilmez. Yalnız kararı Parti ve Devlet mevzuatına uygun bulmayanlar imza etmiyerek sebepleriyle yukarı idare heyetine bildirirler. İdare heyeti müzakerelelerinin mahremiyetine riayet edilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 91. — İdare heyetleri kendi bölge-

lerinde Parti işlerinin mercii olup başlıca vazifeleri şunlardır:

- a) Âza sayısını artırmak,
- b) Yardım paralarını ve bütçede yazılı Parti gelirlerini elverişli vasıtalarla toplamak ve devamlı gelir kaynakları bulmak,
- c) Bütçede yazılı masrafları yapmak,
- ç) Kongrelerin kendilerine bıraktıkları kararları yerine getirmek,
- d) Daha yukarı Parti teşkilâtından verilen emirleri yapmak, Partinin maksadına ermesi için lüzumlu gördüğü mütaaleaları bir derece yukarı teşkilâta yazmak,
- e) Bütün seçimlerde Parti namzetlerini ve namzet gösterilmemişse Parti âzalarını kazandırmak,
- f) Tâlimatına göre seçim yoklamalarını yapmak,
- g) Alacakları emir üzerine icap eden yerlerde tâlimatnamesine göre Halkevleri ve halk odaları açmak ve idare etmek.
- h) Kendi bölgelerinde Partinin durumunu ve âza mevcudunu bildiren altı aylık raporları yukarı teşekküllere vermek,
- i) Kendi bütçeleriyle hesap hulâsalarını hazırlayıp kongrelere sunmak,
- ı) Kongrelerce görüşülecek işleri hazırlamak,
- j) Partililer arasındaki geçimsizlikleri önlemek ve ihtilâf çıktığında aralarını bulmak,
- k) Partinin program ve icraatı hakkında âzaları aydınlatmak, konferanslar vermek ve sık sık temaslarla Partililer arasındaki tesanüdü arttırmak,

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 92. — Hiç bir mâzareti olmadığı veya mâzareti olup da bildirmedığı halde idare heyeti toplantısına biribiri ardısira üç defa gelmiyen âza vazifesinden istifa etmiş sayılır. Buna ve yerine gelecek yedeğin çağrılmasına idare heyetince karar verilir. İstifa etmiş sayılan âza bir derece yukarı idare he-

yetine şikâyetle bulunabilir. Bu heyetin vereceği karara uyulur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 93. — İdare heyetlerindeki açıklara aldıkları rey sırasıyla yedekler çağrılır. Reyler müsavi ise kur'a çekilir. Hiç yedek kalmamış ise bir derece yukarı idare heyeti Partililer arasından münasibini seçer.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 94. — Lüzum görülen vilâyetlerde idare heyetlerine umumî idare heyetinin kararı ve Genel Başkanlık Divanının tasdiğiyle Reis tayin olunabilir. Bunlardan vazifesi icabı masraf yapacaklara Umumî İdare Heyetince takdir edilecek miktarda tazminat verilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 95. — Parti teşkilâtı muhaberelerini daima kendilerinden bir derece üst ve alt teşekküllerle yaparlar.

Geciktirilmesi caiz olmıyan mühim işler derece atlanarak yazılabilirse de bunu sebebiyle beraber üst ve alt teşkilâta yazı ile bildirmek icap eder. Bir idare heyeti haklı ve faydalı bulduğu bir meseleyi bağlı olduğu teşekküle anlatamazsa sebepleriyle birlikte bir derece daha yukarısına yazabilir.

Vilâyet reisleri Parti işleri için birbirleriyle muhabere ederler.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

III. — İstifalar

Madde 96. — Partide faal vazife alanlar kati veya sıhî sebep olmadıkça istifa edemezler. İstifalar etraflı mucip sebepler gösterilmek suretiyle yazı ile olur. İstifanın kabul edildiği bir ay içinde yazı ile bildirilmedikçe vazifeden çekilmek caiz değildir.

REFİK İNCE (Manisa) — Evelki maddede üç defa mâzaretî olmadan gelmiyenler

vazifesinden müstafi addedilir dedik. Burada ise faal âzalar şu sebeple müstafi edilir diyoruz. İdare heyetinde bulunmak faal vazife değil midir. Bunu nasıl telif edeceğiz?

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Üç defa mâzaretî olmadan veya mâzaretî olup da bildirmeden gelmiyenler istifa etmiş addedilir. Buradaki vaziyet vazifeye devam etmediğinden dolayı vazifesinden çıkarmak vaziyetidir. Diğeri ise kendisi vazifeden arzusu ile çekiliyor demektir, aradaki fark budur.

BAŞKAN — Başka mütalea yoktur; Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 97. — Partililerin Parti adına buldukları teşekküllerden çekilmeleri de yukarıki hükümlere tâbidir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. kabul etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 98. — İstifalar, selâhiyetli merciin kabul cevabı alınıncıya kadar gizli tutulur.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 99. — Seçimin yenilenmesi istifa vukuu ve başka suretlerle idare heyetlerinden veya partice verilen herhangi bir işten ayrılanlar üzerlerinde emanet olan vazifeleri ve bu sebeple mesuliyetleri altında bulunan kayıt, dosya, defter hesap ve sairiyi tamamiyle devir ve teslim etmiye mecburdurlar.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

ALTINCI KISIM

Hükümetle Temas

Madde 100. — Parti, kendi bağrından doğan hükümet teşkilâtıyla kendi teşkilâtını birbirini tamamlayan bir birlik tanır. Parti teşkilâtının kendi hükümetini her şönden muvaffak etmek için bütün kuvetiyle çalışması esastır.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. kabul etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 101. — Merkezde Partiyi alâkalandıran işlerin takibi için yapılacak temaslar Parti hükümetinin İcra Vekilleriyle Genel Sekreter veya bunların adlarına harekete selâhiyetli kimseler arasında şifahî veya tahriri olarak cereyan eder. Vilâyetlerde Partiyi alâkalandıran işler için sözle veya yazı ile vukubuncak temaslar Parti reisleriyle Valiler arasında olur.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. kabul etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 102. — Partinin hükümetle temas mevzuları, lüzum görürlerse, Genel Başkanlık Divanının tasdik edeceği bir tâlimatla tesbit edilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum: Kabul edenler.. kabul etmeyenler.. kabul edilmiştir.

YEDİNCİ KISIM

Büyük Millet Meclisinde

I. Cümhuriyet Halk Partisi Grubu

Madde 103 — Partiyeye mensup mebusların umumî heyetine Parti Grubu ve Partiyeye mensup mebuslar arasından 125 inci madde mucibince Kurultay tarafından seçilen 21 âzanın teşkil ettiği heyete de Müstakil Grup denir.

HAKKI YILANCIOĞLU (Kütahya delegesi) — Muhterem arkadaşlar, bu madde ile ilgili olması dolayısıyla bir noktayı arzedeceğim. Bu müstakil Grupa taallûk eden nizamname hükümleri arasında bu gruba mensup Partili mebusların gruptan ayrılma tarzı hakkında hiç bir hüküm yoktur. Binaenaleyh her vazifeye intihap veya tayin hükümleri yanında bu vazifeden ayrılma şartlarını göstermek de esastır. Nizamnamede bu cihet noksan kalmıştır. Kanaatime göre nizamnamede eksik olan bu cihetin bir fıkra veya madde ile tamamlanması lâzım gelir.

ŞEMSETTİN GÜNALTAY (Sivas) — Bu Partinin hususiyetine ait bir iştir. Arkadaşları burada heyeti celile intihap edecektir.

Bunun için şu şekilde veya bu şekilde olacağına dair bir madde koymağa lüzum yoktur. Çünkü Partide intihapların nasıl yapılacağına dair hükümler vardır. O esaslar dahilinde yapılır. Mebusluktan çekilirse tabiatıyla Müstakil Gruptan da çekilmiş addedilir. Çekilmedikçe Partinin verdiği vazifeyi ifa edecektir.

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Efendim, bu kurultay tarafından seçilecek arkadaşlar altıncı Kurultaya kadar vazife göreceklerdir. İstifa etmeleri mevzu bahis değildir.

BAŞKAN — Başka mütalea yoktur. Maddeyi kabul edenler...

NEŞET AKKOR (Aydın delegesi) — Seçilecek bu 21 arkadaşın daimî olarak çalışmalarına imkân olmuyabilir. Allâh gecinden versin ölüm dahi vaki olabilir. Bu itibarla bunların yerleri nasıl doldurulacaktır?

BAŞVEKİL Dr. REFİK SAYDAM (İstanbul) — Nizamnamede hüküm vardır, ona göre yapılır.

Madde 104 — Parti Grubunun tabii reisi Partinin Değişmez Genel Başkanı veya onun vekilidir.

Partiyeye mensup olan Başvekil Parti Grubunun reisidir.

REFİK İNCE (Manisa) — Benim bu nizamnamenin yenilikleri içerisinde öğrendiğim ve muvafık bulduğum işlerden bir tanesi de bu Genel Başkan Vekilliğinin ihdasıdır. Eski nizamnamemize, yani bugüne kadar merî ahkâma göre bir reisi umumî yani Genel Başkan vardı... Bir Genel Başkan Vekili, onun da Başvekil olduğu tasrih ediliyordu. Şimdi bugün yeni kabul ettiğimiz ahkâma göre, bir Genel Başkan vekili olur. Bu da mebuslardan bir tanesidir. Genel Başkanın vazifesi hakkında iki arkadaşın verdiği izahat arasında tezat olmakla beraber, Genel Başkan vekili İcra Vekilleri Heyetinden ayrı olarak müstakil bir vazife ile, Genel Başkan tarafından verilen direktiflere göre çalışacak bir baş olduğuna kanaatim vardır. Böyle olması da yerindedir, Parti programının bugüne kadar vaziyeti, her

İşte olduğu gibi, Parti teşkilâtının en yüksek reisi olduğu gibi cüzülerin de reisi olmak sıfatıyla bizim değişmez başkanıdır reistir. Bugünkü teşkilâta göre, ondan sonra Başvekil gelir. Ondan sonra Parti grupunca, Genel Başkanın tavsiyesi üzerine, seçilmiş iki reis vekilimiz vardır. Bu vaziyete göre bu nizamnamenin yeni bir istikamet aldığını görmekte memnunuz. Nitekim matbu nizamnamenin 107 inci maddesi; Değişmez Genel Başkan veya Vekili reislik etmedikleri halde reisliğe, reis vekili geçer. Demek ki grubun hakikî reisi Genel Başkanıdır. Ondan sonra vekili ve eğer bu ikisi vekâlet etmezlerse grupça seçilen reis vekilleri reislik eder, diyor. Demek ki Genel Başkan vekiline, Değişmez Genel Başkan tarafından verilecek vazifeler olmakla beraber bu nizamnameye tâbi vazifelerden birisi, Parti Grupuna reislik etmektir. Bu, matbu nizamnamenin 104 üncü maddesinden anlaşılıyor.

Şimdi grubun dört reisi oluyor. Değişmez Genel Başkan, Genel Başkan Vekili, iki de grup reis vekili olduğuna göre burada Partiye mensup olan Başvekil Parti grubunun reisi dir sözünü bir beşinci reis olarak yeni tertibe göre çıkarılmamış olduğunu zannediyorum. Ancak burada beşinci reis olması gibi geliyor. Eğer biz Genel Başkan Vekilinin bu 107 inci madde mucibince Genel Başkan bulunmadığı zaman vekâlet eder, o da bulunmazsa reis vekilleri yapar dedikten sonra artık Başvekil Parti grubunun reisi dir sözü yeni zihniyete göre fazladır, kaldırıldığını zannediyorum, ve kaldırılmış olması da tuttuğumuz mesai tarzına göre gayetle tabiidir. Onun için mazbata muharriri arkadaşımızın bu hususta bizi tenvir etmelerine ihtiyaç vardır. Çünkü nihayet bir grup beş reise ihtiyacı olmayan bir teşekküldür.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — C. H. Partisinin Meclis grubu başkanlığı mevzu bahis olduğu zaman Partinin Değişmez Umumî Başkanı ile umumî reisin ve reis vekillığının başkanlığı ayrı bir hükümdür. Grup reis vekillerinin ve Partiye mensup Başvekilin reisliği ayrı bir şeydir. Bizim teşkilâtımızın ihtiyaçları icabı Parti nizamnamesi, umumî idare heyetinin reisi ve Partinin Değişmez Genel Başkan

nı veya vekilleridir, der. Ve umumî idare heyetine bunlar olmadığı zaman Genel Sekreter riyaset eder ve filen de ekseriya umumî idare heyetine Genel Sekreter riyaset etmektedir. Nizamname grup heyeti umumiyesi için de aynı hükmü koyar. Bunun sebebi zahiridir. Bizim nizamnameye göre Partinin değişmez umumî reisi ve onun vekili Partinin idareî âliyesini elinde tutan ve Parti namına yegâne söz söyleme salâhiyetini haiz olan büyük bir otoritedir. Ve ötedenberi de Parti Kurultay ve Parti mevzuatı bunu tebarüz ettirmeye bilhassa dikkat ve itina göstermişlerdir. Burada Grup umumî heyetinin reisi umumî reis veya vekilidir, derken onların tabii olarak reis olduğunu ifade etmiş oluyoruz. Tatbikatta da biliyorsunuz gruba daima kendisinin seçtiği reis vekilleri riyaset ederler. Meclis âzasının hemen hemen heyeti umumiyesini ihtiva eden bir teşekkülde iki reis vekilinin mevcudiyeti çok değildir, hattâ az bile denilebilir. Mecliste bir reislikle üç reis vekillığı vardır. Şu halde mesele olarak ortada kala kala Partiye mensup Başvekilin gruba riyaset etmesi kâhır. C. H. Partisi grubu gibi hemen hemen Meclise gelecek olan bütün millet ve memleketi alâkadar eden mesaili daima ruznamesine alan, müzakere eden ve bunun hakkında kararlar ittihaz eden bir teşekküldür. Grup kararları malûmâliniz grup âzası için mutadır.

Milletin icra işlerini eline teslim ettiği ve Başvekillik makamına getirdizimiz bir zatın grup üzerinde az çok alâkalı bir hale getirmek faydalı görülmüştür. O bu demek değildir ki Grubun Partiye mensup Başvekil Gruba daima riyaset edecektir. O da istediği zaman çıkar Gruba riyaset edebilir. Şu halde tadat edilen reislerden ikisi tabii reis olarak telâkki edilmelidir. Değişmez Genel Başkanla Genel Başkan vekili Parti Grubunun reisleri sıfatıyla istedikleri vakit Gruba riyaset edebilirler. Bundan başka ayrıca Partili her Başvekil de dilediği zaman Partide Gruba riyaset etmek hakkını haizdir. Bu suretle zannediyorum ki hakikatte Meclis reis vekilleri gibi Grup reis vekillerinin de riyaset etmesi tabiidir. Filyatla vaki olan şeylerdir. Diğerleri arzettiğim makamlara salâhiyet veren hü-

kümlerdir. Partinin en büyük, en mühim telâkki ettiği bir işi kendisine tevdi etmiş olduğu Partili bir Başvekil kendi Grupuna riyaset etmek hakkının ve salâhiyetinin verilmesi zannedirim ki grup içtimalarının ve müzakerelelerinin istikameti ve elde edilecek neticeler noktasında az çok faydası vardır.

REFİK İNCE (Manisa) — Genel Sekreterliğin bize esbabı mucibe olarak okumuş olduğu uzun raporun ifadesi, zübdesi şudur: mütekâmil bir hayatı siyasiye takip ediyoruz, vaziyetin icabına göre tedbir alıyoruz. Binaenaleyh bu tedbirleri almanın ifadesi olarak size bu nizamnameyi şu veya bu şekilde tadil ederek sunuyoruz. İşte ben o mütekâmil tedbirler arasında bir Genel Başkan vekilliğinin ihdasını çok yerinde bulanlardan birisiyim. Genel Başkan vekili mebuslardan olacaktır. Binaenaleyh Cevdet Kerim arkadaşımızın dediği gibi İcra Vekilleri Heyetiyle alâkadar olmayacağına göre tamamen Meclis içinden Genel Başkan namına onun gücü, onun görüşü ve onun otoritesinin vekili olarak vaziyeti idare edecek yeni bir teşekküle taraftarım ve çok yerindedir. Umumî reis vekili eskiden Başvekil iken şimdi umumî reis vekili veya Genel Başkan onun tarafından verilmesi, havale edilmiş olmasının ifade ettiği mânaya göre biz en doğru yolu takip etmiş oluyoruz. Bu bakımdan nefsinde icra ve teşri birleşen Parti teşriinin idaresi için, idare mekanizması ve icra kuveti karşısında vaziyet ve münasebetleri bu nizamname ile tesbit olunurken hepsi aynı Parti mensubu olarak tedahül etmemesi yolunda bir program tutulmuştur. Zaten Genel Başkan, reisi bulunduğu Partiye Genel Başkanın veya vekilinin reislik etmedikleri halde reisliğe, reis vekilleri geçer demek, hakikî vaziyeti ifade edecektir. Bu takdirde açık görülen mâna şudur: Artık bu yeni nizamname ile İcra Vekilleri Heyeti reisi yalnız İcra Vekillerine riyaset eder. Binaenaleyh grupun teşriî müessesesinin reisleri de şunlardır; diye sarahat varken, bence son fıkranın zait olduğu anlaşılıyor. Mümtaz arkadaşım, İcra Vekilleri Heyeti reisinin, reislik etmiş olmasında az çok fayda vardır diyorlar. Elbette. Büyük devlet mekanizmasının başına getirilmiş, vazifesi, tarihî

rolü büyük zatın bu şekilde hizmet etmesi tabiatıyla faydalı olur. Fakat faydalı olmakla beraber bir de faydalı olmak başka, bir de işin icabı olarak iş bölümü ve nihayet nizamnamenin ihtiva ettiği ana hatların gösterdiği istikamette yürümek gene başkadır. Bu bakımdandır ki, ben mütemadi bir şekilde Parti içinde bulunan ve Parti Şefleriyle münasebette bulunan, onlarla görüşen ve dilediği gibi istikamet vermek vaziyetinde bulunan, İcra Vekilleri Heyetine şu 105 inci maddenin sarahatı karşısında, riyasete geçer. Çünkü reis bulunmadığı takdirde reisliği reis vekili yapar. O halde bunlar Grup içtimasında reisliğe geçemez gibi bir vaziyet oluyor. Halbuki yukarıki maddede Parti Grupunun reisidir, reisidir ama bu 105 inci madde mucibince reisliğe geçemez. Bu görülen yolun yanlışlığında değil, iki madde arasındaki âhengi temin etmiş olmak için burada eski fıkra hükmünün unutulmuş olmasındadır. Kanaatimi açık olarak söyleyeyim. Arkadaşlar, içimizden ayrılmış olmak ve bilhassa bir türk terbiyesinin bizlere tahmil ettiği insanî hürmet duygusunun tesiri altında biz, alehtlak çok defa duyduklarımızı büyükelimize karşı ifadeden içtinap vaziyetindeyiz. Hattâ şahsî ıstırabımızı ifade etmemegi, o ıstırabın altında kalmağı tercih ederiz. Bu bakımdandır ki ben kendimi bir an için İcra Vekilleri Heyeti reisi telâkki ediyorum: kendi Parti âzamdandan birinin tenkidi karşısında bulunsam, kendi hesabıma, arkadaşımın tenkidinden müteessir olmak vaziyetine düşerim. Bugün millet söylesin, icra kuvetleri tenkit olunsun, hiç kimsenin dilinde dedikodu olacak mevzu bulunmasın diye milletin işlerinin heyeti umumiyesini gene milletin huzurunda açık gönülle vermenin bizlere telkin ettiği vazife ve ahlâk yolunda görülsün diye Halk Partisi içinde kendi kanaatlerini söyleyerek reisi tenkit eder vaziyete sokmamak çok doğru olur. Bizim şahsî millî terbiyemiz de müsait değildir. Parti reisinin ben huzurunda bulunsam, idare heyetinde de bulunmuş olsam şu veya bu şekilde senin idare tarzın yanlıştır diye söylemeğe kendimde cesaret içimden gelse dahi dilimden gelmez. Fakat öyle olmayıp da bir idare heyeti doğrudan doğruya bir teşriî

sıfatıyla reisini gene kendisi tenkit etmek vaziyetine düşecektir. İstedığımız bu şerait dahilindeki İsmet İnönü atalarsözü kitabına geçmiş olan, idare üzerindeki, — nitekim geçen nutuklarında da söylediler — murakabe maddi ve filî olmazsa bunu ifade eden, bunun aksini ifade eden vaziyetlerin manası sıfırdır. Yani hiç yoktur. Bu bakımdandır ki iyi tenkit, demokratik ifade ile nizamnameye geçen bu ifade çok doğrudur. Onun için Mümtaz arkadaşımızla bu hususta mahiyet itibariyle iştirâk ederim. Fakat netice itibariyle iştirâk edemem. Beş reisli bir teşekküle lüzum yoktur. Bunların iki tanesi en yüksek mevkidedir, böyle işlerle uğraşmaya vakitleri yoktur. Binaenaleyh Başvekilin fırkanın reisi dir fıkrasının, zaten 107 inci madde ile bu kaldırılmıştır, kaldırılmasını icra ile teşriî faaliyetlerinin ahengi ve muvazenesi temin bakımından bunda fayda görmekteyim. Eğer encümendeki arkadaşlarımız bunu kabul etmiyorlarsa, ısrar ediyorlarsa bir takrir veriyorum, reye konulmasını rica ediyorum.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Bir defa daha tavzihe lüzum görülüyor, çünkü Refik Şevket İnce arkadaşımız gibi çok dikkatli arkadaşların dahi bizim bu tadilatımızın bazı noktaları dikkat nazarından kaçıyor demek.

Arkadaşlar, Partinin umumî reis vekili bu nizamnamenin tadilatı ile yapılmış yeni bir tesis değildir. Partinin 927 senesinde toplanan Kurultayının kabul ettiği nizamnamede mevcut olan bir hükümdür, bir otoritedir. Yalnız eski nizamnamede Parti umumî reis vekilliği Parti riyaset divanını ifade ederken, Parti Değişmez Genel Başkanlığı ve onun seçeceği umumî reis vekili ve Genel Sekreterden teşekkül eder denilmek suretiyle ifade edilmiştir. Gene nizamnamenin bir yerinde umumî reis bu salâhiyeti umumî reis vekiline verebilir denilmiştir. Birçok yerlerinde de umumî reis olmadığı zaman umumî reis vekili riyaset eder denilmiştir. Bizim şimdi bu tadilat ile yapacağımız şey esasen hukukan ve filen mevcut olan bir hükmü yeniden tesis değil daha vazih bir hale getirmektir. Parti teşkilâtını mütalea ederken Parti umumî reisliği makamı için na-

sıl intihap edileceğine, vazifelerinin neden ibaret olacağına dair nasıl bir hüküm koymuşsak ikinci bir hüküm olarak umumî reis vekilinin umumî reis tarafından tayin edileceğine, vazife ve salâhiyetlerinin neden ibaret olacağının gene umumî reis tarafından tayin edileceği ve ayrılmasının ya istifaen ya Umumî Reisin onun yerine başkasını getirmek suretiyle olacağını tesbit etmişizdir. Binaenaleyh Umumî Reislik makamı nizamnamede yeni radilât ile ihdas edilmiş bir makam değildir. Nizamnamede Değişmez Umumî Reis Parti mebuslarından birini kendisine reis vekili yapar derken bunun icra salâhiyetini haiz olan arkadaşlardan gayri bir mebusa tahsisen raci olduğunu aslâ düşünmüş değiliz. Teşkilâtı esasiye kanunu Reiscümhurluk inhilâl ettiği zaman Meclis mebuslardan birini Reiscümhur seçer. Bu zat Başvekil veya Meclis Reisi de olabilir. Veya herhangi vekillerden biri olur. Başvekilin dahi aslanan sıfatı mebusluktur. Bu sebeple bu demek değildir ki Umumî Reis mebuslardan birini umumî reis yapar derken icra makamında bulunan bir zatı yapamaz. Zannedirim arkadaşlar da bunu böyle anlamışlardır. Refik İnce arkadaşımızın ifadelerinden bunu tavzihe lüzum gördüm.

Partili Başvekilin Grup umumî heyetinde tabii reis olmak salâhiyetini tabii reis olması zarureti bilhassa yeni tesis etmek istediğimiz Müstakil Grupun mevcudiyetinden sonra ben-denizce büsbütün zaruret kesbetmiştir Demin de arzettiğim gibi memleketin bütün hayatı işlerini eline teslim ettiğimiz, Partinin ve Devletin bütün icra işlerini eline verdiğimiz bir Başvekili Mecliste ekseriyet teşkil eden Grupun zaten âzası iken bir de reisi olmasından tabii bir faidei ameliye vardır. Refik İnce arkadaşımızın yerine daha başka bir arkadaş daha kuvvetli bir surette leh ve aleyhte bulunabilirdi. Tekrar arzedeyim ki Müstakil Grupun ihdasından sonra daha fazla zaruret kesbetmiştir. Kurultayın projemize bilhassa bu işte muzaheretini rica edeceğim.

RECEP PEKER (Kütahya) — Refik İnce arkadaşımızın mütaleaları iyi bir noktanın görüşülmesine vesile oldu.

Refik İnce, mesul icra vekilleri heyetinin başında bulunan zatın aynı zamanda Partinin Meclis Grubunun reisiği vazifesini yapması noktasını tetkik ederek bunu doğru bulmadı. Bu ayrı bir mesele olmakla beraber bence müzakere başka bakımdan daha mühim ve daha geniş bir mahiyet aldı. Bundan evel kabul ettiğimiz bir madde mucibince Partinin Değişmez Genel Başkanı kendi Partisi mebuslarından bir vekil seçiyor eskidenberi içinde bulunduğumuz güne kadarki flil hal Partinin Genel Başkanının kendisine İcra Vekilleri Heyetinin başında bulunan zati vekil olarak seçmesi idi. Eski Parti nizamnamesinde böyle bir hüküm yoktur. Fakat flil hal olarak böyle devam ediyordu. Ben Kurultaya bu yeni teklif sunulduğu zaman Değişmez Genel Başkanın mebus olan bir Genel Başkan vekili seçeceği kaydı ilk defa nizamnameye girerken bunda esas itibariyle Genel Başkan Vekilinin İcra Vekilleri başında olmayacak başka bir mebus mânasına geleceğini anlamıştım. Çünkü içinde bulunduğumuz vaziyet ve şimdiye kadar geçirdiğimiz tecrübelerle bakarak böyle olacağını tahmin ettim. Başvekilin Genel Başkan Vekili olarak Millî Şef gibi otoritesi günlük işlerin görüşülmesi esnasında münakaşa mevzuu olmanın üstünde kalması lâzım gelen yüksek zatın port parolü vaziyetinde bulunması bilhassa idare ile murakabe unsurlarını ayrı ayrı ve tamamen kıymetlendirilmesi bakımından mahzurlu olduğunun kanaatindeyim. Ben Refik İnce arkadaşımın temas noktalarında kendi mütalealarına iştirâk ettiğim esaslı noktalar olmakla beraber ayrıldığı mühim cihet şudur: sözlerinin sonunda, büyüklerine saygının bizim milletin yüksek bir hasisesi olduğunu kaydedilecek bunu Başvekilin Grup reisi olmaması halinde murakabeye tesir yapacağına ve Parti Grubunda ve Büyük Millet Meclisinde tenkit ve murakabeleri zâfa uğratacağına delil olarak gösterdiler. Ben kendilerinin bu delili kullanarak Başvekil bulunan zatın Grup reis vekili olmasına değil Genel Başkan vekili olmasına itiraz etmiş olmasını isterdim. Şimdi müzakerenin cereyanı bu safhaya vardıkdan sonra asıl Genbaşkur üyesi Mümtaz Ökmen arkadaşımın sözlerinin tesiri altında vermekte olduğum i-

zaha devam edeyim: gerçi kabul etmiş olduğumuz maddeye göre Genel Başkan vekili olarak Genel Başkanın seçeceği zat bir Parti mebusu olacaktır. İfadelerine göre Parti mebusu olmak kaydı altında bir zatın müsterek bir vasıfla aynı zamanda Başvekil olarak Genel Başkan vekili olmasının mahzurunu karşılamak için bu imkâna müntehi yolu kapamak lâzımdır.

Biz bundan evelki nizamnamede Genel Başkan vekilinin Başvekil olacağı kaydı olmaksızın dahi onun bir Mebus olacağını usul ve esaslarımıza göre bildirdik. Yeni teklifin sadece Mebus olacaktır kaydıyla teklif edilmesi Başvekil olmayacağı yolunda anlaşıldığı içindir ki, o maddenin müzakeresinde üzerinde durmağa lüzum görmemişim. Nitekim bu çalışmalarından ön sayılacak Parti iç çalışmalarında bunlar çeşit çeşit münakaşalara mevzu teşkil etmişti. Ve bu münakaşalarda arzettiğim neticeye varılmıştı.

Ben yeni nizamnamedeki teklifin (G. Başkan vekilinin Mebus olacağı) ibaresinden bu sebeple bu mânayı çıkarmıştım. Şimdi gelelim İcra vekilleri reisi olacak zatın Parti Grubunun reisi de olup olmaması meselesine. Bu noktada vazifesini büyük bir alâka ile yapan muhterem Refik İnce arkadaşımınla kendimi hemfikir bulmuyorum. Mümtaz Ökmenle ve Encümendeki arkadaşlarımla mutabıkım. Arkadaşlar; Türkiye gibi her bakımdan idaresinde ehemmiyet olan bir memleketin bir çok başka yerlerde de olduğundan başka olarak başında bulunan ve en yüksek mesuliyet sandalyasını işgal eden zat kendi dayandığı grubun başında bulunmakla ancak muvaffak olabilir. Bu hem Başvekilin otoritesi ve hem de işlerin görülmesi ve vazifenin yapılması için elzemdir. Türkiyede bir Başvekilin, Türkiyenin bütün mukadderatını idareden mesul olan bir zatın Meclis Parti Grubunun da reisi olmasını maddi ve manevi muvaffakiyet unsuru olarak büyük bir kudretle takviye edilmiş olması sayıyorum. Bunun aksi Başvekilin mesnedsiz bir halde kendisini havada hissetmesi lâzımgelir. Bundan da tasavvur edilen mahzurların en büyüğü doğar. Grup vazifesini yaparken başında reis sıfatın-

da bulunan Başvekilin murakabesi vazifesini iyi ifa edemeyeceği nokta-i nazarına iştirak edemem. Çünkü bu zatın İcra Vekilleri reisi olarak Grup Reisi oluşu ile aynı zamanda Millî Şefin vekili olarak bulunuşu arasında dağlar kadar fark vardır. Çünkü Başvekil Partinin Meclis Grubunun reisi vazifesile bulunurken İcra Vekilleri reisi sıfatıyla ve mevcut usullerimizle Grubun heyeti umumiyesi kararile Başvekillikten iskat edilebilir vaziyettedir Çünkü o riyaset ancak ona İcra Vekilleri Heyeti reisliğinde bulunduğu müddetce verilmiştir. Onun o riyasette devam etmemesi Başvekillik vazifesinde muvaffak olarak kalması şartına ve ekseriyetin takdir ve tasvibine muallâktır. Ve Başvekilin bu vazifesinden ayrılması otomatik olarak Grup Reisliğinden de ayrılmasını intaç eder. İş böyle kadrolandırdıktan sonra fazla sözle sizi rahatsız etmeğe mahal kalmaz. Neticeyi kısaca ifade etmek isterim. Genel Başkan vekilliği maddesi geçti, şimdi bu maddenin üzerindeyiz. Bundan sonra gelecek Grupa riyaset etmek maddesini yani her üçünü hamur halinde mutalâa etmek doğru olur. C. H. Partisi değişmez Genel Başkanının seçeceği Genel Başkan Vekili aynı zamanda İcra Vekillerinin Reisi olmamalıdır. Fakat Türkiye Hükümetinin İcra Vekilleri Heyeti Reisi bulunan zat kendi partisi bulunan C. H. Partisinin T. B. M. Meclisindeki Grubunun reisi olmalıdır.

Burada usul yolunda sayın Kurultay Başkanımıza tabii mühim bir idare vezifesi düşüyor. Takdir kendilerine aittir. Bu vazife Kurultay çalışma ve müzakereleri esnasında maddelerin Kamutayın çalışmasında kabul edilip geçilivermesi ve bir daha avdet edilmemesi gibi bir dar telâkki ile yürürsek zannediyorum ki vaziyetleri birbirine bağlı maddeler arasında ahenksiz olabilecektir. Dört yılda bir toplanan ve bu kadar esaslı vaziyetleri hal yolunda çalışan Kurultayın bir maddenin öteki ile irtibatını tanzim ederken Kamutay müzakere usulünün sertliği dışında bir amelîlikle hareket ederek maddeleri tekrar komisyona verip tamamlandırılması muvafık olur kanaatindeyim. (Bravo sesleri)

Şimdi arkadaşlar, bu noktadan İnce arkadaşımızın çok hak verdiğim bir itirazına temas etmek istiyorum. 5 ci madde (Değişmez Genel Başkan veya vekili reislik etmedikleri takdirde reisliğe reis vekillerinden biri geçer) deniyor. Bu ibarenin konuluşunda şimdi mutalâa ettiğimiz vaziyet düşünülmemiştir. Maddede eksik olan bir mahiyet vardır. Çünkü bu eski nizamnamemiz esas olduğuna göre Parti Genel Başkanının vekili olan zatın aynı zamanda filen Başvekil oluşu zamanın icabı olarak burada aynen kalmıştır.

Halbuki Değişmez Genel Başkandan sonra Genel Başkan vekili de Grupa reislik etmedikleri zaman Grubun reisi olması lâzımgelen Başvekil de Genel Başkan Vekili değilse yani Genel Başkan vekili Başvekilden başka bir Mebus olarak seçilmiş ise Başvekilli atlayarak Grubun iki reis vekilinden birisinin riyaset etmesi lâzımgelir ki bu doğru olmaz. Nizamnamede değişmez Genel Başkan veya Genel Başkan vekili olmadığı zaman reis vazifesini Başvekil veya Grup vekillerinden biri ifa eder diye buraya bir kayıt konması yani teklif edilen maddeye (Başvekil) kelimesinin ilâvesi muhakkak surette lâzımdır. Aksi takdirde tatbikatta anlaşmazlık olur.

Başvekil Grubun reisi olması Grupa riyaset etmesini tabii kılarca da kimlerin riyaset edeceğini tasrih eden maddede zikredilmemesi beyhude bir çalışma yapabilir. Bu çalışmalar da ahengin bozulmasına sebep olur. Binaenaleyh benim teklifim şimdi müzakere ettiğimiz madde ile 105 inci maddenin ve arzettiğim sebeplerle daha evel kabul edilmiş olan maddeye Başvekilin Genel Başkan vekili olmayacağı kaydının konulması işinin ve bir arada mutalâa edilerek intaç edilebilmesi için meslenin komisyona havalesidir.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Kabul edilmiş olan her hangi bir maddenin ihtiva ettiği mânânın haricinde bir mâna ile Kurultayın tasvibine iktiran ettirilmiş olmasından istifade ederek Kurultayın tasvip etmediği bir hükmü Kurultaydan çıkarmış olmak yoluna da asla yanaşmayız. Reisi umumiliğe ait madde, doğrudan doğruya icra makamı salâhiyetini haiz ol-

mıyan bir mebusa verilecek mahiyetinde anlaşmış ve mazharı tasvip olmuşsa tekrar Kurultayca müzakeresinde hiç bir mahzur görmüyorum. Fakat madde gayet sarıhtır. Umumî reis vekilinin icra salâhiyetini haiz olması hususunda Recep Pekerle zaten komisyona çalıştığım zamandanberi hemfikirim ve kanaatimi imzama da izhar etmişimdir. Maddenin tedvini bu fikrin asla aleyhinde değildir, belki bu fikri besleyici bir şemme vardır amma umumî reis Parti Mebuslarından birisini reis vekili yapar diye bir hüküm korken, o reis vekilinin icra mevkiinde bulunan birisi olmayacağı yolunda bir hükmü nizamnameye sarahaten koymak, Partinin idareî aliyesini en büyük işi eline tevdi ettiği zatın salâhiyetini takyit edecek ve onun icabı halinde gerek icra vekilleri reisi, gerek Meclis reisi veya vekillerden her hangi birisine bu makamı tevdi etmek istediği zaman dahi bu iktidarı ondan selbedecek bir neticeyi tevhit edeceği için nizamnameye koymadık.

Şunu derhal arz etmek isterim ki; umumî reis vekilinin vazifeleri, yalnız umumî reis tarafından kendisine tevdi edilen işleri görmekten ibarettir. Mamafih kendisi Genbaşkurun bir uzvu olmak itibarile Genbaşkurun salâhiyetli olduğu bütün işlerde rey sahibidir, söz sahibidir. Fakat idare umumî reistedir. Fîlî idare Genel Sekreterdedir. Genel Başkan vekili Genel Başkandan aldığı salâhiyettedir ki iş görür.

Mutalâayı bu noktaya hasrettikten sonra tensip buyufursanız, umumî reis vekilinin, değişmez Genel Başkanın, kendi umumî reis vekilini seçerken salâhiyetini istediği tarzda kullanmakta muhtar olduğunu ifade eden bu maddeyi aynen muhafaza edelim. Nihayet bu salâhiyeti Beşvekil mi verecek yoksa Beşvekil olmıyan ve icra makamında bulunmayan bir zata mı verecek bu esas ayrıca kendilerinin mutalâa edecekleri bir esastır. Bu da salâhiyeti kullanacak olan zatın takdirine aittir. Başvekilin Grup umumî heyetine riyaset etmesi hakkındaki noktai nazarları bizimle hemfikir olduğu için buna ilâve edilecek bir şeyim yoktur.

RECEP PEKER (Kütahya) — Arkadaşlar, bugün ilk kürsüye çıkışımda arzettiğim gibi

devlet için mühim esaslar koymak hususunda en yüksek salâhiyetli makam Cümhuriyet Halk Partisinin büyük Kurultayıdır. Biz bu Kurultayın üyesi olarak çalışırken aramızda kalan günlerin tecrübelerini göz önünde bulundurmağa ve önümüzdeki her şeyi birden düşünmeğe mecburuz. Burada çalışan Cümhuriyet Halk Partisinin bütün üyeleri anlayışlı, Parti esaslarına intibak etmiş, usullerimizin acısını ve tatlısını görmüş ve düşüncelerimizin yurdun ilerideki hayatına yapacağı tesirleri müdrik olarak çalışan insanlarız. Ben usullere, asıllar kadar riayet etmenin taassuplu bir tarafı olmakla beraber sayın Başkanımız Rendanın müsaadesine güvenerek hattâ usul bakımından küçük bir lâübaliîk sayılacak veçhile müzakeresi geçen bir madde ile müzakeresine henüz geçilmemiş bir maddenin üzerinde olduğumuz bir madde ile birlikte hamur yapılarak birden konuşulmasını istemek ıstırarında kaldım. Bunun sebebi bize vuku bulmuş olan teklifin biraz evel kabul edilmiş olan maddesindeki (Genel Başkan Vekili C. H. Partisi mebuslarından birisi olacağı) tâbirinin manası içinde, bundan evelki şeklin değişmiş olduğunu anlamış olmamdır; yani İcra Vekilleri Heyeti reisinin artık Genel Başkan Vekili seçilmeyeceği yolunda bir kanaatin hasıl olmasıdır. Ben Kurultaydan evelki intibaimla yeni ibarenin manasını böyle anladım. Şimdi buradaki izahlardan anlıyoruz ki yeni maddeye göre Başvekil de bir parti mebusu olduğu için Genel Başkan Vekili seçilebilecektir. Bunun aksi de kabul edilmiş olabilir.

Bizim burada devlet işlerinin tanzimi için söylediğimiz sözler, dermeyan ettiğimiz fikirler sadece devlet ve parti hayatımız için kendi görüşümüze göre en iyi ve en doğruyu bulmak gayretinin mahsulüdür. Bu fikirler, içinde yüksek makamın otoritesini eksiltecek bir mahiyet tasavvur etmeğe imkân yoktur. Bunu tamamen aksine olarak Parti Genel Başkanlığı otoritesinin günlük işlerimizin üstünde yüksek kalmasını iltizam ettiğim içindir ki mesul Başvekilin aynı zamanda Parti Genel Başkan Vekili olmasında mahzur görüyorum.

Bu itibarla geçirdiğimiz tecrübe devresi-

nlm müccerret müşahedelerine bağı olarak benim fikrim odur ki Genel Başkan vekili olan zat aynı zamanda Başvekil olmasın ve en basit devlet işlerinden en ciddi politika meselelerine varıncıya kadar her günkü çalışma hayatımızdaki münakaşalar yalnız mesul bir hükümete karşı daha tabii bir serbestliğı muhafaza etsin. Bu gidiş istikbalde büyük bir demokrasi hayatının olgunlaştırılması için teveccüh ettiğimiz gayenin süratini arttıracak ve mesafeleri kısaltacaktır. İşte bu gaye iledir ki her gün Başvekil sıfatiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi mebuslarının karşısında veya Meclis Grupunda, grup üyelerine karşı her gün hesap verecek olan zatın makamı, otoritesi, şerefi ve selâhiyeti daima mahfuz kalması lâzım gelen Genel Başkana onun vekili sıfatiyle nisbetini ve irtibatını doğru bulmuyorum.

Ben öyle zannediyorum ki bu iş arzettiğim şekilde tanzim edilmezse murakabe cihazını iyi işletmek gibi güzel bir maksatla düşündüğümüz müstakil grupu teşkili fikrinin yanında bütün arkadaşların kafa, zekâ ve idrakini işletecek imkânları da düşünmek lâzımdır ki tedbirlerimiz sunî ve tesirsiz kalmasın.

Milli murakabenin kuvetlendirilmesi yolunda arzu ettiğimiz gayenin ve neticenin hasıl olması için C. H. P. üyeleri ve B. M. M. üyeleri mesul Başvekilin karşısında devlet hayatını münakaşa ve mütalea ederken, onu sözlerinde ve hareketlerinde umumî şef olarak en büyük şeret ve iktidar makamında bulunan zattan mülhem telâkki etmek murakabe tesirini asgarî kudrete indirmektedir. İşte ricamın esasını teşkil eden nokta budur. Mümtaz Ökmen arkadaşımın bir tâbirine itiraz edeceğim. Asıl idare başında en büyük otorite olan Değişmez Genel Başkan vardır. Büro işlerini Genel Sekreter idare edecek olduktan sonra Genel Başkan Vekili olacak zatın nasıl bir hüviyeti olabilir ki mânasına gelen bir ifadede bulundular.

Arkadaşlar, modern telâkkide ve medenî hayatta devlet ve siyasi teşekküllerin mefhumu içinde abes makam yoktur. Eğer varsa o abes makamı ilga etmek müreccaktır. Ben

öyle anlıyorum ki Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı bu nizamname ile verilen selâhiyet üzerinde kendisine Parti çalışmalarında temsil ve yardım edecek, bir zatı kendi vekili olarak vazife başına getirecek. Fakat bu tayin, onun sadece Genel Başkan vekili olduğunu ifade ile, münhal bir boşluğu doldurmak için değildir. Binaenaleyh bu müzakerelerde gölgeler ve tayflar mevzuubahs olmadığı için Genel Başkan vekilini tayin olunacak, selâhiyetle çalışacak bir vazife sahibi telâkki etmek lâzımdır.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Umumî Reis Vekili ve onun vazifesi hakkındaki mütaleam benim olduğu kadar Recep Peker için dahi mer'î ve mutâ olan bir nizamnameye istinat ediyor. Dedim ki, umumî reis vekili umumî reis tarafından tayin edilen ve onun tevdi edeceği işleri gören ve bu sıfatla Genel Başkanlıkta bulunan bir zattır. Bununla beraber bu makamın abes bir makam olduğunu ifade eder bir söz sarfetmedim. Zehaplarını tashih etsinler. Ve hiç bir makamı abes telâkki etmeğe hiç kimsenin hakkı yoktur. Hâdisenin esasında kendisiyle dün encümünde olduğu gibi bugün de mutabıkım. Fakat Recep Peker sarahaten maddeye hüküm koyalım ve umumî reis vekilinden bu vazifeyi sarahaten nezedelim. Onlar İcra Vekilleri heyeti reisi Umumî Reis vekili olamaz diyorlar. Biz diyoruz ki, aslölan mebusluktur. Bu selâhiyetten istifade ederek Umumî Reis vaziyeti daha iyi takdir mevkiinde bulunduğundan memleketin ihtiyacına ve alacağı kararlara göre selâhiyetini tahdit etmek doğru değildir; nizamname bu şekilde kalsın diyoruz. Takdir heyeti âliyenindir. Nihayet hiç şüphe yoktur ki, bütün işleri, bilhassa nizamnamesinin şeklini tesbit etmesi hususundaki karar, doğrudan doğruya Büyük Kurultayındır.

RECEP PEKER (Kütahya) — Arkadaşlar, usulün dışında teklif yapılamıyacağı ve evelce müzakeresi bitmiş olan ve karara bağlanmış bulunan bir madde hakkında yeniden karar alınamıyacağı için taktir vererek bir teklif yapmıyorum. Fakat bu maddeyi o vakit kabul ederken Genel Başkan vekilinin İcra vekilleri heyeti reisi olmıyan bir Parti me-

busu olacağı kanaatinde bulunduğumu kaydediyorum.

REFİK İNCE — (Manisa) — Biz de öyle anlamıştık.

RECEP PEKER (Devamla) — Maddeyi bu mânaya göre tâdil için yeniden tahrik etmeğe usulen hakkım yoktur. Yalnız ifade edeyim ki bu fikirlerin kürsüden söylenmesinin Parti hayatımız için fayda vereceğine kanıim. Tahmin ederim ki Partimizin çalışmasında bu sözlerin akisleri az çok tesirini gösterir.

Şimdi asıl üzerinde bulunduğumuz maddeye geliyorum: Bu maddenin Refik İnce arkadaşımızın buyurdıkları gibi değil encümenin teklifi ve Mümtaz Ökmen'in izahı veçhile. Başvekilin mutlak Büyük Millet Meclisi Parti grubunun reisi olması şeklinde kalmasının doğru olacağı yani maddenin olduğu gibi maksada uygun olduğu kanaatindeyim. 105 inci madde geldiği zaman tekrar sizi tasdi etmemek için (Başvekil) tâbirinin teklifteki eski numarası ile, 105 inci maddeye de 104 üncü teklif ediyorum. Aksi halde Genel Başkan vekili Başvekiliden başka bir mebus olursa asıl grup reisi olan Başvekilin gruba riyaseti meselesi şüphede kalır. Encümen şimdiden kabul ederlerse o madde geldiği zaman tekrar etmeğe lüzum kalmaz.

BAŞKAN — Başka mütalea var mı? (Hayir kabul sesleri).

104 üncü maddeyi reyinize arz ederim. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 105. — Parti Müstakil Grubunun tabii reisi Partinin Değişmez Genel Başkanı, ve reis vekili bu gruba dahil mebuslar arasından onun tayin ettiği zattır.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Şimdi okunan maddede "Müstakil mebuslar" sözü geçiyor. Bunun "bu gruba dahil mebuslar" şeklinde tashihini rica ediyoruz.

BAŞKAN — Encümenin tâdili veçhile maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 106. — Parti Grubunun grup umumî heyetince seçilen iki reis vekili vardır

BAŞKAN — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 107. — Değişmez Genel Başkan veya vekili reislik etmedikleri halde Başvekil veya reis vekillerinden biri reislik eder.

Şöyle bir teklif nazarı dikkate alınmıştı. Bu takdirde madde şu şekilde tesbit edilmiştir. "Değişmez Genel Başkan veya vekili reislik etmedikleri halde Başvekil veya reis vekillerinden biri reislik eder.."

BAŞKAN — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. Madde tâdilen kabul edilmiştir.

Madde 108. — Büyük Millet Meclisi içtima halinde bulunduğu zaman grup haftada bir gün mutlaka toplanır.

İcabında grup reislerinin istemesi veya grup idare heyeti kararıyla veya grup âzalarından en az onunun takrir vermesiyle ayrıca grup toplantısı yapılır. Meclis toplu olmadığı zaman da Değişmez Genel Başkan veya vekili lüzum görürse grubu fevkalâde olarak toplanabilir.

Bu takdirde müstakil grup mebusları da aynı tarihte ve aynı yerde toplanırlar.

Grupta müzakere nisabı mürettep âza dedinin yarısından fazlasıdır.

Refik İnce (Manisa) — Grubun müzakereye başlayabilmesi için lâzımgelen nisabı ekseriyet maddelerde gösterilmemiştir. Diğer maddelerde kongrelerin Kurultaylar için hüküm vardır. Bunun için Parti grubunun da müzakere nisabının mevcudun yarısıdır diye bir hüküm konulması lâzımdır.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Umumî hükümlerden istifade edilecektir.

REFİK İNCE (Manisa) — Fakat Kurultaylar, ve kongreler için de umumî hüküm olabilirdi. Burada diğer kongreler için ben-deniz teklif ediyorum. Umumî hükmü yazalım buraya.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Kâfi gömüyorsa ilâve edilebilir.

REFİK İNCE (Manisa) — Rica ederim.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Encümen şu fıkrayı teklif ediyor; "Grupta müzakere nisabı mürettep âza adedinin yarısından fazlasıdır.,,

(Yapılan tashih ile madde 108 okundu).

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 109. — Grup toplantılarında gruba ait umumî meselelerle reislik, umumî idare heyeti veya grup idare heyeti, yahut grup âzaları tarafından teklif edilen mevzular müzakere edilir ve kararlaştırılır. Her toplantının başında eğer bir evelki umumî heyet müzakeresinin zaptı tutulmuş ise onun hulâsası okunur.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 110. — Grup toplantılarında müzakereler önceden hazırlanmış olan ruzname üzerine yapılır.

Acele hallerde grup âzasının ruzname dışında yapacağı teklifin o günkü ruznameye alınıp alınmamasına grup umumî heyetinçe o gün yapılacak başka bir toplantıda karar verilir. Grup ruznameleri toplantılardan evel grup âzalarına bildirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 111. — Grup toplantılarında grup âzaları müzakere mevzuları üzerindeki içtihat ve reylerinde tamamiyle serbest olup fikirlerini kayıtsız ve şartsız söylerler. Sual serbesttir, yazı veya söz ile olur. Grup âzası, aydınlatılmasının istedikleri meseleleri Başvekilliden veya vekillerden sorabilirler. İstizah ancak grubun umumî heyeti karar verdiği takdirde yapılır. İstizahın Büyük Millet Meclisine intikali grup kararıyla olur. Grup kararı olmadan sual istizaha kalbedilemez.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 112 — Grupta müzakere edilerek kabul olunan kararlara gruba mensup bütün âzalarca riayet edilir. Grup müzakerelerinde ekalliyette kalanlar ekseriyet kararına uymaya mecburdurlar.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 113. — Grup müzakerelerinde hazır bulunmayan âzalar, grup kararlarını öğrenmekle mükelleftirler. Grup âzaları grup kararına karşı istinkâf rey veremezler ve hazır oldukları halde reye iştirâkten kaçınmazlar. Grup âzaları zabıtları okuyabilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 114. — Grup âzaları Büyük Millet Meclisi müzakerelerinde Partinin program ve esaslarını ve Parti grubu kararını gütmek ve kuvvetlendirmek; Meclis Reisliğine, Meclis Reislik Divanı ile encümen âzalıklarına Parti mebuslarının seçilmelerini temin etmekle mükelleftirler. Namzetler grupça kararlaştırılmış ise grup âzaları o kararlara uyarlar.

Grupça yapılacak seçimler gizli rey ile olur. Yalnız Genel Başkanlık Divanı tarafından namzet gösterilenler için işari reye müraعات edilir. Genel Başkanlık Divanınca namzet gösterilmeyen seçimlerde hususî surette namzet puslası tevzi edilemez. Namzetliklerini isteyenler açıkça grup umumî heyetine teklif ederler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 115. — Grupça karara bağlanmamış meselelerin Büyük Millet Meclisindeki müzakerelerinde grup âzaları rey ve içtihatlarında serbesttirler. Meclis müzakerelerinde grup adına reislerden ve Genel Sekreterden ve kendilerine grupça böyle bir vazife verilmiş olanlardan başka kimse söz söyleyemez.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 116. — Parti mebusları dahil buldukları grup idare heyetinden müsaade

almaksızın Meclis Reisliğinden izin istiyemeler, Meclis umumî heyetinden izin alanlar Ankara'dan ayrılış ve dönüşlerinde Parti Genel Sekreteriyle temas ederler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 117. — Grup âzaları Partinin esasları ve kararlariyle mensup oldukları Parti grubu kararları aleyhinde beyanat ve neşriyatta bulunamazlar. Ve bu yoldaki beyanat ve neşriyatı tahrik edemezler.

Grup müzakereleri hakkında dışarda izahat verilmesi ve müzakere neticelerinin tebliği reisliğe aittir. Zabıtların neşri ve müzakereenin alenî olması grup kararına bağlıdır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 118. — Parti Mebusları yazılı oldukları ocaklara teahhüt ettikleri yardım parasından başka grup veznesine grupça tesbit edilecek miktarda yıllık bir yardım parası verirler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 119. — Yukardaki maddelere riayet etmiyen grup âzasına birinci defasında rica edilir, ikinci defasında ihtar cezası verilir, üçüncü defasında ise mensup oldukları grup kararı ve Genel Başkanlık Divanının tasdikiyle Parti grupundan çıkarılma cezası tatbik olunur. Bununla beraber cezayı istilzam eden fiil hemen çıkarılmayı icap edecek derecede ağır görülürse mensup oldukları grup umumî heyetinin mutlak ekseriyetle vereceği karar ve Genel Başkanlık Divanının tasdiki üzerine o âza gruptan çıkarılır. Ceza kararından evvel kendisinin yazı veya sözle yapacağı müdafaa dinlenir.

Parti grupundan çıkarılanlar Parti âzalığında da çıkarılmış olurlar.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

II. PARTİ GRUPLU İDARE HEYETİ

Madde 120. — Grupun reis vekilleriyle ge-

ne grupça seçilen 9 âzadan mürekkep bir idare heyeti vardır.

İdare heyeti, âzaları arasından iki kâtiple bir veznedar seçer. Bu kâtipler aynı zamanda grup umumî heyetinin de kâtipleri olup grup müzakerelerinin esaslarını ve kararlarını kaydederler.

Reis Vekilleriyle idare heyeti âzalarının seçimleri Büyük Millet Meclisinin her içtima senesi başında grupun yapacağı ilk toplantıda yapılır. Büyük Millet Meclisi intihabının yenilenmesinden sonra meclisin fevkalâde içtima halinde bu seçimler yeniden yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 121. — İdare heyeti, âzalarının yarısından fazlasıyla müzakereye başlar ve mutlak ekseriyetle karar verir. Kararlar Genel Başkanlık Divanına yazı ile bildirilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 122. — Meclis açık bulunduğu zamanlarda idare heyeti haftada en az bir kere toplanıp gruba ait işleri konuşur. Grup toplantılarının ruznamesini hazırlar. Grupça teşkil edilen hususî encümenlerin çalışmalarını takip eder. Grupun binasına ve kütüphanesine nezaret eder. Parti mebuslarının siyasî mahiyetteki beynelmilel teşekküllere girmeleri veya bu teşekküllerle benzerlerini kurlmaları gibi işleri tarzım ve murakabe etmek grup idare heyetine aittir.

BAŞKAN — Bu maddeye sonradan bir ilâve yapılmıştır. Onu da okuyoruz.

(Madde 122. — Meclis açık bulunduğu zamanlarda) okundu.

BAŞKAN — Maddeyi bu fıkra ile beraber reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 123. — Parti grubu ve müstakil grup idare heyetleri lüzumu halinde ücretli memurlar istihdam edebilirler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 124. — İdare heyetleri gruplar âzalarının Büyük Millet Meclisine devamları ve grupun kararlarına uygun olarak hareket etmeleriyle alâkadar olur ve Büyük Millet Meclisi müzakerelerinde âzaların toplu bulunmalarını ve toplu rey vermelerini temin için tedbirler alır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

III. PARTİ MÜSTAKİL GRUPU VE İDARE HEYETİ

Madde 125. — Parti mebuslarından Kurultay umumî heyetince seçilen 21 arkadaş meclis içinde müstakil bir hüviyet taşırlar. Bunlar grup toplantılarında hazır bulunurlar. Fakat mütalea beyan ve reye iştirâk edemezler. Buna ka şı Meclisin umumî heyetinde mütalealarını kendi gruplarının kararına göre beyan ederler ve reylerini kullanırlar. Ancak Parti grupu haricine intişarı caiz olmayan müzakerelerin mahremiyetini muhafazaya onlar da mecburdurlar.

ABDURRAHMAN NACİ DEMİRAĞ (Sivas) — Muhterem arkadaşlar; bu madde için bazı arkadaşlar söz söylediler. Ben de birkaç kelime ile vaziyeti izah etmek istiyorum.

Malûmunuzdur ki, karar vermekle mükellef olan cemiyetlerin meclislerin çok ehemiyetle kabul ettikleri bir esas vardır. O da kararlarının en isabetli olmasıdır. Her Meclis ister ki verdiği kararların hemen hepsi doğru olsun, hepsi mahalline masruf ve kabiliyeti tatbikiyesi olsun. Burada arkadaşlarımızın tebarüz ettirdiği veçhile gene Meclisin sineşinden çıkan 21 arkadaşımız müstakil bir grup teşkil ediyorlar. Onlar grup müzakeresine iştirâk edecekler fakat fikir beyan edemeyecek ve rey iştirâk edemeyeceklerdir. Bu yerindedir. Mademki tenkit için kurulmuştur reye iştirâk ederlerse tabiatıyla sonradan heyeti umumiyede tenkit yapamazlar. Fakat reylerini izhar etmeleri behemehal lâ-

zımdır. İş ve karar icabatı noktai nazarından lâzımdır. Tasavvur buyurunuz ki bir mesele müzakere edilirken bu arkadaşlardan bir veya ikisinin musip bir mütaleası olabilir ve o mütaleayı reye iştirâk etmeksizin Parti grupunda dermeyan ettikleri zaman ekseriyet o mütaleayı kabul eder ve doğru bir karar verilmiş olur. Fakat onlar mütaleaya iştirâk etmedikleri takdirde o nokta tebarüz etmemiş olduğundan yanlış bir karar vermek gibi bir vaziyet karşısında kalınır. Bunu Parti heyeti umumiyesi kabul ettikten sonra ne olacaktır. Orada noktai nazarını izhar edemiyen ve içinde saklıyan arkadaş Mecliste bunu izhar edecektir. Fakat maalesef iş işten geçmiş bulunacaktır. Çünkü bunu fırka heyeti umumiyesi kabul etmiştir. Bu itibarla zaten kendi sineşinden kopan ve Meclis müzakerelerine iştirâk eden bu arkadaşlar rey vermek selâhiyetleri olmamakla beraber mütaleaya iştirâk etmeleri herhalde isabetli bir karar olur kanaatindeyim. Bu noktai nazardan bunun nazarı itibare alınmasını ve bir karar ittihaz buyurulmasını rica ediyor ve bu esas dairesinde hazırladığım bir tavriri makamı riyasete sunuyorum.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Abdurrahman Naci arkadaşımız eğer bir de reye iştirâk ederler deseydi, o vakit müstakil gruba da nizamnamedeki bu son değişikliğe de lüzum kalmazdı. Arkadaşlar biliyorsunuz ki B. M. Meclisindeki ekseriyet grupunun kararları, ekseriyet grupu demiyeim, Parti grupu âzalarının vermiş olduğu kararlar, Parti grupunda uzun uzadıya müzakere edildiği için fikirlerin lehinde veya aleyhinde mütalealar dermeyan edildiği için, gayet mahdut meseâl müstesna, B. M. Meclisi heyeti umumiyesine, alenî celsesine bütün işler pişmiş olarak gelir. Müstakil Parti grupu âzalarının Parti grupunun umumî içtimalarına iştirakinde ve müzakerelerinde bulunmalarında fayda vardır. Bu suretle o fikrin neden ileri geldiği, esbabı mucibesinin ne olduğu, lehinde veya aleyhindeki fikirlerin neden ibaret olduğunu öğrenme imkânını müstakil grup âzalarına vermiş oluyoruz. Bu halde kendileri grupun kararına razı olmadıkları yani grup kararına

kendi gruplarının fikrini muvafık bulmadıkları zaman Parti grubu kararı mecliste müzakere edilirken orada lehte veya aleyhte mütalealarını söylerler. Ekseriyet grubu mebusları olan arkadaşlar da cevaplarını verirler ve müzakere edilmekte olan iş de millet muvacehesinde alenî olarak müzakere edilir. İşte kendi görüşüme nazaran müstakil grubun tesisindeki maksat budur, ve parti grubu müzakerelerinde alınmış olan kararların Meclis celselerinde de esbabı mucibeleriyle müzakerelerinin teminidir. O halde diyemeyiz ki ekseriyet grubu âzaları da öbür gruba gitsinler. Halbuki onların müzakerelerinde dahi bulunamazlar. Yeni bir tesistir. Onun mahiyetini büsbütün gölgede bırakmak, küçültmek ben-denizce doğru değildir. Grup ekseriyetinin mütalealarına vakıf olmaları hâdisede ve vaziyette tenevvür etmeleri kâfidir.

ABDURRAHMAN NACİ DEMİRAĞ (Sivas) — Mümtaz arkadaşımız, ekseriyet fırkasının da onların içtimasında bulunmasını istedi. Zaten yekdiğeriyle daimî temas halinde bulunan yekdiğerinden ayrılmış arkadaş vaziyetindedirler. Müstakil grup içtimasını arzu eden arkadaşlar gitsinler, dinlesinler. Aralarında bir fark yoktur. Ben bir madde zikrediyorum. Ve diyorum ki bu arkadaşlardan herhangi birinin musip bir fikri heyette izah edildiği zaman kabul edilmediği ve doğru yolun Partide izah edilmemesi yüzünden yanlış bir karar verilmesi imkânı vardır. Denilebilir ki heyeti umumiye vardır orada da izah edilebilir ve yanlış tashih olunabilir. Bütün meseleler yekdiğerinin aynı değildir. Bir mesele hakkında bir hata yapılır, heyeti umumiyede tashih olunur ve bir daha ona benzer meselelerde hata edilmez. Fakat bütün meseleler, hâdiseler tıpkı tıpkısına yekdiğerinin aynı değildir. Binaenaleyh bir mesele hakkında hata etmek imkânı daima vardır. Yirmi bir arkadaşın noktai nazarından müstağni kalmış oluyoruz. Bence bu hiç doğru değildir. (Alkışlar).

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Müstakil gruba dahil âzaları veya müstakil grup heyeti umumiyesinin Büyük Millet Meclisi-

nin alenî celsesinde mevzuubahs ettiği meselelerde Parti grupunu ekseriyetinin daima ona karşı menfi bir karar alacağını arkadaşımın hiç hatırına getirmemesini rica ederim. Şimdi müzakere ettiğiniz nizamnameye göre bunlar kabineyi sual, istizah ve itimat meselesini mevzuubahs etmiye selâhiyetleri vardır. Bu selâhiyeti nizamname verdikten sonra grup ekseriyetinin onun karşısında muhakkak cephe alacağını kabul etmek demek bu hususu yanlış telâkki etmektir.

Demek istiyorum ki müstakil gruba mensup âzalar veya heyeti umumiyesi Mecliste mevzuubahs edilen meselelerin mutlak olarak Meclis ekseriyeti tarafından menfi olarak anlaşılacağı düşüncesi asla doğru değildir. İçimizde bulunan arkadaşımıza şimdiden şuna itimat etmelerini rica ederim. Meclisin ekseriyeti kahiresi ve Parti ekseriyeti grubu daima akıl, mantık ve kar ve bilhassa memleket menfaatine uygun olan her türlü fikir ve mülahazalar daima samimiyet ve sempati ile telâkki eder. Buna hiç şüphe yoktur.

HAKKI YILANCIOĞLU (Kütahya) — Müstakil gruba seçilecek partili mebusların Parti grupundaki münakaşa ve kararlara iştirâk etmemeleri bu arkadaşların parti disiplininden hariç kalarak Meclis heyeti umumiyesinde mütalealarını serbestçe söylemelerini temine matuftur. Buna göre Parti grupunda yalnız kararlara iştirâk etmemeleri maksadı temine kâfidir. Binaenaleyh bu arkadaşların münakaşa ve müzakerelere karışmaları buna mani olmayacağı gibi temin edeceği faydalar da katiyen aşikâr olduğuna göre bu maddedeki mütalea ve beyan kelimelerinin tayyî meseleyi halleder, ve bununla da iş bitmiş olur.

KEMAL ÜNAL (Isparta) — Efendim, arkadaşlarımızın hatırlıyacıkları bir mesele vardır. Grup içtimaları daima gizli olur ve nihayet memlekete, matbuattaki bir tebliğ ile bildirilir. Binaenaleyh grupta verilmiş bir karar Büyük Millet Meclisi heyeti umumiyesinde müstakil grup arkadaşlarının söze iştirâkleri ile daha iyi tavzih edilmiş olması, böyle bir münakaşa ile verilmiş olan kararın isabetinin memlekete maledilmesi lâzımdır.

Halbuki bu arkadaşlar münakaşaya grup içinde iştirâk edeceklerse artık bütün söyliyecekleri sözleri söylemiş oldukları için söyliyecek bir şey kalmaz. Nitekim bunu bir misalle arzetmek isterim. Belki biraz da şey olacaktır. Her sene Kitapçı arkadaşımızı burada bütçe müzakerelerinde güzel güzel dinlerdik. Bu sene bütçe encümeninde bulundular. Malesef güzel mütalealarından mahrum kaldık. Binaenaleyh bu bakımdan da Müstakil Grupa ayrılan arkadaşların mütalealarını heyeti umumiyeye saklamaları daha faydalı olur. Kaldı ki, Meclisin mesaisi kanun yapmak olduğuna göre, herhangi alınmış bir kararın Müstakil grup tarafından aydınlatılmasıyla bir hataya doğru gittiği dahi bir farzımuhal olarak kabul edilse, o kanun Meclisten çıktıktan sonra onu tasdik mevkiinde olan makam, hiç şüphe yoktur ki bu müzakerelerden mühem olacaktır, böyle bir vaziyeti meclise iade etmek hakkını haizdir. Bu sebeple herhangi bir muhal hata dahi tashih edilmek imkânına maliktir.

BAŞKAN — Bir tahrir vardır okutuyorum.

YÜKSEK REİSLİĞE

125 inci maddenin aşağıdaki şekilde tâdîlini teklif ederim:

“Partili mebuslardan Kurlutay umumî heyetince seçilen 21 arkadaş meclis içinde müstakil bir hüviyet taşırlar. Bunlar grup müzakerelerine iştirâk ederler ve mütalea beyan ederler ve fakat reye iştirâk edemezler. Buna karşı Meclisin umumî heyetinde mütalealarını kendi gruplarının kararına göre beyan ederler ve reylerini kullanırlar..”

Sivas Mebusu
A. Naci Demirağ

BAŞKAN — Tahriri reynize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar.. almayanlar.. nazarı itibare alınmamıştır.

Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 126. — Müstakil Grupta reis vekili

müzakereleri idare için kendisine bir vekil tayin edebilir. Müstakil grup kendi âzalarıyla umumî toplantılar yapar ve kararlar verir. Müzakere usulü meclis grubunun hükümlerine tâbidir. Müstakil grubun bu grupça Millet Meclisinin her içtima senesi başında seçilen üç âzadan mürekkep bir idare heyeti vardır.

BAŞKAN — Reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 127. — Müstakil grup heyeti umumiyesi, Partiye mensup olmıyan mebusları müzakerelerine dinleyici olarak dâvet edebilir.

BAŞKAN — Reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 128. — Parti Müstakil grubunun vazifesi:

- Devlet işlerinin iyi cereyanını, parti nizamname ve programının ve Büyük Kurultay kararlarının en iyi tatbikini, meclis grupu kararına tâbi olmaksızın murakabe etmektir. Bu grup dört senelik faaliyeti hakkında gelecek kurultaya rapor takdim eder.
- Müstakil grup, umumî heyetinin kararıyla, İcra Vekillerinden sual ve istizah yapabilir ve İcra Vekilleri için mecliste itimat reyi tahrik edebilir. Kezalik hükümetten herhangi bir meselenin mecliste alenen müzakereye konulmasını talep edebilir.
- Müstakil grup reis vekili Parti hükümetinin muvaffakiyetine yardım etmeye, nifak, ihtiras ve şahsiyata mâni olmıya bilhassa dikkat eder.

BAŞKAN — Reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 129. — Müstakil grup âzaları bu sıfat üzerinde bulundukça, Parti hükümetine âza intihap olunamazlar.

ABDURRAHMAN NACİ DEMİRAĞ
(Sivas) — Bu madde için bir arkadaşımız da bahsetti. Buraya giren arkadaşlar ne için ka-

bineye dahil olmak hakkında mahrum kalsınlar, dedi. Halbuki madde gayet sarîh olarak yazılmıştır. Buraya intisapları baki kaldıkça tabiatıyla kabineye giremezler. İfade sarîh olmakla beraber kültürü çok yüksek bir arkadaşımız tarafından bu şekilde anlaşılmıştır. Bunun daha sarîh ifadesi için şöyle bir şey hazırladım: "Müstakil grup âzasından kabineye âza intihap edileceklerin müstakil gruptan alâkaları kesilmiş olur, denilirse mesele halledilmiş olur.,,

BAŞKAN — İki taktırir vardır okutacağım.

YÜKSEK REİSLİĞE

Madde 129. — Müstakil grup âzaları bu sıfat üzerlerinde bulundukça Parti hükümetine âza intihap olunamazlar. Maddesinin tatbikinde ve şifahen arzedilen mütalealardan dolayı nizamnameden çıkarılmasını rica ederim.

Ankara delegesi
Mecdi Sayman

YÜKSEK REİSLİĞE

129 uncu maddenin aşağıdaki şekilde tâdilini teklif ederim.

Müstakil Grup âzasından Parti hükümetine âza intihap edilenlerin müstakil gruptan alâkaları kesilmiş olur.

Sivas Mebusu
A. Naci Demirağ

BAŞKAN — Bu taktırirlerden birincisi maddenin tayyını teklif etmektedir. Onun için evelâ bunu reyinize arzedeceğim.

Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

İkinci taktırir tâdil mahiyetindedir. Reyinize arz ediyorum. Taktıriri kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmemiştir.

Şu halde maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 130. — Müstakil grup reis vekili,

devlet ve partinin resmî ve hususî bütün teşekküllerinde, meclis grup reis vekilleriyle aynı haklara maliktir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

IV. HAYSİYET DIVANI

Madde 131. — Grup ve müstakil grup âzalarının şahsî ihtilâfları ve bu grupların şeref ve haysiyetiyle telif edilemez halleri olduğu iddialarına bakmak üzere her içtima yılı başında bir haysiyet divanı kurulur.

BAŞKAN — Maddeyi reyinize arz ediyorum.. kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 132. — Haysiyet divanı, grupların müşterek umumî heyetlerince iki grupun âzaları arasından seçilecek 7 kişiden mürekkeptir.

BAŞKAN — Maddeyi reyinize arz ediyorum.. kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 133 — Haysiyet divanı en az 5 âza ile müzakere eder ve ekseriyetle karar verir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 134 — Haysiyet divanının reisi kendi aralarından mutlak ekseriyetle ve gizli rey-le seçilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 135 — Haysiyet divanı alâkadar âzanın müracaatı üzerine veya kendiliğinden faaliyete geçer.

Genel Başkanlık divanı veya Parti Grubu reisi ve Müstakil Grup için bu grupun reis vekili ve yahut her iki grupun umumî heyetleri de bir meseleyi haysiyet divanına verebilirler.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 136 — Haysiyet divanının kararları

alâkadarlara divan tarafından yazılı olarak tevdi edilir.

Kararların birer sureti de bilgi edinilmek üzere işi sevkeden makamla Parti Grubu reisliğine verilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 137 — Tebliğ tarihinden itibaren 5 gün içinde itiraz edilmezse kararlar katileştir.

Alâkadarlar tarafından yazılacak itirazlar delilleri ve sebepleriyle birlikte Grup Reisliğine verilir ve reis tarafından 10 gün içinde Grup umumî heyetine arz edilir.

Genel Başkanlık divanı da Haysiyet Divanı kararlarını 3 gün içinde umumî heyete sevk edebilir. Umumî heyette alâkalılar dinlendikten ve lehte aleyhte olmak üzere en az iki âzaya söz verildikten sonra reye müracaat edilir. Heyetin ekseriyetle vereceği karar katidir. Katileşen karar yazılı olarak Grup reisliğince derhal Genel Başkanlık divanına bildirilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

V. PARTİ MEBUSLARININ RİAYET EDECEKLERİ NOKTALAR

Madde 138 — Parti mebuslarının ticaret, ziraat ve sanayi sahalarındaki faaliyetleri umumî hükümlere tâbidir. Ancak Cumhuriyet Halk Partisine mensup mebusların mebusluk sıfatını şahsî menfaatleri yolunda istismar edememelerine Parti Genel Başkanlığı hususî bir itina gösterir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 139 — Parti mebusları mebusluktan başka ne gibi işlerle meşgul olduklarını her ikinci teşrin ayında yazı ile Genel Başkanlık Divanına bildirirler.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 140 — Parti mebusları Devlet veya

Partiye ait ve yahut sermayesinde devletin veya Partinin iştirâki olan bütün müesseselerle âmme hizmetlerine mahsus ve hususî mukaveleye bağlı veya imtiyazlı şirketlerde idare meclisi reis ve âzası, murakıp ve mümessil olmayacakları ve ücretli veya ücretsiz başka bir vazife alamıyacakları gibi bu müesseselerle alâkalı işlerde ücretli hakemlik de kabul edemezler. Devlet ve Parti işlerinde doğrudan doğruya veya bilvasita müteahhitlik ve her ne nam ile olursa olsun mutavassıtlık edemezler ve devlet bütçelerinden para ödemeyi icap ettirecek herhangi bir ticaret muamelesini dahi yapamazlar. Parti mebusu olan avukatlar devlet veya Partiyi alâkalandıran bir davada aleyhte vekâlet deruhte edemeyecekleri gibi ücret mukabili olarak lehte de vekâlet alamazlar ve bu gibi davaları deruhte etmiş olanlarla şerik olamazlar.

Parti Genel Başkanlık divanı zaruret gördüğü hallerde Partili mebusları bu gibi vazifelerle tazvif edebilir.

Hususî idareler, belediyeler ve bunlara bağlı müesseseler bu madde hükümlerine tâbidir.

Parti mebusları Kızılay, Çocuk Esirgeme ve Hava Kurumları gibi menafii umuma ait cemiyetlerle sair hayır cemiyetlerinde ücretle iş alamazlar.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 141 — Büyük Millet Meclisi Reisi ve reis vekilleri, İcra Vekilleri ve Parti Genel Sekreteri ve Parti Grubu reis vekilleri, Müstakil Grup reis vekili ile umumî idare heyeti âzaları devletin alâkası olmıyan hususî şirket ve müesseselerde dahi müdürlük, âzalık ve muarikiplik kabul edemezler. Hususî müesseselerde hissedar olmak keyfiyeti umumî hükümlere tâbidir.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 142 — Mebusların vazifeye devam bakımından vaziyetleri Büyük Millet Meclisinin hususî kaidelerine bağlıdır. Parti mebuslarının Meclise devamları ve başkaca vazife

almıyanların her yıl seçim dairelerine gitmeleri ve tam bir seçim devresinde en az iki defa bütün kaza merkezlerini dolaşmaları ve bu arada seçim yerlerinin Parti ve Halkevleri ile ilgilenmeleri lâzımdır.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

VI. PARTİ DİVANI

Madde 143 — Parti divanı, Genel Başkanlık divanından, Büyük Millet Meclisi Rejisinden, Partinin kabine âzalarından, umumî idare heyeti ve Parti Grubu ve Parti Müstakil Grubu idare heyetleri âzalarından teşekkül eder.

Parti divanı lüzumunda Genel Başkanlık divanı tarafından toplanmaya çağrılır. Parti divanına Değişmez Genel Başkan veya Genel Başkan vekil ve bulunmadıkları zamanlarda Genel Sekreter reislik eder.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 144 — Parti divanı Genel Başkanlık divanınca tevdi edilen meseleleri müzakere eder.

Parti nizamnamesinin tefsiri Parti divanına aittir.

Divan kararları Değişmez Genel Başkanın tasdiki ile tekemmül eder.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

SEKİZİNCİ KISIM

Mali Hükümler

Madde 145 — Partinin geliri şunlardır:

- a) Parti âzalarından alınacak yardım paraları,
- b) Menkul ve gayri menkul Parti mallarının geliri,
- c) Müsamere, konser, balo ve temsil gibi teşebbüslerden artan paralar. •

ç) Partice yapılan neşriyattan kalan paralar,

d) Parti teşkilâtının himaye ettiği kültür, millî terbiye, spor ve sair hayır hizmetlerine karşılık umumî ve maha'llî bütçelerle belediye bütçelerinden ayrılacak yardım paraları;

e) Partiye (a) fıkrası dışında yapılacak yardımlar.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 146 — Parti paraları talimatnamesine göre alınır, sarfedilir. Partinin veznesi yoktur. Paraları bankada durur. Merkezde Genel Sekreter ve muhasip âza, vilâyetlerde Parti reisi ile muhasip âzanın çift imzalarıyla çekilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 147 — Bütün Parti teşekkülleri yıllık ihtiyaçlarından artan paraları bir derece yukarı heyetin müsaadesi olmadıkça ve ertesi yıl bütçesine ekleme muamelesi yapılmadıkça sarfedemezler.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 148 — Bina satın alınması veya inşası için merkezden gönderilmiş veya mahalince temin edilmiş olan paralar Genel Sekreterliğin müsaadesi olmadıkça hiç bir sebep ve suretle sarfedilemez.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 149 — Partinin hükmi şahsiyeti gayri menkul mallara tasarruf eder. Bunların menfaatlerinde asıl olan buldukları yerlere ait olmaktır. Bu mallardan değiştirilmesi veya lüzumsuz olduğu için satılması icap edenler olursa derece derece idare heyetleri kararı ve Genel Başkanlık divanının tasdiki ile icabı yapılır.

Partiye ait her türlü hukukî tasarruflarda ve üçüncü şahıslarla bu yolda yapılacak işler-

de Partiyi temsile Genel Sekreter salâhiyetlidir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 150 — Partinin tetkik, teftiş ve sair vazife salâhiyetlerinde harcırah - seyahat ve ikamet yevmiyeleri aşağıdaki şekilde tediye edilir :

- 1) Parti memur ve müstahdemlerine aldıkları tansisata nazaran aynı yekûnu alan devlet memurlarının maaşlarına ve harcırah kanunundaki esaslara göre,
- 2) Partice vazife verilen mebuslara ödedikleri nakil ücretlerinden başka harcırah hakkındaki kanunda yazılı maaş esasına göre,
- 3) a — Partice tanzif edilecek başka kimse-lerin,
b — Partice yurt dışında seyahate memur edileceklerin, Genel Sekreterle muhasip âzanın takdir edecekleri esasa göre,
- 4) Vilâyet idare heyetleri tarafından vazife ile bir yere gönderileceklerin nakil, ikamet ve yiyip içme masraflarını karşılayacak miktar üzerinden idare heyetlerinin tayin edecekleri esasa göre,
- 5) Parti Genel Sekreterinin harcırahı Genel Başkanlık divanının kararlaştıracağı esasa göre.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 151 — Parti merkezinin bütçesi Genel Başkanlık divanı tarafından yapılır.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 152 — Parti merkezinin hesapları Genel Başkanlık divanının ve vilâyetler teşkilâtıyla Halkevlerinin hesapları umumî idare heyetinin koyacağı usullerle teftiş ve mura-kebe edilir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

DOKUZUNCU KISIM İnzibat Hükümleri

Madde 153 — Partice verilecek inzibat cezaları şunlardır:

- 1) İhtar,
- 2) İkinci ihtar,
- 3) Muvakkat çıkarma,
- 4) Tart.

Yapılan hareketin derecesine ve yapanın o işteki alâkasına göre bu cezalar sırasıyla verileceği gibi sıra gözetilmeden de verilebilir

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmeyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 154 — Cezalar aşağıda yazılı hal ve harekette bulunanlara verilir :

A) :

- 1 — Partinin program ve nizamnamesine,
- 2 — Büyük Kurultayın kararlarına,
- 3 — Genel Başkanlık divanının tebliğlerine,
- 4 — Umumî idare heyetinin kararlarına riayet etmeyenlere.

B) Bütün seçimlerde :

- 1 — Parti namzet ve âzalarına rey vermeyen veya bunların aleyhinde çalışanlara,
- 2 — Parti namzedine karşı kendilerini seçtirmeye çalışanlara veya böyle bir seçimi kabul edenlere,
- 3 — Muarız bir teşekkülün namzetliğini kabul edenlere veya bunu açıkça reddetmeyenlere,
- 4 — Partice namzet gösterilen yerlerde kendisini namzet gösteren veya başkaları tarafından gösterilmesine karşı göz yumanlara,
- 5 — Mazereti olmadığı halde seçimlere iştirâk etmeyenlere,
- 6 — Muarız bir namzet lehine gizliden veya açıktan çalışanlara ve kendi müesseslerinde bulunanların bu türlü hare-

ket ve faaliyetlerine karşı müsamaha gösterenlere,

- C) Hakikatın hilâfına olarak kendisini bir vazife ve salâhiyet sahibi gösterenlere,
- Ç) Parti teşkilâtı içinde yerlilik, yabancılik gibi ikilik cereyanları uyandıranlara,
- D) Herhangi bir maksadı elde etmek için muhtelif neşriyatı ve propagandaları ve sair vasıtaları âlet olarak kullananlara,
- E) Parti kongreleri ve Parti Grupları tarafından verilmiş olan kararları, vazife sahibi olduğu halde, yapmıyanlara,
- F) Parti vazifelerini yaparken bilerek nizamnameye uymıyanlara,
- G) Partinin şeref ve haysiyetini kıranlara,
- H) Partiye girmek isteyenlerin usulü dairesindeki müracaatlarını muameleye koymıyanlar veya bu yolda zorluk gösterenlere,
- İ) Parti işlerinde şahsi maksat güdenler ve bu uğurda Parti nüfuzunu istismara teşebbüs edenler ve şahsiyat ile uğraşmayı âdet edinenlere,

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 155 — İhtar cezaları kaza, ihtar ve ikinci ihtar cezaları vilâyet ve ihtarlarla muvakkat çıkarma cezaları umumî idare heyetince ve tart cezası Parti Genel Başkanlık divanında verilir. Seçim sıralarında idare heyetlerinin bu salâhiyetleri birer derece yükselir. Bir idare heyeti işlenen fiil için tatbik edilmesi lâzım gelen cezayı kendi salâhiyetinden yüksek görürse bunu, tasdika salâhiyetli makama arz edilmek üzere, bir derece yukarı idare heyetine yazar.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 156 — Verilen ceza âzanın bağlı olduğu Parti teşekkülüne bildirilir. Tart cezaları bütün teşkilâta tamim edilir,

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 157 — İkinci ihtar cezası almış olanlar bir yıl içinde idare heyetlerine seçilemezler, seçilmiş iseler vazifelerinden çekilirler.

Muvakkat çıkarma cezası alanların bir yıl müddetle Partiden alâkaları kesilir ve bunlar bu müddet zarfında Parti kongrelerine giremezler.

NEŞET AKKOR (Aydın) — Efendim bu maddeyi kabul ettiğimiz takdirde evelce kabul etmiş olduğumuz 78 inci madde hilâfında karar vermiş olacağız. Burada ikinci ihtar cezası almış olan bir Partilinin ya bir yıl içinde idare heyetine girmeyeceği yahut idare heyetine seçilmiş ise idare heyetinden çekilmesini mutazammın bulunmaktadır. Aynı zamanda fırka teşkilâtı olan kongrelerde bulunacağı ikinci fıkrada ima edilmektedir. Halbuki bu madde muvakkat tart cezası olanların idare heyetinde vazife alamıyacağını söylemektedir.

78 inci maddede deniyor ki, (kongreler kendi sahalarındaki bütün Parti işleri için karar ve murakabe uzvudurlar. Kongreler açık buldukları zamanlarda lüzum görürlerse idare heyetlerinin bütün salâhiyetlerini kullanabilirler.) Demek ki, kongrelerde idare heyeti salâhiyeti vardır. Binaenaleyh böyle ikinci ihtar cezası almış olan zevatın kongrelerde bulunması idare heyeti vazifesine iştrâki demek olur ki, eski nizamnamede bulunan bu kaydın yeni nizamnamede bulunmaması icap eder. Bu suretle tashihini istiyorum.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — İki madde arasında tenakuz yoktur. (İşitmiyoruz sesleri).

RECEP PEKER (Kütahya) — Neşet Akkor arkadaşımızın bahsettiği iki madde arasında tezat yoktur. Şimdi okunan madde mevzuu cezaya uğrıyan Partilinin idare heyetinde bulunmamasını gösteriyor. Geçen maddede zikri geçen hal hüşbütün başkadır; kongrelere girememek meselesidir. Kongreye girmek Partiden muvakkaten tardedilmenin neti-

cesi olabilir. Kongre zamanlarında idare heyetleri vazifesinin kongrelerde oluşu bu hükümü değiştirmeğe sebep teşkil etmez.

NEŞET AKKOR (Aydın delegesi) — Demek istiyorum ki kongreler aynı zamanda idare heyetlerinin vazifelerini kontrol etmekle mükelleftirler. İcap ettiği takdirde idare heyeti vazifesini (gürültüler) .

BAŞKAN — Başka mütalâa var mı? Takrir verilmemiştir. Maddeyi aynen reyinize arz edeceğim. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 158 — Hakkında bu cezalardan biri verilecek olan Partinin yazı veya sözle kendisini müdafaa etmek hakkıdır. Yalnız seçim sıralarında yapılan suçların cezaları, müdafaa hakkı kullanılmadan da verilebilir. Bu takdirde seçim bittikten sonra cezalının, müdafaa alınır ve haklı olduğu anlaşılırsa cezası kaldırılır.

Müdafaalar için müddet tebliği tarihinden itibaren bir aydır. Bu müddeti geçirenler müdafaa hakkını kaybederler.

Cezalılar, kendilerine yazı ile tebliğ edildiği günden itibaren bir hafta içinde, kaza idare heyeti kararlarına karşı vilâyet idare heyetine ve vilâyet idare heyeti kararına karşı da umumî idare heyetine itirazda bulunabilirler. Umumî idare heyetinin vereceği karar katıdır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 159 — Bir idare heyetine dahil âza hakkında o idare heyetince inzibat cezası verilemez.

Bu husustaki salâhiyet, verilecek cezanın nevine göre, ancak yukarı idare heyetlerine aittir.

BAŞKAN — Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

ONUNCU KISIM PARTİLİ GAZETECİLERİN RİAYET EDECEKLERİ NOKTALAR

Madde 160 — Sahibi Partili olan gazete ve mecmuaların yazıları ile Parti âzalarının neşriyatı Parti prensipleri bakımından göz önünde tutulur.

Partili gazeteciler, mecmua sahipleri ve muharrirlerle bu yolda görüş birliğine yarıyacak temas ve toplantılar yapılır. Partililer sermayesiyle alâkalı ve idaresinde müessir buldukları gazete, mecmua ve matbualarda Parti program ve nizamnamesine, iç ve dış siyasetin ana hatlarıyla yüksek devlet menfaatlerine aykırı düşen yazılar neşrettiremezler.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler etmiyenler... kabul edilmiştir.

ON BİRİNCİ KISIM Namzetlik şartları

Madde 161 — Genel Başkanlık divanı kararı olmadıkça ve yahut talimatına göre yoklama yapılmadıkça seçimlerde namzet gösterilemez. Bu takdirde seçimler serbest yapılır. Bu gibi hallerde Parti mensupları hususî teşebbüslerle namzet gösterilebileceği gibi idare heyetleri de seçimden beklenen iyi neticeyi almak ve Parti mensuplarını kazandırmak için seçimi münasip surette sevk ve idare edebilirler.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 162 — Parti teşkilâtında çalışanlar, Parti vazifesinden başka âmme hizmeti gören imtiyazlı şirketlerin, sermayesinde devletin veya mahallî idarelerin hissedar bulunduğu müesseselerin idare meclisi âzalığı murakiplik gibi işleriyle vilâyet umumî meclisi, belediye meclisi, ticaret ve sanayi odaları âzalığı gibi vazifelerin birden fazlasını uhtelerinde cemedemezler. Parti vazifesinden başka bu işlerden birini uhtelerinde toplıyanlar hayır cemiyetlerinde dahi munzam bir vazife alamazlar.

Parti teşkilâtında fiilî yazıfe sahibi olmıyan Partililer için de bu maddenin gözettiği maksat daima göz önünde tutulur.

BAŞKAN — Maddeyi reynize arz ediyorum: kabul edenler... kabul etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 163 — Parti idare heyetlerinde veya Parti adına bir işte bulunabilmek için yardım paralarının tamamen ödenmiş olması şarttır.

BAŞKAN — Maddeyi reynize arz ediyorum: kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 164 — Partililerin ehliyet ve liyakatlerine göre yapabilecekleri hizmetlere, o hizmetler için aranan şartları başkalarıyla aynı derecede haiz oldukları takdirde, tercihan yerleştirilmelerine, Parti hükümeti ile Partinin teşkilât ve âzaları hususî bir alâka gösterirler.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir

ON İKİNCİ KISIM Vilâyetlerde Parti Grupları

Madde 165 — Azalarının hepsi Parti mensubu olmıyan mahallî meclislerdeki Parti âzaları bir grup teşkil ederler.

CEHDI ÇETİN (Manisa delegesi) — Arkadaşlar, benim anlayışıma göre bu maddede bir mübâyenet vardır. Parti yoklama talimatnamesinin icabı olarak vilâyetler Parti teşkilâtı gerek belediyeler ve gerek şehir meclislerinde yoklama yaparak namzet gösterir. Bizim gördüğümüze göre Partimizin kazanamamasını tasavvur hile etmiyorum. Acaba mebus intihabında olduğu gibi ileride bunları da müstakil gruplara mı ayıracağız. Bu gibi meclislerde tek bir müstakil olduğunu bile kabul etmiyorum. Ve hattâ açıkça söyliyeyim mahallî teşkilât el çabukluğu yaparak böyle bir şey yapacak olsa bile biz onu çabukça Partiye âza yaparak partili âza yaparız. Böyle olduğu halde bu maddenin buraya konulması hiç bir mana ifade etmez. Bunun için bir tahrir verece-

ğim. Belediye ve umumî meclisler için bir grup toplantısı icap ederse buna oranın en yüksek idare heyeti karar verebilir. Eğer çok mühimse ki — biz vilâyetimizde böyle Parti grubu yaptığımızı hatırlamıyorum — ve fevkalâde bir hal olursa oranın en yüksek salâhiyetli adamı bir grup yapar. Buna karar verilirse ya meclisi umumî veya şehir meclisi bir müstakil âza bulundurur. Bu meclis idarî, içtimaî birçok ehemiyeti olan bir meclistir. Burada bir tane ve yahut üç tane Partili arkadaşın bulunmıyacağına ihtimal yoktur. Onun için Yüksek Başkanlığa bu hususta bir tahrir veriyor, arkadaşlarımızın da reylerine müracaat edilmesini rica ediyorum.

M. ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Bundan evvelki mevzuatımıza göre de vilâyetlerde bu gruplar vardı, toplanmaktaydı. Bunlar geçen defaki Kurultayda bu şekle konuldu. Bu gibi yerlere hasredilmesine fayda mülâhaza edildiği için bu şekilde yazıldı. Malûmuâliniz nizamnameler, kanunlar her türlü ihtiyaç ve ihtimaller derpiş edilerek yazılır, tedvin edilir. Onun için arkadaşımızın mütalâaları varit değildir. Binaenaleyh "rey sahibi," kaydı silinmek suretiyle maddenin aynen muhafazasını encümen namına rica ediyorum.

Yüksek Reisliğe

Vilâyetlerde mahallî meclislerdeki gruplar hakkındaki maddenin aşağıdaki şekle ifrağını teklif ederim. 31. 5. 939

Manisa Delegesi
Cehdi Çetin

Vilâyetlerde mahallî meclis olarak görülen belediye ve umumî meclisler için bir grup toplantısı icap ederse buna oranın en yüksek idare heyeti karar verebilir.

BAŞKAN — Reye arz ediyorum. Nazarı itibara alanlar almıyanlar... nazarı itibara alınmamıştır.

Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 166 — Grup çağrıldığı vakit oradaki en yukarı Parti idare heyeti reisinin reisliğinde toplanır.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 167 — Grupların kongre kararlarını ve Partiyi yakından alâkalandıran meseleleri konuşmak için yaptıkları toplantılarda Parti idare heyeti âzaları da bulunurlar ve reye iştirâk ederler.

BAŞKAN — Maddeyi reye arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 168 — Bu grupların çalışma usulleri hususi bir talimatname ile gösterilir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Yarın 15 te toplanmak üzere , bugünkü içtimaa nihayet veriyorum.

Kapanma saati: 20,30

ÜÇÜNCÜ TOPLANTI

Birinci Celse

Açılma saati : 15

BAŞKAN — Hilmi Uran (Seyhan).

KATİPLER — Cavit Oral (Niğde), Sadri Ertem (Kütahya).

BAŞKAN — Celse açılmıştır. Türkkuşu riyasetinin bir tezkeresi vardır; arz ediyorum.

C. H. P. Büyük Kurultayı Başkanlığına Kurultay delegesi olarak hariçten Ankara'ya gelmiş olan arkadaşların, havacı gençliğin mesaisini yakından görmelerini arzu etmekteyiz. 2. Haziran 939 günü saat sekizde Parti binası önünde, Türkkuşu meydanlarına gidebilmek için vasıta hazır bulundurulacaktır. Motörlü tayyarelerle Plânörlerin uçuşlarını ve paraşütle atlamaları zevkle seyredeceklerini ümit ettiğimiz delege arkadaşlara lütfen ricamızın bildirilmesine müsaade buyurulmasını dilerim. 1. 6. 939

Türk Hava Kurumu Başkanı
Erzurum Mebusu
Ş. Koçak

BAŞKAN — Arzu buyuran arkadaşlar yarın Parti önünde bulunurlar. Nizamname projesinin 29 uncu maddesini encümen almıştı. Maddeyi yeni şekliyle şimdi arz ediyorum:

C. H. P. BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜCE BAŞKANLIĞINA

Tekrar görüşülmek üzere encümene alınan nizamnamenin 29 uncu maddesi, Başvekil ve Parti Genel Sekreteri hazır oldukları halde, tetkik ve müzakere olundu.

Başvekil tarafından verilen izahattan Genbaşkurca bu hususta yazılmış olan teklifin

Genel Sekreteri âza sıfatıyla Parti hükümetlerine iştirak ettirmek maksadını istihdaf ettiği anlaşılmış ve encümenin evelki ve şimdiki kanaati de bu merkezde bulunmuş olmakla lüzumuna inanılan bu esası tahakkuk ettirmek için maddenin aşağıdaki şekilde yazılması muvafık görülmüştür. 1. 6. 939

29 — Genel Sekreterin Parti Hükümetine âza olarak girmesi temin olunur.

Reis	Mazbata muharriri
Sivas mebusu	Samsun mebusu
Şemsettin Günaltay	M. Ali Yörüker
Kâtip	Âza
Aydın Mebusu	Kayseri Delegesi
A. Menderes	Adem Çilsal
Âza	Âza
Bolu Delegesi	Balıkesir Mebusu
Sabri Karaçayır	Hacim Çarıklı
Âza	Âza
Balıkesir Delegesi	Erzincan Delegesi
Osman Gönen	Recep Sezgir
Âza	Âza
Sivas Mebusu	Bursa Delegesi
İ. Mehmet Uğur	M. Erdem
Âza	Âza
İzmir Mebusu	Afyon Mebusu
Mehmet Aldemir	İzzet Akosmar
Âza	Âza
Çoruh Delegesi	Konya Delegesi
Ziya Üçüncü	Lütfi Berkman
Âza	
Afyon Delegesi	
Saip Mumcu	

BAŞKAN — Mütalea var mı ?

Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu madde ile nizamnamenin heyeti umumiyesi nin müzakeresi bitmiştir. Bu itibarla nizamname projesinin heyeti umumiyesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar).

Parti programımızın müzakeresine geçiyoruz. Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı ? Maddelere geçilmesini reyinize arz ediyorum :

Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

M E T H A L

Cumhuriyet Halk Partisinin programına temel olan ana fikirler, inkilâbımızın başlangıcından bugüne kadarki filiyat ve tatbikatta aşikârdır.

Bundan başka bu fikirlerin başlıcaları Partinin 1927 senesinde Büyük Kongrece de kabul olunan nizamnamesinin umumî esaslarında ve aynı kongrece tasvip edilen umumî reisliğin beyannamesinde ve 1931 Büyük Millet Meclisi intihabı münasebetiyle neşredilen beyannameye tesbit olunmuştur.

Yalnız bir kaç sene için değil, istikbale de şamil olan tasavvurlarımızın ana hatları burada toplu bir halde yazılmıştır. Partiye esas olan bütün bu prensipler (Kemalizm) yoludur.

GI. AHMET YAZGAN (Urfa) — Methal kelimesine temas edeceğim. Ne için giriş diye yazılmamış ?

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Bu çok kullanılmamış bir kelimedir. Maama fi yazılabilir.

BAŞKAN — Bir teklif yapın.

KAZIM NAMİ DURU (Manisa) — Sayın arkadaşlar, sözümü heyeti umumiye hakkında söylemek isterdim. Fakat anlayamadığım için söz istivemedim. Şimdi söylüyorum. Sözüm methal hakkındadır: yalnız bir kaç sene

için değil, istikbale de şamil olan tasavvurlarımızın ana hatları burada toplu bir halde yazılmıştır; Partiye esas olan bütün bu prensipler (Kemalizm) yoludur. Kemalizm nedir. Eğer bunu biz yalnız programın heyeti umumiyesine atfedip de onun esasına girişmeyecek olursak, halkımız ve Parti mensuplarınca Kemalizm yalnız bir kelimedenden ibaret olduğu zannedilmek ihtimali vardır. Bendeniz memleketin her tarafını gezerim. Her tarafta arkadaşlarla ve vatandaşlarla temas ederim. Görüyorum ki bir çok yerlerde Kemalizmin ne olduğunu bilenler yoktur. Hattâ Parti arkadaşlarımız arasında Partimizin, Türkün amantüsü sayarak onu okumuş hazmetmiş ve ona göre hareketi kendisine prensip ittihaz etmiş olanlar azdır. (Çoktur sesleri). Maatteessüf arkadaşlar. Bunun üzerine hiç kitap yazılmamıştır. Yalnız bir kitap yazılmıştır. Onu yazan da Tekin Alp isiminde bir musevî vatandaşımızdır. Kemalizm yalnız siyasî bir revaç değil aynı zamanda siyasî, içtimai bir felsefedir. Bu felsefeyi değil yalnız kendi memleketimizde bütün dünyaya ilân etmek mecburiyetindeyiz. Nitekim 3 üncü maddeye geldiğimiz vakit orada altı prensipten bahsedilirken o hususta da noktai nazarımı izah edeceğim. Yalnız çok temenni ederim ki, Partimiz Kemalizm esaslarını halkın anlayacağı bir dil ile ilmi esaslara dayanarak izah edici bir kitap yazdırsın veya yazsın. Bunu bütün vatandaşlara tevzi etsinler.

Arkadaşlar, Kemalizm bir ideal değildir. Tahakkuk ettirilmiş bir takım realitelerdir. Siyasî, iktisadî, içtimai, zirai velhasıl bir milletin bütün siyasî faaliyetine giren şeyler bu Kemalizmin içinde dahildir. Bu vesile ile arz etmek istiyorum ki, Kemalizmin bütün prensiplerini bizim bünyei esasımız dahilinde izah ve tafsil edecek bir kitaba ihtiyacımız vardır. Kemalizmin diğer siyasî ve içtimai akidelerle mukayesesı lâzımdır. Meselâ Kemalizm ile Sosyalizm arasında ne gibi bir benzerlik ve mübâyenet vardır? Komünizm ile Kemalizm arasında ne gibi benzerlik veya mübâyenet vardır? Bizim Cumhuriyetimiz başka memleketlerin cumhuriyetlerine benzer mi, bizim milliyetçiliğimiz başka mem-

leketlerin milliyetçiliğine benzemiyen milliyetçiliktir. İşte bu esaslar dahilinde bir kitap yazdırılmasını Partiden rica ediyorum. Diğer noktalar hakkında sırası geldikçe maruzatta bulunacağım.

BAŞKAN — Başka mütalea var mı?... Bir tahrir vardır, okutuyorum.

Yüksek Reisliğe

Methal kelimesinin (Giriş) olarak Türkçe yazılmasını dilerim.

Urfa Mebusu
Gl. Ahmet Yazgan

BAŞKAN — Tahriri reye arz ediyorum. Nazarı mütaleaya alanlar... Almyanar... Tahrir nazarı mütaleaya alınmıştır.

O halde (Giriş) i heyeti umumiyesiyle reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BİRİNCİ KISIM ESASLAR

1) Vatan, 2) Millet, 3) Devletin esas teşkilâtı, 4) Âmmeye hukuku.

Madde 1. — Vatan; Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetlerini muhafaza eden eserleriyle yaşadığı bugünkü siyasi sınırlarımız içindeki kutsal yurttur. Vatan hiç bir kayıt ve şartla ayrılık kabul etmez bir küldür.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 2. — Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği içtimaî ve siyasi bir bütündür.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 3. — Devletin esas teşkilâtı :

Türkiye; milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkilâpçı bir cümhuriyettir.

Türk milletinin idare şekli vahdeti kuva esasına müstenittir. Hâkimiyet birdir. Kayıt-

sız, şartsız milletindir. Büyük Millet Meclisi Millet namına hakimiyet hakkını kullanır, Teşri salâhiyeti ve icra kuvveti Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanır. Meclis teşri salâhiyetini bizzat, icra salâhiyetini de kendi arasından seçeceği Cümhurreisi ile onun tayin edeceği İcra Vekilleri Heyeti marifetiyle kullanır. Devlet teşekküllerinin en muvafığı bu olduğuna Parti kanidir. Türkiyede mahkemeler müstakildir.

YUSUF ZİYA SOMER (Kırşehir) — Bu maddeye bir fıkra ilâvesini rica ediyorum. E-fendim; biraz evvel nizamname mucibince Genel Sekreterin Vekiller Heyetine girmesini kabul ettik. Şimdi burada bir fıkra ilâvesiyle o hususun teyidi muvafık olur. (Ne münasebet sesleri, bu madde ile alakası yok sesleri). Fıkra şudur: üçüncü maddenin sekizinci satırındaki İcra Vekilleri Heyeti ibaresinden sonra (ve Devlet Vekili sıfatıyla bu heyete dahil olan Parti Genel Sekreteri) fıkrasıdır. Bunun programda bulunmasını çok yerinde buluyorum.

KAZIM NAMİ DURU (Manisa) — Sayın arkadaşlar; demin bu altı prensip üzerinde söz söylemek istediğimi arzetmiştim. Altı prensip bizde altı okla temsil edilmiştir. Ne için altı köşeli bir yıldızla temsil edilmemiştir. de altı okla temsil edilmiştir? Bunu bana sordular. Demek ki, nizamnameyi de bir çoklarımız okumamış bulunuyorlar. (Öyle şey olur mu, techil etme sesleri).

Ben sizin muhterem heyetiniz gibi kalabalık bir heyet huzurunda söz söylemekten acizim. Bu kadar senelik hocalığıma rağmen bunu yapamıyorum. Binaenaleyh söz söylemekten vazgeçiyorum.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Dr. Yusuf, fikrinizde ısrar ediyorsanız bir tahrir lûtfedersiniz.

Dr. YUSUF ZİYA SOMER (Kırşehir) — Hayır, ısrar etmiyorum.

BAŞKAN — Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 4 — Âmmeye hukuku :

A) Yurttaşların ferdi ve içtimai hüriyet, müsavat, masuniyet ve mülkiyet haklarını mahfuz bulundurmak Partimizce, ehemiyetli esaslardandır. Bu haklar devlet varlığı ve otoritesi sınırı içindedir. Ferdin ve hükmi şahsiyetlerin faaliyeti umumî menfaatlere aykırı olmayacaktır. Kanunlar bu asla göre yapılacaktır.

B) Parti yurttaşlara hak ve vazife vermede kadın erkek ayırmaz.

C) Mebus seçimi kanunu yenilenecektir. Yurdumuzun umumî şartlarına göre vatandaşın yakından tanıdığı ve emniyet ettiği kimselere rey vermesini temin eden iki dereceli seçimi demokrasinin amelî icaplarına daha uygun buluruz.

BAŞKAN — Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İKİNCİ KISIM CÜMHURİYET HALK PARTİSİNİN ANA VAŞIFLARI

Madde 5. — Cümhuriyet Halk Partisi; A) Cümhuriyetçi, B) Milliyetçi, C) Halkçı, Ç) Devletçi, D) Lâik, E) İnkilâpçidir.

A) Parti Cümhuriyetin, millî hakimiyet mefkûresini en iyi en emin surette temsil ve tatbik eder devlet şekli olduğuna kanidir. Parti bu sarsılmaz kanaatle cümhuriyeti bütün tehlikelere karşı her vasıta ile müdafaa eder.

B) Parti, tarakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber türk içtimai heyetinin ikinci maddede izah olunan mânada hususî seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmayı esas sayar.

C) İrade ve hakimiyetin kaynağı millet tir. Bu irade ve hakimiyetin, devletin vatan- daşa ve vatandaşın devlete karşı karşılıklı vazifelerinin hakkıyla ifasını tanzim yolunda kullanılması Partice büyük esastır.

Kanunlar önünde mutlak bir müsavat ka-

bul eden ve hiç bir ferde, hiç bir aileye hiç bir sınıfa, hiç bir cemaate imtiyaz tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.

Türkiye Cümhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabından teşekkül etmiş bir camia telâkki etmek esas prensiplerimizdendir. Çiftçiler, küçük sanayi erbabı ve esnaf, amele ve işçi serbest meslek erbabı, sanayi erbabı, tüccar ve memurlar türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması, diğerinin ve umumî camianın hayat ve saadeti için zaruridir.

Partimizin bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetmiyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet ve çalışma derecesiyle mütenasip olur.

Ç) Hususî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün oluşu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde bilhassa iktisadî sahada devleti filen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır.

İktisat işlerinde devletin alâkası filen yapıcılık olduğu kadar hususî teşebbüsleri teşvik ve yapılanları tanzim ve murakabe demektir.

Devletin hangi iktisadî işleri filen yapacağını takdiri milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icabına bağlıdır. Eğer devletin bu icap yolundan filen yapmaya karar verdiği iş hususî bir teşebbüs elinde bulunuyorsa bunun alınması her defasında bir kanun yapmaya bağlıdır. Bu kanunda hususî teşebbüsün bu yüzden uğrıyacağı zararın devlet tarafından tazmini şekli gösterilecektir. Zararın takdirinde istikbale ait muhtemel kâr düşünülmez.

D) Parti, devlet idaresinde bütün kanunların, nizamların ve usullerin, ilim ve fenlerin

muasır medeniyete temin ettiği esas ve şekillere ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılmasını ve tatbik edilmesini prensip kabul etmiştir.

Din telâkkisi vicdanî olduğundan Parti, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı milletimizin muasır tarakkide başlıca muvaffakiyet âmili görür.

E) Parti, devlet idaresinde tedbir bulmak için tedricî ve tekâmülî prensiple kendini bağlı tutmaz. Parti, milletimizin bir çok fedakârlıklarla yaptığı inkilâplardan doğan ve inkişaf eden prensiplere sadık kalmayı ve onları müdafaa etmeyi esas tutar.

BAŞKAN — Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ KISIM İKTİSAT

Ziraat ve Sanayi, madenler ve ormanlar,
Ticaret, Nafia işleri

Madde 6. — İktisatta hareketli sermaye mühimdir. Normal sermayenin yegâne menbaı millî sây ve tasarruftur. Bunun için çalışmayı artırmak, fert ve aile hayatında ve umumiyette devlet idaresinde mahallî ve millî idarelerde tasarruf fikrini kökleştirmek Partimizin başlıca prensipidir.

BAŞKAN — Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 7. — Kredi meseleleriyle ihtiyacın talep ettiği ehemiyette iştigal olunacaktır. Kredilerde faiz, iskonto ucuzluğu ve kolaylık temini başlıca emelimizdir.

A) Parti, yurttaki kredi emniyetine büyük ehemiyet verir.

Bunun, borç veren müesseselerde doğru ve sağlam teminatı birinci derecede gözönünde tutulmakla yerine getirileceğine ve ancak bu yoldan kredi ile iş görmek hevesinin hakiki iş adamlarına inhisar etmesi mümkün olduğuna kanidir.

B) Çiftçinin işletme sermayesi unsurlarını tamamlamak ziraî istihsali verimlendirmek

ve iyileştirmek, çiftçiyi araziye ve ziraî işletmeye sahip kılmak ve ziraî mahsullerin sümürüm ve satışını kolaylaştırmak ve artırmak, ziraî kredinin hedefleridir.

C) Küçük çiftçilerin mevsimlik kredisini ziraat kredi kooperatifleriyle temin etmek, çiftlik sahiplerinin yıllık kredi ihtiyaçlarına ipotek karşılığı yerine getirmek doğrudur.

Ç) Mahsul, hayvan ve çift âlet ve makinaları karşılığı kredi temini usulleştirilir.

D) Çiftçi kredilerinde ödeme gününün eyle geçecek mahsulünün alıcı tazyiki olmasının satılması mümkün olacak zamandan sonraya bırakılması temin edilir.

E) Madenciler, sanayi, küçük sanatlar erbabı, esnaf, küçük tacir, balıkçı ve süngercilerin kredi ihtiyaçları temin edilir.

F) Sanayiciler ve deniz mahsulleri için makine ve âlet karşılığı kredi temini usulleştirilir.

G) Yurttaşları ev sahibi yapmayı mühim prensip sayan Partimiz, esasî dar olan emlak kredisi sermayesini artırmaya ehemiyet vermekle beraber şimdilik Emlak Bankası sermayesinden yeni yapılara verilen kısmın yalnız mesken inşasına hasrını iltizam eder. Bu meskenlerden başka emlak ve âkar gibi yeni yapılar için kredi açmaz. Eski yapılmış gayri menkuller üzerine yeni emlak akar yapmaya tahsis edilmemek şartıyla kredi açılır. Bu suretle mevcut sermayenin maksada hizmeti şumul lenmiş olur. Öte taraftan daha ucuz ve uzun vadeli bir kredi fonsiyi tipinin kurulup yapılmasını mümkün olduğu kadar çabuk tahakkuk ettirilmesi lâzımgelen bir iş sayarız.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Emlak kredisi hakkında burada düşünülen esas zaten tecrübe edilmekte, yapılmaktadır ve kanaatimce de bu doğru değildir. Bir ev inşasına ne şekilde olursa olsun, isterse herkes hususî mesken şeklinde ve isterse apartman ve saire yapılabilir. Esas maksat mümkün mertebeye çok bina yapmaktır. Bu da tabiidir ki mesken bedellerinin, apartman kiralalarının ucuzlaması

mı temin edecektir. Burada bir acayip vaziyet vardır. Şimdi bir adamın bir evi vardır. Bunu rehin ederek bankadan para alıyor. Bu para - yı isterse kumarda yiyebiliyor. Fakat başka bir bina yapması menediliyor. Bu açıkça bina yapmayı güçleştiriyor. İnşaat güçleştikçe de mesken ve kira paraları yüksek tutulmakta - dır. Binaenaleyh buradan bu maddeyi kaldır - mak lâzımdır.

Sonra hususî ev diyor. Bundan istifade e - decek kaç kişi vardır. Ekserisi memurdur ki vasatî yüz lira civarında maaş alırlar. Bu pa - radan hem kira verecek, hem yiyip içecek, hem de para artırıp ve yaptıracak. Bu çok güç bir iştir. Bundan başka memurlarımızın çoğu seyyardır, bugün burada, yarın orada. Bunlardan istifade edip ev yaptırması kolay bir iş değildir. Bu itibarla bu maddenin kal - dırılması lâzımdır. Eğer kaldırılırsa mesken inşaatı bakımından fayda hasıl olur, zarar ha - sı olmaz.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Mev - zuubahis olan fıkra şöyle başlar: "Yurt - taşları ev sahibi yapmağı mühim bir prensip sayarız., demek oluyor ki, Parti esas olarak yurttaşları ev sahibi yapmağı esaslı bir vazife olarak alıyor. Emlâk Bankasını münhasıran bunun için tanzif ediyor. Binaenaleyh âkar inşası tamamıyla programa, bilhassa ev inşa - atından evel girmiş bir mevzu değildir. El - bette evelâ düşünülecek şey Ankara gibi mes - ken buhranı olan vatandaşları ve bin bir müş - kilât içinde çalışan devlet memurlarını ev sa - hibi yapmak gayemizdir.

935 Kurultayında kabul edilen maddenin esası şudur: O vakit dilek encümenine ve Par - ti merkezine ve bilhassa Ankarada ev yaptır - mak isteyenler müteaddit şikâyetler yaptılar, dediler ki; Emlâk Bankası parasını irat geti - ren menabie, akarete, tahsis ediyor. Ankarada bir iki akar yaptıranlar vardır. Bunlara Em - lâk bankası kredi açıyor. Memurlar, küçük es - naf ve işçiler bunu temin edemiyorlar. O va - kit hâdiseyi mütalea eden Kurultay Emlâk Bankasının kendi menabiini tahsisen ev inşa - sına hasretmesini faydalı buldu. Nihayet mem -

lekette âkaretin yapılması, büyük apartman - ların yapılması mendilmiş gibi bir hüküm programda mevzuubahis değildir. Yalnız bun - ları yaptırmak isteyenler diğer bankalardan ve eşhası hususiyeden para bulur. Asıl ev yap - tırmak isteyen serveti bulunmayan; fakrı halî olan vatandaşların yegâne müracaat edecek - leri menba Emlâk Bankasıdır. Onun için zan - nederim hüküm yerindedir. Takdir heyeti âli - yenizdir.

GL. KAZIM SEVÜKTEKİN (Diyarba - kır) — Emlâk yaptırmak isteyen her hangi bir banka memuru Bankadan para alamıyor. Bu zannedersem bankalar kanunu ile mene - dilmiştir. Bunun değiştirilmesine imkân yok mudur ?

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Bu doğ - rudan doğruya malûmu âliniz eşhası hususi - ye muamelâtı dahilinde olup kanun mevzu - dur. Biz programda devletin hal ve istikbal i - çin yürüyeceği ana hatları çiziyoruz.

DURAK SAKARYA (Gümüşhane) — Bu madde yerindedir. Yalnız burada bir şey var. Emlâk Bankası yalnız Ankara, İstanbul ve İz - mire yardım ediyor. Diğer harap olmuş vilâ - yetlere yardım edemiyor. Encümen bunun i - çin ne düşünüyor ?

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Bunun için dilek işleri burada mevzuubahis olurken ben şahsen mütaleanızı iştirak eder ve size yardım ederim.

DURAK SAKARYA (Gümüşhane) — Te - şekkür ederim.

AHMET İHSAN TOKGÖZ (Ordu) — Muhterem arkadaşlar, mesken meselesi bir milletin teşekkül ve itilâsında en mühim bir noktadır. Mesken sahibi olmak lâzımdır. Ar - sa satışları üzerinde bir spekülâsyon görül - mektedir. Eskiden yirmi paraya, altmış para - ya alınan yerler bugün elli liraya, altmış li - raya çıkmıştır. Buna karşı bir tedbir alına - maz mı ?

Ben bunun tedbirlerini Almanya, İsviçre, Hollandada gördüm. Ora' rda bir yeri mahal - le haline ifrağ ediyor ve burası bin metreden

aşağı satılmaz ve iki sene zarfında yapılmaz - sa parasını geri verir. Acaba böyle bir tedbir bizde de düşünülemez mi? Ve arsaların pahalılığı yüzünden emlak kiralalarını indirmek çaresi düşünülüyor mu? Bunların nazarı dikkate alınmasını rica ederim. Bu suretle mesken meselesi aşağı yukarı halledilmiş olur.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Bu maddede eski yapılan gayrimenkul üzerine yeni akar yapıya tahsis edilmemek şartıyla kredi açılır cümlesi sarahaten gösteriyor ki bir adam bankadan emlakı mukabilinde para alabilir. O parayı istediği yerde sarfedebilir. Fakat yeniden ev yapamaz. Demek ki, mesken buhranını hafifletmeye tahsis edemez. Hiç olmazsa bu fıkranın kaldırılmasını teklif ediyorum. Ve bunun için de bir takrir veriyorum. Umumi surette bu şekil bina yapılmasını yavaşlatan bir şekildir. Bilhassa böyle bir şeydir. Emlâke tahsis edilmiş bir paranın behemehal emlakta sarfedilmemesi için bir kayıt vardır. Bu doğru değildir.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Bu tabikatta da böyledir. Dün Emlâk Bankası Müdürü encümende idi. İzah etti. Menedilmiş olan şey sadece apartman ve âkarata aittir. Bir insan ev yaptırırken ikinci bir evin var mıdır diye Emlâk Bankası müracaat edene sormuyor. 935 Kurultayı dilekleri tetkik edildiği zaman bunun umumî dilekler meyanında olduğu görülecektir. Encümen de bunu değiştirmeye lüzum görmemiştir, aynen koymuştur, takdir heyetiâliyenizindir. Ve icap ederse Maliye Vekili heyeti âliyenizi daha iyi tenvir edebilir.

GALİP DEMİREL (Afyon Delegesi) — Programımızın bu maddesindeki münakaşa mevzuu olan fıkra üzerinde durulması lâzım gelen bir meseledir. Sayın Mümtaz Ökmen arkadaşımızın buradaki imar işleri hakkındaki dilekler müzakere edilirken istediklerimizi serbestçe söyleyebileceğimizi söylemeleri çok yerindedir. Bittabi arkadaşlar, bu mesele üzerinde icap ettiği kadar konuşulacaktır. Yalnız bugün imar işleri muhtelif kasaba ve şehirlerimizde memleketin imarı ve inkişafı hususunda hız almış olan bu imarı besliyecek

sermaye menbaları hiçtir. Ve bu meselede bir çok şehirlerimizde imar işleri duraklamıştır. Veya plân tatbikatı geri kalmaktadır. Yarın dilekler konuşulurken memleketin imarına müteallik bu dava üzerinde memlekette sermayenin seferber edilmesi ve işe konması hakkında bir karar alınırsa o zaman bize denilmez mi ki, Parti programında inşaat için karar alınmıştır. Ev inşaatı için alınan kararlar ve Parti programıyla bugünkü hali fili tezat teşkil ediyor diye bir teklif karşısında kalacağımızdan korkarım. Onun için kasaba ve şehirlerdeki imarı besliyecek ve hızlandıracak şekilde maddeler konmasını ve Ankara gibi büyük şehirlerde olduğu gibi liğir şehir ve kasabarladaki imar hareketlerinin beslenmesi kanaatindeyim. İç Anadolu'da imar için gayet güzel adımlar atılmıştı. Bankalar kanununun son tadilatıyla ancak Emlâk ve Eytam bankasının bu işle alâkadar olup diğer bankaların para vermemesi bu itirazı doğurmuştur. İşte bu maddenin bu fıkrasının tashihini istemek zaruretini bundan dolayı duydum. Memleketin imarına hâdim diğer inşaatı yardım edilecektir, kaydının konmasını onun için rica ederim.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Arkadaşlar, ikinci fıkra doğrudan doğruya Emlâk Bankasının şahsiyetine ait fıkradır. Yani Parti bu fıkra ile akar ve büyük binalar inşaatını meneden esasî bir hüküm koymuş oluyor. Müsaade buyurursanız tekrar okuyayım: (Partimiz esasî dar olan emlak kredi sermayesini artırmaya ehemiyet vermekle beraber şimdilik Emlâk bankası sermayesinden meskenlerin istifade etmesini esas tutar.) Yani bugün esas Emlâk bankasının mevcut olan sermayesi ancak mesken inşasını temin edebilecek miktarda görüldüğü için evleviyetle bunu kabul ediyoruz. Fakat bu, memlekette umran, inşaat yapılamaz demek değildir. Bu memlekette umrana, inşaatı en büyük ehemiyet veren sizin Partinizdir. Eser meydandadır.

RECEP PEKER (Kütahya) — Arkadaşlar, Mümtaz Ökmen arkadaşım maksad. iyi izah etti. Ben biraz daha aydınlatmağa, biraz daha genişletmeye çalışacağım.

Bunun iki renkten iki bakımı vardır: biri amelî bakımdan, öteki içtimâî bakımdandır. Amelî bakımdan Türkiye'de kredi fonsiye ihtiyacını tatmin edici, uzun vadeli, az faizli bir kredi teminine imkân bulunamamıştır. İşte Parti bu esasî umde farzetmiş ve devletin uzun zamanda ödenecek az faizli bir kredi fonsiyeyi bulup bu ihtiyacı karşılamaya çalışacaktır. Şimdiki vaziyetteki ihtiyaç doğrudan doğruya memleketteki ihtiyacı karşılayacak bir sermaye olmak üzere vaktiyle Eytam birikintisi paralardan vücutta gelmiş olan bu bankayı esaslı bir müessese olarak göze almalıdır. Bu müessesenin sayısı mahdut olan parası talebittlak bütün inşaata kredi ile verirse bundan hasıl olacak mahzur nedir? Sayısı belli olan bir parayı inşaat yaptıracak vatandaşlara verirken hem ev, hem apartman inşaatını karşılayacak bir genişlikte mi yapmalıdır, yoksa türk vatandaşını ev sahibi, toprak sahibi kılmak gibi içtimâî bir sahaya mı hasretmelidir? Burada bu sorunun cevabını verirken geniş mikyasta hem ev, hem apartman inşaatına hasre delim dersek iki mahzur birden kendini gösterir. Birisi, bütün vatandaş ev sahibi kılmak imkânı kalmaz. Diğeri de sayısı belli olan bu para azlığı dolayısıyla Ankara hududu dışında inşaatı karşılayacak bir kredi temini mümkün olamaz. Öteyandan rantıye, hazır gelir olduğu, paranın kendisine hazır bir şey temin eden insanlar kitlesini halkedip, beslemek içtimâî ve siyasî bakımdan bir milletin durumu için faydalı ve pratik bir şey olmaz. Binaenaleyh bu maddenin ruhu, tedvini esnasındaki müzakerelerin neticesinde, bu esaslardan mühim olarak tesbit edilmiş olduğu için Partinin bir evelki Kurultayda tesbit edilen bu esasa bağlı kalmasında Partinin ısrar edeceği tabiidir.

Hikmet Bayur arkadaşımızın ikinci mesalesine gelince: mademki çok inşaat mesken sahiplerine tesir ediyor. O halde bir defa mesken sahibi olmuş vatandaşa, meskenini ipotek yaptırarak, Emlâk bankasından kredi alması yolunu kapıyalım, diyor. Yalnız anlamadım. Bence arkadaşlar bu başka bir bakımdan mahzurludur. Bir çok vatandaşlar vardır ki dünya varlığının temelini evi teşkil eder. Ev

sahibi olmuş bir vatandaş, servet sahibi olmuş demektir. Bunu icabında paraya kalbederek bu sermaye ile bu vatandaş kendi olurundan başka bir ev sahibi etmektense diğerine yeni bir ev yapması imkânını temin etmek daha faydalıdır.

Bununla beraber ev sahibi olan vatandaşları da kredi bulmak imkânından mahrum etmemek için aym zamanda bankanın operasyon kıymetini mahdut bir çerçeve içine sokmamaktır. Bunun için bu fıkra ilâve edilmiştir. Maddenin değiştirilmesinin doğru olmadığı kanaatindeyim. Madde oluşu gibi kalmalıdır. Çünkü maksada ve politikamıza uygundur.

Dr. YUSUF ZİYA SOMER (Kırşehir) — Arkadaşlarım şu maddenin müzakeresini mücip olan mesele Partinin nizamnamesine koyduğu şu maddenin istihdaf ettiği gaye iki fikirle, tefsir edilebilir. Biri, Partinin koyduğu bu madde meskensizleri mesken sahibi etmek midir, yoksa herkesi emlak sahibi yapmak mıdır? Bunun için de menba Emlâk bankası gösterilmiştir. Hepimiz pek iyi biliyoruz ki Partimizin gayesi fakirlere, düşkünlere yardım etmek, mahdut maaş alan memurları mesken sahibi yapmaktır. Malûmu âlinizdir ki her bankanın sermayesi muayyendir ve bir maksat uğruna parasını sarfeder. Sayın Recep Pekerin anlattığı gibi her mesken sahibine yardım etmekle beraber emlak sahiplerine bir de kredi açarsa zaten mahdut olan sermayesi büsbütün heba olmuş olur. Bu suretle de mesken sahibi olmak isteyenlere yapılacak yardım ortadan kalkmış olur. Onun için nizamnamedeki maddenin aynen kabulünü rica ederim.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Bir defa şunu söylemeliyim ki ben mevcut ev veya emlak üzerinden kredi açılmasını demedim ve böyle bir şeyi de hatırımdan geçirmedim. Böyle bir fikir hem gayri mantikî ve hem de gayeye mugayir olur. Bir adamın bir mücevheri vardır, hiç kimsenin işine yaramaz. Terhin edip para alıyor. Fakat evi vardır, ona mukabil para alamaz. Böyle bir şeyi söylemek ne aklımdan ve ne de fikrimden geçer, demokrasi fikri ile giden bir adam aklına gelecek bir şey değil.

dir. Benim burada takrirle teklif ettiğim cihet şudur: Bir adamın evi vardır, evini terhin edip para alıyor. Deniliyor ki burada o aldığı parayı istediği yerde sarfeder, israf eder, hatta kumar oynar, kumarda kayıp bile edea. Fakat o para ile şayet bir ev yapıyorsa bunun önüne geçeceğiz. Yani bu paranın tekrar meskene yatırılmasını menediyoruz. Bu kalkarsa zaten mevcut emval ve emlak üzerine kredi vardır, yalnız bu paranın tekrar emlak yatırılmamasını emrediyor. Ben diyorum ki, bunu kaldıralım, aldığı parayı eve sarfetsin. Her halde hayır işlemiş oluruz. Kumarda yemek - tense bunu binaya yatırsın, menetmiyelim diyorum. Bu fıkra halktı mı bilmiyorum. Kalkmadiysa encümene gitsin, bu fıkrayı tayyedersek bu adam o evin mukabilinde istediği gibi para alabilir. Ve zaten ev yapıyor. Maksadın ona bir şey ilâve edebilsin. Takririm bundan ibarettir. Recep Pekerin anladığı mânada ise o başka yani bunlar üzerinde kredi yapılmasını temin etmektir.

BAŞKAN — Takriri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

7 inci maddenin (g) fıkrasında aşağıdaki cümlelerin kaldırılmasını rica ederim.

Eski yapılmış gayri menkuller üzerine yeni emlak, akar yapmaya tahsis edilmemek şartıyla kredi açılır.

**Manisa mebusu
Hikmet Bayur**

BAŞKAN — Takriri nazarı dikkate alanlar... Alınmayanlar... Takrir nazarı dikkate alınmamıştır.

Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 8. — Tefecilikle mücadele Partimin prensiplerindedir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 9. — Sigorta işi ehemiyet verdiği - mezvulardandır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 10. — Partimiz kooperatifçiliği amaç prensiplerden sayar. Kredi kooperatifleri ile yurt mahsullerinin hakikî değerinden müstahsilleri faydalandırarak olan satış kooperatiflerinin kurulmasına ve çoğalmasına ehemiyet vermekteyiz. Kooperatifçiliğin faydalı görülen diğer istihlal ve istihlak kısımlarına da ehemiyet veririz.

T. C. Ziraat bankası; Tarım kredi ve Tarım sat ; kooperatifleriyle birliklerinin ana bankasıdır.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 11. — Ziraat bankasını daha çok çiftçi ve köylü ekonomisine yararlı bir halde ve kanun yolundan mürakabesini temin edici şekilde bulundurmaya gayemizdir.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 12. — Tediye muvazenemizi temin için dış alış verişimizi lehimize inkişaf ettirmek gerekli işimizdir.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? Reye arz ediyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 13. — Küçük ve büyük sanayi, iptidai madde müstahsillerinin menfaatlerine daha uygun himayeye nail olacaktır.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum: kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 14. — Elişleri ve küçük sanatlarımıza inkişaf imkânı verilmesine ve halkın muhtat işleri haricinde boş kalan vaktinin bu sahada kıymetlendirilmesine çalışılır.

BAŞKAN — (Çalışacağız yerine çalışılır denecek, tashih edilmiştir). Bir mütalea var mı? Reyinize arz ediyorum: kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 15. — Her iktisadî teşebbüs umu - mî menfaate olduğu kadar millî ve bütün ça -

İşmanın ahengine de uygun olacaktır. İş ve - renle işçinin çalışma birliğinde de bu ahenk esastır.

İş kanunu ile işçilerin ve iş verenlerin kar- gılıklı münasebetleri tanzim olunur. İş ihti - lâfları uzlaşma yolu ile ve bu mümkün olmaz - sa devletin kuracağı telif vasıtalarının hakem - liği ile hallolunur. Grev ve Lükavt yasaktır.

Milliyetçi türk işçilerinin hayat ve hakla - riyle bu esaslar içinde alâkalanırız. Mevzuatı - mız bu esaslara uygun olacaktır.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? Reye ar - zediyorum: kabul edenler... Kabul etmeyen - ler... Kabul edilmiştir.

Madde 16. — Yurdun sanayileşmesi için devletin ve hususî teşebbüslerin kuracağı mü - esseseler bir ana programa uygun olacaktır. Devlet plânları yurdu kısa zaman içinde mil - li bir sanayi manzumesi haline getirecek gibi birbirini kovalıyacaktır.

Sanayi müesseselerinin memleketin muay - yen köşelerinde toplanması yerine - kurulma - ları ekonomik de olmak şartıyla - genişlikle yayılmasını gözönünde tutarız.

Sanayi müstahsilleriyle müstehlikleri ara - sında menfaat çatışmasına mahal vermemek i - çin Devlet fiyat kontrolünü tanzim edecektir. Devlet fabrikaları ayrıca malî ve teknik kon - trol altında bulundurulur.

Sermayesinin ekseriyeti veya tamamı dev - lete ait olan sınaî müesseselerin malî kontrol - leri ticarî olan mahiyetleri icabına uygun dü - şecek yolda tanzim edilir. Rasyonel çalışmaya ehemiyet vereceğiz.

Müstehlik halk aleyhine fiyat birliği yapa - cak tröst ve kartellere izin yoktur.

HİKMET BAYUR — (Manisa) — 16 ıncı sayfanın 2 inci fıkrasında sanayi müessesele - rinin memleketin muayyen köşelerinde toplan - ması yerine - kurulmaları ekonomik olmak şartıyla - genişlikle yayılmasını gözönünde tutarız. Zannediyorum ki burada askerî bakım unutulmuştur. Bunu tayyare hücumuna karşı

müdafaa bakımından belki aynı müdafaa saha - sı içinde yayık olmaları icap eder. Encümen bu ciheti düşünmüş müdür. Kayseride bir fab - rika için müdafaa, Nazillide bir fabrika için müdafaa, Karabükte bir fabrika için müdafaa tertibatı almak mecburiyeti vardır. 5 - 6 fabri - ka bir müdafaa tertibatı içine alınabilir. Fa - kat aralarındaki mesafe bombaların isabet nis - betini azaltacak nisbette olabilir. Encümen bu ciheti nazarı itibare almış mıdır? Bunu bil - mek istiyorum.

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Efendim, Hikmet Bey arkadaşımız eğer harp sanayii müesseselerini kastedmişlerse tabii - tiyle bu, maddenin şümulü haricinde bir ma - hiyet arzeder. Erkânharbiye onu askesî icap - lara göre tayin eder. Eğer maksatları kurula - cak olan bütün sanayiî toplu bulunmalarında ki askerî mahzurun nazarı dikkate alınması meselesi ise o da tabiiyatıyla nazarı dikkate al - ınır. Burada harp sanayiînden gayri sanayi müesseselerinin ekonomik sebeplerle serpiş - tirileceği gösteriliyor.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Şunu işa - ret etmek isterim ki, bütün sanayi, harp sana - yiîdir. Harp esnasında harp sanayii mahiyeti - ni almıyacak hiç bir sanayi şubesi yoktur. Bu bakımdan harp ve diğer sanayi diye ayrılacak bir şey yoktur. Binaenaleyh bu nokta sanayi içinde düşünülmemiş hissini vermektedir.

HACİM ÇARIKLI (Balıkesir) — Efen - dim, bunu düşünmiye lüzum görmemiştir. Çünkü yaptığımız ve yazdığımız madde, Parti programının bir maddesidir. Burada sanayi müesseselerinin nasıl ve nerelerde yapılacağı, toplu mu yoksa yayılmış bir şekilde mi yapı - lacağını gösteren bir maddedir. Bayur arka - daşımızın buyurdıkları mesele, bunların ha - va ve sair hücumlara karşı muhafazası mese - lesidir ki, bu Parti programına girecek bir me - sele değildir. Onun için Parti bunları yapar - ken ve hükümet bu müsaadeleri verirken tabii onların muhafazası çarelerini düşünecektir. İhtimal bunu düşünmeyi temin için de mevzu - atı kanuniyeye koyar.

BAŞKAN — 16 ıncı maddeyi kabul eden-

ler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 17. — Memleketin inkişafında bütün ticaret faaliyetleri mühimdir. Normal çalışan ve tekniğe istinat eden sermaye sahipleri teşvik ve himaye olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 18. — İhracatı, mühim millî işlerden ve harici ticaretin tanzimini ana ekonomik vazifelerden sayarız. Ticaret erbabının bu yoldaki faaliyetini semereli kılacağız. Millî mahsulât ve mamulâtımızın revaçlarını teşkil, şöretlerini muhafaza ve ihraçlarını temin ve standardizasyon tedbirleriyle yakından alâkadar oluruz.

Dış ticaretimizi her gün artan bir dikkatle piyasaların çeşitlerine ve icaplarına uygun ahenkli bir ihraç politikası yolunda çalıştırarak devlet yardımlarıyla kuvvetlendirmek isteriz. Onların bu çalışmada muvaffak olmak için muhtaç oldukları malûmatı verecek teşekkülleri olacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 19. — Lüzumunda dış ticaret transitlerinden devleti faydalandırarak serbest mıntaka yapmayı iyi bir iş sayarız.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 20. — Liman, rıhtım, iskele ve ham maliye tarifeleri millî ekonomi icaplarına göre tanzim olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 21. — Balıkçılığa ve süngerciliğe ehemiyet veririz. Balıkçılık sanayii hem müstahsil esnafın hem de halkın faydalanmasına uygun bir şekilde inkişaf ettirilecektir.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Buradaki 22 inci madde konserveciliğe aittir. Bunu 32 inci maddenin zirai sanayi kısmı ara-

sına aldık. Onun için bunu takip eden maddelerin numaraları değişti. Madde 23, 22 oluyor.

Madde 22. — Turizmi, Trük yurdunu tanıttırıp sevdirici ve türk ekonomisini faydalanıcı bir mevzu sayarız.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 23. — İktisadî mulâhazalarımızla her hangi Vekâlet ve makamlara taallük eden bütün devlet işlerinin millî iktisat noktai nazarından mutlak kârlı ve faydalı olması kaidelerini umumiyetle esas tutarız.

Partimiz, çalışmada iktisadî işlerine bu ehemiyeti vermekle beraber iktisadî, her biri ayrı ehemiyette bulunan devlet işlerinin bir kolu tanır.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 24. — Kara, deniz, hava nakliyeciliğinin tanzim ve inkişafına çalışacağız. Bu üç çeşit nakil vasıtalarının yurda tam değerinde fayda verebilmesi için işletme ve tarifelerinde birbirine uyucu ve birbirini tamamlayıcı bir ahenk kurmayı yurdun iktisadî ihtiyaçlarından sayarız. Devlet deniz işletmesini, geniş bir programla yürüteceğiz. Bu arada şilepçiliğe de ehemiyet veririz.

BAŞKAN — Mütalea var mı ? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 25. — İktisadî maksatları karşılıyacak büyük su işi idealimizdir. Küçük su işlerimizi başarmak ilk hedeflerimizdendir.

BAŞKAN — Mütalea var mı ? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 26 — Nafia işlerimiz, her şubesinde amelî ve verimli bir tatbik programına tevfikan takip olunacaktır. Bu işlerden büyük feyiz ve kuvvet vasıtası olan demir yolu inşaatına devam edeceğiz. Limanlar inşaatına münasip zamanlarda başlamak lüzumu göz önünde tutulacaktır.

Memleketi bağliyan iyi şosa şebekelerine kavuşmak için amelî bir program tatbik olunacaktır. Yol programında millî ekonomi ve yurdun emniyet ve müdafaası düşüncesine dikkat edilecektir. En ehemmiyetli merkezleri bağliyan ana yollardan bir kısmının ve büyük köprülerin devletçe deruhte edilmesi, Vilayet yollarının umumî ve mıntakavî bakımlardan sınıflandırılması yolların iyi geçit verir halde korunmaları ve her sınıf yolun yapı ve daimî tamirleri yol işlerinin ana prensipleridir.

Devlet yapılarında ve şehircilik işlerinde teknik ve plânlı esaslarla çalışılacaktır.

ARIF BAYTIN (Ankara) — Muhterem arkadaşlar, memleketin hayatî meselelerinden olan yol işlerinin vüs'at ve şumulü, Partinin programına dahil olmasıyle, şükranla görülmeye lâyıktır. Ancak bu noktada bir cihetin sarîh olarak görülmesi muvafık olacağı kanaatindeyim. Bugün memleket dahilinde bulunan yol kümeleri eski devirden kalmış ve sureti umumiyede hükümet merkezine müteveccih değildir. Halbuki mütemeddin ve müterekki memleketlerde memlekete şamil olan çerçevesi her halde merkezi hükümete doğru müteveccihdir. Bu itibarla memleketimizde açılacak ve esaslı tamirata başlanacak olan yolların başlangıcının Ankara'dan geçmesi için bu maddenin beşinci fıkrasının başına "Devlet merkezi Ankara başta olmak üzere en ehemmiyetli merkezler,, tabirinin ilavesini teklif ediyorum. Ve bunun için de bir takrir veriyorum.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Arif Baytın arkadaşımıza ben de Ankara mebusu sıfatıyla teşekkür ederim. Fakat programda böyle memleket ismi zikredilmemesi ve güdülmemesi daha muvafık olur kanaatindeyim.

HACİM ÇARIKLI (Balıkesir) — Bu program meselesi değildir. Hükümetin takdir edeceği bir iştir. Onun için buraya koymaya encümente lüzum görmüyoruz.

BAŞKAN — Takriri okutacağım.
Yüksek Başkanlığa

Nafia dileklerinin 26 ncı maddesinin 5 in-

ci fıkrasının başına "Devlet merkezi Ankara başta olmak üzere en ehemmiyetli merkezler,, tabirinin ilavesini teklif ederim.

Ankara mebusu
Arif Baytın

BAŞKAN — Encümen bunun bir nafia programını çizer mahiyette olmadığı k... tiyle teklifi kabul etmiyor.

Şimdi takriri reyinize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar... Almyanlar... Takrir nazarı itibare alınmamıştır.

Mütalea var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 27 — Posta, telgraf, telefon ve telsiz işlerini teknikçe üstün ve yurt ihtiyacına uygun bir düzene getireceğiz. Şehirler arası telefon bağlarını durmadan artıracacağız.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler.. Madde kabul edilmiştir.

Madde 28 — Parti, radyoyu milletin kültür ve politika terbiyesi için en değerli vasıtalarından sayar. Kuvetli verici istasyonlar kuracağız. Alıcı makinelerin kolay ve ucuz tedarikini temin edeceğiz.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 29. — Toprak mahsul ve meyvelerimizi ihracata elverişli tiplere ircaa ve dahilî sanayie lüzumlu miktar ve vasıfta iptidai maddeler yetiştirilmesine çok ehemiyet veririz. Bunun için tohum ıslahı, fidanlıklar ve aşu işleriyle sıkı bir surette uğraşacağız.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MEHMET ALİ YÖRÜKER (Samsun) — Sinemanın terbiyebî gayesine dair bir madde vardır. Eski 30 uncu madde. Halbuki müzakere etmekte olduğumuz fasıl iktisadî işlere aittir. Aşağıda gelen millî talim ve ter-

biye/kısmına bunu koyduk. Maddelerin tekrar ona göre değişmesi lâzımdır. Ona göre okunmasını rica ederim.

Madde 30 — Ziraat sanayiinin ilerlemesi ve bilhassa konserveciliğin teşviki baş işlerimizdir.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 31 — Toprak mahsullerimizin miktar ve kıymet itibariyle başında gelen buğdayın fiyatını değerinden aşağı düşürmemek, gerek yetiştirici, gerek müstehlik aleyhine olabilecek değişiklikleri önlemek için alınan tedbirleri daha genişletmek ve esaslandırmak göz önünde tuttuğumuz mevzulardan biridir.

Bunun için girişilen silo ve ambarlar yapma ve kurma işine devam edeceğiz. Bu işler içinde yurt müdafaası ve umulmadık kuraklık yardımlarına yetişmek için buğday istoku bulundurmak vazifedir.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 32 — Müstahsil emeklerini korumak için hayvan ve nebatların hastalık ve düşmanlarıyla uğraşacağız.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 33 — Toprak altı servetlerimizi, su kuvvetlerimizi ve ormanlarımızı istismar etmek ve kıymetlendirmek çalışmalarımızda bilhassa yer alacaktır. Bütün memleketi kaplayacak elektrifikasyon teşebbüsünü Türk vatanını ilerletici başlıca mevzulardan sayarız.

Bu nevi servetlerimizin hakikî kıymetlerini ve derecelerini tayin ve tesbit için araştırmalara devam edeceğiz. Bu işler Partinin devletçilik vasfının başlıca tatbik mevzularıdır..

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 34 — Hayvancılığın teşvikine, ıslahına, çoğaltılmasına ve hayvan mahsulü sanayiinin ilerlemesine çalışılacaktır.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 35. — Her türk çiftçisini kâfi toprak sahibi etmek Partimizin güttüğü ana gayelerden biridir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için hususî istimlak kanunları çıkarmak lâzımdır.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Maddeyi reye arz ediyorum.. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 36. — Yurdumuzun coğrafi vaziyeti ve milletimizin medeni varlığı ve vazifesi yurddaşların spor, sıhat, müdafa ve umumî iktisat bakımlarından denizciliğe ehemiyet vermelerini ister. Parti, bütün devlet ve millet işlerinde bunun göz önünde tutulması gereğine inanır.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Maliye

Madde 37. — Partimizce devamı ve haki kî tevazüne müstenit bütçe fikri maliyede esastır. Düzgün ödemeği hazine için mühim iş saydığımız kadar yurddaşın vergileri için de ana fikir olarak alırız.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalea var mı? Maddeyi reye arz ediyorum Kabul edenler... Etmeyenler... kabul edilmiştir.

Madde 38. — Vergi matrahlarının mümkün olduğu kadar safî irat ve vasıtalı esaslara ircaı hedefimiz olmakla beraber vergi kanunlarımızı amelî ve tatbikî bir itina ile ve milletin tediyeye kabiliyetini istihdaf etmeyen bir zihniyetle tekâmül ettirmek hususundaki mesaiye devam olunacaktır.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalâa varmı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 39 — Gümrük tarifelerini ve muamelelerini milletin iktisadî menfaatlerine daha uygun şekillere koymaya çalışmak ehemiyet verdiğimiz hususlardandır.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalâa varmı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 40 — Kaçakçılıkla savaşı türk hazinesinin hakkını ve kuvetini koruyan mühim mevzu sayarız.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalâa varmı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 41 — İnhisar idareleri devlet hazinesi için gelir vasıtası olduğu kadar çalışma mevzularındaki mahsullerimizin değerini tutup koruyucu olmak vazifesiyle millî ekonomiye de hizmeti göz önünde tutar.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalâa varmı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ KISIM Millî talim ve terbiye

Madde 42 — Millî talim ve terbiyede esas düsturumuz şunlardır :

A) Maarif siyasetimizde temel taşı, bilimsizliğin giderilmesidir. Maarifimizde nisbeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır.

B) Kuvetli cümhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı vatandaş yetiştirmek tahsilin her devresi için mecburî ihtimam noktasıdır. Türk milletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini ve Türkiye devletini sayın tutmak ve tutturmak bir vazife olarak telkin olunur.

C) Fikrî olduğu gibi bedenî inkişafa da ehemiyet vermek ve bilhassa seciyeyi de millî

derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelerde tutmak büyük emeldir.

Ç) Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için hayatın bütün safhalarında muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir.

D) Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, millî, vatanperver ve modern olmalıdır.

E) Her tahsil ve terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamağa, şefkat ve nüvazişle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddi bir intizam ve inzibata ve samimî ahlâk telâkkisine alıştırmak mühim olduğu kanaatindeyiz.

F) Partimiz, vatandaşların, türkün derin tarih ve medeniyetini bilmesine fevkalâde ehemiyet verir. Bu bilgi türkün kabiliyet ve kudretini, nefesine itimat hislerini ve millî varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besliyen mukaddes bir cevherdir.

G) Türk dilinin millî mükemmel ve mazbut bir dil haline gelmesi hakkındaki ciddi çalışmalarına devam olunacaktır.

H) Türk dilinin millileşmesi hareketinde elde edilen neticelere, bütün ilim ve tedris müesseselerinde tatbik imkânı verilecektir. Bunun tanzimi işi ile Maarif Vekilliği meşgul olacaktır.

BAŞKAN — Madde hakkında mütalâa varmı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. etmiyenler... kabul edilmiştir.

DURAK SAKARYA (Gümüşane) — Bendeniz bu hususta bir temennide bulunacağım; gerçi bu temennim teşkilâtı esasiye kanunu ile müeyyettir. Zaten türk umdeleriyle de müeyyettir. Ama ne yapayım ki bir ekalli kalil bilmem ihmal mi, ne diyeyim bunun için bir kelime bulamıyorum. Bu işin üzerinde iyi durulmuyor. Biz istiyoruz ki 18 milyon nüfus her birimizin lisanını, dilini bilelim, anlayalım. Kendi dilimizden yabancı kelimeleri kaldırıp atarken diğer taraftan yeni yeni kelimeler, bir

takım ecnebi kelimeler dilimize giriyor. Geçen gün Refik İnce arkadaşımız bu kürsüden söz söylerlerken bir mecmuadan bir iki satır okudular. Hiç bir şey anlamadık. Türk dilinde, türkçe karşılığı olmyanlara hiç bir diyeceğini yok. Bunda bir zaruret vardır, kabul etmek mecburiyetindeyiz. Fakat türk dilinde karşılığı varken bir ecnebi dilini, kelimesini getirip oraya sokmak benim kanaatime göre bir cinayettir. Bunu 18 milyon istemiyor. İsterseniz bir deneme yapınız. Bunda bir karışıklık daha vardır, Avrupa'ya tahsile giden zevat biri Almanya'dan, biri Fransadan, biri İsviçreden geliyor. Almanya'ya giden almanca, Fransa'ya giden fransızca bir sürü kelimeler karıştırarak mecmualarda, gazetelerde yazı yazıyor. Bunların dilinden hiç kimse bir şey anlamıyor. Çok rica ederim türk diline hürmet edelim. Türk dilinde, türkçesi varken bunun yerine ecnebi kelime kullanmıyalım. Arkadaşlar; bütün yazıcılarımızdan ehemiyetle rica ediyorum, 18 milyon namına ehemiyetle rica ediyorum, türk dilini çiğnemesinler. 600 senedenberi kulağımızı dolduran kelimeleri dilimizden kaldırıp atarken bunun yerine tekrar bir takım ecnebi kelimeler koymak doğru değildir. Bizim milliyetimize, bizim türklüğümüze, bizim umdemize aslâ muvafık değildir. Arkadaşlar; bunu hükümetten de temenni ediyorum. Bunun üzerinde dursunlar. (Bravo sesleri, alkışlar).

BAŞKAN — Arkadaşımızın beyanatı madde muhteviyatını teyit mahiyetindedir. Maddeyi aynen reyinize arz ediyorum: kabul edenler.. etmeyenler... kabul edilmiştir.

Madde 43 — Okullar hakkında başlıca fikirlerimiz :

A) Normal ilk tahsil beş yıldır. Şehirlerde, köylerde veya köyler muntakasında vaziyet ve ihtiyaca göre ilk okullar, muntazam bir tatbik programı altında arttırılacaktır. Köylerdeki okullarda sıhat, yaşayış ve muntakası ile münasebeti olan ziraat ve sanat fikirleri verilecektir.

B) Öğretmen gönderilmesine imkân olmyan köylerin öğretim ve eğitim işlerinde köy-

lüye rehberlik etmek üzere köy öğretmenleri istihdam edilir. Bu tip köy okullarında tahsilin daha olgun yaşta başlaması, arasız devam etmesi ve devletçe askerlik borcu gibi bir sıkılıkla takip edilmesi gerektir. Az nüfuslu birkaç köyü okutacak normal ilk okullarda ayrı tipteki köy okulları için amelî yoldan pansiyonlar kurdurulur ve korunur.

C) Meslek ve sanat okullariyle akşam sanat okulları memleketin ihtiyacına yetiyecek derecede arttırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır.

Ç) Her vilâyet merkezinde ve orta tahsil memlekete yaymak esası gözetilerek icap'eden kazalar mntakalarında orta okul bulundurmak lüzumuna kaniiz. Ortaokullardan uzak muhitlerdeki vatan çocuklarının huzur ve emniyetle istifadelerini temin için talebeyi gece ücretle yatıracak teşkilât yapmaya çalışılacaktır. Bu okullarda mntakaları ile münasebeti olan meslekî malûmat verilmesine itina olunacaktır.

D) Liselerimizi yüksek tahsile tam kabiliyetli talebe yetiştirecek surette her noktai nazardan takviye ve ikmal edeceğiz.

E) Üniversite ve yüksek okullarımız kendilerinden beklenen ilim ve ihtisas elemanlarını yetiştirmek, memleket dahilinde ilmî hareketlere destek ve kaynak olmak üzere mükemmelleştirilecektir.

Üniversite ve yüksek okullarımızın adedini arttırmak ve bunları Maarif Vekâleti idaresinde toplamak fikrindeyiz.

RİFAT KOZAN (Yozgat Delegatesi) — Burada ilk tahsilin beş sene olması hakkında bir nokta var. Biz bunu Maarif Vekâletine bırakalım daha iyidir. Çünkü senelerdenberi yapılan tecrübelerde ilk tahsil ile orta tahsil arasında âdetâ bir uçurum meydana gelmiştir. Bir çok ilk mektep mezunları çok defa orta mektebe veya leylî, meccani mektebe girebilmek için yapılan müsabaka imtihanlarında muvafak olamıyorlar. Sebebine gelince: ilk tahsil için beş sene kâfi gelmiyor. Yani talebe biraz zayıf kalıyor. Bu itibarla biz burada tahsil

beş sene olacaktır diye programa koymıyalım. Maarif Vekâletine bırakalım. Mühassıslar beş olursa mı, altı olursa mı daha iyi olur, tabiiyle daha iyi bilirler ve öyle yaparlar. Orta mektebe girecek ilk mektep mezunlarının cümhuriyet ferdine yakışacak kadar bilgileri olmadığı kanaatindeyim. Bunu teklif ediyorum.

MAARİF VEKİLİ HASAN - ALİ YÜCEL (İzmir) — Parti programında ilk tahsilin beş sınıflı ilk okullarda verilmesi, beş sınıflı ve beş seneyi bir etap olarak tesbit etmekten ileri geliyor. Çünkü henüz bu tahakkuk etmiş değildir. Bizim tahsil çağında iki milyon çocuğumuz var. Hem de mecburî tahsile tâbi. Halbuki biz bunun ancak üçte birini okutabiliyoruz. Sonra okutabildiğimiz çocukların hepsi de beş sınıflı mektepte okumakta değildirler. Onun için beş seneyi bir ideal olarak koymuş bulunuyoruz. Bu ideal her tarafta tahakkuk ettirildikten sonra 6 sene, 7 sene ve belki de daha ileri memleketlerde olduğu gibi 8 seneye çıkarmak düşünülebilir. O, daha yüksek ve daha uzun seneler sonra düşünülecek idealdir. Onun için programdaki beş seneyi olduğu gibi bırakmak lâzımdır. Buna dahi varmak için katedilecek daha çok mesafeler vardır.

BAŞKAN — Başka mütalea yoktur. Maddeyi reyinize arz ediyorum: kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 44 — Güzel sanatlara, bilhassa musikiye, inkılâbımızın yüksek tecellisiyle mütenasip bir surette ehemiyet vereceğiz.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 45 — Millî opera ve tiyatro mühim işlerimiz arasındadır.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 46 — Sinemanın milletin seciye ve ahlâkına faydalı olacak ve bilgisini arttıracak

bir terbiye vasıtası olmasını temine çalışacağız.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 47 — Müzelerimizi zenginleştirecek kıymetteki tarihî eserlerin toplanmasına ve bu maksatla hafriyat yapılmasına ehemiyet verilecek ve umumiyetle eski eserlerin tasniflerine ve icap edenlerin yerlerinde iyi muhafazalarına itina olunacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 48 — Kitap, neşriyat ve kütüpane işlerine ehemiyet vereceğiz. Bilhassa bir türk lûgati ve ansiklopedisini bir an evvel vücuda getirmek başlıca emelimizdir.

Şehir ve köylerde kütüpaneler kurmak ve arttırmak isteriz.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 49 — Maarifimiz bugünün ve yarının istiyeteği tahsil derecelerini önceden gören bir tertiple plânlatacak ve bütün tahsil kademeleriyle sanat ve meslek ihtiyaçları bu plâna göre düzenlenecektir.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 50 — Klâsik okul terbiyesinin dışında yığına devamlı ve yeni Türkiye'nin ileri gidiş yollarına uyar bir halk terbiyesi vermeyi mühim görüyoruz. Bu hizmet için çalışan Halkevleri ve Halk odaları teşkilâtını devlet mümkün olduğu vasıtalarla koruyacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 51 — Parti, inkılâp müzesi kuracaktır. Bunu, halka inkılâp terbiyesini aşlamak için tesirli vasıta sayarız.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 52 — Türk gençliği, onları temiz bir ahlâk, yüksek bir yurt ve inkılâp aşkı için-

de toplayacak millî bir teşkilâta bağlanır. Bütün türk gençliğine neşe ve sıhatlerini, nefse ve millete inanlarını besliyecek beden terbiyesi verilecek ve gençlik, inkılâbı ve bütüf istiklâl şartlarıyla yurdu müdafaa etmeyi en üstün vazife tanıyan ve bu vazifeyi yerine getirmek uğrunda her varlığın fedasına hazır tutan bir zihniyetle yetiştirilecektir. Bu ana terbiyenin tam netice vermesi için türk gençliğinin bir yandan düşünme, karar verme ve tegebbüs alma gibi yüksek muvaffakiyet hassaları inkışaf ettirilecek ve öte yandan gençlik, her zorlu işin başarılmasında tek unsur olan sıkı disiplinin tesiri altında çalıştırılacaktır.

Türkiye'de spor teşkilâtı bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Gençlik teşkilâtının Üniversite, Okullar ve Enstitüler, Halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve müesseselerle irtibatı ve yukarıdaki gayeler etrafında iş ve yol birlikleri tanzim edilecektir.

Yurtta beden ve inkılâp terbiyesiyle spor işlerinde yeknasaklık göz önünde tutulacaktır. Okullarda, devlet müesseselerinde ve hususî müesseseler ve fabrikalarda bulunanlar arasında yaşlarına göre herkesin beden terbiyesiyle meşgul olması mecburiyet altına alınacaktır. Spor ve beden terbiyesi için lüzumu olan saha ve kurumlar meydana getirilecektir. Sahaları teminde hususî idare ve belediyeler bilhassa alâkalandırılacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

ALTINCI KISIM İçtimai Hayat ve Umumî Sıhat

Madde 53 — Türk içtimai hayatında ailenin mahfuziyeti esastır.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 54 — Nüfusumuzun arttırılması ve müstakbel neslin sağlam ve gürbüz olarak yetiştirilmesi her zaman dikkatle takip edilecek işlerimizdendir.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 55 — Şehir ve kasabalarımızla köylerimizin sıhî şartlarını ve içilecek sularını fennî usullere göre ıslâh etmek, köy evlerimizi düzeltmek ve köylülerimizin sağlık bilgilerini yükseltmek için muayyen programlarla çalışacağız.

BAŞKAN — Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 56 — Partinin çocuk hayatı ve annelerinin sıhâti ile derin alâkası vardır. Bunun için çalışmalara aşağıdaki ana çizgiler üstünde devam edeceğiz:

A) Doğum evlerini arttırmak, devlet hastanelerinde ayrıca doğum servisleri açmak, parasız doğum yardımı temin etmek ve çocuk bakımını öğretmek için her telkin vasıtasından istifade ile beraber fennî ebe ve ziyaretçi hemşireleri arttırmak,

B) Şehir ve kasabalarda süt damlaları, süt çocukları muayene ve müşavere evlerini, kreşleri, öksüz ve yetim yurtlarını çoğaltmak,

C) Amele mıntakalarında işçi anneleri ve çocuklarını korumak.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 57 — Kimsesiz çocuklar, yarımuhtaç ihtiyarlar ve malûllerin Devletin vesaleti ve himayesi altındadır.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 58 — İşçilerin ve ailelerinin sağlık ve içtimai bakımdan ihtiyaçlarının teminine uğraşacağız. Bilhassa hayatını çalışarak kazanma vaziyetinde bulunan kadınlar için iş mıntakalarında kreşler açmaya devam edeceğiz.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler.. kabul edilmiştir.

Madde 59 — Sıhat işleri Partimizce hususî bir ehemiyeti haizdir. Bu husustaki mesai umumî ihtiyaçla mütenasip ve devamlı bir surette tevsi olunacaktır.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 60 — Sıtma, verem, frengi, trahom gibi bulaşık hastalıklarla savaşa devam edeceğiz.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

YEDİNCİ KISIM

Dahill, Adli, Harici Siyaset; Memurlar, Serbest Meslek Erbabı

Madde 61 — Bütün inkılâp neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve millî nizam ve inzıbatı dahilî ve adli teşkilât ve kanunlarıyla koruyan ve hiç bir hâdise veya tesir önünde sarsılmıyan bir hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 62 — Nüfus arttırma prensiplerimizin tatbiki işleri arasında yurt dışından gelecek türklere mümkün olan her yardımı ve kolaylığı göstereceğiz.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 63 — Adliyede mahkemelerin teşkilî kanununu, halkın ihtiyacına ve memleketin menfaatine en uygun gelecek surette tedvin ve ikmal edeceğiz.

Teminatı ihtiva eden basit, amellî ve seri mahkeme usullerini genişleteceğiz.

İera ve tebliğ işlerinde matlup neticeleri seri ve kolay olarak temin edecek tedbirler alacağız.

Mevkufları, mahkûmlardan ve çocukları büyüklerden ayırmıya ve hapisaneleri birer işlah yeri haline getirmeye çalışacağız.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 64 — Yurtta sulh ve cihanda sulh, başlıca prensiplerimizdendir.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 65 — Milletın yüksek menfaatini daima göz önünde tutarak bütün dikkat ve ehemiyetleriyle vazifelerine hayatlarını hasreden memurlar her türlü huzur ve refaha lâyıktırlar.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 66 — Türkiye'de cins ve sınıf ve rejijyonel fikirleri koruma ve yayma, sınıf mücadelesi uyandırma maksatlarıyla cemiyet kurulmıyacaktır. Devlet, hususî idare ve belediyelerle devlete bağılı müesseselerden hizmet karşılığı aylık ve ücret alanlar buldukları vazifenin sıfat ve hüviyeti ile cemiyet kuramazlar.

BAŞKAN — Mütalâa var mı? Kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 67 — Âmme hizmeti gören hayır cemiyetlerinin ve bilhassa bunlardan (Umumî, hususî ve belediye bütçelerinden) yardım görenlerinin devletçe hususî bir mürakabeye tâbi tutulmalarına ehemiyet verilecektir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 68 — Talebe cemiyetleri adını taşıyan kurumlar hiç bir suretle siyasetle iştigal edemezler ve hiç bir suretle buldukları mektebin, fakülte ve enstitünün idaresine karşı herhangi bir faaliyette bulunamazlar.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 69 — Türk işçilerini ve esnafımızı milletin ana varlığı içinde o varlık için kuvvet ve fayda verici yolda ve bu programda çizilen zihniyetle teşkilâtlandırmayı iş edineceğiz.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 70 — Beynelmilelci maksatlarla cemiyet yapılamıyacağı gibi kökü yurt dışında olan cemiyetler kurmak yasaktır. Milletler arasında beraberlik yapmakta devletin fayda

göreceği maksatlarla cemiyet kurmak veya kurulu olanlarının şubesini açmak için İcra Vekilleri heyetinin kararı lâzımdır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 71 — Memur olmayan serbest meslek erbabının milli türk mevcudiyeti için lüzumlu ve faydalı olan hizmetleri, Partinin takdir gözü önünde tutulur. Kabiliyetleri ve hizmetleri karşılığını görmeleri için faaliyetleri sahasını açık ve emin bulundurmak vazifeleri mizdendir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 72 — Yeni Türkiye'nin hayatında köyü her bakımdan mühim sayarız. Köylünün sıhhati, güler yüzlülüğü, kültür ve inkılâp anlayışında değerli ve ekonomik alanda varlıklı olması, bütün çalışma kollarımız için mühim iş olarak göz önünde tutulacaktır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

SEKİZİNCİ KISIM Vatan Müdafaası

Madde 73 — Vatan müdafaası milli vazifelerin en mukaddesidir. Gereğinde bu uğurda yurdun canlı cansız bütün varlıklarını ve kuvvet vasıtalarını kullanmayı esas tutarız. Parti, askerliğin umum vatandaşlara istisnasız tatbiki esasını kabul etmiştir. Türk ordusu her türlü siyasî mülâhaza ve tesirin üstündedir. Ordunun, kendisine verilen yüksek vazifeyi her an muvaffakiyetle ifa edebilecek kudreti haiz ve asrın tekemmüllerine uygun vasıtalarla mücehhez olmasına ehemiyet veririz.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Madde 74 — Devletin yüksek bünyesinin sarsılmaz temeli olan ve milli mefkûreyi, millî varlığı ve inkılâbı kolluyan ve koruyan cumhuriyet ordusunun ve onun fedakâr ve kıymetli mensuplarının daima hürmet ve şeref

mevkiinde tutulmasına sureti mahsusada itina ederiz.

DURAK SAKARYA (Gümüşane) — Ben-deniz bir ufak temennide daha bulunacağım. Kongrenin zabıtlarını matbuat tamamıyla yazmıyor zannederim. Halbuki efkârı umumiyyeye bu zabıtları harfi harfine okutabilirsek zannederim ki istifademiz daha iyi olur. Çünkü kongremiz herkese açıktır. Bu zabıtlar tamamıyla, harfiyen gazetelerde ilân edilirse efkâr umumiye tenvir edilmiş olacaktır. Onun için Dahiliye Vekilinden rica ediyorum, Matbuat Umum Müdürlüğü vasıtasıyla bunu temin etsinler.

BAŞKAN — Bunun madde ile alakası yoktur. Bir temennidir. Maddeyi reyinize arz ediyorum: kabul edenler... etmiyenler... kabul edilmiştir.

Program müzakeresini bu suretle bitirmiş oluyoruz. Şimdi heyeti umumiyesini reyinize arzedeceğim. Yalnız bugün kabul ettiğimiz nizamnamemizin bir maddesi mucibince programda yapılan her tadil mevcudun sülüsantı ekseriyeti ile kabul edilmek lâzım gelir. Binaenaleyh bunu anlayabilmemiz için reyinizi ayağa kalkmak suretiyle kullanmanızı rica edeceğim.

Program heyeti umumiyesini kabul edenler lütfen ayağa kalksınlar... kabul etmiyenler ayağa kalksınlar... Heyeti umumiyesi müttefikan kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Şimdi hesap encümeni raporunu okutacağım.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜKSEK BAŞKANLIĞINA

Partimizin merkez teşkilâtının 1934 malî yılının mayıs ayı ile 1935, 1936, 1937 malî yıllarının 12 şer aylık ve 1938 malî yılının nisan nihayetine kadar 11 aylık hesaplarını inceledik. İlişik cetvelde müfredatı gösterildiği veçhile bu müddete ait gelir yekûnunun (4.899.983) lira (64) kuruşa ve gider yekûnunun da (4.688.314) lira (05) kuruşa balığ olduğu ve a-

radaki (211.669) lira (59) kuruş farkın 1938 mali yılının mayıs ayına devredildiği ve bunun (192.775) lira(92) kuruşunun İş Bankasında mevcut bulunduğu, mütebaki (18.893) lira (67) kuruşunun da Beşinci Büyük Kurultay dolayısıyla mahsupları nisan sonuna kadar yapılamayan avans hesaplarında kaldığı anlaşılmıştır.

Tetkik ettiğimiz bu devreye ait bütün hesabatin müsbit evraka müstenit ve usulünde yapılmış ve kayıtların günü gününe ve çok muntazam bir şekilde tutulmak suretiyle mümtaz bir itina gösterilmiş olduğunu arz ederiz. 31. 5 .939

BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAY HESAP ENCÜMENİ

Reis	Mazbata muharriri
İzmir Mebusu	Urfa Mebusu
M. Esat Bozkurt	Şeref Uluğ
Sekreter	Sekreter
Samsun delegesi	Denizli delegesi
O. Cudi Gürsoy	Naili Küçüka
Âza	Âza
Bursa delegesi	Tokat Mebusu
Gl. Aşir Atlı	Cemal Kovalı
Âza	Âza
Kocaeli delegesi	Istanbul delegesi
A. F. Abasıyanık	İ. K. Baybura
Âza	(Bulunamadı)
Kayseri delegesi	Âza
Hayrullah Örkün	Rize Mebusu
Âza	Ali Zırh
Tekirdağ delegesi	Âza
Hüseyin Tokuç	Kayseri Mebusu
Âza	A. H. Kalaç
Kars Mebusu	Âza
Ömer Küntay	Kütahya delegesi
Âza	Halil Benli
İçel Mebusu	
Dr. M. Berker	

BAŞKAN — Rapor ve ilişik cetvel elinizdedir. Bir mütalâa var mı?

ZİHNİ URAL (Çoruh Delegesi) — Encü-

men raporunda gelir ve masrafın mahiyeti izah edilmemiştir. Eğer mümkünse fasıl halinde gelir ve masrafın mahiyetini izah buyursunlar.

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Müstakil hesap encümeni vardır. Onun mazbata muharriri izah ederler.

Hesap En. N. AHMET HİLMİ KALAÇ (Kayseri) — Teşkil buyurduğunuz Hesap Encümeni Fırkamızın hesaplarını tamamiyle ve ayrı ayrı tetkik etti. Buradaki arzettiğimiz mazbata sene itibariyle sarfedilen masraflar ve fırkamızın varidatı karşılaştırıldıktan sonra her senenin yekûnu ve binnetice bugün bankada ve avanslarda mevcut olan hususları gördük. Bize tamamiyle kanaat geldi ki bütün masraflar gerek usulü muhasebe itibariyle ve gerekse sarfiyattaki itina dolayısıyla tamamiyle usulüne muvafıktır. Ve evrakı müsbitesine müstenittir. Buna binaen mazbatamızı hülâsatan arz ediyoruz. Burada bir cetvel vardır. Bu cetvel partimizin senelik geliri ve senelik masrafları zikredilmiştir. Bu suretle dört kurultay senesi zarfında olan mevcut varidatı ile masrafı heyeti aliyenize arzetmiş bulunuyoruz.

ZİHNİ URAL (Çoruh Delegesi) — Benim Hesap Encümeni raporuna bir itirazım yoktur. Yalnız burada masraf ve varidatın mahiyeti izah edilmemiştir. Bunu anlamak istedim.

AHMET KALAÇ (devamla) — Menabii varidat nizamnamede mezkûrdur. Bütçe dolayısıyla hazineden yardım edilen kısım vardır ki bunlar ayrı ayrı tetkik edilmiş olduğu için burada ayrıca zikrine lüzum görmedik. (Muvafık, reye sesleri).

MÜMTAZ ÖKMEN (Ankara) — Nizamname Cümhuriyet Halk Partisinin para kaynaklarını tadat etmiştir. Azanın taahhüdatı, teberrüat ve muhtelif yardımlardır. Malûm-âlinizdir ki yeni bütçeyi yapmak nizamname mucibince merkeze, kurultaya değil, doğrudan doğruya Genbaşkura aittir. Kurultay yalnız hesabat ve sarfiyatın evrakı müsbitelelerini tetkik edip doğru olup olmadığına bakar. Teşkil etmiş olduğunuz Hesap Encümeni bütün ev-

rakı inceden inceye tetkik etmiş, hesabat ve sarfiyatın bütçeye ve evrakı müsbiteye müstenit olduğu kanaatine varmıştır. Bu da heyeti aliyenizi tatmin eder zannederim.

BAŞKAN — Hesap Encümeni raporunu

reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... etmişler... kabul edilmiştir.

Ruznamemizde müzakere edecek başka bir şey kalmamıştır. Yarın saat 15 te toplanılmak üzere celseyi kapatıyorum.

Kapanma saati: 16.45

DÖRDÜNCÜ TOPLANTI

Birinci Celse

Açılma saati
15

Başkan Hilmi Uran

Kâtipler: Vedit Uzgören, Sadri Ertem

BAŞKAN — Celse açılmıştır. Bugünkü ruzaamemiz Dilek Komisyonumuzun raporu ve dilekler hakkında ittihaz ettiği kararlardır. Gerek rapor, gerek kararlar tevzi edilmiştir. Müsaade buyurursanız mazbatayı okutacağım. Bundan sonra her Vekâlete ait olan dilek kararlarını ayrı ayrı okutup müzakere mevzuu ittihaz edeceğim. Onlar geçtikten sonra, Heyeti umumiyesi üzerinde yapılacak müzakere kâfi görülünce, ayrıca raporu reyinize arzedeceğim. Şimdi raporu okutuyorum:

C. H. P BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜCE BAŞKANLIĞINA

Büyük Kurultayca seçilen Dilek Encümenimize Parti Genel Sekreterliğinin 29.5.939 tarihli ve 1/14681 sayılı tezkeresiyle havale buyurulan vilâyet kongreleri dilekleri alâkalı Vekil ve Umum Müdürlerin huzurlarıyla ve büyük bir dikkat ve itina ile müzakere ve tetkik olundu. Parti teşkilât kademelerini takip ederek Yüksek Kurultayın ruznamesine kadar gelen bu dilekler halkımızın ehemiyetli ihtiyaçlarını tebarüz ettirmesi ve ilk kademedен son kademeye kadar kongrelerimizin nazarı tasvibinden geçmesi itibariyle üzerinde kemali ehemiyetle durulması lâzım gelen bu dilekler encümenimizce baştan niha-

vete kadar geniş bir surette incelenmiş ve bu meyanda üyeler tarafından yapılan teklifler de ehemiyetle mütalea ve tetkik edilmiştir. Vekillerimizin encümenimiz çalışmalarını kolaylaştırıcı alâka ve duygularını şükranla kaydetmeyi bir vazife biliriz. Müzakere neticesiyle hulâsaten aşağıda olduğu gibi tertip sırasıyla tesbit edilmiş bulunmakla Yüksek Heyetin nazarı tasvibine saygılarımızla arz olunur.
2. 6. 939

Dilek Encümeni Reisi Mazbata muharriri
Çorum Mebusu Mardin Mebusu
İsmet Eker Rıza Erten

Kâtip
İstanbul Mebusu
Fakihe Öymen

Âza Âza
Ankara Mebusu Kastamonu Mebusu
Şakir Kınacı Tevfik Aslan
Âza Âza
Manisa Mebusu Niğde degelesi
Hüsnü Yaman Şevki Alpogut
Âza Âza
İstanbul Mebusu Kayseri Mebusu
Gl. Refet Bele Nazmi Tokar

Âza	Âza
Giresun Mebusu	Yozgat delegesi
Talât Onay	Asım Bektaş
Âza	Âza
Gümüşane Mebusu	Balıkesir Mebusu
Şevket Erdoğan	Muzaffer Akpınar
Âza	Âza
Zonguldak delegesi	Bitlis Mebusu
Nihat Arkat	Tevfik Témelli
Âza	Âza
Van Mebusu	Çanakkale delegesi
Münip Boya	Raşit Usumu
Âza	Âza
Ankara delegesi	Çankırı Mebusu
Hayrullah Özbudun	Dr. Akif Arkan
Âza	Âza
Kocaeli Mebusu	Tokat delegesi
Ragıp Akça	Tahir Tüfekçi
Âza	Âza
Maraş Mebusu	Kütahya Mebusu
Ziya Kayran	Alaettin Tiritoğlu
Âza	Âza
İstanbul Mebusu	Yozgat Mebusu
Dr. Tuğamiral H.	Ekrem Pekel
Şinasi Erel	

I. BAŞVEKÂLETLE İLGİLİ DİLEKLER

Dilek Encümeniniz Başvekâlet ile ilgili dileği Başvekâlet Müsteşarı Vehbi Demirelin huzuru ile müzakere ve tetkik etti:

Dilek, İnönü Şehitler âbidesi ile Eskişehir şosesi arasında bulunan piyade siperlerinin bulunduğu yere Millî Şef ve Reiscümhur İsmet İnönü'nün heykellerinin rekzi hakkında Bilecik (Bozöyük) ün dileği idi. Millet'in makûs tarihini yendikten sonra Ebedî Şef Atatürk'ün yanında ve bugün de başımızda olarak Türk milletinin istiklâlini temin etmiş ve bütün varlığı ile bugünkü Milletlerarası benlik ve şerefini kazandırmış ve yaratmış olan Millî Şef İsmet İnönü'nün millî tarihi ve millî şerefi gururlandıracak olan bu yerde bir heykelinin kendisine karşı millet'in duymakta olduğu minnet ve şükran nişanesi olarak dikilmesi dileğine candan bir istekle iltihak eden Encümenimiz Hükümetimizin yakından vaki alâkasını verilen izahattan anlı-

yarak icabeden teşebbüslerin fasılasız takibi hususunu tasvip etmiştir. (Alkışlar, iştirâk ederiz sesleri).

BAŞKAN — Mütalea olmadığına göre geçiyoruz.

EVKAF UMUM MÜDÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Bu umum müdürlüğe ait dilekler umum müdür Fahri Kiper hazır olduğu halde konuşuldu:

Cami ve eski eserlerin tâmiri: Tarihi veya mimarî kıymeti haiz âsâr ve âbidelerce zengin bulunan memleketimizde bunları şimdiye kadar mâruz kaldıkları bakımsızlıktan kurtarılmalarını temin için Evkaf idaresinin bir program dahilinde çalışmak mecburiyetinde bulunduğu ve bunun için de tanzim olunan üç senelik programa göre şimdiye kadar üç yüz elli bin lira kadar sarfedilmiş ve bu seneki bütçede de bu işe hasretmek üzere 600.000 lira tahsisat alınmış olduğu ve bu meyanda dilekteki Niğde'nin Alaettin caminin de tâmir edileceği, ve fakat dilekte ismi geçen diğer camilerin pek harap bulunmakta olmalarından onların yalnız eski eserler halinde muhafaza olunacağı bununla beraber onlar hakkında da yeniden bir tetkik yaptırılacağı verilen izahattan anlaşılmiştir.

Arazi temliki: İstanbul ve Tekirdağına ait olup üzerinde iskân edilmiş olanlara arazinin temliki hakkında olan bu dilek üzerinde yapılan konuşmalar neticesinde buralarda biri âdî iskân suretiyle ve diğeri de kendiliğinden gelme olarak iki türlü yerleşmenin vaki olduğu, birinci şekilde olanların 50 seneyi müteceviz bir zamandanberi bu yerleri işgal etmekte olup bunlardan tapulu olanlarının Vakıflar kanununa göre tâviz bedelleri alınarak ellerindeki arazinin kendilerine tefiz ve temlikine çalışıldığı, tapusuz olanlar hakkında da temlik muamelesinin yapılacağı, ikinci şekilde olanlar için ise tapu senedi olanlar hakkında da aynı muamelenin tatbik edileceği, ve fakat tapusuz olup fuzulen işgal etmiş mevkiinde bulunanlar için müracaatla-

rında takdir edilecek misil kıymet üzerinden arazinin ancak verilebileceği öğrenilmiştir.

Türlü dilekler: Orman idaresine ve Evkafa ait resimlerin birleştirilmesi hakkındaki İstanbul (Şile) dileği Evkafın resim almayıp satış bedelini aldığı orman idaresince alınan devlete ait resim olması itibariyle birleştirilemeyeceği anlaşılmıştır.

1580 sayılı kanunla mezarlıkların bütün hukuk ve vekaibi ile belediyelere devrolunmasından ve evkaf bütçesinin de müsait bulunmamasından Uşak'ca mezarlık için istenilen yardımın yapılmasına imkân görülememiştir.

Kütahya için istenilen sinema binası parasının da vakıflarına lüzumlu irat temini hakkında alınan karara uymaması dolayısıyla mümkün olamayacağı;

Manisa (Demirci) nin idarei zemin vergisinin kaldırılması ve şimdikiye kadar ödenmiş olanlarının da affı hakkındaki dileğinin ise Umum Müdürlüğün mühim bir gelir kaynağına temas etmesi ve esasen Vakıflar kanununun hükümlerine göre mukataalı ve icareteynli gayrimenkuller hakkında yapılan tasfiye işinin 1945 tarihinde bitirilmesi lâzımgüleceği ve tasfiye işi tatbik edilinceye kadar tasarruf edenlerin ancak kendi zamanlarına ait mukataa veya icaresini vermekle mükellef oldukları anlaşılmıştır.

Havza kaplıcalarının ıslâhı hakkındaki Samsun dileği, bu işte mahallî hususî idarenin de hissesi olması dolayısıyla birlikte yapılacak görüşme ve araştırmalar neticesinde tesbit olunduğu, teşebbüse girildiği öğrenildi.

Evkaf idaresinin, mutlak bir surette müemmen ve iyi gelir getirir yerlere parasını sarf ederek iradını artırması ve bu yüzden temin edeceği varidat fazlasıyla bir taraftan kıymetli âbide ve âsarı kurtarması, diğer taraftan sosyal yardımlarda bulunması esas prensip olmakla beraber bütçesinin bugünkü vaziyeti karşısında vaki olan istekleri tamamen karşılayamayacağı;

Gaziantep (Kilis, Nizip) in Evkafın ma-

halli imar işlerine iştiraki hakkındaki dileğinin de bu cümleden olduğu ve kasabaların imar plânlarının henüz yapılmadığı anlaşılmıştır.

BAŞKAN — Mütalea var mı? (Hayır sesleri) Geçiyoruz.

BEDEN TERBİYESİ GENEL DİREK- TÖRLÜĞÜ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Dilek, Beden Terbiyesi Genel Direktörü General Cemil Taner'in huzuru ile konuşuldu:

Beykoz, Fatih ve Üsküdar semtlerinde birer saha yapılmasına dair olan İstanbul dileğine karşı verilen izahattan 3530 numaralı kanuna uyarak Hususî idare ve Belediyelerce ayrılan tahsisatın % 80 lerinin mahallin spor tesislerine ayrılacağı ve tesisatın vilâyetlerde muntazam bir şekilde yapılması için beş senelik bir programın hazırlanmasının vilâyetlere tebliğ edildiği, bu meyanda mevzu bahis saha yerlerinin de göz önüne alınacağı anlaşıldı. Bununla beraber Üsküdar için bu sene 10.000 lira gönderilerek ufak bir yardımda bulunulduğu da öğrenildi.

BAŞKAN — Mütalea var mı?

EKREM ORAN (İzmir degelesi) — Aziz arkadaşlar; yurdumuzun en büyük karar huzuru olan yüksek huzurunuzun verdiği heyecanla ifadelerim belki noksan olacaktır. Bunu şüphesiz hepinizin muttasıf olduğu samimiyetime bırakırsınız.

Efendim; birçok vekâletleri alâkadar eden ve şimdi okunan mevzuumuza temas eden bir takrir de Yüksek Riyasete takdim edilmiş bulunmaktadır. Atatürk'ün yurdumuzda yarattığı ileri hamlelere, şüphesiz ki, hükümetin uyduğu kadar belediyelerin, hususî muhasebelerin ve bütün memleket teşkilâtının uyması mecburiyeti hepimizin arzu ettiği, tatbik ettiği, yarattığı mevzulardır. Fakat bu ileri hamlelere çok kere içimizden doğan imanla fiil mevkiine konulması kabil iken, bazan da madde ve paraya tevakkuf edenleri olduğunu biliyoruz. Bunun içindir ki, devrimin gidişine ayak uydurmak mecburiyetinde olan bu

müesseselere bu maddî imkânın temin edilmesi hepimizin düşündüğü, arzu ettiği esaslı bir nokta olduğunda müttefik olduğumuz kanaatindeyim.

Arkadaşlar; uzun sözlerle sizi yormak istemem. Ve zaten arzettiğim gibi, heyecanım, aczim de buna mânidir. Onun için size kısaca söyleyeceğim.

Bütün devlet idarelerinde görülen intizam ve çalışmalar muhasebei hususiyeler ve belediyelerde de kıyas kabul etmez bir tarzda ilerlemiştir. Binaenaleyh tahsilât hemen hemen en yüksek hadlere erişmiştir. Fakat gene devrimin icabettirdiği ve halkın istediği o kadar büyük ihtiyaçlar vardır ki bütün bu çalışmaların tanzim ve tevsiki için mevcut kanunlar bunların hakkıyla bu işleri ifa etmelerine mâni olmaktadır. Bunu memleketin dört bucağından gelen arkadaşların hepsi bilirler. Size bazı vilâyetlerden misaller vereceğim. Bilhassa murahhası olduğum İzmir vilâyetinden erkama müstenit bazı doneleri müsaadenizle vereyim:

Arkadaşlar; İzmir vilâyetinin 936 varidatı 2.241.201 liradır. 37 senesi tahsilâtı 2.484.424 liradır. 38 senesinin tahsilâtı 2.214.404 liradır. Görülüyor ki İzmir vilâyetinin muhasebei hususiyesinin sıai maliyesi azamî 2.200.000 liradır. Ve bunlar hakikaten gerek idare makamları ve gerek bununla ilgili olan sair makamlar azamî derecede ve dürüst çalışmalarının neticesidir. Buna mukabil muhtelif kanunların icabı olarak muhasebei hususiyelerin vermekte oldukları paralar vardır ki bunların da % 1 i Cumhuriyet Merkez Bankası hissesi, % 6 sı müşterek tekaüt sandığı hissesi, şimdi kanun mevzuu olan 3530 numaralı kanunun muhasebei hususiyelere % 2, Belediyelere % 4 nispeti; gene bina ve arazi vergilerinin Muhasebei hususiyelere devrinden mütevellit bazı vilâyetlerin hazineye vermekle mükellef oldukları hisseler, 2562 numaralı kanunla Nafıaya vermiye mecbur oldukları % 10. yatı mekteplerine yardım hissesi, 3041 numaralı kanun mucibince askere giden muallimlerin son altı aylık ücretleri; maaşları. Müşterek neşriyat masrafı ve be-

diyelere fayyare ve Ziraat Bankası hisseleri, bir de % 1 den aşağı olmamak suretiyle mahallî idarelerin bankası hissesi. Bunların tutarı İzmir vilâyetine ait olmak üzere 936 senesinde 639.000, 937 senesinde 671.000 küsur lira, 938 senesinde 602.000, 939 senesinde 643.000 liradır.

Arkadaşlar; şimdi kanunen verme mükellefiyetinde olan ve hemen her vilâyette aynı miktarı, aynı nispeti muhafaza edeceği aşıkâr olan şu para umumî tahsilâtta çıkınca İzmir vilâyetinin elinde maarif, idare, sıhiye, ziraat, baytar ve bilhassa çok mühim olan Nafia işlerini görmek için 1.600.000 lira kalır. Arkadaşlarım; gene biliyoruz ki devrimin icabı olan kültürü yükseltmek hevesi, maarif üzerinde çok hızlı adımlar atmak mecburiyetinde bırakmaktadır. Bunun neticesi olarak maalfitihâr, şükranla, göğsüm kabarak söyleyebilirim ki, bu % 20 bazı yerlerde % 40, % 60 a. İzmir vilâyetinde % 80 dir. Belki İstanbul'da % 90 derecesini bulmuştur. Bu hiç şüphesiz ki daha müterakki bir tarzda ilerliyecektir. Fakat bunun istilzam ettiği bir masraf vardır. O tabii masraf muallimlerin çoğalmasından mütevellittir. Şimdi Maarifin İzmir vilâyetinde kendisinin sarfiyatı için muhtelif hizmetlere elinde kalan 1.600.000 liradan vermiş olduğu paraları arzedeceğim:

35 senesinde 778.289 lira, 36 senesinde 814.781 lira, 37 senesinde 902.000, 38 senesinde 925.000 liraya balığ olmuştur. Bu 35 senesinden itibaren başlayan hastalık bir taraftan muallim adedinin çoğalmasından inbias ettiği gibi, bir taraftan da muallimlerin her üç senede bir otomatik terfilerinden neşet etmiştir. Hepimiz biliyoruz arkadaşlar, ben de okudum ve arkadaşlarımdan sorarak öğrendim. Otomatik terfi şudur:

BAŞKAN — Sadedin çok haricine çıkıyorsunuz.

EKREM ORAL (İzmir delegesi) — Zannedersem sadedin çok dahilindedir. Emredermeniz susarım.

Arkadaşlar; ben şunu tebarüz ettirmek istiyorum ki muhasebei hususiyelerin ödemek

mecburiyetinde oldukları birçok hizmetler vardır. Eğer sizi sıkıyorsam bunu tafsil etmekten sarfınazar ederim. (Fena olmaz sesleri). Gerek otomatik terfilerin icabı, gerek muallim adedinin artması sebebiyle muhasebei hususiye bütçesi mütemadiyon kabarmaktadır. Binaenaleyh 1.600.000 liradan ibaret olan varidatımızın 1.000.000 lirası maarif işlerine geri kalan 600.000 liranın 300.000 lirası idare masraflarına, 300.000 lirası da hastanelerin mecburî masraflarına veriliyor. Geriye ziraat işleri, nafıa işleri, umuru baytariye işleri kalıyor ki bunlara ayrılacak tahsisatımız yoktur. Binaenaleyh bunların icabettirdiği tahsisatı koyabilmek için bütçelerde samimi davranılmıyor. Büyük rakamlarla bütçe geliyor, neticede hesabı katî geldiği zaman birçok bütçe açıkları meydana çıkıyor. Bu suretle vilâyetlerin zaten yapamamakta olduğu hizmetler büsbütün felce uğruyor. Onun için maruzatım şudur ki, bu tahsisatı bu seneki bütçe tanzim edilmiş olduğuna göre, bu sene tatbiki imkân olmadığını kabul etmekle beraber hiç olmazsa bundan sonra muhasebei hususiyenin, kanunen yapmakla mükellef olduğu işleri yapabilmesi sahasını hazırlamak üzere demin arzetmiş olduğum, vermekle mükellef olduğumuz hisseleri hükümet nazarı dikkate alsın, ya muhasebei hususiyelere para vermek suretiyle yardım etsin, yahut da almakta olduğu hisselerden vaz geçsin. Bu suretle muhasebei hususiyelerin iyi çalışmalarına imkân versin. Bu maruzatım aynen belediyeler için de varittir. Hepimiz biliyoruz ki 18 milyon nüfusumuzun yüksek bir miktarı şehirlerde sakindir. Bunlar doğduğu günden itibaren ölümüne kadar alâkadar olan, gerek sıhatleriyle ve gerek zevkleriyle velhasıl bin bir türlü ihtiyacı medeniyesi ile alâkadar olan belediyelerdir. Halbuki bunlar da dediğim gibi aynı tazyik altındadırlar. Hükümetten istirham ediyoruz, bu sene olmadığı takdirde gelecek seneden itibaren bu hisseleri artık almasın. Maruzatım bundan ibaret. (Alkışlar).

BAŞKAN — Arkadaşımızın beyanatı beden terbiyesi mevzuundan ziyade belediye idaresine munzam bazı teklifler yapıldığından

şikâyette bulundular. Mevzuumuzun haricinde olmasına rağmen hürmetle dinledik. Yalnız şunu tebarüz ettireyim ki biz müzakere mevzuu olarak elimizde bulunan dilek encümeni kararlarını esas olarak aldık. Bunlar haricinde arkadaşların vereceği tavrı usulüne tevfikan dilek encümenine havale edeceğim. Orada tetkik edildikten sonra heyeti umumiye arzedeceğim. Buna müsaadenizi rica edeceğim. Vaktimiz çok kısadır. Arkadaşlardan bilhassa bunu rica ederim. Başka mütaale yoksa beden terbiyesi mevzuuna ait olan fıkrayı geçiyorum.

CEHTİ ÇETİN (Manisa delegesi) — Geçen celsede nizamname tetkik edildiği sırada dileklere ait verilecek tavrı dilekler okunurken verirsiniz denmiştir. Şimdi bu hakkımızı muhafaza ediyor muyuz?

BAŞKAN — Hakkınız daima mahfuzdur. Şimdi Devlet Şûrası ile ilgili dilekleri okuyoruz.

DEVLET ŞÛRASI İLE İLGİLİ DİLEKLER

Devlet Şûrası Reisi İsmail Hakkı Görelli huzuru ile görüşmeler yapıldı: Dileğin mevzuu arazi tahriri dolayısıyla vaki olan müracaatların bir an evel intacından ibaretti. Zonguldak (Bartın) ın bu dileğine verilen cevap, Şûrayı Devletin eski teşkilâtının müsadisizliği yüzünden bu gibi dosyaların az zaman içinde ikmallerine imkân olmadığı, son çıkan kanunla iki daire daha ilâve kılınmış olduğundan taraflara tebligat suretiyle tekemmül ettirilmiş olan 2616 sayılı dosyadan bu sene 980 inin hazırlıkları bitirildiği, ve bunların tâcilen karara bağlanacakları, ve diğerlerinin de aynı süratle intaç edilecekleri söylenmiştir.

BAŞKAN — Meteoroloji Umum Müdürlüğü ile ilgili dileklere geçiyoruz.

METEOROLOJİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Umum Müdür Tefik Göymen'in huzuru ile görüşülen dilek yalnız Manisa (Salihli)

de bir istasyon açılmasına dair idi.

Bu dileğin de yerine getirileceği ifade olundu.

BAŞKAN — Adliye Vekâleti ile ilgili dileklere geçiyoruz.

ADLIYE VEKÂLETİ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Adliye Vekili Fethi Okyar'ın huzuru ile konuşuldu:

Adliye binası:

Çanakkale, Denizli ve İstanbul (Üsküdar) ve Kayseri (Develi) nin bu dileği Vekâletin her sene tahsisat aldıkça bu gibi bina ihtiyaçlarını ehemiyetleri sırasıyla temine çalışılmakta olduğu ve nitekim bu seneki tahsisatla Kastamonu ve Manisa adliye binalarının yaptırılacağı ifade olundu.

Ceza evleri:

Memleketimizin birçok yerlerinde bugünkü ihtiyaçlara cevap verebilecek sıhî ceza evlerinin bulunmaması dolayısıyla lüzum görülen yerlerde ve bir metod dahilinde ceza evleri yaptırılmakta olduğu ve konulan tahsisata göre de sıralanan yerlerde yapılacağı ve nitekim Antalya, Gümüşane, Erzincan ve Üsküdarın ceza evleri inşaatının da ön sırada buldukları izah edildi.

Hâkim tayini:

Mevcut münhalâtın 275 olduğu ve her sene tezyit olunan kadro mucibince boşlukların doldurulmasına çalışıldığı cihetle dilekte mevzuubahs olan yerlerin de bu meyanda kapatılacakları bildirildi.

Kanunlarda değişiklik:

Bahçe hırsızlığının önüne geçilmesi hakkındaki Antalya dileği, ceza kanununun 494 üncü maddesi mucibince beş aya kadar hapis cezası hükmolunmasını âmir olduğundan cezanın suçun nev'i ve mahiyetiyle mütenasip görülerek değiştirilmesine lüzum olmadığı kararına varıldı.

Gene avukatlık kanununun tatbiki zarurî

olup beş avukatı bulunan ve bir baro merkezine bağlı olan yerlerden maada mahallerdeki ruhsatlı dâva vekillerinin vekâletlerine mâni bulunmadığı anlaşılmıştır.

İcra ve adli harç kanunlarında değişiklik isteyen Bursa ve Samsun (Vezirköprü) dilekleri vekâletçe tetkike değer görülmüştür.

Borçlarını vermeyenler hakkında yeni bir hüküm ilâvesini isteyen Konya (Ilgın) dileği de icra ve iflâs kanunu tetkikatı sırasında göz önünde tutulacaktır.

Hayvan hırsızlığının önüne geçilmesi için cezanın ağırlaştırılmasına dair olan Zonguldak dileği üzerinde encümenimiz uzun uzadıya durdu. Vekâlet her ne kadar hayvan sirketinin meni hakkındaki kanuna göre hayvan hırsızlığı veya yataklığı şayi ve mütevatir olanların usulü dairesinde ve altı ay müddetle uzaklaştırılacağından bu cezanın kâfi geleceğini ileri sürerek kanunda değişikliğe lüzum olmadığını beyan etmişse de suçlunun bazan pek yakın bir yere nakledilmesi yüzünden her hangi bir suretle geri gelerek şikâyetçisini tehdit ve evini veya harmanını yakarak zararlandırdığı bile vaki olduğundan nakil işinde uzak mesafelere gönderilmesinin temini için hüküm konmak üzere kanunda değişiklik yapılması karar altına alınmıştır.

Mahkeme tesisi:

Nerelerde ne gibi mahkemeler tesisi icap ettiğinin yeniden tetkik edilmekte olup bu araştırmalar neticesi konacak ihşaf ve icabî usullere alınacak tahsisata göre dilekte mevcut yerlere de kadro gönderileceği beyan olunmuştur.

Noter tayini:

Ankaraya üçüncü bir noter tayin edildiği ve fakat yapılan tetkikat neticesinde Beykoz (İstanbul) a lüzum olmadığı anlaşılmıştır.

Başka yerde çalıştırılan zabıt kâtibinin kadrosuna dahil olduğu yere iadesine dair olan Gaziantep (Nizip) dileğinin yerine getirildiği öğrenilmiş ve gene aynı vilâyetin Pazarcık kazasının, adli teşkilât bakımından da

idarece bağı olduğu vilâyete raptedilmesi dileği de diğer dilekler hakkında verilen izahat muvafık görülmüştür.

Yalnız boşanma işlerinde kolaylık gösterilmesine dair olan Ordu dileği ehemiyetli bir münakaşa yolu açtı. Ayrılık kararının kaldırılması hakkında yapılan mütaleata karşı ortada yalnız bir karı ve koca meselesi mevzuubahs olmayıp fevrî asabiyetlerin geçici mahiyetleri ve yetim düşecek olan ve hiç bir sun'u taksiri bulunmayan çocukların düşünülmesi icap edeceği öne sürülerek mühim ve şümüllü bulunan ve netice itibariyle umumî ahlâk ve içtimaî durum bakımından gayet hassas bulunan bu meselenin inceden inceye tetkike değer bir mevzu olduğu anlaşılmıştır.

KÂZİM AZAMET (Antalya delegesi) — Evelemirde arzedeyim ki, huzurlarınızı fazla rahatsız etmiş olmayacağım. Adliye Vekâletinin dilekleri kısmında bulunan maddeler üzerinde tekrar maruzatta bulunacağım.

Hâkimlerin tayini: Mâruzatım hâkimlerin tayini vaziyeti üzerinde değilse de gene hâkimlerin vezaifi görmeleri üzerinde tecelli eden en esaslı bir nokta olduğu için huzurunuzda bu noktayı tebarüz ettirmek istiyorum.

Malûmdur ki, hâkimlere her sene muayyen bir müddetle mezuniyet verilmekte ve bu mezuniyet kanunî hükümlere tâbi bulunmaktadır. Fakat vekâlet, hâkimlerin bu mezuniyetleri zamanla herhangî bir vilâyetin bir kazasındaki bir hâkimi, diğer bir vilâvetin bir kazasına göndermektedir. Şu suretle bilhassa yaz mevsiminde bir kazada vazife gören hâkimler muhtelif mevkilerde, muhtelif sahalarda yer değiştirmektedir. Ben bu hususu bilhassa muhakemelerin tesriî noktasından arıza verdiğini tebarüz ettirmek istiyorum. Meselâ Mihaliççık'taki bir hâkim Beyşehir gidiyor, Beyşehir'deki bir hâkim de Mustafa Kemalpaşa kazasına. Yani her hâkim mezuniyetini istimal etmekle beraber bu mezuniyet eğer iki hâkim arasında mevki değiştirmek suretiyle oluyorsa bu mezuniyet üzerine memleketin yüzlerce kazasında hâkimin mevkiî değişmiş olur. Mevki değiştiren bir hâkime bir yurddaşın dâvası arzedildiği zaman nihayet bir aylık iş gören bu hâkim dâvanın eski

safahatını bilmediği ve bir aylık hakkı kazası bulunduğu için o dâvayı tâlik vaziyetinde kalmaktadır. Bendeniz şu mâruzatta bulunuyorum ki hâkimlerin mezuniyet istimali kaziyesinde hem harcirah bakımından hem de görülecek işler bakımından bu usul çok aksak neticeler vermektedir. Bu hususta muhterem Adliye Vekilinin nazarı dikkatlerini celb ederim. Hâkimlerin mezuniyet sıralarında, istimali mezuniyet kaziyesi hiç olmazsa uzun kazalar arasında değil, civar ve aynı vilâyet dahilindeki kazalar arasında olması tevzii âdalet noktasından çok müfit olur kanaatindeyim.

İkinci nokta kanunlardaki değişiklik meselesi: Bu mevzu üzerinde birçok noktaları istemiye herhalde ne vaktimiz ve ne de dileğimiz kâfidir. Yalnız bendeniz şunu arzetmek isterim ki dileklerimiz üzerinde en mühim nokta kanun meselesidir. Çünkü kanun bir millet camiasının nizamı âmmesini tahtı temine ajan en büyük bir düsturdur. Bilhassa muhterem heyeti vekileden ve çok yüksek olan kuvvei teşriiyeden istirhamım şudur ki; kanunun tedvini meselesinde hiç şüphe etmiyoruz ki kanunlarımızı tedvin eden kuvvei teşriiyemiz türk milletinin en güzide erbabı faziletinden mürekkep ve İcra Vekilleri Heyeti ve Vekâletler erkânı da memleketin en yüksek ve güzide erbabı ihtisasındandır, kuvvei teşriiyedeki hakikaten üstat olan ve çok kıymetli hukukçularımız kanunlarımızın çok esaslı olarak çıkmasına hizmet etmektedirler. Yalnız şunu arzetmek isterim ki kanunları çıkarıyoruz. Fakat bazı mühim kanunlarımızı az bir zaman zarfında tâdil zarureti karşısında kalıyoruz.

Bir misal: meselâ arzettiğim ceza kanunu, Türk ceza kanunu ki bunu biz en üstün bir kanun telâkki ediyorduk. Bilâhare bunun yerine hakikaten kıymetli arkadaşlarımızın Avrupa tetkikleri neticesinde bize bu kanunu hazırladılar. Bu Türk ceza kanununun az zaman sonra bir çok maddeleri tadile uğramıştı. Bir kanun ki az bir zaman sonra tadil vaziyeti gösteriyor, şu halde o kanun o husustaki ihtiyaçlarımıza tekabül etmiyen bir tedvin vaziyeti arzemiş oluyor. Bununla, şunu demek isiyoy-

rum. Bir kanun tedvin edilirken garbın füyuzatını iktibasen, garbın esasatına muvazi olmak kıymeti Türk inkilâbının ihmal edemiyeceği bir harekettir. Fakat kanunun tatbik sahası millet camiası olduğu için onun üzerindeki tesirini, millî kültürün, ve millî ihtiyaçların dahi gözönünde bulundurulmasını ben deniz çok zarurî görüyorum. Bir kanun vazederken garbin ilmî esaslarını ve feyizlerini tetkik ettiğimiz gibi umuma ait olan bu gibi kanunları yaparken, hazırlarken erbabı ihtisâsın da fikirleri alınması zaruridir. Tekrar ediyorum bir kanun tedvin edilirken en ücra yerlere kadar gidilerek o kanunun doğurabileceği ihtilaflar üzerinde derin tetkikatta bulunulmasını tatbik kıymeti bakımından çok lüzumlu görüyorum. Binaenaleyh bu noktayı mukaddime olarak arzettikten sonra, bahçe hırsızlığı meselesindeki ceza hükümlerine geleceğim. Mıntakam bulunan Antalyadaki bahçe hırsızlığı için encümen ceza kanunundaki müeyyideyi kâfi görmüştür. Hiç şüphesiz ki bahçe sahiplerinin huzurunda vaki olan gizli intifa hâdisesinde umumî hükümler varken ne için ayrıca bir mevzuata ihtiyaç hasıl olsun. Bunda ceza kanunundaki müeyyide mevcut olduğu müddetçe başka bir hükme lüzum yoktur denilmektedir. Bendeniz kanun deyince millet ihtiyaçlarının tatminine matuf bir nizam ve düstur hatırlarım. Antalya havalisi takdir buyurursunuz Türkiye'nin en mûtena bir narenciye ve bahçecilik kıtasıdır. Orada bahçelerde narenciye ve saire bir çok eşçar ve sebze yetişmektedir. Bu memlekette portakal, mandalina, sebze vesaire yetişiyor. Portakallar olmadan, bizim tabirimizce portakalı ağaç üzerinde görünmeden ahar tarafından toplanmaya şahit oluyoruz.

Binaenaleyh her bahçe sahibi hattâ mahsulünü emniyeti tamme altında yetiştirmesine meydan kalmadan portakalları elden gidiyor. Binaenaleyh yavna hırsızlığı gibi hâdisata şamil bir hususî müeyyide vazını pek isabetli bir ihtiyaca tekabül etmiş bir mevzuat olacağı kanaatindeyim. Bu itibarla bende niz velevki umumî kanunda buna mümas bir müeyyide mevcut olsa bile nihayet kanun denilen mefhum bir camianın ihtiyacını tatmine

matuf desatir olacağına göre her halde bu nevi hırsızlık meselesi hakkında yüksek Vekâletin dikkat nazarını celb ederim. Kanunî mevzuat meyanında telâkkisini dilerim.

İcra kanunu meselesi hakikatta adliye tarihimizde her bakımdan gözönünde tutulacak en mühim bir kanundur. Adliye Vekâleti Avrupadan bir ecnebî mütehasıs getirterek mahallî tetkikatta da bulunmuş ve bu mütehasısın hazırladığı raporu Adliye Vekâleti gerek barolara, gerek icra dairelerine ve gerekse hakimlere göndermiştir. Bu rapor üzerinde Adliye Vekâleti incelemelerine devam etmekte olmasına binaen bu hususta bu mevzuu işlemesini zait görüyor isem de yalnız buna ilâve etmek istediğim. nokta şudur ki ecnebî mütehasısın yaptığı ve Adliye Vekâletinin projede çok mühim bir noktayı gözden kaçırmış olduğu kanaatindeyim. Kanun tedvin esnasında mahallî ihtiyaçları yakından tetkik lüzum ve zarureti babındaki maruzatım bu defa yeniden vaz ve tekvini derdest olan içra kanununda da bu tezahür ve teyyüt etmiştir. İcra, adaletin tevzin edici en yüksek, kıymetli bir infaz mevkiidir. Alacaklı senelerce borçlu ile uğraşarak ilâm istihsal ederek ilâmı icra dairesine getirir, borçlu ödeme emrini tebellüğ etmeden evel veya edince veya muamele kanuniye tekemmül edinceye kadar borçlu emvali gayri menkulesini elinden çıkarıyor. Adliye Vekâleti bu nakısai kanuniyeye karşı belki bize diyecektir ki alacaklı iptal davası açsın. Rica ederim, borçlu emvali gayri menkulesini ahara devrettikten sonra alacaklı ikinci defa mahkemeye gidip de tekrar uğraşmayı istilzam ettiren bir istifayı hak külfeti tahmil edebilir mi? Bu sakat bir noktadır. İptal mezuunda esas şudur: Alelittlak bir borçlu emvalinin kaçırılması meselesi değil her hangi bir kimsenin gayet mektum servetin; emvali gayri menkulesinin sıhriyeti dahilindeki kimselere ve iflâs hallerine ve saireye kaçırılması meselesidir. Binaenaleyh Yüksek Adliye Vekilinden rica ediyorum, icra kanununun tadili esnasında bilhassa bu nokta üzerinde tevakuf etsinler. O kanuna: borçlu icradan icra emirini tebellüğ edince emvali gayri menkulesinin her hangi bir kimseye intikalinin

bir kıymeti olamayacağı yolunda bir madde koymalıdır. İşte borçlu adalet makinesi karşısında alacaklıyı ızzar kastına matuf bir menfez temini imkânına sapsın. Borçlu, devletin idare mekanizması tarafından kendisine tebliğ edilen ilâmla mahkûm olduğunu görüp bu bapta hükmün de katiyet kesbettiğini görünce borcunu artık eda ve tesviye etmek mecburiyetinde olduğunu hissetsin.

Müsaade buyursanız, bilmem huzurunuza çok rahatsız etmiş oldum mu? Bir de noter meselesine temas edeceğim; arz etmek istediğim noter meselesi ve noter tayini ve noter kanunu değildir. Bendeniz bu noter meselesinde bilhassa bir nokta üzerinde tevakkuf edeceğim. O da aynı maddede boşanmanın kolaylaştırılması hakkında bazı dileklerdir ki, bir mahzuru da tebarüz ettireceğim. Filhakika memleketimizin aile hukuku cephesinden tesis edilmiş şolan bir aile yuvasının az zaman zarfında bozulması ve millî camianın esas olan aile yuvasının bu suretle rahnedar olması Türk milletinin kültürü ve düşüncesi cephesinden yaralı bir istiraptır. Bu mahkemelerimizde bilhassa tekessür etmiştir. Fakat bendeniz boşanma davalarının tekessür etmiş olmasını adli cepheden tetkik etmek istemiyorum. Çünkü bu bir adli hâdise cephesinden tetkikten ziyade mahkemeye intikalinden evvel bir moral meselesi olduğu kanaatindeyim ve boşanma işlerinin kökünü nihayet yetişiş terbiyesinde bulmaktayım. Türkiye hakimleri boşanma davası gelince hemen bu işi kolaylaştırıyorlar ve hemen böyle bir dava gelince ayrılma hükmünü basıyorlar diye adli ve kanun ve hakim cephesinden bir mesele mevzuubahis değildir. Bir boşanma kolaylaşma vaziyeti yoktur.

Zaten boşanma ferdin elinden alınmıştır. Bu gün boşanma hakkı nihayet kanunun hakime verdiği bir hak ve selâhiyettir. Hakim dahi elindeki mevzuatı kanuniye ile bu davada boşanmayı icap eder bir şey görürse o zaman hükmünü verebilir. Binaenaleyh bendeniz hakimlerimizin ve kanunun boşanmayı biraz tesri ediyor vaziyetinde bir hâdise düşünülmemekle beraber böyle bir kolaylaştırmak dileğini de muvafık bulmuyorum.

RASİH KAPLAN (Antalya) — Bir dava senelerce sürüyor.

KAZIM AZAMET (Antalya Delegesi) — Buna bir noktayı ilâve etmek istiyorum. Bu mevzu dahilinde bir hükmün, bir şeklin medenî kanunumuza ilâvesi için nazarı itibare alınmasını ve bu hususun yüksek Adliye Vekâletince tetkike değer bir mezu telâkki edilmesini rica ediyorum. Malûmu âlileri boşanma sebepleri hakkında kanunu medenimizde 5 - 10 madde mevcuttur. Fakat her iki tarafın muvafakati halinde hakim boşanmaya karar vermez. Yani her iki taraf aralarındaki şiddetli geçimsizlik ve saire dolayısıyla hakime gelseler veyahut ayrı ayrı boşanma davası açsalar hakim hiç bir hüküm veremez. Bendeniz bu hususta şunu teklif ediyorum: boşanma davası dolayısıyla her iki taraf mahkemeye geldiği zaman, muhakkak ki her iki tarafı müteakabilen rahnedar etmiş bir vaziyette tesadüf bulunmuş demektir. Kanunî cepheden yapacağımız tetkikatta nihayet evlilik belediye huzurunda tarafeynin aktetmiş olduğu bir akdi kanunî olması dolayısıyla bu aktin genç tarafeyn rızasıyla feshedilmesi diğer ukudattaki ahkâma imtisalen yapılmasında kanuna aykırı bir tarik olmayacağı kanaatindeyim. Her iki taraf musir şekilde boşanma iddiasında bulunmalarının bu cihetin boşanma sebeplerine mevzu teşkil etmesinin Vekâletçe nazara alınmasını arz ediyorum. Sonra bir ciheti daha arzedeceğim: O da noterlerimizin bir akit tesbitindeki ehemiyetli noktaları tetkik etmemesidir. Takdir buyursunuz ki bir hizmet akti meselesi vardır. Bu vesile ile en bakir muhitlerimizde bir çok kimseler hizmet yapacağım kaziyesiyle bir aile ocağına girmektedir. Halbuki noterler nihayet ahkâmı umumiyenin ve kanunun kendilerine muvafık gördüğü ukudatı tesbit etmekle mükelleftirler. Noterlerin bu ahkâmı kanuniyeyi rahnedar etmemeleri için Adliye Vekâletinin şiddetli emir vermesini rica ederim.

SADIK TAHSİN ARSAL (Bursa Delegesi) — Bendeniz boşanma kolaylıkları yapılınsın diye söz söyleyeceğim. Dün Cumhuriyet Halk Partisi programı tesbit edilirken aile

mefhumuna da temas olunarak buna büyük bir kıymeti mahsusa izafe edildi. Bu esas cidden yüksektir. Boşanmaya dair bir hüküm vardır ki bunda hakime ahkâmı umumiye dışında namütenahi bir salâhiyet verilmektedir. Bu madde medenî kanunun 151 inci maddesidir. Hakim, şahitler ve delail davada mutabakat halinde bulunsalar bile ben buna vicdanen kail değilim diyerek davayı reddetmektedir. Bunu benzeniz ifrat telâkki ediyorum. Hakim muasır telâkkilere göre bir davada beyinat ve şahadet mutabakatı halinde dahi sırf boşanma davasına mahsus olmak üzere ben buna vicdanen kail değilim diye davayı reddetmesinde çok büyük bir isabetsizlik vardır gibi geliyor, benzenize. Onun için nikâh aktini bir âmme müessesesi telâkki etsek bile bu işte fertlerin de vaziyetini düşünmek lâzımdır. Çünkü hakim bir kararı ile fertleri ebedî bir istiraba mahkûm ediyoruz. Onun için zaten fiilen yıkılmış bir müesseseyi hükmen yıkmamakta benzeniz bir isabet görmüyorum. Onun için Adliye Vekilimizden kanunu medenin bu 151 inci maddesi üzerinde durmalarını dilerim.

ŞÜKRÜ CONKBAYIR (Kastamonu Deleşesi) — Muhterem arkadaşlarım, katil hâdisesi insanlık tarihi kadar eskidir. Her içtimai cemiyette ve her memlekette katil hâdiseleri ne tesadüf edilmektedir. Bu hâdiselerin muhtelif sebepleri, ve mevzii sebepleri de vardır. Meselâ bizim memleketimizde, Kastamonuda, bilhassa kan gütme esasına dayanmadığı halde en ufak bir tebevür neticesi vukua gelen katil hâdiseleri pek çoktur. Bu çokluğu kanatımca, besliyen iki esas vardır. Birisi, katillerin hapisanede aileleri ve köylüleriyle temasları neticesinde muhitlerinde katil olmazdan evel mevcut olmıyan bir otorite ve nüfuz temin etmeleridir. İkincisi, katiller hapisinden çıktıktan sonra halk tarafından bilhassa namuslu komşuları tarafından korkuya müstenit bir hürmet görmeleridir. Erbabı namus bunların şerrinden kurtulmak için bunlara itibar gösteriyor, bunların sofrasında bulunmayı yeni yetişen genç nesil için bir kabadayılık oluyor. Zaten yaradılıştaki fena olan ilim ve mekteple beslenmiyen bazı gençlerimizi bu vaziyetler teşvik edici bir âmîl olmaktadır. Bunun için Adliye Vekâletinden istirhamımız şu noktadır. Bu iş için riyasete bir de takarrüf verdim. Böyle her hangi bir sebeple katil olmuş ve bir ev söndürmüş olan kimselerin cezalarını kendi muhitlerinde ve ailelerinin yardımını temin edecekleri yerde olmasın. Bunlar da yalnızlığın tadını tatsın. Benim bakanım var şuyum var buyum var ben buradan çıkınca asarım keserim diye söylenmelerine ve güvenmelerine mani olmak lâzımdır. Bu gibiler hapisinden çıktıktan sonra muayyen bir müddet için hiç olmazsa iki sene başka yerlerde iskân edilsin bunlar arasına karakola gitsinler ve görenler de bak katil karakola gidiyor, polise gidiyor diye muhakkak yeni yetişen gençler üzerinde devletin otoritesini tesis etmekteyiz için rica ederim. Maruzatım bundan ibarettir. (E. a. v. sesleri, alkışlar).

SALAH YARGI (Kocaeli) — Adliye dilekleri hakkında söz söyleyen bazı delege arkadaşlarım kanunların değiştirilmesine taallük eden noktadaki mütaleaları üzerine benzeniz bazı düşüncelerimi arz etmek üzere huzurunuzda çıkıyorum.

Antalya Baro reisi olduğumu öğrendiğim arkadaş ceza kanununun çok ekleme bir hal aldığını ve çok değişiklik yapıldığından bahsettiler. Filhakika kanunlarda istikrarı hep arzu ederiz. Yalnız ihtiyaçlar kanunların değiştirilmesini icap ettirirse, istikrar arzusu düşüncesiyle bu ihtiyacı yüzüstü bırakmak da caiz değildir. Her şeyde hayatiyet olduğu gibi bütün içtimai münasebetlerde, içtimai ihtiyaçlar da yeni hareketlere göre bir takım hayatiyet eserleri gösterirler. Buna taallük eden kanunlarda da tabiatıyla değişiklik yapılması icap eder.

Ceza kanunu malûmu âliniz 926 tarihinde Cümhuriyetin ilk çıkardığı adli kanundur. Bunda isticâl edilmesi pek haklı idi. Bu itibarla gerek nazariyata taallük eden, gerek ceza tertip eden, ve gerek suç unsurlarını gösteren maddelerde, tatbikatta görülen noksanların ikmal edilmesi zarureti ile zaman zaman tadiller yapılmıştır. Büyük tâdiller Türkiye Cümhuriyetinin Cemiyeti Akvama

girmesinden sonra beyaz kadın ticaretinin menî 1912 Lahi mukavelenamesinin uyarıcı maddeler hakkındaki mukaveleneye iştirakimiz dolayısıyla beynelmilel kabul edilen hükümlerin kanunumuza alınması dolayısıyla büyük tadiller yapılmıştır. Ezelki sene yapılan tadil de rejimi koruma bakımından baştan aşağı ceza kanununda bir tarama yapıldıktan sonra icra edilmiştir. Aynı bir kanun tedvinine mahal görülmemiş, ancak ihtiyacı karşılayıcı hükümlerde, suç unsurlarında değişiklik, cezalarda bazıları teşdit edilmiştir. Hülâsa, arz edeyim ki ister ceza kanunumuzda ister ceza usulü muhakemeleri kanununda olsun, ister diğer kanunlarda olsun daima Partimizin ve onun hükümetinin kezalik Büyük Millet Meclisinin takip ettiği maksat, istikrarsızlıkla her gün yeni bir hüküm ortaya çıkarmak değildir. Her halde yapılan tadiller büsbütün tatbik edenleri ve halkı şaşırtacak mahiyette telâkki edilemez. Gene o hatip arkadaşımız, icra kanunundan bahis buyurdular. Hakikaten 929 tarihinde neşredilen icra ve iflâs kanunu sonra baştan başa tadile uğramasına rağmen hâlâ üzerinde şikâyetler yükselen bir mevzu halini almıştır. Yalnız Büyük Kurultaydaki delege ve bütün arkadaşlarımız takdir buyururlar ki, icra kanunu ile yapılacak iş, borcunu malı olduğu halde vermeyen ve vermekte temerrüt edenler hakkında devlet bütün zor kuvvetini kullananarak ondan ınkak edilecek hakkı istifa eder yoksa hiç bir memlekette devlet, şahıslar arasındaki münasebetten doğan bir alacağın istifasına mütedair bir ilâm veya bir icra vesikasını alacaklı lehine olarak ödemeyi tekeffül etmiş değildir. Yalnız ilâmla lâzımülifa bir hal alan icra dairesindeki vesikaya istinat eden bir hakkı, malı olduğu halde, vermemekte temerrüt etmek karşısında o borçlu aleyhinde her türlü zor tedbirleri kullanır ve kendisinin bu vaziyetine karşı alacaklının hakkını istifa edilmez bir vaziyete düşürmez. Bununla beraber yekdiğeri ile muamelede buluncer kimselerin, kendi, işlerinde kimlerle muamele yapmaları lâzımgeleceği hakkında basiretkâr bulunmaları da icap eder. Noterlik bu gibi münasebetlerin sağlam vesikalara bağlan-

ması ve ileride her hangi bir müşkilâta düşmemeleri için halkın lehinde bir teşekküldür. Şimdi mesele böyle olmakla beraber icra kanunu tatbikatının doğurduğu ve verdiği tecrübelere müstenit olmak üzere bir takım tadilat yapmayı mucip olan haller vardır. Dilek Encüméninde verilen izahattan da öğrenilen ve raporda da hülâsatan bahsolunduğu veçhile hükümet ıktibas ettiğimiz memleket olmak dolayısıyla, İsviçre'den getirttiği bir mütehasısa bazı icra dairelerinin muamelâtını da tetkik ettirerek ondan bir rapor almış ve barolarla hukuk erbabının mütalâasını da topluyarak şimdi temyiz mahkemesi hâkimlerinden teşkil edilmiş olan yeni bir heyette tetkikat yaptırıyormuş. Şüphesiz bu tetkikler neticesinde halkın ihtiyacına uygun şekiller tesbit edilecektir, ama muhterem arkadaşımız bilsin ki, icra kanununun mahzuru olarak ortaya koyduğu iki kişi arasında dava olmuş, hükme bağlanmış, fakat bu sırada borçlu gayrimenkulünü satmış.. Bunu nasıl satabilir, diyorlar. Böyle hükümler ne bugün vardır, ne yapılacak tetkik üzerinde yeni bir tadil ile konulabilir. Bu teklif hiç bir zaman semikahul bulamaz. Çünkü bir kimse diğerinden bir hak iddia ediyor diye onun mülkünü satabilmek salâhiyetini elinden almak onu hacir altına koymak gibi bir şey olur. Eğer o adamdan alacağı olduğu hakkımda bunu tesbit edecek vesaik varsa, ihtiyatî haciz diye kanunda ihtiyatî tedbirler alınabilecek hükümler konmuştur. Bu yolu bırakıp da yalnız dava edilmek ve dava neticesinde belki kanun yollarına müracaat edilmek, imkân olan bir hükümle tasarruftan borçluyu alelittlak menetmek doğru olamaz. Kendileri iptal davasında umumî hükümlerin mevcut olduğundan bahsettiler. Eğer o kasten mal kaçırmak istiyorsa onu önleyici tedbirler kanunda mevcuttur. Hülâsa icra kanununda yalnız alacaklıyı mutlak olarak haklı bir mevkiye telâkki etmemelidir. Bir çok alacaklı vaziyete geçen adamların haksız olabilecekleri de nazarıtibara alınmalıdır. İcra kanunundan şikâyeti biraz içtimaî bakımdan da tetkik edecek olursak bu şikâyetlerin feryat halini almasının sebepleri arasında tefecilik meselesini de gö-

rebiliriz. Malûmuâliniz tefecilik esasen kaldırılmıştır. Tefecilikle Cümhuriyet Hükümeti mücadele etmektedir. O itibarla böyle borç için hapisle tazyik gibi tehditler altında diledikleri faizler: belki yüz kere resûlmali ödedikleri halde hâlâ tefeciden kendini tahlis edemiyen çok borçluların vaziyetini, bütün memleketin ihtiyaçlarını takdir buyuran yüksek heyetiniz takdir buyururlar.

Hülâsa icra kanununda değişmesi icap eden hükümler varsa zaten tetkik edilmektedir. Bunlar değişebilir fakat tekrar edeyim ki tassarruf serbestisini ihlâl edebilecek bir hükümün icra kanununda yeri yoktur. O hakkı temin edecek zaten hükümler mevcuttur.

Ondan sonra söz söyleyen diğer muhterem bir arkadaşım boşanma meselesinden, kanunu medeniyi hemen ortadan kaldıracak mahiyette bir mütalâa beyan ettiler. Karı koca arasında geçimsizlik iddia olunur ve her iki tarafın tesaduku anlaşılırsa rızası ile nasıl ki bidayette evlenme akti icra edilmişse gene tarafeynin rızası ile bu akit feshedilmelidir. Ve bunun için de hâkim diğer hususlarda beyyine ile nasıl bağlı oluyorsa burada bağlı olmuyor. Bir kere hâkimlerin beyyine ile bağlı olmaları bugünkü hukuk zihniyetlerinden çok uzaklaşmıştır. Ceza davalarında yegâne medarı hüküm vicdanî kanaat olduğu malumdur. Bütün delâil hâkimin vicdanî kanaatinin husulüne kâfi gelirse hükmünü verir. Hukuk ve ticaret işlerinde bile mevzuatımız hâkime geniş bir takdir hakkı vermiştir. Bu meyanda boşanma gibi mesaili içtimaiyede hâkime daha büyük bir takdir salâhiyeti vermiştir. Bu, menafii içtimaiyeyi muhafaza gayesiyle verilmiş bir salâhiyettir. Herhangi bir hâdisede hâkimin vaiyeti içtimaiye ve tarafların vaziyeti hususiyelerini nazarı dikkate alarak ona göre hüküm vermesi doğrudur. Yoksa eski bildiğimiz usullerde olduğu gibi şahitlerin şahadetleri meşhudünbih müttefikullâfzı velmana muvafık ve şahitlerin ledettezkiye şahadetleri makbul ve âdil oldukları anlaşılmalıdır diye bağlanarak hükümlerinde yeri kalmamıştır. Türkiye Cümhuriyeti kanunlarında şüphesiz hayatı içtimaiyeye şiddetle taallük e-

den boşanma işlerinde bin bir türlü saikle ve bin bir türlü hislere kapılarak gelip birbirlerinin uygun sözlerine istinat ederek derhal bu evlilik halini kaldırmasında hâkimî bağlar şekilde ahkâm vazı hiç doğru değildir. Zaten bu düşüncenin Büyük Kurultayca kabul buyurulmıyacağı hence muhakkaktır. Maruzatım bundan ibarettir.

ALİ CANİP SUMER (Konya delegesi) —
Bendeniz hukukçu değilim. Ticarî bilgimi arzetmek istiyorum ki bugünkü icra kanununun çok mahzurlu olduğuna kaniim. Bir ticarî senet ahyorsunuz, icraya koyduğunuz zaman evelâ imzasını inkâr ediyor. İmzasını inkâr ettiğinden dolayı tatbika gidiliyor. Onun olduğu sabit olunca bu defa da bedelsizlik iddia ederek senedin iptali için dava açıyor. Bu suretle imzası sabit tanınmış bir tüccarın tahsilâtı senelerce uzuyor. Memlekette ahlâk bakımından çok büyük mahzurlar doğuruyor. Eskiden bir tüccar bir protesto almak için candan çalışır, ve bunu bir namus telâkki ederdi, Şimdi gelen bir protestoyu tahhütlü bir mektuptan farksız telâkki ediyor. Bugünkü icra ve iflâs kanunu ıslah edilmezse ileride ticarî vaziyetimiz çok bozulacaktır. Onun için bu kanun kanaatimce behemahal ıslah edilmelidir. Bugün ben kasamda binlerce liram dururken kardeşim gibi sevdiğim bir adama 100 lirayı veremiyorum, çünkü tahsil edilemiyor. Benim aklım ermiyor, fakat muhakkak bu kanun ıslah edilmelidir. Emniyet gelmelidir. Demin de söylediğim gibi benim kasamda param varken 100 lira için bir kardeşim çırpınmamalıdır. Çok rica ederim, bu kanun ne şekilde olursa olsun ıslah edilmenin yolları çareleri aranmalıdır.

ADLİYE VEKİLİ FETHİ OKYAR (Bolu) — Arkadaşlar, Kurultay âzalarından bazı arkadaşların dilek encümeninin mazbatası okunduğu sırada adliyeye dair vuku bulan beyanatını kemali ehemiyetle dinledim. Bunlardan Antalya murahhası arkadaşımızın hâkimlerin mezuniyetine taallük eden mütalâa da mucibi istifade bir mütalâadır. Filvaki kendileri bazı hâkimlerin mezuniyeti dolayısıyla birçok tebeddülât vaki olduğunu ve bu suretle muahekemelerin işi teahhur ettiğini

ve yeni gelen hâkimlerin daha ziyade talik tarafını iltizam ettiklerini ve halkın mahkemede bekledikleri seri kararların bu suretle teahhur ettiğini ifade buyurdular. Bu ciheti nazarı itibara almak borcumdur, vazifemdir.

Adliye Vekâletindeki arkadaşlarla konuşacağım. Hâkimlerin mezuhiyeti mevzu bahis olduğu zamanlarda mahkemelerin işini tehir etmemek ve halkın uzun müddet mahkemelerde beklemesine mani olmak için mümkün olan tedbirleri almaya tevessül edeceğim. (Bravo sesleri, alkışlar).

Kanunlarımızın tedvini hususundaki mütalâalarına kısmen Kocaeli mebusu arkadaşım cevap verdiler. Hakikaten Büyük Millet Meclisinden çıkmış olan kanunların sık sık tebeddül ve tadile uğramaması pek şayanı arzu bir meseledir. Fakat Türk ceza kanunu kendilerinin ifade buyurdıkları veçhile ecnebi menfekten aynen alınmış bir kanundur. Bu kanunun tatbikatı sırasında bazı cihetlerin millî ihtiyaçlarımıza ve içtimâî ihtiyaçlarımıza tevafuk etmediği bittecrûbe anlaşılmıştır. Bunların tadil ve islahı da düşünülmüş ve icra edilmiştir. Öyle zannederim ki bu tadiller türk ceza kanunu için bir tekâmül sayılabilir. Bu itibarla pek zarurî olan bu gibi tadilleri bu suretle hayırlı olarak telâkki etmek lâzımdır.

Bahçe hırsızlıkları hakkında mütalâaları hakikaten şayanı ehemiyet bir mütalâadır. Filhakika mühim vilâyetlerimizin en büyük bir iktisadî faaliyetini sektedar eden bu gibi hırsızlıkların önüne geçmek için kanunî tedbirler almak vazifemizdir. Bir nevi zirâî âsâyiş teşkil etmekte olan bu meseleyi tetkik edeceğim. Bugünkü mevzuatımız buna müsait değilse, bunu da tetkik edeceğim. Eğer imkân bulursam bahçe hırsızlıklarının önünü almak, sahil muntakalarımızda, narenciye yetiştiren muntakalarda emniyet ve âsâyiş temin ve iktisadî hayatımızı her türlü halelden kurtaracak tedbirleri alacağım. (Bravo sesleri).

İcra ve iflâs kanununun tadilinden bahsederken buyurdular ki ecnebi bir mütehassıs getirilmiş, o mütehassıs zaten bizim ihtiyaç-

larımızı bilmediği için pek o kadar şayanı istifade mütalâalarda bulunmamıştır. Filhakika İsviçre'den getirilmiş olan mütehassısın mütalâaları alınmıştır. Fakat bu mütalâalar aynı zamanda icra dairelerine ve icap eden barolara gönderilmiş ve onların da ayrıca mütalâaları alınmıştır. Ve şunu diyebilirim ki ecnebi mütehassısın kanunda tadili icap ettiren ahkâma dair serdettiği mütalâalar birçok yerlerde bizim barolarca ve icra dairelerince münasip görülmemiştir; bu cihetle meclisi âliye takdim edilmeyecektir. Ancak ihtiyacatımıza muvafık gelen kısımlar meclisi âliye takdim olunacaktır. Emvali gayri menkulenin ve bunun haciz altına alınması mahiyetinde olan teklife de Kocaeli mebusu Salâh Yargı arkadaşımız çok güzel mütalâalarıyla bir dereceye kadar cevap vermişlerdir. İhtiyatî bir haciz ikamesi suretiyle bunun önü alınabilir. Fakat, mülkiyeti tamamen takyit altına alacak herhangi bir katî ve şedit bir ahkâm vâzetmek zannederim ki mümkün değildir.

Boşanma bahsinde, hakimin takdiri kat'î, umumî ve mutlaktır. Bunu takyit için Vekâletçe tebligat yapmayı imkân dahilinde görmüyorum.

Bazı noterlerin gayri meşru mukavelelere meydan vermemek ve bu gibi mukaveleleri yapmaması için vukubulan mütalealarını ehemiyetle nazarı dikkate aldım. Aldığım malûmata göre bu cihet zaten vekâlette de nazarı itibare alınmış ve noterlere bu gibi gayri meşru mukaveleler yapmamaları için tamamen tebligatta bulunulmuştur.

Bursa Deleşesi arkadaşımız boşanma bahsinde terefeynin boşanmak için gösterdikleri arzu karşısında artık hakimın uzlaşmak talebine tavassut etmemesi ve derhal boşanma kararı vermesi hakkındaki kararı şayanı tetkik bir dilektir. Boşanmayı kolaylaştırmak hususunda bazı arkadaşlar dilekler ileri sürdükleri gibi boşanmayı daha güçleştirmek hususunda da dilekler ileri sürülmüştür. Biliyorsunuz, boşanmanın en kolay şekli kanunu kanununun çıkmasından evvelki şekil ve yoldur. Birçok aile yuvalarının haklı haksız vasıl bozulduğunu ve içtimâî hayatı bozmak hususunda ne gibi za-

rarlar yaptığını Cümhuriyet ve bu itibarla medeni kanun tedvin edilmiş ve Türkiyenin gerekle ihtihar edeceği bir kanun olmuştur. Bu kanunun gene hükümlerini daha tahlif etmek ve boğanmayı kolaylaştırmaya doğru yürümek meselesi zannederim, menafli içtimaiyemiz için pek de şayanı arzu bir şey değildir. Her halde hakimlerin sulh için, ayrılık için yaptıkları tekliflerde, ne kadar ailenin tekrar birleşerek aile yuvaları teşkil ettikleri ve ne kadar ailenin ayrılmak hususunda ısrar ettikleri hakkında istatistik malûmat celbetmekteyim. Bu malûmata göre eğer boşanma hususunda hakimlerin yaptıkları sulh teklifinde mühim bir surette allelerin tekrar birleştikleri tebeyyün edecek olursa bunun böyle kalmasının menfil içtimaiyemiz için mühim olduğunu teslim buyuracağımıza eminim. Onun için bu takdirde bendeniz medeni kanunda ayrıca tadilat yapılmasını teklif edemeyeceğim. Eğer ayrılık ve sulh hususunda hakimin vaki olan teşebbüslerinden ve gayretlerinden hiç bir netice hasıl olmamış ve müracaatçılar gene eski iddialarında, ayrılmak arzularında ısrar ederlerse, o zaman lâzımgelen tadilatı kanuniye için teklifat ta bulunuruz.

Bir arkadaşımız katil hâdiselerinin tekesür ettiğinden ve bunun da suî misal teşkil ettiğinden bahsile katilleri buldukları yerlerde ve alleleriyle temas etmeyecek veçhile hapisanelere koru uzak yerlere gönderilmesi hususunda mütalea dermeyen ettiler. Malûmuâliniz olduğu veçhile zaten katiller uzak yerlere gönderilmektedir. Fakat onların cezalarını gördükten sonra ikinci defa olarak şu veya bu kayd tabi tutulmaları ahkâmı kanuniye ile kabili telif değildir.

Salâh Yargı arkadaşımızın cevap mahiyetinde söylediği mütalealara teşekkür ederim. Hakikaten onlar da ehemmiyetle nazarı ehemmiyete alınacak mütalealardır. Eğer başka bir arzunuz varsa mümkün olduğu kadar onları da izah etmeye çalışırım. (Alkışlar).

KAZIM AZAMET (Antalya Delegesi) --

Efendim; maruzatım arasında icra kanununda katiyet kesbetmiş olan bir ilâmın icraya vazından sonra yapılacak muamelede gayri men-

kul tebeddülâtın hukuki bir kıymeti olmamasını yeni icra mevzuatımızda yer almasının muafık olacağını arz etmiştim. Bendeniz bir as dışarıda bulunurken kıymetli hukukçumuz Sa lahattin beyefendinin bu husustaki cevaplarına şimdi ittila hasıl ettim. Şunu arz etmek isterim ki; hükmü kesbi katiyet etmiş olan bir ilâmın icraya vazından sonra eldeki ilâma müsteniden ayrıca bir ihtiyatî haciz talebi daha fazla bir külfettir. İcra emri tebliğ edildikten sonra borçlunun mal kaçırmaması için alacaklına ihtiyatî haciz koyacağına dair icra kanununda bir hüküm mevcut ise de bu işi derhal karşılıya cak bir hükmü kanun değildir. İcra kanununda hüküm vardır. İhtiyatî haciz talep edilebilir. İhtiyatî haciz davadan evvel ve sonra alacaklının koyduracağı bir tedbirdir. Bendeniz diyorum ki; bir alacaklı alacağını hükme rapt ve bu da katiyet kesbettikten sonra ilâmı icraya vaz ve icra emri de borçluya tebliğ edildikten sonra uhtesindeki bir gayri menkulü kaçıracak alacaklının mahalli istifasını mutazarrır kılacak bir hareketi önlemek e bu itibarla katiyet kesbetmiş bir ilâmı icraya vaz ve icra tebliğinden sonra gayri menkul emvalinin ahara ferahını derhal tebliğ ve icra kanununda bu hadisenin bilâ hüküm iptali tazammun edeceğine dair bir hükmü koymaktır.

Aziz meslekdaşım üstad Salah Yargıya hitap ediyorum: Buna mümâsil ve bunu telif edecek zaten bir hüküm icra kanununda mevcut değil midir? vardır. Bu da emvali gayri menkulenin meni müdahalesine alt bir hükmün sudurundan sonra mahkeme kaleminde veya icradan tapuya da tezkere tebliğ edilmesi hükmüdür. Tapu dairesi gayri menkul üzerindeki bir meni müdahalenin tapuya işaret verilmesini kanunen kabil iken icra kanununa bu yolda bir hüküm vaz olunması. Bu itibarla vatandaşların böyle mahkemeler, temyizde senelerce davalarını takip edip de hüküm istihsal ettikten sonra icra dairesine geldiği zaman, ne yapalım, borçlu emvali gayri menkulesini kaçırmıştır, gibi vaziyet ne için olsun. Bu itibarla icra kanununa bunu mani bir hüküm koymasını rica ediyorum. Şu şekilde yapılacak gayri menkul tedavülünün kıymeti yoktur, diye bir hüküm koynacak olursa borçlu her hald borcunu itfaya

mahkûm ve mecbur olduğu vazifesinden kaçmak bir yolu düş. Amüş olmayacaktır. Bu vaziyet ortadan kalktıktan sonra alacaklı gayri menkul üzerinde her an hakkını istifa edecek bir hak bulacak ve bu suretle adaletin tahakkuk ve infazına bir kolaylık bulacaktır. Bu yapılmadığı takdirde her zaman gayri menkullerde bir kaçırma olacaktır. Bu vaziyette alacaklı mahkemeye müracaat ederek ve iptal davası tarikiyle üçüncü şahıstan hakkını istemeye kalkacaktır. Borçlunun hilesinden dolayı ne için hem üçüncü şahıs mütaazarr olsun, hem de alacaklı mütaazarr olsun. Adaletin ne evvel infaz ve tahakkukunda maruzatımdaki esbabı çok ehemmiyetli buluyorum. Bende zannediyorum ki bu suretle vazedeceğimiz her hangi bir hüküm, çok sarih olarak söylüyorum, iktisadî hayatımızı takviye edecektir. Muhterem Salah Yargı tarafından dermeyan edilen iddia bendenizin arzettiğim gayeyi temin ve ihtiyaca tekabül edecek bir mahiyette değildir.

ADLİYE VEKİLİ FETHİ OKYAR (Bolu) — Hükümü ilâm kesbikatiyet ettikten sonra yapılacak olan, borçlunun borcunu ödemesi için tevessül edeceği böyle emvali gayrimenkule astışlarının menine dair buyurduğunuz mütaleayı nazarı dikkate alırız. (Alkışlar).

KÂZİM AZAMET (Antalya delegesi) — Teşekkür ederim.

SALAH YARGI — (Kocaeli) — Bendeniz bir hukukî meselenin münakaşasını şu kürsüde yapmak istemezdim. Fakat çok rica ederim mesele şayanı ehemiyettir. Muhterem arkadaşımız kendilerini haklı bir alacaklı ve onun iddia ettiği hakkı ilâma bağlanmış ve lâzımülnfaz bir hale gelmiş de, borçlusundan bu parayı istifa edeceği bir gayrimenkul varmış tam ona müracaat edeceği zaman o gayrimenkulün satıldığını tasvir ediyorlar. Yalnız bu alacaklının hakkını gözetecek kanun hükümlerini koymak vaziyetinde isek yapılacak muamele gayet basit olur. Çok rica ederim tapu sicillâtı açıktır. Herkes gayrimenkul satışında tapu sicillindeki vaziyeti görür. Tapu sicillinde hiç bir ilişik görülmezse

hüsnüniyet sahibi üçüncü bir şahıs bahis buyurdıkları borçlu adamın gayrimenkulünü böyle mal kaçırmak istediğini bilmediği halde satın alabilir. Çok rica ederim. Bu suretle hüsnüniyetle satın almış olan bir adamın teferruğunu nasıl batıl addedersiniz. Bu sefer de tapu sicillâtında hiç bir ilişik olmadığını görmüş, tapu senedi de eline verilmiş ama onun ferağı tarihinde fariğ bir ilâmla mahkûm olmuşmuş. O ilâm da icra dairesine infaz için vaz edilmiş ve icra emrinin tebliği ile muayyen olan müddetin inkizası arasındaki zaman zarfında o satış yapılmış diye batıl addedilsin, nasıl olur bu. Eğer üçüncü bir şahısla bu adamın malını kaçırılmak için bilerek almışsa ve böyle bir şey yapıyorsa elbette onun için ahkâm vardır. Ama böyle hüsnüniyetle almışsa elbetteki o muamele ferâğiyeye muteberdir. Çünkü aldığı malı samimî olarak ve iyi niyetle almıştır. İcra kanununda bir cezaî hüküm var. O da: ortada haczedilecek malı bulunmaz ve fakat hâkim bu adamın, yaşayış tarzına göre mutlaka bir kazanç vasıtası olduğunu anlarsa onu cezalandırır. Bu hususta diğer bir şey arz edeyim. İcra ve isticar mukavelesiniyle konturatlı bir evde oturan kiracı koturato musaddak olduğu halde ve yalnız belediye pulunun yapıştirilmesiyle değil, imzaları tasdikli konturato ile bu kiralama akdi tapuya kaydedilmemişse satış halinde yeni sahibi içindekileri pekâlâ çıkarabilir. Bu hakkı intifaini tapuya kaydettirmesi lâzımdır. Tapu sicillâtında kayıt görülmezse o gayrimenkul satılabilir. Filan falandan alacağı varmış, bunu ilâma raptettirmiş, icra dairesine gitmiş diye kendiliğinden hüsnüniyetle satın alan adamın hukukunu ezmek âdil ve hakka uygun olamaz. Her ihtimalâtı kanunlar nazarı dikkate almak mecburiyetindedir. İptal dâvasında gayri kanunî hareket eden suiniyete karşı tamamiyle kanun hak bahşemiştir. Bundan daha ileriye gidilemez. (Bravo sesleri). İhtiyatî haciz tabiatıyla yapılaolur, ne için zor oluyormuş. Bugün gayet kolaylaştırılmıştır. (Alkışlar).

BAŞKAN — Başka mütalea yoktur, müsaadenizle geçiyoruz.

MİLLÎ MÜDAFAA VEKÂLETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

Vekâlet Ordu dairesi Reisi General Abdî Pandır hazır olduğu halde konuşuldu:

Antalya (Korkuteli) ve Kırşehirde birer askerî alay veya kıta bulundurulmasını istiyorlardı.

Askerî kıtaların konuşunun daha ziyade askerî lüzum ve icaplara göre tesbit ve tayini iktiza edeceğinden bu dileklerin tervicine imkân görülemedi.

İstimlâk edilen arazi hakkındaki ilişkin kesilmesi için Kırklareli tarafından yapılan dilek ise pek yerinde görülerek vatandaşların haklarının bir an evel verilmesi ve muhtelif yerlerdeki yekûnu 400.000 lirayı tutan bu borçlara karşı Vekâlet bütçesinde ancak 30.000 lira görüldüğünden 939 senesinde yapılacak münakale ve varidat fazlası nispetinde munzam tahsisat ile esasî mühim bu borcun ödenmesi lüzumu kararlaştırılmış, ve bu hususta Maliye Vekilimizin bu işi tahakkuk ettireceği vaidi de alınmıştır.

Memnu muntakaların işaretlendirilmesi hakkındaki aynı vilâyet dileği de Encümenimizce nazarı dikkate alınması gerekli bir dilek olarak kaydedilmiş ve diğer dilekler hakkında verilen izahat da kâfi görülmüştür.

BAŞKAN — Mütalea var mı?.. Geçiyoruz.

DAHİLİYE VEKÂLETİ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Vekil Faik Öztrak'ın huzuru ile dileklerin görüşülmesi yapıldı:

Belediye işleri: Dahiliye Vekili Atkeracılar belediye teşkilâtının yeniden kurulması hakkındaki Çankırı dileği için yapılan tetkikat neticesinde nahiye merkezi nüfusunun 2000 den aşağı olmasından 935 te belediyesinin kaldırıldığını;

Çankırının imâr plânı tatbikatı için istediği yardım parası meselesinin Başvekâlete umumî bir surette arzolanduğunu, diğer yer-

lerden istenilen belediye teşkili işlerinin de tetkik edilip kanunî şartların husulunda icabeden muamelenin yapılacağını, ve alelumum fakir olan belediyelerimizin gelirlerinin artırılması için Büyük Millet Meclisi Parti grupunda yapılmakta olan eütölerin bir an evel intacı için teşebbüsatta bulunacağını bildirdikten sonra belediye memurlarının, tekaüt haklarının tanınmasına dair olan Isparta dileğine karşı umumî bütçeden temini mümkün olmıyan ve fakat bir esasa bağlanması iktiza eden belediye memurları için bir sigorta usulünün tatbikına gidilmesinin düşünöldüğünü aynı vilâyet tarafından istenilen ve umumî meclis âzaları seçiminde kaza belediye âzaları gibi nahiye belediye âzalarının da reye iştirâk ettirilmeleri dileğinin de tetkika muhtaç olduğunu,

Belediye Bankasından istikraz etmek istiyen Maraş (Andırın) Muğla ve daha sair belediyelere karşılık göstermek şartıyla alabileceklerinin bildirildiğini,

Belediyeler Bankasının 15 sene gibi uzun vâde ile ikraz etmekte olduğu paraların faizlerinin % 5,5 a indirileceğini,

İmar plânlarının tatbiki için belediyelere yardım etmek üzere 10 senede müsavi taksitlerle vatandaşlardan para alınmasına belediye meclislerinin selâhiyetli kılınmasına ait olan Ordu dileğinin mevzuata uygun olmadığını, anlattı.

Belediyelerin hudutları içindeki bina vergisinden Emlâk Bankası için bir hisse ayrılması işinin muvafık olmayacağını söyleyen Dahiliye Vekilinin bu ifadesi Encümenimizde de muvafık göröldü.

Nüfus işleri: Evlenme işlerinin hafifletilmesi hakkındaki Bilecik, Çorum, Denizli ve Yozgat dilekleri hakkında verilen izahata göre evelce 600 kuruştan ibaret olan evlenme harç masrafının 261 kuruşa indirilmesinin kararlaştırıldığı ve evlenme kâğıtlarının da parasız verileceği, kayıtsız çocukların nüfusa kaydı, gizli nüfusun cezasız yazılması için Afyon, Çorum, Denizli ve daha sair vilâyetler dileğinin 2576 numaralı kanuna göre bir

buçuk ay müddetle cezasız olarak yapılan bu nevi nüfus muamelelerinin görülen lüzum üzerine kayıtlarının bir sene daha uzatıldığı, bundan sonra bir daha uzatılma veya affının halk üzerinde ruhi ve içtimai bakımdan iyi bir tesir yapmayacağı gibi mübalâtsizliğe da yol açacağı.

Umumi tahrir yapılması için Ordu vilâyeti tarafından vaki dileğe karşı verilen izahattan yeni bir tecrübe tahrir kanun lâiyhasının hazırlandığı öğrenildi.

Nüfusu çok olan kazalara bağlı uzak mesafedeki nahiyelere kadar bütçe müsaadesi nispetinde birer nüfus memuru tayininin hükümetçe tahakkuk ettirilmesi düşünülen gayelerden biri olduğu,

Evlenmeyi teşvik için evlenmeyenlerden muayyen bir vergi alınması işinin henüz tetkik edilmeyen bir mevzu bulunduğu, anlaşıldı.

Nahiye teşkilâtı istenen yerler: Birçok vilâyetler dileklerinde istenilen nahiye teşkilâtı işinin birer birer ele alınarak yapılacağı, ve fakat Gediz'in kışın geçit vermemesi dolayısıyla Manisa'nın Muradiye kövünün nahiye olmasına elverişli bulunmadığı neticesine varıldı.

Başka vilâyetlerden istenilen kazalar: Zilenin Amasyaya, Inegöl ve Yenişehir'in Bileceğe Koçhisar'ın Kırşehir'e, Of'un Rize'ye, Ereğli'nin Niğde'ye bağlanma işinin vilâyetler idaresi kanunundaki hükümlere göre tetkiki münasip görüldü.

İrtibatı değiştirilmesi istenilen köyler: Çorum, İsparta ve Niğde nin irtibatı değiştirilmek istenilen köyler hakkındaki dilekleri üzerinde de duruldu. Ve yukarıda arzolunan kanun hükümlerine göre icaplarının yapılması muvafık görüldü.

Kaza teşkili: Kırşehir Manisa ve Rize vilâyetlerince kaza teşkili lüzumu bildirilen yerler için bütçede tahsisat olmadığundan bu sene yalnız icabeden tetkiklerin yapılacağı anlaşıldı.

Kazaya tahvili istenilen nahiyeler hakkında da aynı sebepler gösterilmiştir.

Hükümet konakları: Hükümetçe alınan 500.000 lira tahsisatla evelimide hiç binası olmıyan şark vilâyetlerinden başlayarak Garp vilâyetlerine doğru hükümet konakları inşasına bir plân dahilinde devam edilmekte olduğu, yangın ve sair suretle harap olan herhangi bir yerinkinın tercihan yapılmasının tabii bulunduğu ifade edilmiş ve bu da encümenimizce muvafık görülmüştür. Bu esasa göre hareket edildiğine nazaran İstanbul'un Sarıyerde veya Büyükderede, Samsun'un da Alaçam'da birer hükümet konağı isteği de bu program sırasıyla yapılacaktır.

Kireyli hükümet konağı için toplanan paraların sahiplerine iadesi emrinin Beyzehrine verildiği öğrenilmiştir.

Tam teşekküllü olması istenilen nahiyeler: 20 vilâyetin dileği olan bu işin tahakkuku için 300.000 lira kadar bir masrafa ihtiyaç olduğu, bunun da tahsisat kondukça tahakkukuna çalışılacağı ifade olunmuş ve bu ifade yerinde görülmüştür.

Kırşehir jandarma dairesi için tahsisat konduğu, Adapazarı vilâyet teşkili hakkındaki Kocaeli dileğinin imkân dahilinde olmadığına dair verilen izahat kâfi görüldü.

Polis teşkilâtı: Birçok vilâyetlerden istenilen polis teşkilâtının teşmiline hükümetimizce de çalışıldığı, dördüncü Büyük Kurultaydan bugüne kadar 66 yerde bu teşkilâtın artırıldığı ve gelecek Kurultaya kadar da bir o kadar artacağı verilen izahattan anlaşılmış ve bu emniyet işinin bir an evel tahakkuku temenniye değer görülmüştür.

Köy işleri: Köy kalkınma işinin, devlet mekanizmasınca hep birlikte küll olarak ele alınacağı mühim bir dâva olup bazı idarelerimiz tarafından alınan sathî tedbirlerden sarfınazar edilmesi için kati emirler verildiğini, köylünün kendi ihtiyaçları için kendi ihtiyar heyetleriyle icabeden külfeti temin edebileceklerini ve salma işi için de hazırlanan kanun projesinin mecliste tetkik edilmekte bulun-

duğunu beyan eden Dahiliye Vekilimizin bu beyanatı birçok köylülerin dileği halinde görüldükçe tahakkuku temennisi kararlaştırılmıştır.

Köy kâtiplerinin kaldırılması hakkındaki Maraş dileğinin de aylıklı kâtip kullanılması mecburiyetinin kaldırılması suretiyle yerine getirildiği anlaşılmıştır.

Mahallî idarelerden alınan neşriyat hissesinin kaldırıldığı, Kayserinin köy birlikleri hakkındaki isteği ile Vekâletin ilgileneceği söylendi ve diğer dilekler üzerinde Vekâletçe yürütülen mütalealar encümenimizce de yerinde görüldü.

RİFAT KOZAN (Yozgat delegesi) — Söylüyeceklerim köylü işleri üzerinde ve hepinizin malûmudur. Fakat bir defa daha hatırlatmış olayım.

Köylü devlete vergi verirken kendisinde bir huzur ve emniyet vardır. Çünkü gerek alınışında ve gerek sureti sarfında düzgün formüller olduğunu gözü ile görüyor. Sarfiyatın Divanı Muhasebattan geçtiğini ve icabederse Büyük Kamutay'ın hükümetten hesap istediğine kani olduğu için şüphesi kalmıyor. Fakat köy kanununda köylünün hesap soracağına dair bir kayıt yoktur. Yalnız bir şey vardır. Köy ihtiyar heyeti muhtardan aylık hesaplar ister. Fakat köylünün ihtiyar heyetine emniyeti yoksa ihtiyar heyetinin hüsnü niyetle verdiği hesabın nereye sarfedildiğini bilemez. Onun için birçok dedikodular yapılıyor. Bu hususta köy kanununa; köylü ihtiyar heyetinden muayyen bir zaman zarfında hesap ister kaydının konmasını rica ediyorum.

İkinci nokta; malûmu âliniz köy mühürlerinin hüsnü muhafazası hakkında köy kanununda madde vardır. Fakat bugün köylerde bu madde hükümleri tatbik edilmiyor. Bu mühürler köy muhtarlarının ve bekçilerinin cebinde taşınıyor. Eğer bu kanunun kabiliyeti tatbikiyesi yoksa değiştirilmesini rica ediyorum. Bir nokta daha vardır. Müsaadenizle arz edeyim: köy kanununda köylü mektebini kendisi yapar diye bir hüküm vardır. Köylü

bütün vatan dertlerine şehirlilerle birlikte ortak olduğu halde ve şehir mektepleri devlet bütçesinden yapıldığı halde böyle elli haneli, yüz haneli bir köye böyle 3.000, 5.000 liralık bir mektep yapacaksın demek, onları buna mecbur etmek mallarını haczettirerek onları mutazzarır etmeyi yerinde bulmuyorum. Bunun devlet bütçesinden yapılmasını rica ediyorum. (Alkışlar).

HÜSNÜ GÜVEN (Bursa delegesi) — Aziz arkadaşlar, maruzatım İnegölün ve Yenişehirin Bileciğe bağlanması hakkında olacaktır. İnegöl ve Yenişehir'in bütün alış verişleri Bursa ile yapılmaktadır. Halkın Bileciğe bağlanması için hiç bir temayülü yoktur. Çünkü İnegöl ve Yenişehir Bursa'ya daha yakın bir vaziyettedir. Bilecik'le hiç bir münasebeti yoktur. Bunun da tahakkuk imkânı yoktur. Bendeniz İnegöllüyüm. Bunu dilek halinde bile duyduğum zaman çok büyük bir heyecan duyuyorum. İmkânı olmayan bir arzunun mahallî idare ve meclisi umumileri meşgul etmemesi ve benim gibi bundan heyecan duyacak 100.000 vatandaşın müteessir olmaması için bu dileğin heyeti umumiye namına reddini rica ediyorum.

SIRRI İÇÖZ (Yozgat) — Muhterem arkadaşlar, bu raporda tam teşkilâtli nahiyeler isteniyor ve bunlar mümkün olduğu kadar teşmil olunacaktır diye ifade olunuyor. Malûmu âliniz idarenin ilk kademesi nahiyedir. Nahiyeye müdürleri kavanini devletin kâffesini tatbikle mükelleftir. Kaymakam gelen evrakı hâvâle eder, fakat nahiyeye müdürleri bizzat bunu tatbik ederler. Bazı tam teşkilâtli nahiyelerde nahiyeye kâtiplerinin, nüfus memurlarının bazıları vilâyetlerde kalemlerde çalıştırılıyor. Halbuki nahiyeye müdürlerine köy kanunu, köy kalkınmasından başka birçok vazifeler de tahmil edilmiştir. Bazan öyle oluyor ki nahiyeye müdürleri vazife dolayısıyla köylere giderek merkezde bulunmuyorlar. Bu yüzden gelen evrak aylarca jandarmanın masası üstünde bekliyor. Bendeniz muhterem Dahiliye Vekilinden rica ediyorum böyle tam teşkilâtli olan nahiyelerin kaza ve merkezi vilâyette çalışan memurları muhakkak nahiyeye merkezlerine iade etsinler.

RAŞİT USUMU (Çanakkale delegesi) — Muhterem arkadaşlarım, Çanakkale vilâyetine bağlı bütün köylerde yapılan köy bütçelerine köyün gerek mecburî ve gerek ihtiyarî işle-riyle alâkası olmıyan tahsisatlar koydurul-makta olduğundan zaten devlet vergisini ver-mekte zorluk çeken köylüler ihtiyaç içinde kıvrınmaktadır. Binaenaleyh bu şekilde eğri doğru toplanan bu paralar da köyün kendi ih-tiyacına sarfedilmeyip idare âmirlerinin ist-tek ve dilekleri üzerine köyle hiç alâkası ol-mıyan mahallere sarfedilmektedir. Müstace-len bu işe nihayet verilmesinin yüksek Ku-rultayca nazarı ehemiyete alınmasını dilerim. Malûmat hasıl olmak için iki köye ait bütçe-yi de takdim ediyorum.

RASİH KAPLAN (Antalya) — Bütçeleri neden okumadın?..

RAŞİT USUMU (Çanakkale delegesi) — Bütçeleri de okuyayım: Köylerde ebe yoktur. Bunu halktan birisi yaparsa dolandırıcı diye yakalarlar. Eşme Durağı, damızlık mübayaası ve işesi, kollektif fidanlık, arzeziyen ku-yuları, müşterek neşriyat, mahalli idareler banka hissesi, köy kâtipleri sağlık koruyucusu, buğu sandığı, mekeplerde tavuk, tavşan, istasyonları (gülüşmeler), yatılı okul inşası, bulaşık hastalık, Edirne talebe yurdu, tâtil obası, çeşitli masraflar ve buna mümasil bir-çok işler için tahsisat koydurulmaktadır. Bun-ları şimdi bütçeden çıkardım. İdarei hususi-yemizde tavuk ve tavşanlar için 100 lira kon-muştur.

ABDÜLKADİR GÜNEY (Çorum delege-si) — Sayın arkadaşlar, evelce hatip arkadaş-larım tarafından köy kâtipleri hakkında söy-lenen sözler çok yerindedir. Yalnız bendeniz de şunu arzetmek isterim ki köy kâtipleri bu-gün köyün köylünün başına belâ kesilmişler-dir.

Arkadaşlar, köyden hükümetin almış o'duğu vergi miktarı 500 lirayı geçmezken köy kâtip-leri 500, 600, 700 liralık bütçeler tatbik ede-rek suiistimallere gitmekte olduğunu bütün köylü acıyarak görmektedir. Binaenaleyh bu parayı, verdiği halde hiç olmazsa köy kanu-nundan ve köy kanununun tatbikinde köy kâ-tiplerinden istifade etse, bu dahi yoktur. Zira

tayin edilen köy kâtibi 10-15 lira maaşlı kâ-tiplerdir. Bu kâtipler kendi bütçelerini tat-zim etmesini bilmiyorlar, köy kanununu tat-bik etmesini ne bilecekler. Esasen köydeki muhtarların birçoğu da cahildir. Köy kâtip-leri bunların cehaletinden istifade ederek bu parayı suiistimal etmekte ve köylüyü ezmek-tedirler. Bunun için ya köy kâtiplerini tam mânasiyle köy kanununu tatbik edecek bir şe-kilde islâh etmeli ve yahut bunları tamamıy-le kaldırıp köylüyü kurtarmalıdır.

BAŞKAN — Başka bir mütalea var mı?..

DAHİLİYE VEKİLİ FAİK ÖZTRAK (Tekirdağ) — Arkadaşlarımın, Dahiliye Ve-kâletine müteallik olan dilekleri etrafındaki mütaleatı birkaç noktaya irca edilebilir. Bun-lardan bir tanesi tam teşekküllü nahiyelerde bulunan memurların nahiyelerde bırakılma-yıp vilâyet ve kaza merkezlerine sevki işidir. Bununla alâkadar olacağım ve buna mâni ol-mıya çalışacağım. Bunun mahiyetini bilmi-yorum.

İnegöl ve Yenişehir'in Bilecik'e bağlanma-sına matuf olan beyanata gelince; muhterem arkadaşlarım, benden bu mevzu üzerinde bit-tabî ferî vaidler beklemezler. Tetkik mevzu-udur, tetkik ederiz. Hangi kazanın hangi vilâyete raptı memleketin ve kendilerinin iht-iyaçlarına daha uygunsu kanunların gösterdik-leri merasime tâbi olarak yapar ve işleri yo-luna koymıya çalışırız.

Köy derneklerinin köy bütçeleri üzerinde mürakabe selâhiyetleri olmadığından bahse-dildi. Sayın arkadaşlarımın malûmudur ki, köy bütçelerini köyler yaparlar. Bunların he-sabı katilerini köy dernekleri yapar. Binaen-aleyh bunların üzerinde kontrolleri vardır. Bu haklarını kullanmak isteyenler varsa kulla-nabilirler. Maamafih yok zannedenler varsa buna bir tâimle nazarı dikkatlerini celbede-riz.

Köy kâtiplerinden beklenen hizmetleri yapmadıklarını ve bilâkis köylüleri izrar et-tiklerini buyurdular. Köy kâtipleri meselesi daha evel de Vekâletin nazarı dikkatini cel-betmiş ve bunun için vilâyetlere buna dair

emirler verilmiştir. Bir köyün behemehal bir kâtip tutmasına dair bir mecburiyet yoktur. Bu tebliğ edilmiştir. Hükümetin köy ihtiyar heyetlerinden istediği şey aldıkları ve verdiklerinin mevzuata uygun mazbut bir hesaba müstenit olmasıdır. Bunu isterse köy muhtarı yapsın isterse okur yazar birisi tutsun, isterse köylerde kâtipler tutsun, isterse birkaç köy bir kâtiple bu işi görsünler. Hattâ isterlerse hiç kâtip tutmasınlar. Yalnız hesaplarda karışıklık olmayacak bir şekil bulunsun.

Ondan sonra diğer bir mevzu kaldı. O da köy borçları ve köy borçlarıyla köylüye tahmil edilen salmadır.

Bu salma mevzuu bir müddettenberi hükümeti işgal etmektedir. Dahiliye Vekâletine gelmezden evel o mesuliyeti üzerinde taşıyan arkadaşlarım bunu hesaba katmışlar ve bu salmaların haddi makule ircaı için lâzımgelen tebligatı yapmışlardı. Bendeniz o mesuliyeti aldıktan sonra bazı şikâyetleri ben de işittim. Arkadaşlara bu husustaki vazifelerini tavzih edecek tebligat yaptım. Bunda o kadar ileri gittim ki, bu senenin dördüncü ayında yaptığım bir tebliğde bunun köylere varıncıya kadar iblağını istedim. Tâ ki bunun haricinde muamele yapılacak olursa köylü bunu biz bilmiyoruz diye bir mâzeret serdetmesin. Köy borçlarına köylünün mecburî ve ihtiyarî hizmetleriyle alâkası olmıyan ve bunların, haricinde olan bazı işler için tahsisat konulduğundan da bahsettim. Yani bunların önüne geçmek için çok, sarîh tebligat yapılmıştır. Bugün aldığımız malûmata göre yaptığımız tebligat tatbik ediliyor. Ne zaman tatbik edilmediğini duyarsak alâkadar hakkında lâzımgelen muameleyi tatbikte tereddüt edecek değiliz.

Bu salma işi bir mükellefiyet olmak itibariyle kanunun çizdiği hudut haricine çıktığı veya kanunun istilzam ettiği adalet haricine çıktığı takdirde elbette tesirâtı çok fazla olur. Haksız mükellefiyete tâbi olan veya tahammülünden fazla mükellefiyete tâbi olan insanların şikâyet etmesi gayet tabiidir. Bunu biz bir taraftan yaptığımız tebliğlerle önlemeye çalışmakla beraber diğer taraftan da daha kuvetli bir müeyyideye bağlamak için Meclise bir kanun lâyihası takdim etmiş bulunuyoruz. Bu meclis ruznamesine de alınmıştır. İnşallah yakında çıkarsa köylü daha kuvetli bir müeyyide ile bu rahatsızlıktan kurtulmuş olur. (Alkışlar)

RİFAT KOZAN (Yozgat delegesi) — Köylünün hesabını vaktinde alabilmesi için köy kanununda böyle bir kayıt yoktur. Eğer tâminde böyle bir şey varsa bilmiyoruz.

DAHİLİYE VEKİLİ FAİK ÖZTRAK (Tekirdağ) — Bütçeyi onlar yapar, hesabı onlar görür.

RİFAT KOZAN (Yozgat delegesi) — Bütçeyi ihtiyar heyeti yapar, köylü katiyen karışmaz.

OSMAN GÖNEN (Balıkesir delegesi) — Sayın Vekilimiz çok güzel izahatta bulundular. Köy bütçelerini köylü kendisi yapar; bu yurdular. Fakat benim dört senelik görüşüme nazaran tatbikatta köylünün bunula zerre kadar alâkası yoktur. Maalesef ihtiyar heyeti hazırlıyor, ihtiyar heyeti sarfediyor. Köylünün sarfiyattan haberi bile olmuyor. İnşallah yapıldığı söylenen tâmininden sonra böyle şeyler artık yapılmaz.

BAŞKAN — Dahiliyeye ait olan dilekler bitti. Yarım saat fasıla veriyorum.

Kapanma saati

17.05

İKİNCİ CELSE

Açılma saati

17,35

Başkan — Hilmi Uran

Kâtipler — Cavit Oral (Niğde), Hilmi Atlıoğlu (Ankara delegesi).

BAŞKAN — Celse açıldı. Maliye Vekâletine ait dileklere geçiyoruz.

MALİYE VEKÂLETİ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Maliye Vekâleti dilekleri Vekil Fuat Ağralı'nın huzuru ile incelendi:

Vergiler üzerinde türlü dilekler:

Hayvanlar vergisi: Hayvanlar vergisine temas eden ve bir kısım yerlerden vaki dilekleri üçe ayırmak mümkündür:

Afyon, Ankara, Antalya, Bilecik gibi bir kısım vilâyetlerimiz çift hayvanatının vergiden istisnasını; Çorum, Erzincan, Erzurum gibi bir kısım yerler de hayvanlar vergisinden tenzilât yapılmasını; Bolu ve Tekirdağ gibi diğer bir kısım yerler ise sağmal inek, koyun ve keçilerle kısır veya henüz doğurmamış olanlardan ve erkek hayvanlardan vergi alınmamasını diliyorlar. Cumhuriyet hükümetinin köylü lehine olmak üzere her fırsattan istifade ederek vergi tenzilâtında bulunduğu ve 931 senesindenberi gerek vasıtasız; gerek vasıtalı vergilerde yapılan değişikliklerin hep köylü yükümünün hafiflemesine mâtul olduğu ve şimdiye kadar yapılan tenzilât yekûnunun elli üç milyonu geçtiği, hayvan vergisinin de bu meyanda 931, 936 ve 937 de olmak üzere üç defa indirildiği, at, kısırak gibi-

lerininkinin de son senede büsbütün kaldırıldığı, çift hayvanatının istisnası üzerinde yapılan ısrarlara rağmen tatbiki müşkül görüldüğünden umum sığır hayvanatından % 50 tenzilât yapıldığı Maliye Vekili tarafından rakamlara müsteniden izah edilmiştir.

Yol, müsakkafat ve arazi vergisi bakayasının affı hakkındaki Ankara, Aydın, Bilecik, Gümüşane, İçel ve İzmir dilekleri üzerinde de durulmuştur. Yol vergisi bakayasının affı, veya borçluların çalıştırılarak borçlarının ifası gibi muhtelif vilâyetler dilekleriyle encümen müzakeresine iştirâk eden arkadaşların teklifleri gözden geçirildi. Bedenen mükellefiyet teahhüt edenlerin bu mükellefiyeti ifa etmedikleri takdirde % 50 ceza vermeleri, ve nakit teahhüt edenlerin borçlarını vermedikleri takdirde cezaya tâbi tutulmalarında adaletsizlik fikri incelendi, ve netice itibariyle bedenî mükellefiyet teahhüt edenlerin nakde tahvillerinde alınan cezanın ancak kendisine doğrudan doğruya yapılacak tebliğe hasredilmesi hususunda araştırmalar yapılması ve bu adaletsizliğin izalesine ait tedbir alınması ve yol kanununun yenilenmesi kararına varıldı. Yol vergisi bakayasından tahsili mümkün olmıyanların esasen kaydının terkinin cihetine gidildiği itade olundu. Yol vergisi esasında da müterakki sistem tatbik edilmek üzere yeni bir değişiklik yapılması teklif olundu.

Arazi vergisi bakayasının son zamanlarda

3586 numaralı kanunla 1935 malî yılı sonuna kadar olanlarının affedilmesine ve vergi bakayasının tasfiyesine ait kanunlar da 1929 malî yılı sonuna kadar olan senelere ait emlâk ve bina vergileriyle kesri munzamlarından olan borçların % 60 şının 1935 senesi içinde ve yahut % 75 ini 1935 senesi nihayetine kadar ödiyenlerin zam cezalarıyla birlikte geri kalan borçlarının terkin olunmasına göre başkaca yapılacak bir muamele kalmadığı ve esasen fakir bütçeli olan hususî idarelerin gelirlerine de tesiri olacağı anlaşıldı.

Motörlü değirmenlerde köylünün üğüttüğü undan muamele vergisi alınmaması hakkındaki Aydın ve Edirne dilekleri de uzun uzadıya konuşuldu. Ve maktuliyete bağlanması gibi teklifler yapıldı. Netice itibariyle köylülerin ve fakir halkın zatî ihtiyaçlarını karşılayan eleksiz valtsiz köy değirmenlerinden halen istisnası kabul edilmiş olan 10 beygir kuvetinin 40 beygire çıkarılması Maliye Vekâletince de muvafık görülmüştür. Matrahın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ise yerinde bulunmadı.

Buğday koruma vergisi üzerinde de faydalı görüşmeler yapıldı. Kısmen mahsup suretiyle alınan ve 500.000 lira cibayet masrafı olan bir vergi olduğu da ileri sürüldü. Yapılan bütün münakaşalardan sonra kolaylık ve tatbikat noktaî nazarından bu verginin muamele vergisi ile birleştirilerek bir vergi halinde alınmasının tetkik edilmesi kararlaştırıldı.

Köylerdeki bina vergilerinin kaldırılması na dair olup Bilecik ve Bursa vilâyetleri tarafından yapılan dilek de tetkike değer görüldü. Senevî gayrisafi iradı 25 lira ve köylünün kendi oturmasına tahsis etmiş olduğu binalar vergiden muaf ise de bu nispetin bir az artırılması lüzumu, ve bağ ve bahçelerde alât ve edevat deposu olarak kullanılan ve ticaret mevzuu teşkil etmiyen binaların sahiplerinin esas meşguliyetleri ne olursa olsun mücerret olarak kanun hükmünden istifadelerinin temini zarurî görüldü.

Muhtaç zürraa arazi tevzii için İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Ma-

nisa, Maraş ve Samsun dileklerine karşı verilen izahattan devlet elinde olanların muntazaman dağıtıldığı, ve bu işin esaslı ve millî bünyemize uygun bir surette halli için de bir kanun projesinin hazırlanmakta olduğu anlaşıldı.

Emvali metruke tarlalarının şağillerine borçlanma suretiyle verilmesine dair olan Trabzon dileğinin muhtaç çiftçilerden ise verilebileceği bildirildi.

Borçlu olanlara Emlâk Bankası tarafından da Ziraat Bankasınca yapılan kolaylığın gösterilmesi, yani Bankanın kendi üzerine alıp da harice satılmış olanlarının eski sahiplerine farkının iadesiyle borcun taksitlendirilmesi tesbit olundu ve icabeden kanunî muamelelerin yapılması kararlaştırıldı. Bu borçlular hakkında şimdiki tahrir kıymeti üzerinden borçlandırılmak suretiyle bir hafifletmeye tâbi tutulmaları veya borcun ödenmemesinden ötürü satılığa çıkarılanların taayyün eden kıymet üzerinden tekrar evelki sahibine iadesi gibi tekliflerde de bulunuldu.

Emvali metruke işlerinin hemen her sene borçlular hakkında bir hafifletme ameliyesi ile neticelendiği ve geçen sene de Büyük Millet Meclisi Parti Grubunun Kararıyla son hafifletme kanununun yapıldığı halde bu dâvanın devam etmesi katî bir hal çaresinin Parti Grubunca tekrar araştırılması lüzumu araştırıldı.

Çeltik muamele vergisinde iptidai madde payı ayrılması dileği, buğdayda olduğu gibi çuval payı varsa tabii görüldü.

Diğer dileklerin bir kısmının esasen yerine getirildiği veya getirilmesinin mutasavver olduğu, bir kısmının ise imkân dahilinde bulunmadığı hakkında verilen izahlar da tatminkâr görüldü.

Eski tekaüt kanununa göre tekaüt edilmiş ordu mensuplarının terfihi hakkındaki istek tetkike değer görülmüştür.

BAŞKAN — Mütalea var mı?

HALİL DİLMAÇ (Çanakkale delegesi) —

Arkadaşlarım; söyleyeceğim sözün iki dakikadan fazla uzamıyacağını ön söz olarak arz etmek isterim. Söyleyeceğim mevzu eski tekaüt kanununa aittir. Tekaüde sevk edilen ordu mensupları hakkında olacaktır.

Arkadaşlarım bu mevzu üzerine dört ay evel Büyük Millet Meclisi vaziyet etmiştir. Fakat o zaman bu mevzuu ortadan kaldırmak için 14 milyon lira gibi büyük bir paraya ihtiyaç olduğu ve maddî imkânsızlıklar karşısında o gün bugün ortadan kalkmamıştır. Encümende kudretli ve Sayın Maliye Vekilinin yaptığı tetkikler neticesinde bu miktarın 14 milyon değil ancak 4-5 milyon lira raddesinde olduğu hakkındaki beyanatını samiiin sıfatıyla bulunurken işittim. Arkadaşlar biliyorsunuz ki, yer yüzünde medeniyetin yüksek merhalesine çıkmış olan milletlerde bazı kusurlar ve eksiklikler görülebilir. Bunların hakkında efkârı umumiyele leh ve aleyhte tefsirlere yol açar. Bu eksiklikler bazı zaruretler yüzünden kalkmıyabilir. Fakat bazı kusurlar vardır ki, bütün efradı millet bu kusurlar hakkında tamamen müttefiktirler. Ve bunun bir an evel ortadan kalkması efkârı umumiyece bir zaruret halini alır. Çünkü heyeti umumiye bu şekildedir. Tasavvur edelim, vatan işlerinde fakat aynı rejim dairesinde, aynı maksat için ve aynı gayeye ulaşmak için hizmet etmiş, kanunun çizdiği hududu bitirmiş, tekaüde sevk edilmiştir. Fakat bir tâlih-sizlik yüzünden ay yahut gün evel tekaüt muamelesi intaç edilmiş bir yurddaşla ondan sonra yeni kanunla tekaüt edilmiş vatandaşlar arasında bir fark vardır, öyle bir fark ki bire altı, yedi, sekiz nispetinde bir fark. Bu cümhuriyet kanunlarının bugün en önem verdiği yurddaşlar arasındaki birlik ve beraberlik meselesini biraz rencide ediyor. Sonra bu tekaütlerin ekserisinin yağları altmışı geçmiş sayıları da gün geçtikçe azalmakta, mahdut bir şekil almaktadır. Binaenaleyh bunların yaptıkları büyük hizmet ve fedakârlığa mukabil öldükten sonra ailelerine bir hayat yadigarı olarak bırakacakları bir tas çorbayı zannederim ki Büyük Millet Meclisi esirgemez, büyük kudret gösteren sayın Maliye Vekilimizin de buna bir tedbir bulacağına asla şüp-

hemiz yoktur. Tekrar arz ediyorum, gün geçtikçe bu fedakâr vatandaşların sayısı azalmaktadır, onun için bunların sayısı azalmadan yakın bir zamanda bu hususta tedbir alınmasını Maliye Vekilimizden bütün halk namına rica ederim; sonra şu meseleyi Büyük Millet Meclisinde vaziyet müzakere edildiği zaman bir taşra murahhası olarak arz edeyim ki yurdun her tarafında sevinçler belirmiştir. Bu sevinç yalnız muayyen şahıslara değil bütün bir yurd meselesi olduğu için herkes sevinmişti. Buna imkânı maddî bulunmadığı zaman da gene bir yeis ve keder uyandırmıştır. Onun için artık bu kusurun ortadan kalkması zamanı çoktan gelmiş ve geçmiştir. (Güzel sesleri, alkışlar).

GALİP GÜLTEKİN (Konya) — Benim söyleyeceğim gayet kısadır. Diğer dilekler meyanında yol vergisinin köylü için çok olduğu hepimizin malûmudur. Maliye Vekilimiz lütfen ne yapıp yapıp bunun tenzili cihetini araştırmasını rica edeceğim. Bu tenzil dolayısıyla hasıl olacak farkı iş ve meslek sahibi bulunan bayarlardan yol vergisine tâbi tutulmasını ve bu suretle teşne buldukları müsavatın temin edilmesini rica ediyorum. (Bravo sesleri, sürekli alkışlar).

FIKRET ATLI (Giresun) — Muhterem arkadaşlar; memlekette alınan üç şekil vergiden insanların ve emlak üzerinden alınanların kazançları üzerinden alınmıyor. Halbuki hayvanlar üzerinden alınan vergiler adet üzerinden alınmaktadır. Memleketimiz o kadar büyük ve dağınık vaziyettedir ki yurdun bir köşesinde olan hayvanın kazancı ile diğer ucunda olan hayvanın kazancı arasında çok büyük fark vardır. Meselâ İstanbul mıntakasında bir koyun senede dört lira kâr bırakırken Anadolunun diğer bir köşesinde bir lira bırakmaktadır. Memleketin bir tarafında % 40 nispetinde diğer tarafında % 5 nispetinde hayvan vergisi alınmıyor demektir ki bu suretle sarîh bir haksızlık göze çarpmaktadır. Vergiyi, kabil değildir ki hayvanların kazancı üzerinden alınsa, hayvanından az kazanan az, çok kazanan çok verse.

DURAK SAKARYA (Gümüşane) — Bir arkadaşımız burada kadınların yol mükelle-

ffiyetinden bahsettiler (İş gören kadınlardan sesleri) Bendeniz bunu biraz mahzurlu gördüğüm için huzuru âlinize geldim. Biz, kadınlara her hakkı verdik, onlardan hiç bir hakkı esirgemedik fakat onların bazı müstesna hallerinden dolayı bu vergiye tâbi tutulması doğru değildir. (Gülüşmeler).

GALİP DEMİNER (Afyon delegesi) — Sayın arkadaşlarım; Maliye Vekâleti ile ilgili dilekler arasında gözüme çarpan bir fıkra var: vergi bakayalarının affı. Malûmu âliniz af esas itibariyle çok iyi ve hoş bir iştir. Fakat içtimaî nizamın muhtelif bölümlerinde vazife almış vatandaşların bir kısmı seve seve vergi mükellefiyetini ödedikten sonra aynı hal içinde olan cebinde, kasasında para bulunan fakat vergi vermek hususunda muktedir ve muannit vaziyetinde bulunan vatandaşlar bu aftan mutlak olan, kudreti olmıyan vatandaşlar istifadeli bir bahşayıştan istifade ettikleri zaman da hasıl olan manzara gününde ve vaktinde vergisini veren korekt vatandaşlar üzerinde yaptığı bir aksülameldir. Sayın hükümetimiz halka bu lutfu zaman zaman yapmaktadır. Fakat bu arzettiğim sebeplerden dolayı gününde vergisini verenler için bir ceza mahiyetindedir. Bendenizce bu af gücü yetmiyen vatandaşlar için yapıldığı zaman çok yerindedir. O zaman gününde vergisini vermiyen sıai hali bulunan, kudreti yetişen vatandaşlar; gününde vermedikleri için derhal bir ceza tertip etmelidir. Halbuki bu ceza gününde vergilerini verenlere tatbik edilmiş oluyor. Biz vergi mükellefleri arasında bu vaziyetin tevlit ettiği hoşnutsuzluğu zaman zaman dinledik. Bu arzettiğim kanaat de bu dinlemelerin muhassalasıdır. Ümit ederim ki sayın Maliye Vekilimiz nizamı içtimaî hâdisesi olan bu dileği nazarı itibare almak lutfunda bulunurlar. Vergi bakayalarının neden hasıl olduğu noktasında kendimizce vasıl olduğumuz netice, vergi tahsil işlerinde bir tevhit esası olmamasıdır. Malûmu âliniz bir mükellef 5-10 vergi ile mükelleftir. Yol tahsilâtı gününde yol vergisi tahsildarı, emlak vergisi için emlak tahsildarı... muhtelif zamanlarda vatandaş zaman zaman vergi mutalebatı ile karşılaşır. Bu arada her mükellef ve her

vatandaş ve aşağı yukarı hepimiz kendisinin şahsî bütçesini tanzim itiyadında olmadığı için devlete verdiği vergilerin hesabını tutmaz. Bir gün gelir bakaya diye istenen verginin hangi matrahtan ve kaç nispetinde olduğunu bilmez. Eğer bunu sorarsanız tahsildar efendi de bunu size izah edemez. Vergi idaresinden sorarsanız mutlak olarak 936 senesinin bakayasını der. Hangi matrahta olduğunu izah edemez, içinden çıkamaz. Bir aralık Maliye Vekâleti vergi karnesi çıkarmıştı. Bunun da esaslı bir faydası olmadı. Bir mükellefin kaç kalem vergisi varsa, ben bilmiyorum, eskiden varmış. İçimizde yaşlı olanlar belki hatırlarlar, bir kâğıt üzerine çıkarılıp mükellefe tebliğ edilirmiş. Mükellef de ona göre kendi bütçesini ayarlar böyle bir usulün vaziyetin tanzimi noktai nazarından gerek vatandaş, gerek devlet için kolaylık olacağı fikrindeyim. Bunu bazı vilâyetlerde tatbik ettiğimiz zaman çok faydalarını görmüşüzdür. Sonra af meselesine geçeceğim: bendeniz vaziyeti müsait olanlar için af, vaktinde iktidarları varken vergi borçlarını ödemedikleri için kendilerine ceza vermek suretiyle aftan matlûp olan âdaleti temin etmelidir. Aynı zamanda vergilerin tarhi sırasında mükellefler üzerinde âdaleti gözetmek noktasından ona göre tevzi yapılmasını ve mükellef ile maliye arasındaki işlerin tanzimini kabul buyurursanız temenni ederim.

ŞÜKRÜ NAYMAN (Kayseri delegesi) — Sayın arkadaşlar, arkadaşımızın birisi yol vergisinin tenzilinden bahsettiler. Yol vergisinin miktarı kanunda sarahaten ve katî olarak tespit edilmiş değildir. Bu, vilâyet meclisi umumilerine ait bir keyfiyettir. Vilâyet umumî meclisleri bunu yer yer kendi vaziyetlerine göre tesbit ederler. Binaenaleyh yol vergisinin tenzilini biz vilâyet umumî meclislerinden talep edersek daha doğru olur.

Arkadaşımızın birisi de hayvanlardan kazanç temin ettikleri nispette hayvan vergisi alınsın talebinde bulundular. Şimdi böyle yer yer memleketteki hayvan kazançlarını tesbit etmeye filhal imkân yoktur. Eğer Maliye Vekâleti bunu tesbit etmeye kalkacak olursa yeneden bir teşkilât yapması ve hayvanların tes-

biti için bir sürü masrafa ihtiyaç vardır. Binaenaleyh şayanı kabul olmıyan bir temennidir.

Bendenizin asıl arz etmek istediğim bir fıkraya vardır ki onu da encümen nazarı dikkate almıştır. O da; amelei mükellefenin vakti muayyeninde vazifesini yapmamasından dolayı ceza ile tecziye edilmesi keyfiyettir.

Arkadaşlar; şahsen bedeni mükellefiyeti teahhüt eden bir vatandaş bu teahhüdünü kanunen muayyen olan müddet zarfında ödemediği takdirde de onun için cezaî mesuliyet yoktur. Fakat o vatandaşın bu teahhüdünü ifa etmemesi takdirinde ona muayyen bir miktarda zam yapıyor. Zaten bizde bedeni mükellefiyet ifasını teahhüt edenler muhakkak fakir halk ve köylü sınıfıdır. Parası olan vatandaş lâzım olan parayı verir ve yolu başka birisi yapsın der. Binaenaleyh esasen fakir vaziyetinden dolayı bedenen mükellefiyeti deruhte eden bir vatandaş herhangi bir sebep ailesinin rahatsızlığı ve derdi maişeti dolayısıyla ve buna benzer sair haller yüzünden vaktinde gelip çalışamazsa o vatandaşa bir de ayrıca, bir ceza verilmesi doğru değildir. Bu ceza işinin amelei mükellefeden kaldırılarak, mükellefiyetini vaktinde ödemezse bunların da diğer mükellefler gibi para mükellefiyetine tâbi tutulmasını rica ederim.

ALİ CANİP SUMER (Konya delegesi) — Bendeniz yeni tahrir edilen arazi vergisinden bahsetmek istiyorum. Bu usulsüz yapıldığından köylü bunu anlayamamıştır. Vergiye matrah ittihaz edilecek şeyi kavrayamaması yüzünden meraları ve ekime yararıyan yerleri üzerlerine kaydettirmişlerdir. Çünkü köylü tahrirden evvel tenvir edilmemiştir. Hali olan sahipsiz arazileri var, bunlara köylü mülkiyet iddia ederek kendi namlarına yazdırmışlardır. Fakat sonra vergiler tahakkuk edip ihbarnameler gelince gözleri açıldı. Bunların nisbeti bir değil, iki üç değil beş mislidir. Bunun için bendeniz bir tarla biliyorum 3.000 lira kıymet konulmuştur. Sahibi bu tarlayı 500 liraya vereceğim bunu alın diyor. Bunun için idare makamına itiraz ediyor. İdare makama bittabi bu verginin tahakkuku-

nu yapan bir makamdır, doğrudur, diyor tasdik ediyor. Arkasından Şûrayı Devlete müracaat ediyor bu şekilde binefsihi Akşehirde Şûrayı devlete gitmiş, binlerce itiraz mevcuttur. Bunlar tabiidir ki vergi borçlarını veremiyorlar. Bu şekilde birikecek iki senelik bakayayı tarlanın bedeli ile ödiyemezler. Bendeniz bunların doğru yapılmadığına, ve halkın anlayacağı bir şekilde dürüst olarak yapılmadığı kanaatindeyim; bunun önüne geçilmesini Maliye Vekilinden rica ediyorum.

RASİH KAPLAN (Antalya) — Ne yapalım, âşara mı gidelim.

ALİ CANİP SUMER (Devamla) — İkinci buğdayı koruma vergisi. Buğdayı koruma vergisi malumu âliniz köylünün mahsulünün değerli bir fiyata satılması için yapılmış bir kanundur. Fakat bununla köylüye yeniden bir darbe vurulmuştur. Kanun ilk yapıldığı zaman vals teşkilâtı olan biri ci sınıf un yapan fabrikalara şamildi. Kara değirmenlerine, köylünün ihtiyacını öğüten, kepekli un yapan değirmenlere şamil değildi. Sonradan tuttular su değirmenleri muaf, beş beygir kuvetli kara değirmenlerinden de muamele vergisi aldılar. Aldılar kabul edelim fakat ilk alınırken büyük bir hata yapıldı. Nispet meselesi malumu âliniz köylünün buğdayını öğütecek olan adama kırma hakkı vermesi lâzımgeliyordu. On havaydan seksen kuruş ki bu sekiz lira üzerinden. Seksen de kırma hakkı veriyor, ediyor yüz altmış. Halbuki kanunda buradaki gaye kıran fabrika sahibinin aldığı ücretten % 10 alınması idi. Yani seksen kuruş üzerinden sekiz kuruş alınacaktır. Halbuki bugün on havay buğday köylüye 160 kuruşa maloluyor. İşittiğime göre son zamanda bunda tâdilât yapılmış bu verginin 40 beygirden sonrasından alınacağını işittim. İnşallah böyle olsun. Bu vesile ile şunu da söyleyeyim ki alınan bu vergi dolayısıyla iki senedir kapalı değirmenler vardır. Yeni müfettişler gelmişler buralara siz seksen kuruş alacağınız yerde sekiz kuruş almışsınız, size üç bin lira, beş bin lira yeniden vergi tahakkuk ettirmişler, haklarında takibat yapılıyor. Bu değirmen sahipleri hem mağdur olmuştur, hem de hak-

larında takibat yapılmaktadır. Bu haklarında takibat yapılan vatandaşlardan haksız olarak istenen bu paralardan kurtarılmalrı için sayın Maliye Vekilinden istirhamda bulunuyorum.

ORHAN KAMİ (Kütahya delegesi) — Su ile işliyen elekli köy değirmenleri var. Bundan vilâyetimiz dahilinde epeyce bir miktar vardır. Bunlar diğer büyük değirmenler gibi muamele ve buğdayı koruma vergilerine tâbidirler. Buğdayı koruma ve muamele vergilerinin icabettirdiği defterleri tutmak mecburiyetindedirler. Bu değirmenler kasabalardan dışarda olduğu ve istihsalâtı az bulunduğu için kâtip bulunduramıyorlar. Bu yüzden tefişlerde muamelelerini deftere geçiremediklerinden dolayı mahkemelerde sürünüyorlar. Ricamız bu gibi kasabaların haricinde bulunan 3-10 beygir kuvetinde bulunan elekli köy değirmenlerinin muamele ve buğdayı koruma vergileri beş senedenberi alınmakta olan vergilerin vasatisinin maktua raptından ibarettir. Encümeninde bunu rica ettim. Encümen heyeti umumîyesince tasvip edildi ve Yüksek Maliye Vekilimiz tarafından da kabul edildi. Yalnız derci unutulmuştur. Raporda nazarı dikkate alınmasını rica ediyorum.

HAKKI YILANCIOĞLU (Kütahya delegesi) — Muhterem arkadaşlar memleketimizde imal edilen halı iplikleri her türlü vergiden muaftır. Fakat maalesef kilim ve kilim ipliği buna dahil edilmemiştir. Bu yüzden memleketimizde asırdıde kıymeti haiz olan birçok kilimler yapılmamaktadır. Hatta bu kilimlerden birçoğu da ihraç edilmekte idi. Bu yüzden bunu dokuyan işçiler işsiz kalmaktadır. Bir de beylik kilim vardır ki valansiya tâbir ederler. Bu eskiden el tezgâhlarında yapılırdı. Umumî harpte ordunun bütün beylik ihtiyacı bu el tezgâhlarıyla temin edilmiştir. Şimdi bunlar el tezgâhlarında yapılamıyor. Sebabi ise üç kilo iplik için 70 kuruşta 210 kuruş bir ücret alıyor. Fabrikalarda ise iş metremurabbai üzerinden verildiği için 10-30 kuruş alıyor. Demek ki fabrikadan 30 alan tezgâhlardan 210 kuruş alıyor, aradaki iki liraya yakındır. Bu bir, bir de halı ipliklerinin

vergiden muaft olup da kilim ipliklerinin muaf olmaması pek gülünç bir vaziyettedir. Çünkü aynı cinsten olan maddelerdir. Bunu dilek encümeninde izah ettiğimiz zaman encümen tasvip etti ve Maliye Vekili de bunu vâit buyurdular. Fakat görüyoruz ki rapora dercedilmemiş bunun da rapora dercedilmesini yüksek kurultaydan rica ederim.

Buna ilâveten bir şey daha arz etmek istiyorum. Bizim memleketimizde iptidai debağat vardır. Bunlar yünü deriden aldıkları zaman yalnız üzerinde kalan kireci yıkamak için dolaplar vardır. Bunlar olmazsa çayda veya herhangi akar suda tepmek suretiyle yapıyorlar. Bunun için bir iki müteşebbis dolap getirdi. Alâkadarlar dolap sahibine deri başına iki kuruş ücret vererek temizlettirirler. Bu derilerin fiatı 100 kuruştur. Maliye burada % 10 hesabıyla 10 kuruş vereceksiniz diyor. Demek ki aldığı iki kuruşun üzerine 8 kuruş daha ilâve etmek suretiyle dolap sahibi para vermek mecburiyetindedir. Burada da vergi noktasından âdalet yoktur. Bunun için yüksek kurultayın bir karar vermesini ve dileklere ilâve edilmesini rica ediyorum.

FAİK KURTOĞLU (Manisa) — Dilek encümeninde emvali metrukeden arazi almış olan birçok murahaslar müşterek bir derdi teşrih etmişler ve bir karara varmışlardır. Elimizdeki matbu şekilde belki bir tertip hatası olarak bazı karışıklıklar gördüğümüz içindir ki bir takrirle bunun tashihini ve imkân olursa toplanacak olan encümeneye yeniden verilmesini, encümence meseienin esasen kabul edilmiş olan şekli şundan ibarettir: meselâ birisi Emlâk Bankasından bir miktar para almış ve neticede borcunu ödiyemediğinden evi icra marifetiyle satılmak icabettiği. Bu binaya lâyük olduğu bedelle talip bulunmadığı için Emlâk Bankası o ucuz fiyatla bu binayı tefvüz etmiştir. Bir iki gün sonra da bu mülkü büyük bir fiyatla sattığı halde borçluya müracaatla bakiyei deynini talep etmiştir. Sonra faraza birisi bir gayrimenkulü karşılık göstererek Emlâk Bankasıyla bir akit yapmış fakat vâdesinde borcunu ödiyememiştir. Emlâk Bankası mevcut İcra ve İflâs kanununa

fevfiyan o malı müzayedeye çıkarmış ve 300 liradan fazla talip çıkmamıştır. Emlâk Bankası bunu 300 liradan tefevvüz etmiştir. Birkaç gün geçtikten sonra bu mülkü meselâ 2000 liraya satmıştır. Böyle hukuki bir sebepten herhangi bir vaziyet meydana çıktığı için ve Emlâk Bankası da mukabilinde muamele yapan bir müessese olduğu için, hiç değilse, ikinci defa istihsal etmiş olduğu yüksek fiyatı ilk borçlunun hesabına kaydetmek ve onun mütebaki emlakine müracaat etmemesi muhik ve umumî esaslara daha uygun görülmektedir. Nitekim Ziraat Bankası için böyle bir usul kabul edilmişti. Dilek encümeninde teşrih edilen, istirham edilen vaziyetlerden birisi bu idi.

İkinci bir dilek olarak da: gene Emlâk Bankasına ait eski borçlar var. Ziraat Bankasının eski borçlar hakkında tatbik ettiği düşkün faiz muamelesinin mümkünse Emlâk Bankasından borç almış vatandaşlar hakkında da tatbik edilmesidir. Bu borç alma tarihleri buhran senelerine tesadüf ettiği için bu şekil tatbik edilmektedir.

Bir de emvali metrukeden taksitle mal alanların hâlâ devam eden taksitleri idi. Fakat bilindiği gibi Maliye Vekâleti cidden burada arzı minnete değer bir alâka ile bu şikâyetleri her sene takip etmiş ve 1925 senesinden itibaren her sene bir kanun neşrederek bu borçluların vaziyetini tahfif etmeye çalışmış ve tahfif etmiştir. Fakat bu vaziyette toplanan müracaatlardan ve müspet hâdiselerden anlaşılıyor ki bu iş tamamiyle istenildiği gibi halledilememiştir. Müsaadenizle bir iki misal zikrederek bunları izaha çalışayım. Meselâ birisi 40.000 liraya bir arsa satın almış. Mukabilinde 20.000 lira tediye etmiş ve 1938 kanunundan istifade ederek bu 20.000 liradan vazgeçerek toprağını geri alınız demiştir. Maliye Vekâleti bunun üzerine bu arsayı satılığa çıkarmış ve ancak 5600 liraya talip bulunmuş ve satmıştır.

Başka bir kimse; yine isim tasrih etmiyeceğim, bunların muazzam bir listesi encümenin elindedir; 12.000 dönüm bağ almıştır. Kıymeti 6000 liradır. Bunun 3000 lirasını vermiş

ve mütebaki tediattan vaz geçmiştir. Maliye Vekâleti onu da satılığa çıkarmış ve 750 liraya satmıştır. Başka birisi, keza 40.000 liraya almış bunun 20.000 lirasını ödiyebilmiş mütebakisini ödiyemediğinden reddetmiş. Maliye satılığa çıkarmış, 3200 liraya yirmi taksitle satmış. Bunların bazı istirhamatı vardı, iki noktaya toplanıyor. Birincisi bu vaziyette bulunanlardan herhangi bir sebeple ödiyemedikleri bu malları yeni uzun taksit vaziyetinden istifade edebilmeleri meselesidir. Takrir de aynı mealdedir. Maliye Vekili bu husustaki bir kanun lâyihasının Büyük Millet Meclisine mevdu olduğunu söyleyerek onları tatmin etmiştir. İkinci meseleye gelince, bunun müspet delilleri ile ele alınarak grup idaresince yeniden tetkik edilmesi ve mümkün görülürse 8 milyonluk bir muhiti, bir sahayı alâkadar eden bu mühim derde daha uygun bir tedbir bulunması lâzımdır. Riyasete takdim edilen takrir de bunu ihtiva etmektedir. Eğer tasvip ederseniz encümene yeniden giderek tetkik edilecektir, ve bir şekil bulunacaktır. Orada da arzettiğim noktalar üzerinde mutabık kaldığımız hususlarda itilâf hasıl edebilirsek bizce aynı vaziyeti verecektir.

MUHSİN ATAÇ (Gümüşane delegesi) —

Bu mevzu üzerinde esasen kanun vardır. Bunu telâfi etmiştir.

DİLEK ENCÜMENİ REİSİ İSMET EKER (Çorum) — Encümen mazbatasında bir karışıklık, bir yanlışlık olduğundan bahsettiler. Encümen mazbatası zabıtlarımızın esasıdır, zabıtlar mevcuttur.

Emvali metruke dâvasının vakit vakit hafifletmek suretiyle halledilmediğini, bunu Meclis Parti Grubu eline alınarak hal çaresi araştırılmasını kaydettik. Meselede yanlışlık yok.

Emlâk Bankasına borçlu olanların borçlarının mukabilinde satılan emlakleri, Emlâk Bankası üzerine aldıktan sonra talip olanlara satması, sahiplerinin Ziraat Bankasından kolaylık görmesi. Bunda da bir yanlışlık yoktur. Emlâk Bankası umumî usullerle satışa çıkarmış, talip olmadığı için satılamamış.

Kendisine kalmış, bilâhare fazla kıymetle satılmış. Bu fazla kıymetin farkını borçluya yani eski sahibine iade etsinler deniliyor. A-kitten mütevellit iktisap edilen bu haklar üzerinde encümenin karar vermiye selâhiyeti olmadığı mevzuubahs olmuştur. Fertler arasında dahi bir alım satımında birisi bir mal almış, sonradan onu pahalı satmış diye tutup farkını ötekine mi versin? Bu mesele üzerinde karar vermek imkânı olmadığı için tesbit edilememiştir. Bunda bir yanlışlık yoktur. Arkadaşlar diyorlar ki Emlâk Bankasından bonoya mukabil veya talep olmadığından dolayı üzerine aldığı mal bilâhare fazla fiatla satarsa bu fazlayı borçluya versin. Mümessiki hukuk bulursa versin. Bir diyeceğim yoktur. Yanlış bir şey mevcut değildir. Bu mümessiki hukuka ve kanunu medeniye taalluk eden hususta karar vermek selâhiyetini encümen kendinde görmemiştir. Bunu da misal olarak söylüyorum.

FAİK KURTOĞLU (Manisa) — Arkadaşlar tekrar vaktinizi aldığım için affınızı rica ederim. Maatteessüf encümen reisi ile hemfikir olmadığımızı bir kere daha söylemek mecburiyetindeyim. Emvali metrukeye borçlu olanlar Emlâk Bankası tarafından gösterilen kolaylığın Ziraat Bankası tarafından gösterilmesi yani bu Bankanın kendi üzerine alıp da henüz harice satmamış olduğu malları eski sahiplerine iadesi, bu kayıt Maliye Vekilinin vermiş olduğu bir lâyiha dolayısıyla geçmiş olan izahattan mülhem olarak Maliye Vekâletinin Bütçe lâyihasında esas 1938 senesinde verilmiş olan selâhiyete istinaden lââkal % 20 nispetinde taksitlerini ödemiş olanlardan ellerindeki malları geri vermiş bulunanlar uzun taksit devresinden istifade etmek şartıyla tekrar bu yolda tefevvüz etmek isterse ben hazırım diyorlardı. Bu mütaleadan mülhem olarak hareket edildi. Bu hata, hülâsa o kadar sarıhtır ki...

İSMET EKER (Çorum) — Bu tabii hata tabii hatadır onu tashih ettik.

FAİK KURTOĞLU (Devamla) — Esasen Emlâk Bankası bir ikraz müessesesidir. Yani bir toprak parçasını satmış olan bir müessese

değildir ki tekrar elinde bulunan bunu iade etsin. Burada yeniden sonra iki satır yazı vardır ki bu mânasız düşmektedir.

İkinci kısım; muhterem kurultay şüphesiz memlekette mevcut umumî mevzuatı nazara almakla beraber bütün istirhamları mutlaka kanun hududu ve çerçevesi içerisinde olacak değildir. Bilâkis bu kanunlara icabeden istikameti vermek için birçok temennilerde bulunması selâhiyeti dahilindedir. Bendeniz bir mahkemede dâva eder gibi falan kanunun falan maddesine tevfikân hareket etmeyi düşünmediğim gibi Dilek Encümeninin selâhiyetini daha geniş gördüm. Bundan dolaydır ki aşağı yukarı büyük bir dert halinde bulunan ve arzettiğim gibi memlekette birkaç milyon halkla meskûn daireyi alâkadâr eden bir mevzuu teşrih ettim. Emsaline gelince: kendilerinin temessük edilecek bugün bir kanun mevcut olmadığı mütalealarına iştirâk etmekle beraber emsali bulunduğunu kaydediyorum ve buna istinaden istirham ediyorum. Gene kendi fırkamızı temsil eden bir grup esaslı bir surette tetkik etsinler. Bunların müracaat ve tazallümlerinin muhik bulunduğunu görürse bir şekli kanunî arasın. Ricamız bundan ibarettir. (Alkışlar).

DİLEK ENCÜMENİ REİSİ İSMET EKER (Çorum) — Tabii sehvi olarak emvali metruke cümlesi yazılmıştır. İnsanlar melek değildir, bir yanlışlık olabilir. Biz bunları tashih ettik. Okunan raporda bu cümle yoktur. Yalnız dâva köylünün malını üzerine almış, sattıktan sonra fazla kıymetin borçtan düşmesi dâvasıdır. Bu dâvanın memseki umumi-sini görmedik.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Bu Emlâk Bankası içinde ufak bir noktayı, Faik Kurtoğlu'nun söylediğini bir defa daha hatırlatmak istiyorum. Burada iki nokta vardır. Birincisi borçlunun borcu vermediğini görünce mal satılmıştır. Fakat çok ucuza satılmıştır. Ve bankanın üzerine almıştır. Bir müddet sonra banka bunu çok pahalıya satmıştır. Meselâ 590 liraya banka üzerinde kalmış fakat bilâhare banka bunu 5100 liraya satmıştır. Bu kadar çok farkla satılmıştır. Bu gibi

Borçlarda banka fazla aldığı parayı borçlunun hesabına kaydetsin, kendisine kâr kaydetmesin. Borçlunun hesabına geçirilmek suretiyle borcu azalsın. Ziraat Bankası bunu yapıyor. Birinci mesele budur. İkinci mesele de şudur: birçok yerlerde bilhassa düşman tarafından tamamiyle yakılmış, tahrip edilmiş mıntakalardaki burada öyle olmakla beraber başka yerlerde de az çok öyledir, buhrandan evel mal kıymetleri fazla idi. Ondan sonra çok düşmüştür. Bu düşüş dolayısıyla, yani bütün eşyanın ve emlâkin ucuza satılmak mecburiyeti dolayısıyla bazıları çok acıklı vaziyettedirler. Demin söylediğim hafifletme yapılsa dahi bu, onlar için bir çare değildir. Öyle adamlar vardır ki ve bunlar pek çoktur. Bankaya bir defa kendilerini kaptırmışlardır. Babasından kalan bu hâl artık ne kadar çalışsalar çocuklarının hayatını kurtaramıyacak vaziyet doğurmuştur. Ziraat Bankası bu gibi borçlar için kanunen bir tahfif yapmıştır. Aynı suretle yapılmasını istiyoruz. Matbu varakada ancak birinci kısım mevzuubahs olmuştur. Encümende bulunanlar hatırlarlar ki, bunu encümende konuştuğumuz vakit Maliye Vekili, eğer kanunî yolla Ziraat Bankası borçluları hakkında yapıldığı misillu bir çare bulursam diyeceğim bir şey yoktur, demişti. Bizim vereceğimiz taksir işte bu ikinci noktayı tebarüz ettiriyor ve taksirimizde bunun yerine kaim olmasını istediğimiz dilek bilhassa bunun içindir.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI —
(Elazığ) — Arkadaşlarımızın mevzuubah ettikleri noktalara birer birer arzı cevap etmeğe çalışacağım.

Evelâ: bir arkadaşımız eski tekaüt kanunu mücibince tekaüt edilmiş olanlara tahsis edilmiş olan maaşatın azlığından bahisle bunların tezyidi hakkındaki muamelenin tesriini söylediler. Gerek bütçenin heyeti umumiyesi hakkında maruzatta bulunduğum sırada gerek ondan sonra bu bapta söz almış olanlara arzı cevap ederken dediğim, ve Başvekilimin dahi bahis buyurdıkları veçhile bu, hükümetçe esas itibariyle kabul edilmiş, üzerinde tetkikat yapılmakta olan bir mevzudur. İlk ilm-

kân husulünde bunu ıslâh edeceğiz. (Alkışlar). Yalnız arkadaşımın müsaadesiyle zapta geçmiş olan bir noktayı tashih edeceğim, zannediyorum, kendilerinin de kastı bu olmayacaktır, dediler ki geçenlerde mevzuubahs olduğu zaman bu mevzuun ortadan kaldırılması için 14 milyon lira gibi külfeti istilzam ettiği ve malî imkânsızlık ileri sürüldü. Tekrar edeceğim: zannediyorum ki kasıtları böyle olsun. Yani bu mevzuu kale almak için o yolda söylenildi demek istemiş olsunlar. Şurasını katiyetle arzedeyim ki ilk mevzuubahs olduğu zaman da mesele, eski tekaüt kanununa göre kendilerine maaş tahsis edilmiş olan zevatın maaşının bugün hem rütbelerinin yeni tekaüt kanununa göre aldıkları miktara iblâğı yolunda idi. Bu yolda bir tâdilin malî tesirleri mevzuubahs olursa yine tekrar ediyorum ki hakikaten 14 milyon liraya ihtiyaç vardır. Fakat sonradan müracaat eden arkadaşlar dediler ki esas itibariyle alınmamış bir maaş üzerinden tekaüt hakkı istemeğe zaten mantık müsait değildir. İstenilen şey, vaktiyle İstanbul hükümetince yapılmış ve yarısı iade edilmiş olan tenzilâtın diğer nısfının da verilmesidir, diye bütçenin heyeti umumiyesi konuşulduğu zaman izah ettiler. Böyle olunca malî tesiri 4,5 milyon lira tutmaktadır ki hükümet bunu esas itibariyle kabul etmiştir ve ilk imkânda yapmağa çalışacaktır. (Alkışlar)

Yol vergisi hakkında beyanatta bulunan arkadaşlarıma arzedeyim ki yol vergisinin maliyeye ait dilekler arasında bahsedilmesi sırf vergi mevzuu olmak itibariyle Dilek Encümeninin bunları tevhit etmiş olmasından ileri gelmektedir; yol vergisi idarei hususiyelere ait olduğu için buna Dahiliye Vekili arkadaşımız tarafından cevap verilmesi daha muvafık olur. Bir arkadaşım da hayvanlar üzerinde, her mevzuda safî kazanç üzerinden alıyoruz da hayvanlardan adet üzerinden vergi alıyoruz, bu âdalete muvafık değildir. Bazı yerlerde yüksek fiatlarda satılan hayvanlar diğer bazı yerlerde aşağı fiyatlarla satılıyor yani fiatlar muhtelif mıntakalara göre tehâlüf etmektedir. Bunları da safî kazanç üzerinden mükellef kılmak cihetine gitsek buyurdular.

Bazı memleketlerde hakikaten bu hayvan vergisi kaldırılmış, yerine ziraî irat vergisi konulmuştur. Teklifleri bu ziraî irat vergisini istihdaf etmektedir. Yani filân işten falan işten ne kadar kazanıyorsun diyor, bir beyanname istiyerek vergi koyduğumuz gibi hayvan beslemekten ne kadar istifade ettiği hakkında kendisinden bir beyanname istemek usulüne varılmasıdır; bunu istihdaf etmektedir. Bendenizin kanaatime göre bizim de hedefimiz budur. Fakat bunun memleketimizde tatbiki zamanı henüz gelmemiştir. Çünkü her yerde mezbahamız yoktur. Borsa, alış veriş borsalarımız yoktur. Fakat gittikçe terakki ederek bu dedikleri usule doğru gitmek bizim için dahi bir hedeftir. Bir arkadaşım vergi bakayasının affından bahsettiler, vergi affetmek fena bir şey değildir, fakat nihayet vakti zamanında vergisini vermiş olanlar için cezaî bir mahiyet istilzam eder, dediler. Hiç şüphesiz ki doğrudur. Fakat orta yerde mevzuubahs olan yeni bir terkin yoktur. Bilmiyorum ne suret ve maksatla bu noktaya temas ettiklerini, hükümetçe yapılmış olan şey bir zaruret neticesidir. Yüksek heyetinizin de malûmu olduğu veçhile bizi yeniden arazi tahririne mecbur eden başlıca sebep arazi kayıtlarımızın pek eski zamandanberi vukuata istinaden tebeddül görmemiş şayanı ihticaç olacak vaziyetten çıkmış ve içinden çıkılmaz bir hale gelmiş olmasından dolayı biz dedik ki verginin mükellefini bulmak noktasından tasarrufa müessir olmamak üzere bir tahrir yapalım da burayı kim ekıyor, kim biçiyor, buranın sahibi kimdir, bulalım dedik. Bendeniz burada iftiharla, göğsüm kabara kabara söyleyebilirim ki bu yapılan iş büyük malî işlerden birisidir. İki sene içinde bu tahrir işi tamamen başarılmıştır, bugün 39 senesinden itibaren bu tahrire göre vergi tahakkuku vermemiş pek az yer kalmıştır. Diğerleri tamamen katileşmiştir. Bu büyük bir muvaffakiyettir. Bunu itmam edebilmek için yani şu kanunun sebebi ihdası, arazi vergisi kayıtlarının doğru olmamasına münhasır olduğunu söylemiş olduğumuzdan Yüksek Meclis bunun netice zaruritesi olarak dedi ki, mademki bu kayıtlar içinden çıkılmaz bir hale gel-

miştir. 935 senesine kadar bu defterler mucrince bakiye vergileri terkin edip ondan sonra yeni tahrire istinat edelim, denildi. Bu bençe çok mantıkî idi. İşte bahsettikleri af bu, ızdırarî sebep ve mecburiyete istinat etmektedir. Bunun haricinde herhangi bir suretle bir af ve terkine gidilirse, arkadaşımın dediği mahzura ben de tamamen iştirâk ederim ve öyle bir şey mevzuubahs değildir.

Vergi karnesinden bahis buyurdular: her mükellef, her sene ne kadar vergi ile mükellef olduğunu bilsin. Dedi ki bir kere kazanç vergisinde tebliğ usulü vardır. Hayvanlar vergisi malûmu âliniz olduğu üzere köylere, mahallelere asılan cetvellerle tebliğ edilmektedir. Yalnız arazi ve bina vergisinde her sene tebliğ usulü yoktur. Çünkü bu vergiler her sene değişmez. On senede bir değişen irat ve kıymetlere müstenittir. Bu kıymet ve iratlar değıştikçe mükelleflere tebliğ yapılır. Bina-naleyh herkesin, vergilerinin miktarını bilmesi temin edilmiştir. Karnelere gelince: karneler bastırıldı hakikaten dedikleri gibi pek rağbet göremedik. Bu yüksek encümünde dahi mevzuubahs olmuştu. Bu karneleri yeniden iyice ilân etseniz de herkes vakıf olsa. Bu karnelerden istifade etsin dendi. Biz bu hususu radyo ve gazete ile ilân ettik. Böylece 4 senelik vergilere şamil olmak üzere her mükellef almadılar. Malsandıklarında mevcuttur. Vatandaşların alması için bu kere dahi tebliğ ve ilân etmiş bulunmaktayız.

Yol vergisi hakkında nakten, bedenen mükellefiyetini vaktinde ifa etmeyenlerden ceza alınması noktasına temas ettiler. Bu hususta yol vergisi hakkında izahat verecek olan Dahiliye Vekili arkadaşım cevap lutfederler. Bir arkadaşım da yeni tahrir edilen arazinin usulsüz yapıldığı, köylünün esas maksadı bilmediğini, 3000 liraya yazılan bir tarlayı 500 liraya vermiye razı olduğunu bu tahririn mülkiyet için yapıldığını zannederek kendilerine ait olmıyan meraları da kendi üzerlerine yazdırdıklarını söylüyor. Arazi tahriri için diyebilirim ki ilk olarak böyle bir şikâyet karşısında bulunuyorum. Şimdiye kadar vekâlete bu yolda bir müracaat ve şikâyet vaki olmamıştır. Bu tarlama çok yazılmış diyenler ol-

muştur. Ama ben bu tahrir tasarruf temin eder zanniyle kendime ait olmıyan araziye üzerime yazdırdım yollu bir sözü ilk olarak işittim. Vatandaşların tahrir işleri hakkında tâ Şûrayı Devlete kadar müracaat etmeğe hakları vardır, kendisine ait olmıyan bir arazi üzerine yazılmış ise düzeltilir. Tahrir başlamadan evel her yerde ilân edildiği gibi köy muhtarları da komisyonda âza olarak bulunmuşlardır. Vekâlete şimdiye kadar bu yolda hiç bir müracaat vakî olmamıştır. Bendenizin mütaleam tahririn çok faydalı olduğudur. Fakat bu kadar milyon arazi parçasına şamil bir tahrir arasında birkaç arkadaşın elbette, arazisine fazla kıymet takdir edilmesi mümkündür; bunun için de kendilerine itiraz kapısı bırakılmıştır. İdare heyetleri bu gibi itirazların tetkiki ile tazvif edilmiştir. Şûrayı Devlete dahi müracaat etmek hakkı vardır. Fakat umumî olarak büyük yanlışlıkların yapıldığı kanaatinde değilim.

Bir arkadaşım buğday koruma vergisinden bahsettiler. Biraz da bunu muamele vergisi ile karıştırdılar. Evelce kepekli undan alınmakta değildi. Sonradan kara değirmenlerinden de muamele vergisi alınmağa başladı dediler. Bunda karışıklık olacaktır. Malûmu âliniz buğday koruma vergisi evelce kara değirmenlerine de şamildi. Ondan sonra çıkardığımız kanunlarda köyde olsun, kasabada olsun, valssiz ve eleksiz değirmenler bu vergiden muafıdır, dedik;

Muamele vergisine gelince; motörlü olanlar eveldenberi muamele vergisiyle mükelleftirler. Yalnız geçen sene 10 beygire kadar olan motörlü değirmenler bazı şartlarla vergiden istisna edilmiştir. Bir de ücretle un öğüten değirmenleri misal getirerek, bunlardan ücret üzerinden vergi alınmasının muvafık olacağını söylediler. Yüksek beyetinizin malûmudur ki muamele vergisi, kanunundaki sarahat mucibince satış kıymeti üzerine müesse olan bir vergidir. Hariçten başkasına ait malzemeyi işliyerek tam bir mamul madde haline getiren muessesat iki kısımdır. Bir kısmı tam mamul haline getirenler, bir kısmı da yarı mamul haline getirenlerdir. İşte tam mamul haline getirenler meyanında olan değirmenler,

ücretle imalâta bulunan bu müesseselerin vücude getirdikleri mamul maddeler gerek iptidai maddesi hariçten getirilmiş olsun, gerek o müessese sahibi tarafından tedarik edilerek vücuda getirilsin, bu iki nevi mamul maddenin mükellefiyeti arasında hiç bir fark tasavvur edilemez. İki müessese yan yana çalışıyor. Birisi buğdayını kendisi alıp öğütüyor, bunu hepimiz biliyoruz, satış üzerinden vergi vermesi lâzımgeliyor. Diğer müessese de hariçten getirileni ücret mukabilinde öğütüyor ve gene mamul olarak meydana çıkarıyor. Bu iki müessesenin birisinin böyle satış üzerinden diğerinin de ücret üzerinden mükellefiyeti halinde hayatlarının idamesine imkân tasavvur edilebilir mi? Gayet tabiidir ki iptidai maddesini kendisi tedarik eden müessese sahibi dahi bir müşteri ile anlaşarak muvazaa suretiyle şunu sen bize getirmiş ol, biz bunu öğütelim der Binaenaleyh ücret üzerinden alınması teklifi esasen muamele vergisinin matrahına ve kanunun esasına mugayir düşmektedir. Muamele vergisi B. M. Meclisinde müzakere edilen bu noktaya temas edilmiştir. Zabıtlar mütalea buyurulursa arzettiğim gibi encümenin vermiş olduğu izahat yüksek meclisçe kabul edilerek ücret üzerinden alınmıyacağı ve satış üzerinden müesseseden muamele vergisinin alınması lüzumu tesbit edilmiştir. Bunun böyle olması gerek adaleti teklifiye ve gerek müsavat noktasından zaruridir. Diğer bir kısım müessesat vardır ki arzettiğim gibi bunlar iptidai maddeleri tam mamul hale değil, yarı mamul hale getirmektedir. Meselâ bir fabrika kutu yapılacak mukavvaları kesiyor, fakat kutu yapmıyor. Bundan muamele vergisi almaktayız. Diğer bir fabrika bu kesilmiş mukavvalardan kutu yapıyor. Bundan da ayrıca muamele vergisi alınmaktadır. İşte bu gibi müessesatın vergilerinin tahakkuku ve tarhları üzerinde ya birincisini büsbütün muamele vergisi vermekten istisna etmek, veyahut başka bir şekil bulmak suretiyle iki defa vergi alınmasının önüne geçmek için araştırmalarıımıza ve tetkiklerimize devam etmekteyiz. Bunu Yüksek Meclise arz ediyorum. Her halde bu gibi sanayi erbabına bir kolaylık temin edeceğiz.

10 beygire kadar motörli olan elektrikli değirmenlerin muamele vergisi kanunu emrettiği külfetlerin, defterlerin, muhasiplerin ve defterlerin tutulmasına mahal kalmamak için verginin maktuan alınması hususu dilek encümeninde mevzu bahis oldu. Orada maliyece buna muvafakat edilmiştir. Burada gene tekrar edeyim bu yolda bir lâyiha taktim edilecektir. Halı iplikleri vergiden muaf olduğu halde, kilim ve beylik kilimlerinin iplikleri vergiden muaf olmadığından bahsedildi. Bunlar el tezgâhlarında yapıyor, iplikleri kilo üzerinden vergiye tahi tutuluyor, halbuki fabrikalar kendi yaptıkları iplikten kilim doku duklarından vergi vermiyorlar denildi. Bu da tıpkı demin arzettiğim gibi dilek encümeninde mevzu bahis edildi. Bendeniz de encümeninde söylediğim gibi bunun ayrıca müstakil bir mevzu olarak ele alınarak tetkik edileceğini muaf tutmağa imkân varsa bu yola gidileceğini yoksa tahfifi cihetine gidileceğini huzurunuzda tekrar arzedeceğim. Deriler üzerindeki kireci temizleyen ücret mukabilinde müesseselerden derinin kıymeti üzerinden vergi alınması işine gelince: bu mevzu da demin arzettiğim gibi her hangi bir iptidai maddeyi tam mamul değil, nim mamul bir hale getiren ve mütemmim sanayi, itlâk ettiğimiz sanayie taallük etmektedir. Hakikaten bunlar üzerinden de de lâzımgelen kolaylığı icra için icap eden tetkikleri yapmaktayız ve bu kolaylığı temin edeceğiz.

Emvali metruke meselesi; emlâki milliyeden yüksek bedelle mal alanların borçlarının hafifletilmesi. Encümen reisi tarafından dahi izah olunduğu veçhile, derhatır buyruşunu, muhtelif kanunlarla muhtelif misallerde bulunuldu. En son olarak geçen Kurultayın göstermiş olduğu arzu üzerine Partice sureti mahsusada bir encümen teşkil edildi. Bu encümenin uzun uzun tetkiat yapmak suretiyle ve ihtiyaca cevap vereceği kanaatiyle hazırlayıp Yüksek Meclise arzettiği kanun lâyihası yüksek meclisçe de kabul edildi. Bu defa yeniden mevzu bahis edilmektedir. Bendeniz bu hususta ayrıca bir mutalele dermiyanına lüzum görmüyorum.

Yüksek encümeninde dahi dârmeyan ettiğim veçhile Partice bu yeni temenni tekrar nazarı dikkate alınacak olursa ve icap ediyorsa yeni bir kanun lâyihası yapılır.

Emlâk Bankasından borç alanların banka ca tefevvüz edilen gayri menkulleri meselesi: denildi ki bu gayri menkuller bilâhare tefevvüz bedelinden daha yüksek bedelle başkasına satıldığı takdirde farkı borçlunun borcuna kapatılsın. Ziraat bankasında böyle bir usul vardır; Emlâk bankasında da bu usul tatbik olunsun, dediler. Dilek encümeninde temas edilen nokta odur:

Faik Kurtoğlu arkadaşımız Meclis encümenlerinde bulunan diğer bir lâyihadan bahsettiler. Bunları birbirine karıştırmış olsalar gerektir. Mesele ikidir. Birincisi demin arzettiğim gibi Emlâk bankasına meselâ 1000 lira borçlu olan birinin malını, hariçten talip çıkmadığı için banka kendisi 300 liraya satın alıyor. Borçlunun 700 lira borcu kalıyor. Bilâhare banka aynı malı bir başkasına 1500 liraya satıyor.

Binaenaleyh deniliyor ki tefevvüz bedeliyle satış bedeli arasındaki 1200 lira farktan, borçlunun 700 liralık borç bakiyesi kapatılsın. Bu suretle onu borçtan tebric etmelidir. Bu nokta maliyece tetkik edildi. Kanun mevzuu mudur, yoksa kanunsuz dahi yapılabilir mi. Hukukî cihetten tetkik etmekteyiz. Belki de kanun mevzuu olmadan halledebiliriz. Böyle olursa derhal bankaya emir veririz ve tatbikine başlatırız. Olmadığı takdirde bir lâyiha ile yüksek huzuruza geleceğiz. Bu yolda bir lâyiha henüz meclise verilmiş değildir. Encümenlerde olduğundan bahsettikleri lâyiha büsbütün başkadır. Demin arzettiğim gibi Partice projesi hazırlanıp Yüksek Mecliste tasdik edilmiş olan kanunda bir hüküm vardır, hazineden aldığı mal bedelinden % 20 sini ödemiş olan adamlar isterlerse aldıklarını hazineye iade edebilirler ve borçlarından kurtulurlar. Bu suretle geri verilen malı hazine ühdesinden çıkarmış veyahut böyle değil de her hangi bir suretle hazineden mal

atan vatandaş taksitlerin' vaktinde ödeyeme - miş, aldığı mal satılığa çıkarılmış, alan olma - mış hazine de o malı tefevvüz etmiş fakat baş - kasına da henüz satmamış. Yani henüz bu malı elinden çıkarmamıştır. İşte bu iki şekilde, hazineye geri verilmiş veya tefevvüz edilmiş olup da başkasına satılmamış olan malları sahipleri arzu ederlerse gene kendilerine verilsin ve diğer vatandaşlar gibi 15 senelik tak - sitten bunlar da istifade etsinler. Vukubulan müracaatlar üzerinde Maliye Vekâleti bir ka - nun lâyihası hazırladı ve meclisi âliye takdim edildi. Halen encümenlerde bulunan lâyiha bu - dur. Bilmiyorum. Cevap: z kalan başka nokta - lar oldu mu (tamam eseleri) varsa emir buyu - runuz onları da arz edeyim.

FARUK ÇELEBİ (Manisa Delegatesi) — Emlâk bankasının faizi meselesini lütfetmedi - niz.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Yanmış yerlerde hiç olmazsa Ziraat bankası, buhran vesaire dolayısıyla, nasıl faizi indirmiş ise ay - nı şerait tahtında hiç olmazsa düşman tara - fından tahrip edilmiş kısımlar için tenzilat yapılmasını rica ediyoruz.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI (E - lazığ) — Emlâk bankası faizlerin tenzili hak - kındaki kanundan sonra dahi taksitlendirdi ve tenzilat yaptı. Fakat eski mukaveleye müs - tenit olanlara bu tenzil teşmil edilmemiştir. Mamafi tetkik ederiz ve icap ederse bunun i - çin de bir şey yaparız.

RİZA (Maraş) — Çeltik muamele vergisin - de iptidai madde payı ayrılması dileği, buğ - dayda olduğu gibi çuval payı varsa tabii gö - rüldü deniyor, lütfen izahını istiyorum.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI (E - lazığ) — Bazı arkadaşlar tarafından çeltik ü - zerinde de iptidai madde payı tenzilatı yapıl - ması arzusu izah edildi. Fakat yapılan konuş - ma neticesinde şuna varıldı, meselâ buğday - da, unda bu yapılıyor çünkü un çuvalsız sa - tılamaz yapılan tenzilat da bundan mütevellit - tir. Bu temenniye yapan arkadaşlar princin de çuvalsız satılamayacağını söylediler, bu sebe - ple biz de eğer böyle ise buğdayda olduğu gibi yapılabilir dedik.

RİZA ÇUHADAR (Maraş delegatesi) — Buradaki şey o değildir. Princi mevaddı ip - tidaiyesi çeltiktir. Çeltik bedelinin tenzilin - den sonra geriye piring kalır. İşte çeltikle pi - rinç arasındaki fark için tenzil muamelesi ya - pılsın diyorum.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI (E - lazığ) — -devamla- Arzettiğimi gibi temenni sahibi dahi kanaat hasıl etti. Çeltikten ancak zurufun muamele vergisi dolayısıyla tenzilat yapılır. Onun haricinde iptidai madde tenzilatına mahal ve mevzu olmadığı kabul edilmiş - tir Unlarda olduğu gibi zarf yani çuval na - zarı itibare alınmıyor. Zarf bedeli üzerinden alınmış olan muamele vergisinin nazarı dikka - te alınması yolunda bir temenni vardır ki söy - ledikleri onu ifade ediyor.

RİZA (Maraş delegatesi) — Vekil Beye - fendi buyurdular ki muamele vergisinin satış bedeli üzerinden alınması takarrür etmiştir. Yani fabrikanın aldığı ücret üzerinden vergi almaktır. Fakat bu muamele vergisi piringten satış üzerinden, çeltikten ise fabrikanın aldığı ücret üzerinden alınmaktadır.

Çeltik fabrikalarda tohumluk için eletti - riliyor. Bunun farzedelim kilosuna bir kuruş alınsa ve fabrikada yüz kilo tohum elettirdiği - miz zaman yüz kuruş ücret vereceğiz. Şimdi bunu bir defa satmıyoruz. Bu yüz kuruşun % 10 u muamele vergisi olduğuna göre fabri - ya 90 kuruş kalması lâzımgeliyor. Fakat bu böyle olmuyor, fabrika bunlardan yüz kuruş ücret, ayrıca % 10 da muamele alıyor ki yüz on kuruş tutuyor.

İkinci mesele; çeltik meselesidir. Zürra bu - nu getiriyor ve fabrikada imal ediyor. Bura - ya gelen yüz kilo çeltik 50 kilo piring verir. Bunun bir defa çuval bedeli vardır. Bu terazi - den boşa akıtıldığı vakit piringin satış fiyatı üzerinden % 10 alınmıyor. Çuvala konacak ol - lursa bu da kiloya dahil olarak bunun üzerin - den vergi alıyor. Eğer dört çuvala konursa bu dört çuvalın sıklığı de buna inzımam ediyor demektir.

Bir de kırık vaziyeti vardır. Çeltik piring yapılmak için öğütülür. Halbuki bundan ta -

biatıyla bir takım kırıklar meydana gelmektedir, ki bu kırıktan da muamele vergisi alın - yor. Satış fiyatı ticaret odalarınca takdir ediliyor. Bir zürra ihtiyacı için 10 bin kilo çeltik imal ettirdiği zaman bunu pirinç haline ifrağından sonra 2000 lira ise bedeli imali - ye, fabrika ücreti, muamele vergisi bir de 55 kuruş verip bir tek çuval alıyor. Bu da kâfi gelmiyor, çünkü tahammülü yoktur. Çift çuvala koyuyor, 110 kuruş veriyor. Bu 110 kuruş verdiği çuvalar pirincin kilosu 20 kuruş olduğu için bu şekilde hesap edilerek veriliyor. Zür - ra ihtiyacını temin için pirinç imal ettirdiği bir sırada muamele vergisi, bir taraftan da muamele vergisi biniyor, sıkıntı içinde kalan zür - ra pirincini satmak mecburiyetindedir. Tica - ret odası pirince 20 kuruş takdir etmiştir. Zür - rain sıkıntılı vaziyetini de gözönünde tutan tüccar 17 kuruşa verirken alırım diyor. Ve 17 kuruştan satmağa mecbur oluyor. Fakat di - ğer taraftan 20 kuruştan muamele vergisi ve - riyor. Çünkü pirinç fabrikaya gittiği zaman ticaret odası fiyatını koymuş, muamele vergisi de tahakkuk etmiş oluyor. Muamele vergisi fabrikacı tarafından alınıyor. Bunu taksitle maliyeye ödüyor. İki ay zarfında 10 bin lira - lık bir pirinçte vergiyi iki üç ay kullandı - tan sonra maliyeye veriyor. Buradaki asıl di - lek çuvalın iki kilo gelen, her çuvalın veya her kilo çuvaldan tenzilât değil, esas istih - sâl bedelinin pirincin iptidai maddesi olan çelti - ğe bir fiyat takdir edildikten sonra, pirinç ha - line ifrağ edildikten sonra ikisi arasındaki fark ne ise onun üzerinden muamele vergisi alın - sın.

Maraşta kara değirmenlerinde de muame - le vergisi alınmaktadır. Fabrikalar hesabı düzgün olduğundan ve maliyece kontrol me - murları tayin edildiğinden esaslı surette mu - mele vergisi kaçakçılığı yoktur. Kara değir - menlerine gelince: on bin kilo işlediği, öğüt - tüğü zaman belki de üç bin kilo öğüttüm di - yor ve bunun üzerinden muamele vergisi ve - riyor.

Çeltik beş kuruş, on kuruş bu tenzil edil - dikten sonra bundan alınmasını, bir de kırık - tan muamele vergisinin alınmamasını rica e - diyorum.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI (E - lazıĝ) — Arkadaşımın beyanatını dikkatle dinledim. Bütün hülâsası deĝin arzettiğim gibi satış kıymetinden alınmasın, ücret üze - rinden alınmasın. Dava burada. Büyük Meclisin müzakere zabıtları gözden geçirilecek olursa görülür ki muamele vergisi kanununun müza - keresi esnasında bu iptidai madde tenzilâtı ancak şu maksatla kabul edilmiştir: Fabrika ya gelen bir madde, daha evel diğere bir fabri - kada, yahut hariçten getirilmiş olan bir mal memlekete ithal edilirken muamele vergisi ver - mişse aynı matrah üzerinden aynı vergiyi tek - rar vermemesi için, bunu önlemek üzere bir ip - tidai madde tenzilâtı yapılır. Yoksa maksat matrahın ücret olması değildir. Gene zabıtlar tetkik edilirse görülür ki; bu mevaddı iptidai - ye tenzilâtının, böyle parası parasına evelce verilmiş olan muamele vergisini karşılayacak nisbette olması şart değildir. Her maddenin derece tahammülüne göre hükümetçe muva - fık görülecek ve onun istihlâkını tahdit etmi - yecek, istihsalini tazyik etmiyecek bir nisbet - te olmak üzere İktisat Vekâleti ile, Maliye Ve - kâleti müstereken tesbit eder, denildi. Şimdi buyurdukları pirinç meselesine geliyorum. Kabuğu çıkarılıyor, şu kadara alınıyor. Güzel. Geri kalan maliyet fiyatı ne ise onun maliye - ti üzerinden muamele vergisi versin. Pirinci aldı, değirmenciye verecek, fiyatını nasıl tes - bit edecek? Satacağı yerde ticaret odası fiyat takdirine gidiyorlar. Eğer bu fiyatları muva - fık bulmuyorlarsa hakkı itirazları vardır. Hak - larını istimal edebilirler. Üzerindeki çuvalar yani zuruf arzettiğim gibi gümrükten geçiril - miş ve o sırada muamele vergisi verilmiştir. Bunların bedelini tekrar muamele vergisine tabi tutmak mükerrer olduğu için mevaddı ip - tidaiye addedilmekte ve tenzil edilmektedir. Eğer şimdiye kadar yapılmamış ise bundan sonra yapılması için encümende görüştük, ka - rarlaştırdık. Bundan başka bir şey yapmağa imkân ve bunu kanunun esasları ile kabili telif görmüyorum. Kara değirmenlerinden bahset - tiler. Maraşta bir değirmen muamele vergisi - ne tâbi olmaması lâzımgeldiği halde muamele vergisi alınmış. Bu olsa olsa vergi kanu -

nunun tatbik hatasıdır. Bir de şu natıra gelebilir. Bunların vergiden muafiyeti muhitlerindeki çiftçilerin zahirelerini öğütmele meşruttur. Eğer bunun haricinde başka kasabalardaki halkın dahi mallarını öğütüyorlarsa gayet haklı olarak vergi vermeleri lâzımgelir. Maamafih not aldım, tetkik edeceğim. Kanunun tatbikinde bir hata vukua gelmişse tashih ettiririm. (Alkışlar).

GALİP DEMİNER (Afyonkarahisar delege si) — Sayın arkadaşlarım; çok muhterem Maliye Vekilimiz demincek heyeti saliyelerine arzettiğim iki nokta hakkında ifadelerimde lüzumu kadar sarahat bulunmadığından maksadımı anlayamadıkları hakkında bir ifade beyan buyurdular. Birincisi vergi afları hakkında neden endişe ediyorlar diyorlar. Bendenizin maruzatım geçmiş afların tekerrür etmiş olması üzerinde idi. Malûmu âliniz 935 senesine kadar olanlar üzerinde bir likidasyon yapılmıştı. Bu defa 938 de ikinci bir likidasyonla bu af sisteminin tekerrür etmesi, vergilerini vaktinde muntazaman vermiş olanların haklı endişelerini tebarüz ettirmek istemiştim. Hesap karışıklıklarından fazla matrahlar dolayısıyla nisbetsizlik bakımından verdikleri karar gayanı şükrandır. Her hangi bir sebepten dolayı aflar yapılırken kudreti yerinde olan vatandaşlardan her ne suretle olursa olsun vergisini vermemiş olanların sık sık afları dolayısıyla diğer vergi vermek karakterinde olan vatandaşların tediye alâkalarına da müessir olacağını ve müessir olmakta olduğunu maalesef gördüğümüz için tebarüz ettirmek istiyorum. Bundan sonrası için böyle bir yol tutulmayacağına göre endişemiz tabiatile zail olacaktır.

İkinci mesele; bu mesele ile alâkadardır. Böyle 4 - 5 senede bir hesaplar içinden çıkılmaz bir hale girdikten sonra vergisini vermeyenlerin borçlarına bir sünger çekerek onları affetmek diğer vergisini vermiş olan borçluların da daha sonrası için vergi vermekten kaçınmalarına sebep olacaktır. Bunun izalesi için Maliye Vekili arkadaşımız lâzımgelen esasları hazırlamışlarsa mesele yoktur.

Karne usulü için arzedeceğim, evelce ihdas edilen karneler maalesef bu işe yarayacak ve baktığımız zaman derhal borcumuzu tayin e-

decek mahiyette değildir. Demincek arzettiğim, 935 bakayası için benden istedikleri verginin miktarını esasını, tenzil edildikten sonra geriye kalan miktarını hesap için bu karneyi bana veren memura müracaat ettim, maliye memuru lâzım olan cevabı veremedi, sırasile tahsilât şefine, tahsil ve tahakkuk müdürüne, varidat müdürüne ve en nihayet defterdara müracaat ettim, maalesef bu karnenin mükellefi tatmin edecek şekilde olması için icap eden şeyleri bana söyleyemediler. Ve hepsi de o karnede bu arzumu tatmin edecek bir vasıf görmediler. Nihayet bendenizin müracaatım üzerine başka türlü bir liste halinde, falan köydeki arazinin vergisi şudur, tediye edilen ve tediye edilmesi icap eden miktar şunlardır, diye gösterdiler. Takdir edersiniz ki bunu herkes yapamaz. Her vatandaşa yaptırmak güçtür. Maliye Vekâletimizin tatbik etmekte olduğu karne usulü bu esasa göre daha pratik metodlarla islah edilirse mükellefle Maliye arasında vergi tahsilâtında bir çok kolaylığı olan bir usul olacaktır. Bu esas daha evel bir münasebetle Maliye Vekili beyefendiye de arzettiştim. Halbuki bugün beyan buyurdıklarına göre elde mevcut karneler vardır. Bunlar isteyenlere verilmektedir. Fakat benim zannıma göre bugün elde mevcut karneler bu ihtiyacı karşılayacak vasıfta değildir. Bendenizin maruzatım, nihayet bir teknisyen olarak, işin fenni icaplarına göre bir mutalâa arz etmek değildir. Yalnız bir vatandaş sıfatile bu mahzurlara yakından vakıf bir vatandaş sıfatile kendi kafamıza göre düşündüğümüzü söylemektir. Bizler, modern Maliye tekniğine vakıf çok kıymetli arkadaşlarımızın Maliye Vekâleti bünyesinde mevcut olduğuna iman etmişizdir. Bu yüksek imanın bizim ihtiyaçlarımıza göre, çok yakında, bir hasıla vereceğine güvendiğimizdendir. Maruzatım bu kadardır.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI (Elazığ) — Efendim, arazi tahriri yapılmasını icap ettiren sebepler, demin de teşrih ettiğim gibi, tafsiline girecek olursam çok fecidir, böyle tahmin ettikleri gibi bir mükellef göz, açıklığı edip de vergi vermemiş ve neticede affa uğramış gibi bir vaziyet yoktur. Hüseyin is-

m'inde bir adamın bir arazisi kendi üzerinde görülmektedir. Fakat bunu satmıştır, alan adam vefat etmiştir, veya başka yere hicret etmiştir. Bununla beraber bu arazi yine Hüseyinin üzerinde görüldüğü için biz mükellef olarak onu tanıyoruz. Fakat Hüseyin bunu verir mi? vermez. Çünkü onu satmıştır. Nihayet bakaya, Hüseyinin üzerinde toplanıp gitmektedir. Yoksa hakikati söylemek lâzımgelirse maalfitihar bu kürsüden arz ederim ki bütün vatandaşların vergilerini vermek hususundaki sür'at ve gayretleri seneden seneye çoğalmaktadır. Hiç kimse aman vergimi vermiyeyim, bir af çıkar diye başka yola sapmak gibi vaziyet düşünmüyor ve böyle düşünenler varsa bunların da seneden seneye azalmakta olduğunu elimizdeki istatistik rakamları göstermektedir. Doğrudan doğruya tabii ve normal vesaitle yapılan tahsilat nisbeti, vaktinde vergisini vermediğinden doiaıy hakkında haciz muamelesi yapılmış fakat tatbikten evvel vermiş olanların nisbeti ve nihayet haciz yapılmak suretile tahsil edilenlerin nisbeti, muntazaman takip edilmektedir.

Eğer tablolar yanımda olsaydı heyeti celile görürdü ki seneden seneye ve daima lehte olmak üzere büyük farklar görülmektedir. Binaenaleyh arazi vergisinden kalan bakaya hiç bir zaman zannetmem ki böyle açık gözlülük yapılmasından doğmuş olsun. Amma haksız olarak alınmak istenirse tabii vermez. Meselâ Mazhar üzerinde arazi yoktur. Amma bizde onun ismi vardır. Haksız olarak istenen bu parayı Mazhar verir mi? tabii vermez. İşte terkin bu gibi zarurî hallerden doğmuştur. Yoksa tekrar ediyorum ki bu terkin meselesinin mahzurlarına ben de iştirak etmekteyim. Öyle telâkki buyrulmasın. Bu senelerdenberi yapılmış olan ihmal ve lâkaydinin neticesi olan mantikî bir tasfiyedir; ve gayet yerinde olmuştur. Şurasını da arz edeyim ki arazi tahriri esasen hususî idarelere devrolunmuştur. ve tahsilât da onlar tarafından yapılmaktadır, netayigayet meşkûrdur. Yani tahakkuklar ve tahsiller neticede gayet yükselmiştir. Herkesi memnun edecek bir şekildedir.

Temas buyurdukları diğer nokta hakkında yeni karne vesilesinde aklımızın erdiği kadar

daima mükelleflere kolaylık gösterdik. Tallimatnameler yaptık. Lûtfederler hangi noktaları noksak görüyorlarsa onları dahi izah buyururlarsa kendi izahlarından da istifade ederek her halde daha kolay ve mütekâmil bir şekilde ifrağına çalışırız. (Alkışlar)

BAŞKAN — Çeltik davası kâfi miktarda konuşulmuştur. İsrar ediyorsanız bir takrir veriniz.

HİKMET BAYUR (Manisa) — Gerek emvali metruke ve gerek Emlâk Bankasına ait olan iki meselede Maliye Vekilinin beyanat ve izahatına teşekkür ederim.

İster bu tavzihatın, ister bizim vermiş olduğumuz takririn mazbataya geçirilmesini yüksek heyetin takdirine bırakırız.

ALİ RIZA ERTEN (Mardin) — Arkadaşlardan birisi maktuiyete rabtı için yani elekli olan değirmenlerin muamele vergisine rabtı hakkında temennide bulundum. Bu temennim buna ya geçmedi, kabul edilmedi, diğer bir arkadaş valansa ipliğinin kabul edildiğini fakat dileğe geçmediğini söylediler. Bilhassa bu elekli değirmenlerin maktuata raptı meslesinin görüldüğünü ve bunun tetkike, değer olup sayanın kabul olduğu cihetini söyledi. Valansa iplikleri için de her ne kadar elbise ve sair nesinde bulunmayorsa ve yukarıkinin kaldırılıp kaldırılmıyacağı tetkik mevzuu olduğu, beş numaralıya kadar olanların da tetkik edilmekte olduğunu söylediler. Malûmu âliniz biz mazbatamızı yaptığımız zamanlarda mevcut olanlardan kabul veyahut reddedilenlerin hepsini ayrı ayrı buraya dercetmeğe imkân bulamadık. Hükümetin tetkik mevzuudur diye tetkik edeceğini vâdettiklerinin birkaçını yazamadık. Ve nihaye thükümetin bu hususta diğer dileklerden bir kısmını esasen yerine getirdiğini veya getirmesi mutasavver olduğunu, bir kısmı imkân dahilinde olmadığı verilen izahlarla tatminkâr görüldü. Bu suretle hükümet tarafında yapıldığı olduktan sonra bunları zikretmiye imkân bulamadık.

Arkadaşımızın buyurdukları yani Emlâk Bankasına borçlu olanlar hakkında, Maliye Vekili arkadaşımızın verdiği izahlar bizim buradaki mazbatamızı tamamen tavzih eder mahiyettedir. Eğer bu tavzihi kâfi görüyorsanız

encümenimiz de buna muvafakat ediyor. Binaenaleyh ayrıca tahririn müzakeresine geçilmiş olmasın. (Kâfi sesleri).

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur. Marife ait dileklere geçiyoruz.

MAARİF VEKÂLETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

Vekil Hasan - Âli Yücel'in huzuru ile görüşüldü:

Orta okul açılmasını isteyen yerler :

Birçok vilâyet ve kazalar haklı olarak 85 yerde orta okul istiyorlardı. Parti programımız bu gibi mekteplerin sayısını arttırmaya önem verilmesini âmirdir. Nitekim hükümetimiz de bu esasa uyarak dört sene içinde 41 yerde orta okul açmıştır. Vekâletin herhangi bir devlet işinde olduğu gibi bunda da bir prensip ve program çerçevesi içinde hareket ederek daha 295 yerde orta okul açmak azminde olduğu, ve fakat bunun tahakkukunun yalnız para ile değil zaman ve eleman mefhumlarıyla de mukayyet bulunduğu tabii görülerek, Vekilin ifadesi veçhile temmuzda toplanacak olan Maarif Şûrasınca verilecek karara göre orta okul açılacak yerlerin sıraya konması, ve bina yapmak gibi maddî yardımda bulunan yerlerin ön safa alınması muvafık görüldü.

Millî kütüpane :

Başşehir olan Ankara'da dilek mucibince millî bir kütüpane açılarak irfan bakımından da başşehir mevkiine getirilmesinin Vekâletçe de matlûp ve mutasavver olduğu öğrenildi.

Liseler :

Gerek erkek ve gerek kız lisesi bakımından ileride sayısının arttırılması tabii ise de Partimiz programına tevfikân eveliminde mevcudunun gerek bina ve gerek tedrisat bakımından ıslahı ile ikmâl ve lüzumu hakkında verilen izahat kâfi görülmüştür.

Kız enstitüsü hakkındaki Aydın ve Samsun dileği buralarda akşam sanat mektebi olarak bir deneme yapılacağını ve ondan sonra enstitüye çevrilip çevrilmeyeceğinin düşünüleceğini söyledi.

Sanat okulu :

Kars (İğdır), Kayseri, Seyhan, Trabzon, Çoruh (Murgul) vilâyetlerince istenen sanat mektepleri hakkında ise, bu gibi müesseselerin günden güne arttırılmasının Vekâletin en yüksek emellerinden bulunduğu ve imkân ve eleman nisbetinde tezyit ve teşmil kılınacağı konuşuldu.

Yatı mekteplerinin içtimâî bünyemize daha uygun ve köylü çocuklarını kendi ocaklarından uzaklaştırılmıyacak bir şekle getirileceğine ve mektep kitaplarında diğer memleketlerdeki emsaline göre mevcut olan ucuzluğun bir kat daha veliler lehine olarak indirileceğine dair olan beyanatı ile, diğer dileklerin bir kısmının tetkik edilip imkân aranacağı veya programa dahil olup sırası geldikçe yapılacağı veya mahalline aidiyeti hakkında verilen izahat encümenimizce de kâfi görülmüştür.

RİFAT KOZAN (Yozgat Delegatesi) — Maruzatım mazbata dilekleri meyanında olmayan bir husustur. Fakat üzerinde durulacak, oldukça önemli bir meseledir. Hepiniz bilirsiniz ki ilk mektep öğretmenlerinin kadroları muhakkak surette tedrisat başladıktan, bazı senelerde bir ay, bir buçuk ay, bazı senelerde de iki ay sonra geldiği vakidir. Bunun memleket menfaatine yapmış olduğu fena tesir şudur: Herhangi bir öğretmen eğer tahvile tâbi tutuldu ise kendisine kadro gelinciye kadar kati bir bilgi verilmediği için bulunduğu yerde huzursuzluk içindedir. Acaba tahvilim kabul edildi mi? Gidecek miyim, burada mıyım? Bir türlü kestiremiyor. Kadro geldikten sonra tahvil edilecekse o arkadaşın yeni tayin edildiği mahalli memuriyete muvasalât hakkı olarak 15 gün vardır. İcabında kadro geç geldiği zamanlar vesait yoksuzluğu, harcirah ve saire dolayısıyla son güne kadar kalıyor. Eğer tahvili kabul edildi ise ve 15 gün sonra oraya vardı ise tabii zaman geçtiğinden dolayı ev yokluğu, odun bulunmaması ve kış eksikleri karşısında bir takım müşküllerle karşılaşılıyor. Bu yüzden böyle bir arkadaş vazifesine ciddi olarak şöyle böyle on beş gün sonra başlayacak. Fakat bu maruzatıma mukabil alacağım cevabı

da biliyorum. Muhakkak sayın Vekillimiz diyecekler ki, mezunlar vaziyeti vardır. Mezunların vaziyeti tavazzuh etmediğinden dolayı muallimlerin kadrosu geç kalıyor. Vilâyetin umumî meclisleri tarafından muallimlere tahsis edilen para muayyendir. Onun haricinde öğretmen alamaz. Onun için muallimlerin kadrosu tatilden evel yapılarak kendisine tebliğ edilse çok iyi olur. Yeni mezunlar için de ayrı bir kadro yapıp bildirsinler. Bu suretle öğretmenlerin zararları bertaraf edilsin. Her öğretmen de nereye gideceğini ve hattâ gideceği yerde hangi sınıfları üzerine alacağını bilirse tabiatıyla daha hazırlıklı olur. Sayın Vekilden bunu temenni ederim. Bilir ve ona göre hazırlanırsa daha önemli olacağı kanaatindeyim. Sayın Vekilimizden bunu istirham ediyorum, temin buyursunlar. (Bravo sesleri).

DURAK ŞAKARYA (Gümüştane) — Ben buraya yalnız bir noktayı tavzih için çıktım. Malûmuâliniz ben burada dün dil hakkında birkaç söz söyledim. Fakat her nasılsa bir yanlışlık olmuş, zapta yanlış geçmiş. Gazeteler de bunun bir fıkrasını yanlış yazmışlar. Fıkra şudur: 600 senedir kulağımızı dolduran kelimeleri dilimizden kaldırıp atmak doğru değildir. Halbuki ben böyle söylemedim ve bunun için ben söz söylerken dinleyenlerin hepsini iştah edebilirim. Bendeniz şöyle söyledim: “Kaldırıp atarken onun yerine tekrar bir takım ecnebî kelimeleri koymak doğru değildir. Bunu bu suretle tavzih ediyorum: daha açık söylüyeyim, dilimizdeki arapça, acemce kelimeleri atarken Fransızca, İngilizce bir takım kelimeleri sokmak doğru değildir. Maruzatım bundan ibarettir (Mesele anlaşıldı sesleri).

RAŞİT USUMU (Çanakkale delegesi) — Muhterem arkadaşlar, Çanakkale vilâyeti hududu içinde Ezine, Ayvalık, Bayramiç kazalarının mesafeleri mütesaviyen yirmi beşer kilometredir. Bu kazalar, orta mektep olan vilâyet merkezine 75 kilometre mesafede olup ilk okulları bitiren memleket yavruları bu uzun mesafeyi katetmek veya tahsile vedâ etmek mecburiyetindedirler. Bunun için vasatî bir mesafede bulunan Ezine kazasında bir orta mektep açmak ihtiyacı vardır. Bu açılacak

mektebin binası hazır. Bu mektebin ilk sınıfa konulmasını sayın Maarif Vekilinden rica ediyorum.

MEHMET YILMAZ (Tokat Deleşesi) — Muhterem arkadaşlar; raporda 85 kaza ve vilâyette orta mektep istenildiğinden bahsediliyor. Dilek enclümeninde bizim Tokat vilâyetinin Erbaa kazasında bir orta mektep açılması için müracaatta bulundum. Bu müracaatımı burada da tekrar ediyorum: raporda 85 orta mektep istenildiği yazılıyor. Bu orta mekteplerin yeniden açılması isteniyor. Halbuki Erbaa’da on sene evel açılmış bir orta mektep vardır. Bu mektep üç sene de tedrisat yapmıştır. Fakat bilâhare bütçe ve kadro yüzünden kapatılmıştır. Bundan altı sene evel Maarif Vekâletine müracaat edilerek bu orta mektebin yeniden açılması istenilmişti. Maarif Vekâleti de 17 ağustos tarih ve 28328 orta tedrisat numaralı yazı ile ilk açılacak yirmi orta mektep arasında ve 18 numarada olduğumuzu bildirmişti. Ve her sene orta mektep istemekte devam olunmuş ve daima yazılmıştır.

Binamızda Erbaalılar tarafından satın alındığı, hazır olduğu halde orta mektep açılmamıştır. Bu hususun teminini sayın Maarif Vekilimizden rica eder ve şeye dercini dilerim.

HALİL DİLMAÇ (Çanakkale delegesi) — Arkadaşlarım, Bendeniz Çanakkale’de ilk okul öğretmenlerinin senelerce zayi olmuş bir hakından bahsedeceğim. Ve bunun çocuklarımız üzerinde tesir yapacağı kanaatiyle bu yüksek huzurunuzda bilhassa Maarif Vekilimizin huzurunda arz etmek ihtiyacındayım. Arkadaşlarım, hepimiz biliyorsunuz ki memurlarla devletin arasında manevî bir mukavelenin aktedilmiş olduğunu hatırlınıza getirin. Devlet öğretmene der ki, bana şu işleri yapacaksın, buna mukabil öğretmen de, sen de bana şu işleri yapacaksın der. Öğretmenlere kanunmahsusu ile verilmesi lâzım gelen bir kıdem, bir de mesken bedelleri vardır. Fakat bunun tahsisatı meclisi umumîler tarafından verilir. Bizim Çanakkale vilâyetinde 7-8 senedenberi ne kıdem zammı, ne de mesken bedeli verilebiliyor. Bittabi bütçenin ademî kifayetinden verile-

mıyor. Her yıl bu dilek gerek Maarif Direktörlüğü tarafından, gerek öğretmenler tarafından vuku buluyor. Buna verilen cevap malî imkânsızlık karşısında bir şey yapılamıyacağıdır. Bu suretle kanunen verilmesi lâzım gelen bu para verilemiyor. 70 - 80 bin lira kadar bir meblâğ muallimlerin alacağı olarak kalıyor. Bu para her sene bu sene kalsın gelecek sene vereceğiz diye kalıyor. Çanakkalenin umumi meclisinde bu seneki, gelecek sene ve bundan sonraki senelerde de verilemeyeceği kanaati hasıl oldu. Maarif Vekâletine takdim edilmek üzere, bunların muvazenei umumiyeye alınmak üzere, güzel çok uzun bir istirhamname yazdık. Bunu muhterem Vekil bu yıl nazarı itibâra alarak senelerdenberi haklarını alamamış olan öğretmenlerin haklarının verilmesini rica ediyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN — Niğde orta okulu hakkında Niğde delegesinin bir takriri vardır.

YAKUP ÜNAL (Niğde degesi) — Sayın arkadaşlar; encümen mazbatasında görüldüğü gibi birçok vilâyet ve kazalar orta mektep ve lise açılmasını istiyorlar. Bunu herkes candan arzu eder. Mazbatanın bir yerinde Parti Grubu programına göre liseler açılmıyarak takviye edilecek. Orta mektepler için açılma çaresi vardır deniliyor. Halbuki orta mektepler de tamamiyle tekâmül etmiş vaziyette değildir Benim bulunduğum vilâyette üç orta mektep var, merkezde olan orta mektebin altı yüze yakın talebesi vardır. Bu talebeyi okutmak için 15 - 20 asil muallim lâzım iken halbuki ancak 5, 6 asil muallim vardır. Diğerleri yardımcı muallim diye şuradan buradan getirilmiş zatlardır. Bilirsiniz ki memurlar iş, güç sahibi adamlardır. Muallimlik bir meslek meselesidir. Herkesin yapacağı iş değildir. Bilmem, başmühendis, eczacı bu zatlara tabiatıyla hakkiyle vazife göremiyorlar. Sonra lisede okumuş, olgunluğu verememiş bir çocuk gelmiş orta mektepte hocalık yapıyor. Nihayet orada mektebini ikmal edecek değildir. Sayın Vekilden ve yüksek kurultaydan orta mekteplerin takviye edilmesini rica ederim. Bu sene tedris senesi geçmiştir Ötümüzdeki sene bu hoksanın ikmalını rica ederim.

BAŞKAN — Başka bir mutalâa yoktur.

MAARİF VEKİLİ HASAN - ALİ YÜCEL (İzmir) — Arkadaşlar, bu son 7-8 gün zarfında bir taraftan bütçemizin müzakeresi vesilesiyle, dilek encümeninde, sonra Kurultay dolayısıyla buraya gelmiş arkadaşların koridorunda, Vekâlette bana gelip kendi memleketlerinin maarif ihtiyacı hakkında söyledikleri sözlerle ve şimdi burada yapılmış temenni ve tenkitlerle kafam ve günüm doludur. Binaenaleyh bizim meselelerimizi herhangi bir taraftan bir bahis açılırsa bu uzun bir şekilde hem tenkit, hem münakaşa, hem mübahase mevzuu olabilir. Yalnız böyle sizi yorucu, uzun müzakerelerden sonra fazla rahatsız etmeksizin burada konuşulan şeylerle iktifa edip onlara cevap vereceğim.

Bir arkadaşım ilk okul öğretmenlerinin kadrolar dolayısıyla maruz kaldıkları müşkülden bahsediyorlar. Derhal ve katî olarak söyleyeyim ki gerek ilk okul öğretmenleri için, gerek orta öğretim öğretmenleri için kadro diye bir mesele mevzuubahis değildir. Yapılacak değişikliklerin bir kısmı öğretmenlerin kendi arzusundan ve ailesi dolayısıyla beni filan yerden falan yere nakledin diye bir temenni izhar edip istida vermiş olmasından dolayıdır. Yahut inzibatî mesele dolayısıyla bir yerden diğer bir yere tahvili mevzuubahistir. Bunun haricinde bütün öğretmenler yerindedir. Arkadaşım müteselli olsun, kadro diye bir mesele mevzuubahis değildir. Pek güzel de, tedbirini de, çaresini de söylediler. Zaten biz de buna benzer tedbirleri düşünüyoruz, yapacağız. Arzettiğim sebeplerle yerlerinin değiştirilmesi lâzım gelen muallimlerin değişmesi birer kararname ile ve ilk öğretimde vilâyetlere yazılarak yapılacaktır. Binaenaleyh endişeyi mucip bir cihet yoktur.

Bir arkadaşım Çanakkale vilâyeti dahilindeki kazaların uzaklığı ve yakınlığı dolayısıyla orta mektep lâzım geldiğini söyledi. Diğer bir arkadaşım da Erbaa'da açılmış bir mektebin kapandığını ve altı sene evel orada bir orta mektep açacağız diye vaki bir vaitten bahsettiler. Sonra diğer bir arkadaş çıktı o da, Niğde orta okulundan bahsetti, dedi ki, 15 mu-

allim bulunması lâzımdır. Bunun beşi asıl, diğ-
gerleri yardımcıdır. Bir takım muallimler bun-
ların yerine ders veriyorlar. Meslekleri mual-
limlik olmadığı halde ders veriyorlar. Geli-
yorlar, çocuklarımızı okutamıyorlar. O da
memnuniyetsizliğini söyledi, düzeltilmesini istedi.

Her birinizin kendisini benim yerime koy-
manızı ve bütün bunların içerisinde bir hakikat
çıkarmaya zihinlerinizi yormanızı rica e-
deceğim. Burada yapılmış olan tenkit ve te-
menniler, Çanakkale ve Niğde'ye münhasır
olmaksızın bütün memleket için benim kafam-
da vardır. Ben de isterim ki, değil dilek encü-
meninde mevzu bahis olan 85 kazada, daha ya-
pılması lâzım gelen 297 kazada orta mektep
olsun. Fakat Niğde gibi bir vilâyet merkezinde,
burada arkadaşımın bütün samimiyetiyle
noksanını anlattığı, mektepleri tadat ve tek-
rar etmekte mana görmüyorum. Hoca yokken
herhangi bir binanın kapısı üstüne, burası orta
mekteptir, burası lisedir, demiş olmak oraya
orta mektep, orayı lise yapmak demek değildir.
Hatta değil lise, hattâ daha yüksek mektepleri
de, hattatlar yazıyorlar. O levha konduktan
sonra o yer mektep olmaz. Onun için takdir
buyurursunuz içinde bulunduğum müş-
külleri, o müşkülün haddi âzamisinden yenilecek
 taraflarını yenip bir program dahilinde
yerine getireceğiz. Nitekim dilek encümeninde
de arzettim. Burada huzurunuzda da söyleyeyim:
orta okul açılması lâzım gelen yerleri,
oraların nüfusu, orada mevcut olan ilk okullardan
çıkan çocukların adedi ve o civarda bulunan
orta okulların uzaklık ve yakınlığına göre bir
liste hazırlıyoruz. Bu listeyi Maarif Şûrasından
geçirip ilân edeceğiz. Orta mektepleri şu
sıraya göre yapıyoruz, bu grupmanları hazırlıyacağız,
şu grupmanları bina ve levazımlarının temin edenlerini
bütçemizde paramız mevcut olduğu takdirde yapacağız,
diyeceğiz. Hükümetçe düşünülen tarzı hal budur.

Bir arkadaşımız ilk öğretim işinin alacakları
dolayısıyla Çanakkalede alacaklarını alamamış
öğretmen arkadaşlarının bu alacaklarını vermek
lâzım geldiğini, bunları ödemek icap

ettiğini söylediler. Bu Maarif Vekilliğimizin
ana meselelerinden biridir. Bu ana meseleyi Millî
Şefimiz Kurultayı açarken söyledikleri nutukta
bariz bir şekilde sizin ve bütün milletin ittıla
nazarlarına verdiler. Orada buyuruluyor ki Türk
köylüsünü tahsil ve maiyet bakımından yükselteceğiz.
Çünkü ilk tahsil davamızın asıl halledilmemiş
kısmı köylerde yatıyor. Onları mecburîdir dediğimiz
ilk tahsilden nasibedar etmedikçe bu dava halledilmiş
değildir. Ve nitekim bu davayı halletmek için
bugünkü çareler de kâfi gelmiyor. Evelce bir mü-
nasebetle de arz etmiştim ki memleketimize yakın
bazı komşu memleketlerde bile ilk tahsili vilâyetlerin
bütçesiyle yürüten memleketler kalmamıştır. Civarımızda
onun için bu dava ile biz gene meşgulüz. Bunun için hükümetçe
bir heyet de teşkil edilmiştir.

Bu heyet gerek malî bakımdan, gerek idare
bakımından, gerek bizim nazarımdan işi tetkik
ediyor. Umarız ki kısa bir zamanda bu hallolur.
Ve onun taallük ettiği para meselesi, malî meseleler
mümkün bir vaziyete gelir. Ve arzular kendiliğinden
hallolur. Dava yalnız Çanakkaledeki arkadaşlarımızın
vaziyetleri değildir. Bendenizin maruzatım bundan
ibarettir. Başka bir emriniz varsa onlar hakkında da
izahat vereyim. (Alkışlar).

YAKUP ÜNSAL (Isparta delegesi) —
Önümüzdeki ders yılı içerisinde muallimlerimiz
tamamlanacak mıdır ?

UZAKTAN BİR SES — Orta okul öğretmenlerini
çoğaltmak için Vekâlet ne gibi bir program takip
ediyor ?

MAARİF VEKİLİ HASAN - ALİ YÜCEL (İzmir) — Muallim ihtiyacımızı biz muhtelif
menbalardan karşılıyoruz. Burada Gazi terbiye
enstitüsü var, Muallim mektebi mezunlarını, lise
mezunlarını oraya alıyoruz. İki senelik tahsilden
sonra onları orta mektep muallimi yapıyoruz. Sonra
tecrübeli ilk muallim mektebi mezunlarını alıyoruz,
onları kursta tâbi tutuyoruz, o kurstan muvaffakiyetle
çıkanları orta mektep muallimi yapıyoruz. Ondan
sonra Avrupaya gönderdiğimiz talebeler var, onlar da
geliyor, muallim yapıyoruz.

Istanbulda yüksek muallim mektebi vardır, oradan çıkanları muallim yapıyoruz. Bir de lise tahsilini gördükten sonra hususî tettebuda bulunmuş liyakatli olduklarını iddia edenler oluyor. Bunlar için de liyakat imtihanları vardır. Üniversiteye imtihana giriyorlar, bunlardan da liyakat gösteren ehliyetname alanları muallim yapıyoruz.

Bu sene 400 kûsur muallim elimize gelecektir. Geçen sene ders senesi başında iken 4.000 ders açıldı. Sene sonuna kadar buyurdıkları gibi eczacı, memur, tahsil görmüş arkadaşlardan istifade ettik. Eğer bunları da yapmazsak Niğde'de de bir orta mektebin açılmasının imkânı yoktu. Tıpkı Erbaadakinin âkıbetine uğrar ve Niğdedeki mektep de kapandı.

BAŞKAN — Maarif dilekleri hitam bulmuştur. Maliyeye ait dilekler hakkında Maliye Vekili izahat verecektir.

MALİYE VEKİLİ FUAT AĞRALI (E-lâzığ) — Ordu malûlleri birliğinin Kurultay yüksek riyasetine hitaben bir arzuhalleri geldi. Emrederseniz aynen okuyayım; yüksek riyasetten tebliğ olunmuştur. Burada istedikleri şu: birincisi; kanun mucibince malûl efrada beşinci, altıncı dereceye kadar bir defaya mahsus olarak arazi verilmesi vardır. 200 lira kıymetinde. Şikâyette deniliyor ki bu arazi verilmemiştir. Eğer arazi verilemezse, verilecek arazi bulunamazsa onun yerine 200 lira verilmesini kanun âmir iken bu da verilmemiştir.

İkincisi, harp malûlleri zabitanaya yani rütbeli malûllere son defa yapılmış olan terfih zammından dolayı bazılarının maaşları yeni kanunla malûliyet maaşı tahsis olunanların derecesine çıktığı halde bazılarının çıkmamıştır. Binaenaleyh ikilik vardır. Bu ikiliğin izalesi ve aradaki farkın verilmesi rica ediliyor. Bunların tutarı olan 150.000 lira bütçeye konulsun ve müsavatsızlık kaldırılınsın.

Birinci kısma ait maruzatım; 551 numaralı terfih kanununun birinci maddesinin son fıkrası aynen şöyle demektedir: Beşinci altıncı derecede malûl küçük zabitan ve efrada kıymeti asliyeleri itibariyle bir defaya mahsus ol-

mak üzere ikişer yüz liralık arazi teffiz olunur. Kanunun ibaresi budur. Şimdiye kadar bu kanuna tevfikân 4831 nüfusa, yani malûl nefere 962.940 liralık arazi verilmiştir. 1907 malûl efrat daha vardır. Bunun için dahi kanun mucibince 381.400 liralık arazi verilmesi lâzım gelir. Ekserisi kendilerine verilecek araziye kendi buldukları köy civarından istiyorlar. Orada arazi bulunmadığı için verilememiştir. Bulununca verilecektir. Bunlara, arazi bulunmadığı takdirde nakden tediyat yapılacağına dair kanunda bir kayıt yoktur.

İkinci nokta: Rütbeli askerî malûller, ümera zabitan ve saire meselesi eski kanun mucibince malûliyet maaşı tahsis olunanlara, 341 senesinde, birinci terfih zammı dediğimiz 551 numaralı kanun mucibince bir zam verilmiştir. Sonra, 1683 numaralı askerî, mülkî tekaüt kanunu mucibince bunların tahsisatlarına ayrıca yüzde 25 zammolunmuştur. 937 senesinde kabul buyurulmuş ikinci terfih kanunu ile de ikinci bir zam daha yapılmıştır. Bu ikinci terfih zammından dolayı bütçede yapılan ilâve 344.616 liradır. Bu yapılan zamlarla bunların bir kısmı yani evelce malûlen tekaüdü icra olunanların bir kısmı bugünkü emsalleri derecesine çıkmamış, fakat bazıları çıkmamıştır. Şimdi aranan, bu emsalleri derecesine çıkmamış olanları dahi aynı dereceye çıkarmak için yeni bir zam talebidir. Bu talep kendilerinin dedikleri gibi 150.000 lira değil 300.000 lirayı bulmaktadır. Mevzuubahsimiz olan eski kanuna göre tekaüt olmuş malûl zabitanın yekûnu 969 dur. Bunlardan 219 u son yapılan terfih zamlarıyla yeni kanuna göre tekaüt olan emsalleri derecesine çıkmıştır. 750 si kalmıştır. İşte 750 yi dahi emsalleri derecesine çıkarmak için temenni ediliyor. Bunun portresi arzettiğim gibi 300.000 liradır. Bu meblâğın bütçeye ilâvesini kabul etmek büyük bir külfet teşkil etmez. Fakat mesele yalnız paraya değil aynı zamanda bir prensip meselesine taallûk eder. Eski kanuna göre maaş alan alelumum mütekaütler hakkında bir karar alırken bu meseleyi de tetkik edeceğiz. (Alkışlar, bravo sesleri).

NAFIA VEKALETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

Nafia Vekili General Ali Fuat Cebesoy huzuru ile müzakere olundu :

Demiryollar inşaatı ve limanlar :

Cumhuriyet hükümetinin demiryollarımız inşaatına verdiği ehemiyet ve gayretin şükranla kaydını bir borç sayan encümemiz bu uğurdaki çalışmaları memleketin iktisadî ve ya askerî yüksek menfaatlerine uygun bir suretle ilerliyeceğini sevinçle dinledi.

Tesbit edilen programa göre evelâ geriye kalan esas hatların ve bu meyanda da Bolu hatlarının, ve ondan sonra da bir kısım dâirelerde görülen şube hatlarının nazarı dikkate alınacağı öğrenildi. Ve bu sene bütçesiyle yol işlerine de ehemiyet verileceği ifade olundu.

Sular işinde de tahsis olunan 31 milyon lira ile ve tesbit olunan programa göre hayli mesafe alındığı söylenerek dilekteki yerlerden Amasya, Aydın, Menemen su işlerinin eksiltmiye konduğu ve Meriç işi hakkında komşu yunan devleti ile temasa geçildiği, diğer mahaller su işleri için de sırasıyla su postası gönderilerek etüdler yapılacağı, ve evelce etüdü yapılmış olanların da yapılması için tahsisata ve elemana göre sıraya konacağı ve su için bir kanun projesi hazırlığı olduğu bildirildi; ve şoseler ve köprüler için de yapılması lüzumlu olanlar hakkında aynı sistemin tatbik edileceği, ve esasen bunlardan bir kısmının mahallî idarelere ait bulunduğu ifade edildi.

Limanlar bahsinde şimdilik Karadeniz'in şark ve garbinde olarak iki liman düşünüldüğü bunlardan şarkta Trabzon'da, garptakinin de ya Ereğli Zonguldak veya Çatalağzında inşa edileceği, Akdenizde de Mersin veya İskenderunda kurulacağı, bu meyanda Amasra mendireğinin de bitirileceği öğrenildi.

Gümüşane elektriği hakkında, Nafia Vekili henüz projesinin gelmediğini, Erzincan ve Erzurum'unkinin tasdik edildiğini, Boyabâdınkinin muvafık görülmiyerek iade olunduğunu, Alibey köyüne elektrik verildiğini, söyledi ve diğer dileklere dair izahatı da kâfi gö-

rüldü.

OSMAN CUDI GÜRSOY (Samsun delegesi) — Sayın arkadaşlar, vilâyetlerin dilekleri arasında Samsun limanının yapılması dileği de vardır. Encümen raporunda Samsun limanından bahsedilmiyerek yalnız Karadenizde, biri şarkta, biri garpta iki liman yapılacağına işaret ediliyor. Bunlardan biri bütün şark vilâyetlerini, İrani denize bağlayan en kısa yolun kapısı olan Trabzonda, diğeri de kömür havzasında ve ağır demir sanayiimizin kurulduğu Karabük'le alâkalı olan bir yerde olacağı için bu hususta verilecek kararı şükranla karşılıyoruz, takdir ederiz. Bu arada şimalî Anadolunun, çok geniş ve feyizli bir bölgesine iskelelik yapan ve senelik ithalât ve ihracatı 250.000 tonu aşan Samsunda da liman inşaatı zamanının çoktan geldiğine ve hatta geçtiğine işaret etmek isterim.

Arkadaşlar, Samsun'un bir hususiyeti daha vardır: tafsil edecek değilim, hepiniz hatırlarsınız. İnkılâp tarihimizde en şerefli mevkî işgal eden Samsun'da bir liman inşasında çok istical etmemiz, büyük hatıralarını kalplerimize hakettiğimiz, Ebedî Şefimizin de ruhunu şâdedecektir.

Seneden seneye mütezayit inkişaf arzeden Samsun demiryolu siyasetimizin ilerlemesiyle de iktisadî hareketleri artmaktadır. Bu hususî vaziyetler iktisadî zaruretler icaplar ergeç Samsuna bir liman getirecektir. Buna kaniyim. Esasen asırları yıllara sığdıran ve dünyayı şaşkırtan büyük türk milletinin, cumhuriyet idaremizin yapamayacağı bir şey yoktur. Bütün vilâyetlerin dilekleri de Büyük Kurultayda görüşülerek bunların mühimleri kabul edilip sıraya konmakta hükümetimiz de bunları birer birer yapmakta ve bütün bu büyük eserleri millete vermektedir. İhtiyaçlar pek çoktur Arkadaşlar bendeniz ufak bir şey söyleyeceğim. Birçok evlâtları olan analar babalar vardır. Bunların hepsini şefkatle sarmak isterler. Fakat buna bir an için belki imkân bulamazlar. Fakat bu evlâtların hepsi ana ve baba kucağından hisselerini, nasiplerini almak isterler, baba kucağına can atarlar. İşte Samsunun vaziyeti de limana kavuşacak kardeşle-

ri arasından yer almaktadır. Bunun için bir dilek hazırladım. Yüksek Riyasete sunacağım. Sayın Nafia Vekilimizden de bir noktanın tavihini rica ediyorum. Hükümetimizin liman tesisi hakkındaki programından Samsun limanını inşası maddesi çıkarılmış mı? Yoksa encümen raporunda bulunmamakla beraber imkân ve fırsat bulunduğu takdirde önümüzdeki devrede mi yapılacaktır?

Arkadaşlar, bu tavrı vermemin sebebi de şudur: Vilâyetlerde Parti kongresi yapıldı. Her toplantıda ve kongrede Samsun limanı için temenniyat yapılıyor ve Büyük Kurultaya arz ediliyor. Encümen dilek listesinde Samsun limanı da yazılı olduğu halde buna temas edilmemiştir. Yalnız Trabzon, Çatalağzı limanından bahsedilmesinin Samsun ve hinterlandında fena bir tesir yapması ihtimali vardır. Bu dört senelik plânda Samsun limanı tetkik edilmeyecek mi, yapılmıyacak mı? gibi böyle bir kanaat husulüne meydan vermemek için bunun tavih edilmesini rica ederim. Bu hususta yüksek riyasete bir de tavrı sunuyorum. Dilekler arasına kabul buyurmanızı diler cümlelerinizi saygı ile selâmlarım.

SAİM ALTIÖK (Bursa delegesi) — Arkadaşlar, encümenin yüksek heyetinize tevdi ettiği esbabı mucibenin metninde bizim çok eski davamız olan Bursa - Karaköy hattı isteğimiz şube hattı şekline girmiştir. İsim tasrih edilmemekle beraber bize de teşmil edildiğini zannediyorum. Belki biraz sonra okunacak bir tavrıda sarahatle öne konduğu gibi C. H. Partisi Bursa vilâyeti teşkilâtında bu dava ananevî bir madde halinde, bir dilek halindedir. Bursa'nın bu dileğinde hiç bir zaman geliş güzel bir özenç havası da yoktur. Çünkü tabiatın hiç bir güzelliğini esirgemediği, tarihin bütün güzel sanatlarını bağrında taşıyan gene bu güzel memleket son yıllarda Türkiye'de yeni kurulmuş olan kar ve dağ sporlarının santral yeridir. Gene bu memleketin şöhretli bir sebze yetiştiriciliği ve sanat şehri, aynı zamanda bir su şehri oluşu bütün bu arzularımızı takviye eden sebepler halinde ortaya konmaktadır. Yüksek Kurultayca kabul edilen Parti nizamnamesinin 22 ve 20 inci maddelerinde

mevzu ve mana itibarıyla dava üzerindeki ısrarımızı kuvvetlendirmektedir.

Arkadaşlar; Bursa yurdun en güzel turistik bir şehridir. Bazı memleketlerde ve bazı milletlerde ilmi ve teknik usullere dayanmak suretile organize edilen turizm o memleketler için kuvvetli birer gelir kaynağıdır. Bukadar güzel bir şehir olan Bursa bu gelir kaynaklarından mahrum bir haldedir. Bursa aynı zamanda mevsimlerin birbirini tamamlayan bütün tezatlarını bir arada taşır. Bu itibarladır ki hakikî bir turist yeridir. Mahallî teşküller bunlar üzerinde takatlarının yettiği kadar çalışmaktadır. Mudanya - Bursa asfaltı tamamlanmak üzeredir. Uludağa bir hava hattı yapmak davası vardır. Ekonomik hususları da saydığımız şeylerden katiyen aşağı değildir. Bilhassa kıymetli bir hatıra sözlereime son yapacağım.

Arkadaşlar Ebedî Şef Kahraman Atatürk Bursayı son ziyaretlerinde ve arasında bulunan Sayın Bakanlardan bazılarının mevcudiyetle Bursanın bu haklı dileği yeniden mevzu bahis olmuştu. Bu konuşma sırasında evetce yapılmış olan teşebbüsler gibi klasik bazı sebeplerden dolayı sürüncemede kaldığı ve bunun yapılmadığı kendilerine izah edilmişti.

Ebedî Şef "Ben yakında Bursaya gelmek istiyorum ve geleceğim," diyerek, bu hattın yapılmasını emir ve işaret buyurmuşlardı.

Arkadaşlar, Türk milletinin güzel Bursası ve vatandaşların, Atatürk'ün de arzu buyurdıkları gibi şeref bulmuştur. Son zamanlarda da daha imar yoluna girmiştir. Bu son emri yerine getirmek de elbette daha büyük bir şeref teşkil edecektir. Ordular hedefiniz Akdenizdir, ileri emrini verdiği zaman bizi ta akdeniz kıyılarına indiren Ebedî Şefimizin bugünde bir sözü kalıyor. Bursa - Karaköy hattının yapılmasını işaret buyurmuşlardır. Bunun üzerinde etüd yapıldığı encümenin izahlarından anlaşılmıştır. 1940 Devlet bütçesinde yer almasını teklif ve rica ediyorum; çünkü Bursa yıllardanberi hakikaten ve daima taze bir hassasiyetle başşehirden ufukla-

rı yararak Bursa'ya girecek olan ve Kurultay kararına müteallik işlerden olan trenin ve kahraman Atatürk'ün bayrağını elinde tutan sayın Millî Şef İsmet İnönü'nün sesini bekliyor. (alkışlar)

MUSTAFA TURAN (Sinop Delegatesi) — Maruzatım, planlaşmak üzere olan şimal şü-mendüferi hattına ait olacaktır.

Sayın arkadaşlar, umumî harpte ve istiklâl savaşında çekilen zorlukların, muntazam yollardan ve şü-mendüfer hatlarından mahrum olduğumuzdan ileri geldiğini çok iyi bilen, gören ve içinde bulunan bir nesiliz. İşte bu emniyetlerdir ki Cumhuriyet hükümeti millet idaresini eline aldığı gündenberi çelik bir irade kuvvetiyle yol siyasetine verdiği ehemmiyet hiç hızını kaybetmeden ilerlemektedir. Hükümetimizin hiç durmadan ilerleyen bu hamlesile, yolsuzluktan mütevellit faciaların bütün ıstırabını çekmiş olan bizler, kısa bir zaman içinde yurdun dört çevresini bütün şebekeleriyle beraber baştanbaşa demirağlarla örüldüğünü göreceğiz. Sayın Nafia Vekilimizin dilek encümeninde bize müjdelediği gibi hükümetimizin şarka ve cenuba doğru inşasına devam etmekte olduğu ana hatlardan başkaca, Adapazarından itibaren gene şarka doğru imtidat etmek üzere şimal hattı inşası için de etüdlere başlamak üzere-dir. Avrupayı, Asyaya üçüncü defa bağlayacak olan bu hattın da ehemmiyeti çok büyüktür.

Bu hattın geçeceği istikamette bulunan Bolu, Kastamonu ve Çorum vilâyetleri bu sa-yede parlak bir istikbale malik olacaklardır.

Aziz arkadaşlar, dördüncü Kurultayda bu hat hakkındaki temennilerimizi beşinci Kurultayda tahakkuk etmekte olmasını görmekle bahtiyarız. Yalnız bir ciheti yüksek huzurunuzda arzetmek istiyorum.

Geçen dördüncü Kurultay müzakerelerinde Nafia Vekilimiz olan ve şimdi münakalat Vekilimiz bulunan sayın bay Ali Çetinkaya bu hat hakkındaki düşüncelerini beyan ederlerken yapılması düşünülen şimal hattının iskelesinin Sinop olacağını da ilâveten müjdele-

mişlerdi. Şimdi bu cihet mevzubahis edilmiştir.

Sayın arkadaşlar, Büyük Asyanın şimalindeki ve garbindeki ülkelerin emtiası Kafkas ve Kırım sahillerinden alınarak Avrupanın Akdeniz sahillerine, Afrikaya taşındığı ilk ve orta çağlarda Sinop limanı transit merkezi idi. Tarihte siyasî ve iktisadî bakımdan bu kadar mühim rol oynayan ve tabiatın emin bir limanına malik bulunan, istiklâl savaşında faik deniz kuvvetleri önünde millî Anadolu ordusunu malzeme ile besleyen, bütün vesaitin en tabii ve emin ve Karadeniz fırtınalarında keza bütün gemilerin yegâne melcei bulunan Sinop: Şimal hattının iskelesi ittihaz edilince yeni icaplara göre Karadenizde geniş ve en mükemmel ve tabii bir limanı en kısa yoldan hükümet merkezimiz olan Ankaraya bağlamış olacaktır.

Sayın arkadaşlar, şimal hattının etüdləri başladığında Sinoba kadar olan kısmında plana alınarak, keşfinin yapılmasını sayın Vekilimizden temenni ediyorum. Bu mevzu hakkında bir de takrir veriyorum.

KAZIM AZAMET (Antalya Delegatesi) — Arkadaşlar, Nafia siyasetimizde limanlar ve demiryolları nihayet devletin ve hükümetin bir umumî siyaseti olduğu için Encü-mende bir çok Delegates bu mevzu üzerinde arzularını izhar etmişler ve hükümet mümessillerimizce muhterem Vekillerimiz dahi, nihayet mahallî birer zaviyeden görülerek arz edilmiş olan bu dilekler üzerinde devletin umumî zaviyeden tetkik ve bunları sırasile tatmin edeceklerini vait buyurmuşlardır. Binaenaleyh bendeniz, memleketin umumî Nafia siyasetine taalluk eden ve nihayet memleketin umumî tepheden gerek liman ve gerek demiryolu cephesinden icap eden hususları kavrayarak bunlardan ehemlerini mühimlerine takdim etmek suretile hükümetimizin az zaman zarfında tatbik edeceğine kaniim.

Encü-mende bendeniz bir iki takrirle, biri ik, maruzatta bulunmuşum. Bu, Nafia siyasetimizde en mühim olan bir noktadır. O da vilâyetler dahilindeki hususî yollar meslesidir. Malûmuâlinizdir ki bu hususî yollar

bütçesi idareî nususiyeler tarafından idare ve tediye edilmektedir. Fakat bendeniz hususî yolların idareî hususiye Bütçesiyle ve onların selahiyetleri dahilinde tedvirini vazifeî kanuniye ve verim bakımından kâfi görmemekteyim. Şunu kendi muhitim olmak itibariyle arz ederim ki Antalya'nın idareî hususiye Bütçesinden Nafiaya ayırdığı para memleketin kazalariyle vilâyet arasındaki yolların hututu umumiyesi itibarile ancak tamire kifayet eder bir zarurette bulunmaktadır. Bu cihet bütün vilâyetler için de varittir zannedirim. Vilâyetler dahilinde hususî yollar umumî yollarımıza nazaran çok geridir. Arz etmek istediğim şey; hususî yollarımızın dahi umumî yollar gibi Nafia siyaseti içinde mütalea edilmesidir. Bu suretle umumî muvazeneye koymakla hususî yollar cephesinden dahi ihtiyacı karşılamak kabil olur. Çok değerli vekillerimizin hususî yollar cephesinden bu dileğimi nazarı dikkate almalarını çok isabetli görüyorum.

İkinci dileğim: Müsaade buyurursanız, bendeniz memleketim olan Antalya'ya ait bir noktayı arzedeceğim:

Arkadaşlar; bendenizin mümessili olarak geldiğim Antalya'nın; tabii kıymeti itibariyle takdir buyurursunuz ki çok kıymetli bir mevki ve şöhreti vardır. Bu itibarla Antalya'ya ayrı bir yer ayırmak, bir yer vermek mecburiyetinde bulunmakla beraber iktisadî, siyasi ve askerî bakımdan da bir ehemiyeti mahsusası olduğunu arz etmek isterim. Bu itibarla değerli mebusumuz Rasih Kaplan'ın ve diğer mebus arkadaşlarımızın daimî surette bu hususta çok kıymetli heyetü vekilemiz nezdindeki mesailerini çok samimî olarak Antalya'lılar namına teşekkür ederim. Yalnız kemali ehemiyetle şunu söylemek isterim ki Antalya hattı Antalya'lılar için senelerdenberi kalplerinde yerleşen ve yanan bir aşktır. Çok değerli bir Nafia Vekili olan - eski - Ali Çetinkaya'nın memleketin birçok yerlerinde demiryollarını temdit ve tevsi etmesini iftiharla ve şükranla yâdetmeyi bir vazife bilirim. Ali Çetinkaya memlekette hakikaten çok kıymetli ve verimli bir eser yaratmıştır. Bu

itibarla türk milletinin büyük Kurultayının huzurunda eski Nafia Vekili Ali Çetinkaya'ya bütün memleket ve milletin hissiyatına tercüman olarak şükranlarımı arz ve iblâğ etmeyi bir borç bilirim. Bu itibarla kıymetli Nafia Vekilimiz Antalya hattı meselesinde temadi eden dileklerimizi nazarı itibare alarak bu hattı Burdur'a kadar getirmişlerdir. Bundan sonra tekaddümen ilâve edeyim ki memleketin nafia cephesindeki siyaseti umumiyesini biz yalnız bizim gördüğümüz zaviyeden olmadığını tekaddümen itiraf etmiş oluyorum. Fakat Burdur'dan Antalya'ya kadar olan hattımızın ilk evelâ inşa edilecek hatlar meyanında bulunmasını diliyorum. Takdir buyurursunuz ki Antalya'nın tabii vaziyetini bir tarafa bırakalım, Anadolu'nun cenup kısmını vasatî Anadolu'ya, Akdeniz'e birleştiren Mersin'den İzmir'e kadar uzayan memleket havzasında hiç bir demiryolu hattı yoktur. Takdir buyurursunuz ki bu hat yapılmakla Mersin'le İzmir arasında geniş bir saha ve onun hinterlandı olan yerlerin iktisadî faaliyeti yükselmiş olacaktır. Binaenaleyh iktisadî cepheden ehemiyeti derkâr olan bu hattımızın projelerine, bütün muamelâtı mukaddimesine hükümetimiz tarafından başlanmakla beraber bunun çok yakın bir zamanda tahakkuk ettirilmesini dileriz. Bu vesile ile şunu da arz etmek isterim ki bugün nafiamızın başında bulunan, ve istiklâl harbinde hizmet mesbuk, meclisin başında bulunan Gl. Ali Fuat Cebesoy'un dahi nafia cephesinde aynı kıymet ve kahramanlığı göstererek nafia işlerimiz ve bu dileklerimiz üzerinde aynı yüksek kıymet ve bize verimli istikballer bahsetmelerini candan dilerim.

FEYZİ BAYRAKTAR (Burdur delegesi) — Sayın arkadaşlar; memleketim olan Burdur'da arasına husule gelen ve büyük felâketler uyandıran bir vaziyeti tekrar husule gelmemesi için arzedeceğim.

Burdur - Antalya arasında bir şose vardır. Antalya'yı Burdur'a bağlayan ancak bu şosedir. Burada Kestel ismiyle anılan bir yer vardır ki yol bunun kenarından geçmektedir. Buraya etraftan dökülen sular bu hali doğurur.

Bu sular buradan bilinmiyen bir yere gider. Yapılan gudenler tıkanıdığı zaman bunun etrafında bulunan köyler ve bu köylere ait tarlaları su basar. Ve artık Burdur'dan Antalya'ya da gidilemez. Bilhassa Antalya gibi bir yeri Burdur'a bağlayan bu göse memleketin ruhu mesabesinde dir. Bu itibarla Dilek Encümeninde de arzettiğimiz gibi burada Nafia Vekilimizden de rica ederek kendisine arzettiğimiz veçhile bu iş için yapılacak ettülerin bir an evel yapılmasını istirham ederim.

RASİM EREL (Konya delegesi) — Encümen raporunda bataklık işleri sıhat işleri arasına girmiştir. Fakat bendeniz zannediyorum ki küçük sây ile kurutulacak bataklıkların haricinde kalan işler doğrudan doğruya Nafia Vekâletine taalluk eden işlerdir. Bu münasebetle arz edeyim ki ocak kongrelerinden itibaren Konya Vilâyetinin üzerinde durduğu bir mevzu olmasına rağmen Ereğli bataklığı meselesi bu dileklerin arasında yer almamıştır. Zaman zaman devletimizin işlediği bir mevzu olmak itibariyle Ereğli bataklığı, iş programı mesaisi arasına girmişse mesele yoktur. Ereğli bataklığı bugün bir de fabrika kurulmuş olması itibariyle genişliyen, nüfusu artan ve her suretle geniş bir şehir olup içerisinden geçen su 10.000 hektar arazi sulamakta 25.000 hektarlık sahada da bataklık tevliht etmektedir. Daha doğrusu Ereğli'deki mevcut sular, Ereğli kasabası dahilindeki araziyi iska ettikten sonra şimalde münhat bir araziye düşmekte, orada toplanarak bir bataklık vücuda getirmektedir. O araziye düşmesine mâni olarak doğrudan doğruya suyu götürecekt olursak, Ereğli'de böyle bir bataklık mevzuubahs olmayacaktır. Bunun üzerinde tetkikat yapılmış, fakat bu tetkikat ikmal edilemediği için Ereğli kasabası bundan kurtulamamıştır. Bu civarda 15 köye mübadil iskân edilmiştir. Bu bataklık kaldıkça vatan- daşların ömürleri nihayet elli yıldır. Evelce yapılan tetkikattan elde edilen neticeye göre Ereğli bataklığının kurutulması nihayet oranın bir senelik istihsalâta tekabül etmektedir. Aynı zamanda muhacir vatandaşlarımız müreffeh olacaklardır. Yarın iskân etmek

gibi bir mevzu üzerinde durduğumuz sırada Ereğli bataklığını bir an evel kurutmak lâzımdır. Bu suretle inkişaf etmekte olan Ereğlinin sıhatini kurtaracak belki bir iki bin hanelik muhacir iskânına imkân verecektir. Öyle zannediyorum ki Ereğli bataklığı plânla çalışmakta olduğumuz işlerden olduğuna göre Sayın Nafia Vekilimizden bu iş üzerinde durmalarını istirham ediyorum.

ABDÜLKADİR GÜNEY (Çorum delegesi) — Sayın arkadaşlar, vilâyetimiz Çorum'un kazası olan Osmançığın kasaba ve arazisini ikiye ayırmak suretiyle geçen Kızılırmak her iki sahada, bıraktığı 500.000 dönüm arazinin 100.000 dönüm kadar miktarı üzerine kurulan dolaplarla temin edilen su ile çeltik ziraati yapılmaktadır. Gördük ki diğer sularla yapılan ziraat bire 10-15 verdiği halde, Kızılırmak suyu ile yapılan ziraat bire 80 vermektedir. Tabiidir ki Çorum'a verilecek su müdürü tetkikat yapmak suretiyle müspet netice elde edeceği anlaşılmakta ise de şu noktayı arzetmek istiyorum. Kızılırmak yukarı sahalarda pek derinden akmasından yapılacak baraj büyük masraflarla elde edilecek, Osmançıkta ise yapılacak baraj su toprağın tam yüzüne çıkmış olmasından pek az masrafla başarılabilecektir. Bu masrafın ise ilk senedeki hasılatından elde edileceği muhakkak bulunduğundan bir an evel tetkikat yapılarak başlatılmasını sayın Nafia Vekilinden rica ediyorum.

RİFAT KOZAN (Yozgat delegesi) — Yurdumuzun servetine ve iktisadiyatına hâkim olan ziraat işleriyle ilgili su işlerine, devletin 31 milyon lira kadar mühim bir para tahsis ettiğini görmekte çok sevindim. Fakat hepimizin malûmudur ki, kuraklık ne cenup vilâyetlerimizde, ne Ege'de, ne de Akdeniz havzasındadır. Kuraklığın hükmünü icra ettiği yer orta Anadolu'dur. Yaratalışın'a zaten kuvei inbatiye itibariyle fakir olan ve bu muntakada yaşayan zümrenin ekseriyeti bire 5-6 ile yaşanabildiği bir yerde devletin, bahusus Nafia Vekâletinin orta Anadolu'nun su işlerine önem vererek oradaki vatandaşları sevindirmelerini hassatan rica ederim. Vakıa

memleketin hiç bir yeri ihmal edilemez. Fakat kuraklıktan en çok zarar gören yer orta Anadolu'dur. Delegesi olduğum Boğazlıyanın içerisinden geçen Kozan çayı Karasu ve Delice ırmağının geçtiği muntakaların bu işe çok ihtiyacı vardır. Sayın Vekilimizden etüt sırasında bunların da göz önünde bulundurulmasını ilk programa alınmasını gerek yüce başkanlıktan, Nafia Vekilimizden rica ediyorum. Çok ihtiyacımız vardır. (Alkışlar).

ABDÜLHAK FIRAT (Erzincan) — Bu dilekçenin sonunda kendi dairei intihabiye me ait bir fıkra vardır: elektrik işleri. Bunda deniliyor ki Erzincan elektrik işinin projesi gelmemiştir. Halbuki Erzincan elektrik işinin gerek keşif ve gerek projesi geçen sene muhterem Ali Çetinkaya'nın Vekâleti zamanında yapılmıştır ve parası alınmak üzeredir. Bir yanlışlık olmuştur. Bunun tashihi ricâ ediyorum.

BİR ZAT — Zannederim Gümüşane olacaktır.

NAFIA VEKİLİ GL. ALİ FUAT CEBESÖY (Konya) — Muhterem arkadaşlar; bu kürsüden gerek selefim ve gerekse bendeniz hakkımda ızhâr buyurulan takdir ve teşvikten dolayı arkadaşlarıma arzı teşekkür ederim; şimdi burada söz alan arkadaşlar evelâ limanlar, sonra şimendiferler, daha sonra sular hakkında beyanı mütalea etmişlerdir. Bunların bazıları hakkında encümende arzı malûmat etmiştim. Görüyorum ki, bazı noktalar iyi anlaşılammıştır. Söze başlamadan evel şunu da arz edeyim ki, Vekâletinizin ancak tahsisat ve eleman imkânı halinde her şeyi yapabilir. Onun için vereceğim cevapları lütfen bu bakımdan nazarı itibare almanızı rica ediyorum. Yoksa vereceğim cevaplarla sizin güzelce teşhir ve teşrih ettiğiniz noktai nazarları cerh veya reddedecek değilim. Limanlar meselesi: Vekâletiniz zaman zaman uzun olan sahillerimiz üzerindeki limanlarımız hakkında etüt yapmıştır. Fakat bugüne kadar tahsisat imkânı olmadığından tabii bir teşebbüste bulunulamamıştır. Son defa İngiliz kredisinden ayrılmış olan bir miktar para ile ve hükümetiniz Karadenizin şarkında ve gar-

bında iki liman yapmayı düşünmüş ve bunu Vekâletimize havale etmiştir. Bu İngiliz kredisinden ayrılan tahsisat ihtimal ki bu iki limanın tamamıyla inşaatına kâfi gelmeyecektir. Mamafih Vekâletiniz dikkatle etütlerini yapabilmıştır. Şimdi Karadeniz sahilini ele alacak olursak, hakikaten bu kürsüden söylendiği gibi, Karadeniz'in ortasında Samsun ve Sinop gibi çok kıymetli liman yerlerimiz vardır. Bunlar üzerinde çok ehemiyetli sözler söylendi. Vekâletiniz bunların hepsini kabul ve tasdik eder. Fakat bugünkü iktisadi vaziyetimizde, tahsisat imkânsızlığı sebebiyle bu yerler mevzuubahs olmamış, yalnız Karadenizin garp ve şarkı mevzuubahs olmuştur. Karadenizin şarkında Trabzon limanı üzerinde bir etüt yapıldı. Ve o noktada hükümetiniz karar verdi. Fakat garpte evelâ Çatalağzı denen yerde bir liman kurulması İktisat Vekâletince düşünülmüş ve projesi yapılmıştır. Sonra Nafia Vekâletiniz Ereğli limanı hakkında bize etüt hazırlamıştır. Daha sonra bunlardan hangisinin daha lüzumlu olduğu ve hangisine daha evel başlamak lâzımgeldiği Nafia Vekâletinize havale edilmiştir. Nafia Vekâleti bu iki liman üzerindeki etütlerini daha ziyade derinleştirirken bunlardan başka bir de Zonguldak limanının tevsi hakkında da bir etüt hazırladı. Heyeti Vekilenin bunlardan hangisi hakkında karar vereceği henüz malûm değildir. Herhalde yakında bir karar verilecektir. Arkadaşlar başka yerlerdeki limanlar hakkında bir şey sormadılar. Bunlar encümende mevzuubahs oldu, kendilerine orada cevap vermiştim. Şimdilik limanlar hakkındaki sözlerim bundan ibarettir. Bundan sonra şimendiferlere geçiyorum. Gerek dilek encümeninde gerekse heyeti umumiyede söylenen sözlerden Vekâletinizin şimendifer siyaseti hakkındaki karar ve faaliyetini sureti umumiyede kabul etmiş olduğunuz ve bilhasna teşvik etmekte olduğunuz anlaşıldı. Yalnız bir noktada görüyorum ki, anlaşılmıyan cihet vardır. O da şube hatları deyince; ikinci, üçüncü derecede yapılacak hatlar zannı hasıl olmaktadır. Hayır evelâ şebekeler kurulurken umumî ana hatlar üzerinde çalışılmış, bunların hitamiyle beraber şube hatları

da nazarı dikkate alınmıştır; bunların arasında hiç şüphesiz Bursa - Karaköy hattı da mevcuttur. Bu hattın ehemiyeti malumdur. Şube hatları da diğerleri kadar mühimdir. Bu hatların inşası için bu sene bütçemize bir tahsisat konulamamıştır. Tabii gelecek sene, imkân dahilinde böyle bir tahsisat konulur. Yapacağımız hatların birisi de bu olacaktır.

Antalya'ya temdit edilecek şimendifere gelince: bunun zaten Vekâletimizce etüdü yapılmış ve hatta bir teklifi kanunî ile inşası istenilmiştir. Fakat evelce de arzettiğim gibi bu sene de tahsisat elde edilemediğinden bir teşebbüste bulunulamamıştır.

Zannediyorum ki şimendifer hakkında sorulmuş sualler bundan ibarettir.

Sular hakkında: evelâ Burdur - Antalya şosesi civarında Kestel gölünden bahsettiler. Vekâlet burayı evelce kurutmuştu. Fakat Düdenler tekrar temizlenmediğinden su yolları bozulmuş ve etrafı su altına almıştır. Fakat bunlar idarei mahalliyeye yapılması lâzımgeldi. Yapılmamış vaziyet kespi vahamet etmiştir. Şimdi bu mesele ile meşgul olacak elemanınız yoktur, olduğu zaman ve tahsisat verilirse tekrar bu bataklık kurutulacaktır.

Kızılırmak'tan bahsedildi. Hükümetiniz 937 senesinde bir kanunla bir su siyaseti kabul etmiştir. Tabii biz bu siyaseti harfiyen takip edip ve günü gününe tatbik ediyoruz. Bunda orta Anadolu unutulmuş değildir. Memleketin bu kısmı da mehmaimkân nazarı dikkate alınmıştır. Bu meyanda Çoruma da bir su şubesi gönderiyoruz. Bu sene Kızılırmak üzerinde mühim etütler yapacağız. Bu etütler üzerinde nereelerde baraj yapılması lâzımgelceğini kararlaştıracağız.

Bir de yollardan bahsedildi. Denildi ki, hususî yolları idarei hususiyeden alarak doğrudan doğruya Nafiaya devredelim. Şimdilik yol tahsisatı hakkındaki vaziyetimiz malumdur. Elimizdeki eleman müspet ve miktarı da malumdur. Böyle bir teşebbüsü imkânsız görüyorum. Fakat ilerde çok arzu ederiz ki tekml yol işlerini Vekâletimiz bir elden idare etsin. İlerde Vekâletiniz en büyük gayret-

lerini yollar üzerinde temerküz ettirecektir.

Ereğli bataklığından bahsedildi. Bu bataklığın kurutulması mühimdir. İmkân olsa biranevel bu bataklıklar üzerinde etüt yapmamız lâzımdır.

Bu sene Konyaya gönderilecek su şubesine bu vazifeyi de vereceğiz. Bunu kurutmak meselesine gelince şimdilik büyük su programına dahil değildir. Fakat imkân bulunursa yapmaktan kaçınmıyacağız. Zannediyorum ki arkadaşlarımin bu kürsüden sordukları suallere cevap verebildim. Eğer unutulmuş bir şey varsa cevap vermiye hazırım.

CUDİ GÜR SOY (Samsun delegesi) — Bir noktayı arzedeceğim. Liman işinin büyük zaman ihtiyacı olduğunu takdir ediyoruz. Yalnız Samsun'un bir hususiyeti vardır. Her sene buraya gelen yolcu miktarı 60.000 - 70.000 arasındadır. Ve yolcuları karşılamaya veya yolcu etmiye gelenlerin adediyle 150.000 i bulur. Ayrıca 225.000 ton kadar ithal ve ihraç maddesi vardır. Birçok senelerde tedbirsizlik yüzünden mal ve can ziyana sebebiyet verildiği görülüyor. Burada liman yapmak işi tabiatıyla uzayacaktır. Fakat bir dalgakıran, veya betonarme bir iskele yapılamaz mı? Böyle olursa boşaltma ve indirme ameliyesi selâmet ve emniyetle yapılabilir. Sayın Vekilimizden âcil bir tedbir olarak bunu rica ediyoruz.

NAFIA VEKİLİ GL. ALİ FUAT CEBESOY (Konya) — Bu husus için eleman bulabilirsem bu iş hakkında etüt yapmayı vâdedebilirim.

CUDİ GÜR SOY (Samsun delegesi) — Sayın Vekilimizin beyanatı bizi çok ümitlendirdi. Biz de vazifemizi yaptığımızı kani olarak yerlerimize dönebiliriz.

BAŞKAN — Başka mütalea var mı? Muhabere ve Münakale Vekâletiyle ilgili dileklere geçiyoruz.

MÜNAKALE VEKÂLETİYLE İLİGİLİ DİLEKLER

Vekil Ali Çetinkaya'nın huzuru ile müza-

kereye geçildi:

İnebolu ve Bodrum mendireğinin yapıma işinin program dahilinde olduğu, Afyon ve Konya'nın tenezzüh trenleri isteğinin yerine getirildiği, istenilen zahire hangarlarının da bir program ve sistem dahilinde ikmaline çalışılmakta olduğu, Mamak istasyonunun bu sene yapılacağı, ve bazı duraklarda memur ikamesinin temin kılınacağı; Kütahya - Balıkesir arasında târife tenzilatı olacağı, Mersin - Mâmore şimendiferlerinin Fevzipaşa'ya kadar gideceği; Silis istasyonunda bir bekleme salonu yapılmakta olduğu; Haydarpaşa - Pendik - Adapazarı trenlerinin hareket saatlerinin değiştirilmesinin halledildiği, ve bütün iskele işlerinin sırasıyla tanzim ve inşa olunacağı; Eğirdir - Karakuyu trenlerinin her gün işlemesine imkân bulunmadığı, İstanbul - Edirne hattı üzerinde 116 ıncı kilometrede bir istasyon yapılmasının münasip görülmediği, diğer dileklerin de incelemeye muhtaç buldukları görüldü.

POSTA, TELGRAF, TELEFON:

Birçok yerlerden posta merkezi açılması istenmektedir. Verilen malûmata göre posta Umum Müdürlüğü varidatı her sene artmakta olduğundan bu dileklerin varidatı arttıkça tahakkukuna gidileceği; Tekirdağ şehirleri arası telefonunun bu sene açılacağı; diğerleri için de çalışılmakta olduğu; halka ucuz radyo temini için de bir kanun lâiyhası hazırlandığı bildirildi ve diğer dileklere ait izahat da kâfi görüldü.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? (Yok sesleri).

İKTİSAT VEKÂLETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

İktisat Vekili Hüsnü Çakır'ın huzuru ile konuşuldu:

Hayat ucuzluğu:

Devlet idaresinin birçoğunun alacağı tedbirlere bağlı olan bu mühim mevzu hakkında İktisat Vekâleti cephesinden yerli malların ucuzluğunu temin için fiyat kontrolü işine ehemiyet verildiği, bir taraftan fiyat indirmeye, diğer taraftan da ihtikârın önüne geçil-

miye çalışıldığı bunun için de gerek yerli ve gerek ecnebî mütehassıslar tarafından incelemeler yapıldığı, ve ona göre de teşkilât kurulduğu öğrenildi.

Şeker, mazot ve gazın ucuzlatılması hakkındaki Ordu, İçel ve Zonguldak dileklerine karşı pancarın da kıymetlendirilmesi için Bilecik, Edirne, Eskişehir ve daha diğer yerlerden yapılan dilekler uzun bir müzakere zeminini teşkil etti. Şekerin daha fazla ucuzlatılmasına imkân olmadığı, bununla beraber bu yıl kampanyasında pancarın 10 para fazlasıyla alınacağı, bu 10 para zam dolayısıyla sarfı iktiza eden bir milyon liranın tasarrufla karşılanmaya çalışılacağı ve elde edilecek neticeye göre tedbirler alınacağı ifade olundu.

Gaz ve mazotun da geçen sene yapılan gümrük târife tenzilatı ile hasıl olduğu söylendi ve aynı şekilde mensucatta da fiyat tenzilatı meydana getirildiği bildirildi.

Kok kömürünün ucuzlatılmasına dair olan Konya dileğinin yakında temin olunacağı kanaati verildi.

Çimentonun tonu esasen (15) liraya indirilmiş olduğundan daha aşağı düşürülmesine şimdilik imkân olmadığı öğrenildi.

Fabrika inşaatı:

Her taraftan şu veya bu fabrika veya imalâtanenin istendiğini uzun uzadıya anlatan İktisat Vekili bu tesisat hakkında devletçi iktisadin bir sistem ve program dahilinde hareket etmek mecburiyetinde olduğu gibi madî imkânların ve iktisadî şartların da en önde hesap edilmesi iktiza edeceği ve esasen plân harici fabrika veya imalâtanelerin şahsî teşebbüsle meydana getirilmelerinin mümkün bulunduğu ve sürprodüksion endişesiyle konulan kanunî kayıt ve tahditlerin kaldırılmasının düşünüldüğü, bununla beraber memleketin her tarafında yapılan fabrika tesisi dileğinin birer zaruret ifadesi olduğunun göz önünde tutularak her bir yer dileği hakkında ayrı ayrı araştırmalar yapılacağı, ve nitekim Erzurum ve Bursa'da birer şeker fabrikası tesisi mevzuubahs olduğunu bildirdi.

Mâden işletmesi hakkında da aynı noktai nazar dermeyan olundu. Diğer dilekler için verilen izahat da muvafık görüldü.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? (Yok sesleri).

TİCARET VEKÂLETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

Vekil Cezmi Erçin'in huzuru ile tetkik olundu:

Afyon işi:

Tüccar elinde kalan afyonlar hakkında hal çaresi bulunarak Afyon ve Kütahya ve Burdur'un dileklerinin yerine getirildiği; afyon mübayaası işlerinin ıslâhını temin için bazı formalitelerin basitleştirilmesi çarelerinin arandığı bildirildi.

Buğday koruma işlerinin genişletilmesine doğru gidildiği ve koruma siyasetinin daha faydalı bir şekilde idaresine çalışıldığı ifade olundu.

Tarım kredi kooperatifleri ve diğer kredi işleriyle buğday ofisi faaliyetine ve silo ve anbarlara ait dilekler hakkındaki beyanat kâfi görüldü.

BAŞKAN — Bir mütalea var mı? (Yok, Vekil izahatını esasen vermiş sesleri).

Üç Vekâlete ait dilekler kaldı. Müsaade ederseniz onları da bitirelim. Zira yarın sabah da göreceğimiz işler vardır. (Muvafık, bitirelim sesleri).

SIHAT VE İÇTİMAİ MUAVENET VEKÂLETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

Vekil Dr. Hüfusi Alataş'ın huzuru ile dilekler görüşüldü:

Bataklık kurulması:

Antalya, İzmir (Kunduz), Kırklareli, Kırşehir ve Muğla bataklıklarının küçük sây ile kurulabileceği, ve diğerlerinin ayrıca hükümetçe gözden geçirilip ona göre haklarında bir karar verileceği anlaşıldı.

Dispanser açılması:

Mevcutunun artırılması esas prensip olan bu müesseseler sayısının 150 den 175 e çık-

rıldığı, ve imkân bulunduğu dilekte mevzu bahis olan yerlerde de tesis olunacağı bildirildi.

Doğumevi ve sanatoryom:

Doğumevlerinin en ziyade hiç olmıyan yerlerde açılacağından ve İstanbul'da da birkaç yerde mevcudu bulunduğundan şimdilik İstanbul'da Doğumevi tesisine zaruret bulunmadığı, bununla beraber Haydarpaşa, Heybeliada sanatoryom veya veremliilere mahsus pavyonların kurulacağı ve İzmir'de de aynı işe teşebbüs edildiği öğrenildi.

Eczane açılması veya artırılması:

Çanakkale ve Yozgat dileklerinin tetkik edilerek şartlara uyduğu takdirde oralarda eczane açılmasına izin verilecektir.

Ebe gönderilmesi:

Mahalli belediyelerce tahsiset konduğu takdirde hemen ebe gönderileceği anlaşıldı. *Firengi ve sıtma mücadelesi:*

Bu iki mühim hastalık üzerinde duruldu ve firenginin bizde zannedildiği kadar münteşir olmamakla beraber lüzum görülen yerlerde tarama yapıldığı, ve sıtma mücadelesi için de bir program dahilinde çalışıldığı; bu sene çalışmanın daha ziyade teksif kılınacağı devlet ve meccanî kinin miktarının artırılacağı anlaşıldı.

Hükümet tabibi:

Dilekte ismi geçmiyen daha birçok yerlerde de tabip bulunmadığını anıttan Sıhıye Vekili bu sene askerliklerini bitiren 122 doktorla ihtiyacın biraz daha azalacağını, tabip adedinin artması için de İstanbul ve Ankara'da yeni tedbirler alındığını izah etti.

Hastane:

Memleketimizde 10 000 nüfusa yedi yatak isabet etmekte imiş. Bu nispetin on sene 15 e çıkarılmasının programlaştırıldığı Çoruh, Erzurum, Kütahya hastane işlerinin de bu programa dahil olduğu anlaşıldı.

Gerek iskân ve gerek sair dileklere karşı verilen izahat da muvafık görüldü.

ABDÜLKADİR GÜNFY (Çorum delegesi) — Sayın arkadaşlar; üç egesi bulunduğum Çorumun Osmaniye kazasının sathibahre 400 metre irtifada bulunmasına göre ve Kızılırmak'ın da tam ortasından geçmesinden dolayı etrafa yaptığı bataklıkta her sene % 95 vatandaş sıtmalı bulunmaktadır. Burasının sıtma mücadele mıntakasına alınması her sene kaza kongrelerinde teklif edilerek nihayet dördüncü Büyük Kurultay'da kabul edilmişse de Sıhat Vekâleti tahsisat olmadığından şimdilik imkân görülemediği cevabını vermiştir. Çok acıklı bir vaziyette bulunan bu kazanın sıtma mücadelesi mıntakasına alınması yerinde bulunduğundan alınmasını sayın Kurultayımızdan ve Sıhat Vekâletinden rica ediyor ve bu baptaki teklifimi Je Yüksek Başkanlığa sunuyorum.

Dr. ALİ SÜHA DELİLBAŞI (Kütahya)

Bendeniz firengi mücadelesi hakkında kısaca bazı maruzatta bulunacağım; bazı temenniler arzedeceğim.

Bizde mevcut olan firengi mücadelesi iki şekilde yapılır. Bir kısmı esasen mevcut sıhat teşkilâtının, mahallî sıhat teşkilâtının yaptığı tedavi. Bunda usuller vardır, ona göre tedavi edilir. İkincisi de; Vekâletin kendi tetkikleriyle herhangi bir şekilde mütekâsif bir şekilde firengiye müsâp bulunan mıntakalarda teksif edilmiştir. Bunlar şayanı şükran şeylerdir. Bazı mıntakalarda fazla miktarda firengi mevcut olduğunu Vekâlet haber aldığı zaman bunların tesbiti için o mıntakalara tarama heyeti gönderilir. Orada firengililerin adedi tesbit ettirilir. Bunlar hakikaten gayet ilmî bir şekilde yaptırılmaktadır. Buraya kadar vekâletin yaptığı mesai gayet doğrudur. Yalnız bendenizin temenni ettiğim nokta şudur: Bir taraftan tarama yapılırken diğer taraftan mücadele yapılmalıdır. Bendenizin dairei intihabiyemde bir iki mıntakada tarama yapılmıştır. Bunlardan birisinde tarama bittiği halde henüz mücadele başlamış değildir. Diğer tarafa da tarama heyeti gönderilmemiştir. Hepimiz biliriz ki firengi denilen hastalık gerek fert için, gerek nesil için, gerek muhit için çok tehlikeli bir hastalıktır. Benim te-

mennim tarama heyetlerinin faaliyete gittiği mıntakalarda firengilileri tecrit etmedikçe derhal ve aynı zamanda şiddetli ve mütekâsif bir tedavinin yapılmasıdır. Kaldı ki esasen firengi tarama heyeti taramasını bitirdikten sonra vekâletin mütekâsif ve entansif bir mücadeleye girişmesi için bu nispet orada bulunmazsa bulunanların tedavileri mahallî sıhiye heyetlerine bırakılmaktadır. Maalesef hepimiz biliyorsunuz ki kazalarımızın çoğunda hükümet tabibi bile yoktur. Bazılarında çok defa yalnız bir hükümet tabibi, nadiren bir belediye tabibi ve onların yanında muavin olarak bir sıhiye memuru vardır. Vekâletin mütekâsif ve entansif olarak bir mücadele yapması için lâzımgelen nispette firengili bulunmazsa bunların tedavisi tesbit edilen kazalarda mahallî sıhiye teşkilâtına gene muavin olarak sıhat memurları bulunuyor. Bendeniz sıhat işlerine arasına girmiş olan bir arkadaşınız sıfatiyle söylüyorum ki bir kaza tabibinin esasen o kadar çok yüklü işleri vardır ki bir de firengi mücadelesini buna zammederseniz diğer işleri de yarım kalır. Söylediklerimi hulâsa edeyim, birinci temennim bu firengi mücadelesi ile meşgul olan tarama heyetleri çalışırken diğer taraftan da tarama mücadelesine başlanması, ikincisi de kazalardaki firengililerin tedavisi malî sebeplerle yapılamıyorsa, firengi mücadelesi için elde edilecek sıhat memurlarına ihtiyaç vardır.

ŞÜKRÜ CONKBAYIR (Kastamonu delegesi) — Muhterem arkadaşlar, sayın Sıhat Vekilimizin encümendeki izahlarında yeni çıkacak hekimlerden hükümet tabibi olmayan mahallere tayin edeceklerini vâd buyurmuşlardır. Kastamonunun Daday kazası 50.000 nüfusludur. Belediyemizin bütçesi 4,5 bin lira olduğundan dolayı kabile, eczane temini mümkün olmadığı gibi doktorsuzluktan da çok müştekidir. Bilhassa kaza merkezinden 100 kilometre uzakta olan köylerimiz iç sıhi muayene için bilhassa yol mükellefiyetlerinden malûliyetlerini tevsik ettirmek için Kastamonuya gitmek zaruretindedirler. Bundan evel vaki müracaatımız üzerine Sıhiye Vekâleti geçen sene mezunlarından bir hekim tayin etti. Bu arkadaş kaza merkezinin küçük-

ırgu ve müşteri azlığı dolayısıyla kazanç temin edememesinden dolayı daha fazla kazançlı olan Bolvadin'a naklettirdi. Sıhiye Vekâletinden istirhamımız tayin edilen mecburî hizmete tâbi hekimlerin az nüfuslu kazalarda bu mecburî hizmetlerinin bitirilmelerinin temini ve bu suretle nüfusu az olan kazaların da hekimsiz kalmamalarını istirham ediyorum.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur.

SIHIYE VEKİLİ Dr. HULUSİ ALATAŞ (Aydın) — Sıtma mücadelesi için encümen-de kâfi derecede izahat vermiştim. Osmancığın da mücadele sahasına gireceğini arzemiştim.

Firengi meselesi üzerinde bir arkadaşımız söz söyledi. Teşkilâtımız çalışmaktadır. Tarama yapmakta olduğumuz yerlerde derhal işe geçmemiz için elimizde kâfi miktarda mütehassıs tabip ve bu iş için yetiştirilmiş sıhat memurlarının olmayışından dolayıdır. Mücadelesi ikmal edilen mıntakalardan alıç muhtaç olduğu tahakkuk etmiş olan yerlere veriyoruz. Bu sene bu yolda Tavşanlıya bir mücadele heyeti göndereceğiz. Hükümet tabiplerinin eksikliği seneden seneye azalmaktadır. Mecburî hizmetleri olanların kazançları azdır diyerek buldukları yerden kaldırılmış olması asla mevzuubahs değildir. Kaldırmayı icabeden sebepler kanunî mecburiyetler ve sıhî mâzeretlerdir. Bunları seneden seneye ikmal edeceğiz ve muhtaç vaziyetten kurtaracağız.

Arkadaşlarım, yalnız bunlar üzerinde söz söylediler, başka bir şey emrediyorlarsa izahat veririm. (Kâfi sesleri, alkışlar).

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur. Gümrük ve İnhisarlar geçiyoruz.

GÜMRÜK VE İNHISARLAR VEKÂLETİYLE İLGİLİ DİLEKLER

Dilek, Vekil Raif Karadenizin huzuru ile görüşüldü:

İspirto içkilere ait işler :

Balıkesir, Bilöçik, Çanakkale, Kocaeli ve Konyanın dilekleri arasında birer şarap fabrikası yapılması isteği de vardı.

Vekil İzmir ve Tekirdağında şarap fabrikalarının mevcut ve istihsalâtının da yeter olduğunu, ve herkes tarafından da şarap imalât-hanesi açılabilceğini, imâl edenler hakkında en fazla kolaylık temini için incelemeye girişileceğini söyledi. Ve içki fiyatının indirilmesi dileğine karşı az ispirtolularda tatbik edileceğini ve nitekim biradan inhisar resmî olan 13,5 kuruşun indirileceğini bildirdi.

İspirto fabrikası:

Bolu ve daha bir kaç vilâyet, ispirto fabrikası istiyorlardı. İspirtonun şeker fabrikalarınca ihtiyaca yeter olarak çıkarıldığı, bununla beraber benzine ispirto karıştırılma işi müsbet netice verirse ayrıca ispirto fabrikası açılmasının düşünüleceği ve ispirto fiyatında geçen sene % 35 nisbetinde ucuzluk yapıldığından daha fazla indirilemeyeceği bildirildi.

Tütün işi:

Fiyatların indirilmesi işinin bir hazine ve varidat meselesi olduğunu ifade eden vekil geçen senelerde yapılan bir kısım indirmelerin tekrar çoğaltmalara müncer olduğunu, 6.5 lukların tedricen şarktan garba doğru getirilerek satışının artırılacağını, tütün nefasetinin ziyadeleştirilmesi için de memleketin üç yerinde imalâthane açıldığını, tütün ekimi tahdidi için yeni bir kanun projesi hazırlandığını bildirdi.

Tuz işleri :

Tuzun % 50 nisbetinde 935 senesinde indirildiğini söyleyen İnhisarlar Vekili, kolaylık olmak üzere 231 istasyonda tuz satışı yapıldığını halkın kendi vasıtasıyla getiremeyeceği yerlerde depo ve anbar açılması zarureti bulunduğunu bildirdi, ve diğer dilekler hakkındaki müsbet veya menfi cevaplar da muvafık görüldü.

BAŞKAN — Mütalea var mı? Geçiyoruz.

ZİRAAT VEKÂLETİ İLE İLGİLİ DİLEKLER

Ziraat Vekili Muhlis Erkmenin huzuru ile incelendi:

Orman işleri :

Orman kanunu dolayısıyla her bir iktisadî kanunlar ve alınan tedbirler neticesinde olduğu gibi vukubulan sıkıntıların önünün alındığı söylendikten sonra orman mahsulleri toplama işlerinde kolaylık gösterilmesi çareleri aranacağı, bir kısmının resimsiz olarak çıkarılması için de incelemeler yapılacağı köylünün gerek yakacağı, ve gerek satacağı kısımlara ait ve dilekte yazılı olan noktalar üzerinde de durulacağı orman koruma işlerinin henüz bir tecrübe devri geçirmekte olduğundan lehe ve aleyhte söylenenlerin mevsimsiz olup bilâkis lehe doğru emareler arzylediği, kanundan ziyade tatbikatına ait olan yanlışlıkların ve idarî noksanlıkların eldeki eleman müsaadesince izalesine çalışılacağı bildirildi.

Veteriner işleri :

Damızlık ihtiyacını her yerde karşılamak için çalışılacağı ifade edildikten sonra aşı parasının onda bire kadar indirildiği ve bir kısımlarında da büsbütün parasız olarak dağıtılmaya başlandığı, Çoruhtan istenilen hayvan tetkik işinin yapılacağı bildirildi.

Ziraat işleri :

Ziraat işlerine ait olan dileklerin mühim bir kısmının alet, makina, tohum, çubuk, fi dan temini veya bunların ucuzlatılması veya ıslâhı olduğuna işaret eden Zirâat Vekili Vekâletin gayesinin de bunların tahakkukundan ibaret olduğunu ve dilekte gösterilen arzuların kuvveden fiile çıkmasına çalışılacağını; me mur istenilen yerlere bu sene kadroya alınacaklardan kısmen gönderileceğini bildirdi. Zirâat asayiş hakkında da Dahiliye Vekâletince bir kanun lâyihası hazırlanmakta olduğu anlaşıldı. Mücadele işlerinin Vekâletin bir sistem dahilinde şümullendirileceği, Zirâat aletleri ve dikenli teller için de gümrük resminin kaldırılacağı bildirildi.

Sair dilekler için verilen izahat da muvafık görüldü.

BAŞKAN — Mütalea var mı ?..

ZİRAAT BANKASIYLA İLGİLİ DİLEKLER

Umum müdür Nusret Merayın huzu ile dilekler görüşüldü :

Yardım ve zirâî krediler hakkındaki dileklerin yerine getirileceği, tetkikat neticesinde lüzum görülen yerlere şube açılmasına veya ajan gönderilmesine çalışılacağı ifade edildikten sonra diğer dileklerin bir çoğunun esasen yapılabilen işler olduğu, ve bunların da nazarı dikkate alınacağı neticesine varıldı.

ABDÜLKADİR GÜNEY (Çorum Delegeesi) — Sayın arkadaşlar, dilek encümenî mazbatasına dercedilmemiş olduğundan şu noktayı arz etmek istiyorum. Vilâyetimiz Çorumun kazası olan Osmancığın arazisi ve havası tütün yetiştirmeye çok müsait olduğundan Bafra tütünlerine muadil tütün yetiştirilmektedir. 1928 senesine kadar tütün ziraatine devam edilmekte iken müstahsilden bazı şahsın tütün içeri sine ceviz ve bağ yaprakları karıştırmak suretiyle suiistimal etmeleri yüzünden bu tarihten sonra Osmancıkta tütün ziraatine müsaade edilmemiş ve şimdiye kadar mahrum edilmiştir. Esasen ötedenberi bununla iştilgal edip ufak bir sebeple menedilmiş bulunan ve zürain mağduriyetine sebep olan bu verimli mahsulün hiç bir tetkike lüzum görülmesinin menedilen bu kazada zerine müsaade edilmesini arz ve teklif ediyorum.

İSMAİL İŞİN (Samsun Delegeesi) — Sayın arkadaşlarım, ben de bu kürsüden mühim telâkki ettiğim bir meseleye temas etmek istiyorum. Bu da Zirâat Bankasından borç suretiyle zirâî ikrazattan istifade ederek para alan zürrain borçlarını ödiyememeleri yüzünden mallarını satmak vaziyetinde bulunmalarındır. Bunu daha şümüllü olarak anlatabilmek için şu şekilde arzedeceğim :

Takriben 10 - 12 sene evel zirâî ikrazât kooperatifi mahiyetinde borçluların müteselsil kefalet suretiyle borçlandırılmak suretiyle zürraa para verilmesi idi. Zannedirim bu mukavelenin müddeti üç sene idi. Bu üç sene müddetin hitamında borcunu vermiyen zürra, verimsiz senelerin de buna inzimâm etmesi do-

layisiyle düştükleri vaziyeti hükümetimiz nazarı dikkate almış, Ziraat bankasına bir kısım tazminat vermek suretiyle borç müddeti 15 seneye temdit edilmişti. Burada tebarüz ettireceğim mesele Ziraat bankası için neşredilen bir kanunla yurttaşın tasarruf hakkının kayıt altına alınmış olmasıdır. Yani Ziraat bankasına borçlu bulunan yurttaş borcu miktarı ne olursa olsun, emlakini satamamak vaziyetindedir. Tapuya giden her hangi bir muamele daima Ziraat bankasına havale edilir. Ziraat bankası borcu ne olursa olsun, faraza hiç borcu olmasa da müteselsil borçlu sıfatıyla de bulunsun o muamelenin altına kefaletten borçludur diye bir damga vurur ve bu adam malını satamaz. Meselâ yüz kişilik bir köy halkının 1000 lira borcu varsa, bu bin lira yüzünden 10.000 liralık malını satmak hakkını bir tek yurttaş kaybetmektedir. Bunu daha açık bir şekilde hesapla arz edeyim: Bu bin lirayı 100 yurttaşa taksim etmek suretiyle adam başına 10 lira isabet ettiğini farzederek oradaki umumî vaziyeti tebarüz ettirmek istiyorum. Bu vaziyet birçok muvazaalara da yol açmaktadır. Bir kimsenin malı satılmak vaziyetine düşerse Noterlikten veya diğer yerlerden muvazaalı senetlerle bunu yapmak için uğraşmaktadır. Ben bu haksızlığın önüne geçilmesini diliyorum.

RİFAT KOZAN (Yozgat Delegeşi) — Kazamız Boğazlıyan çiftçi memleketidir. İstasyonumuz, Fakılı istasyonudur. Burada bir anbar ve silo bulunmadığı için köylüler oraya buğdaylarını satmaya geldikleri zaman oradaki alım merkezi köylünün tamamen buğdayını almak için yer bulamıyor. Buğdayları 20-25 gün açıkta kalıyor. Bu hususta Ziraat Vekâletine köylülerin yaptığı bir çok müracaatlar vardır. Köylü orada 15 gün 20 gün kalıyor. Hattâ bu hususta Ziraat Vekâletinin makamatını işgal ediyorlar ve diyorlar ki efendim biz burada, günlerce aylarca bekliyoruz. Bundan bir çok dedikodular doğuyor. Bizim ricamız Boğazlıyan ile Fakılı arasındaki kira farkını nazarı dikkate alarak ve köylüler namına Boğazlıyan merkezinde bir buğday alım merkezinin açılmasını rica ediyorum. Bu kazamızın en büyük bir derdidir, en mübrem bir ihtiya-

cıdır. Bunu onlar namına heyeti umumiyeden rica ediyorum.

ENVER (Delege) — Arkadaşlar, Ziraat Vekâletinin dilekleri meyanında orman koruma teşkilâtı hakkında bir kaç söz söyleyeceğim. Mevkii meriyette bulunan orman kanununa ek olarak yapılmış bir orman muhafaza kanunu vardır. Bunun ayrı yapılmasından yeğ ne gaye eşşen tahrip edilmiş olan ormanlarımızın muhafazasını temin etmektir. Ormanı koruma denince ormana bekçi ikamesi mânası çıkmaz. Bundan aynı zamanda orman bakımı mânası mündemiçtir. Bilhassa ormancılık işlerinin bir yardımcısı olarak beklenen bu teşkilât memleketimizde maalesef yapılamamıştır. Dilek encümeni raporunda da tebarüz ettirildiği üzere bunun tecrübe devresi geçirdiği zikrediliyor. Her memlekette tecrübe edilmiş teşkilât varken biz memleket ormanlarımızı böyle bir teşkilâtle tecrübe sahasına gitmemiz doğru bir kefiyet değildir. Yeni orman kanunumuz memleketin orman ihtiyacını mehmaimkân karşılayacak vaziyettedir. Bu kanunu halkımızın ve alâkadarların şikâyetlerini mucip olmadan tedvin edecek bir teşkilât lâzımdır. Eski orman muhafaza teşkilâtının memleketteki ormanları muhafaza ettiğini iddia etmek doğru değildir. Aynı zamanda şimdiki yapılmış olan yeni muhafaza teşkilâtını da hiç bir zaman muhafaza kâfi olduğunu iddia etmek doğru olmaz. Eski orman muhafaza teşkilâtını devlet bütçesinden 500.000 lira sarfiyle 13.000 tane orman muhafaza memuruna yaptırıyordu. Bugün 1.500.000 lira sarfiyle bu hususta bir muhafaza teşkilâtı yapılmıştır. Buna rağmen ormanlarımızda amansız baltalar gene işliyor. Orman yangınları gene devam ediyor, köylü tahripkâr baltasını tarla açmak uğrunda insafsızcasına kullanıyor. Gerek maddî ve gerek manevî bakımdan memleket müdafaasında hepimizin de seve seve iştirak edeceğimiz askerî bir teşkilâtın halkın her günkü mesaisinde onun kasısına çıkması da maddî, manevî bir çok mahzurlar arz etmektedir. Bunu yüksek meclisin huzurunda söylemeyi zait görüyorum. Bu teşkilâtın süratle kaldırılarak orman kanununu adapte ettiğimiz muasır memleketlerden on-

ların orman teşkilâtına müadil bir teşkilâtın bir an evvel yapılmasını yüksek Kurultaydan memleketim namına rica ve istirham ediyorum.

ŞÜKRÜ NAYMAN (Kayseri Deleşesi) — Muhterem arkadaşlar; Ziraat Vekâletini alâ kadar eden orman dilekleri arasında deleşesi bulunduğum Kayseriye bağı Develi kazasının iki köyü vardır: Kızıl, Kuşpak Erciyeşir yalçın, sarp kayalıkları üzerinde 2000 rakımlı bir köydür. Bu köylerin bir dönüm bile ziraate salih arazisi yoktur. Ancak hususî birer baltalıkları vardır. Kendileri yetiştirirler, kendileri korurlar. Bütün geçimleri budur. Yeri orman kanununda bir madde vardır. Beş hektardan fazla ağaçlı yerler devlet ormanları arasına girmiştir. Bu kayıttan istifade ederek iki senedenberi orman muhafaza teşkilâtı bu baltalıklardan köylünün istifadesine mani olmaktadır. Köylü bu baltalıklardan odun kesiyor, yakınında olan 10.000 nüfuslu Develiye satıyor, nafakasını temin ediyordu. Develi köyü şimdi başka yerden odun satın alıp ihtiyaçlarını temin ediyorlar. Hiç şüphe etmiyorum ki orman kanunu vazedilirken bu maksat istihdaf edilmiş değildir. Belki de o zaman bu kabul yerlerin bulunduğu iyice tetkik edilmemiştir. Bu gibi işlerde hassasiyet gösterdiğini bildiğim sayın Ziraat Vekilimizden orman kanununa bir fıkra ilâve etmek suretiyle bu kabul yerlerden bersabık köylünün istifadesini temin edecek olursa kendilerine teşekkür ederim.

KÂZİM AZAMET (Antalya Deleşesi) — Orman kanunu mevzuatı üzerinde bir noktaya işaret etmek isterim. Bir arkadaşımız, millî servetimiz olan ormanlarımızın tahribe maruz vaziyette bulunduğunu ifade buyurdular. Diğer bir arkadaşımız da köylülerin bir çok yerlerde baltalıklardan mahrum olduğunu söyledi. Bendeniz kanunun mevzuatına ait mütaleada bulunacağım. Hatırımda kaldığına göre kanun 316 numaralıdır. Birinci maddesinde der ki: beş hektardan dún mirî hudutlarla iltisakı olmıyan yerler orman mefhumuna dahil olmaz. Bununla hükümet ve kanun demiştir ki beş hektara karın bir miktar sahada bulunan ve devletin; hukuku umumiyeye ağıt olan

orman iltisakı olmıyan, müteferrik bir şekilde çıkmış olan ağaç ve ağaçlıklar üzerinde kanun hakkı tasarrufu kabul etmiş ve mirî orman mefhumundan dışarıya atmıştır. Fakat arka daşlar, her kanun vazedilirken takdir buyurursunuz ki bir çok hususları "tabirim af buyurulsun, eski ifade ile söylyeeceğim; efradı cami, ağyarını mani,, yani etraflıca tetkik edilmiştir. Fakat tatbikat sahasında bu maddenin, iki arkadaşımın baltalıklar meselesini işaret ederek söylyyorum, bu madde maalesef tatbikat sahasında bazı yurttaşlar tarafından, serveti milliyeyi teşkil eden bu ormanları tahribî noktasından, suiistimal ediliyor. Demek istiyorum ki, kanunun birinci maddesinde, beş hektardan dún ve mirî ormana iltisakı olmıyan yerler üzerindeki orman ve ormancıklar yurttaşların hakkı tasarrufuna bırakılmakla beraber maalesef vaziyet bu şekilde arz etmemektedir. Köylü değil, köylülerden gayri kimseler efendim bu beş hektardan dún diye, arkadaşımın buyurdıkları gibi mirî ormanlarımızı tahribe uğratmaktadırlar. Buna karşı devlet teşkilâtının aldığı cephe esbabı mucibe olmak üzere 3444 numaralı bir kanundan bahsetmektedirler. Bu eşhas diyor ki bir hektardan dún olan sahada verilmiş olan ihtiyar heyetleri mazbataları bir nakliye tezkeresi hükmündedir. Binaenaleyh böyle orman kanununun birinci maddesinin hükmüne göre ona ek kanundaki - maddesi hatırımda değil - maddeye tevfikân her hangi bir kimse köylünün elinden tapusunu alıyor. Köylü bir mazbata tanzim ettiriyor. O mazbata için de heyeti ihtiyariye burası beş hektardan dündür, diyor ve bir mühür basıyor. 3444 numaralı kanun mucibince tanzim edilen bir ihtiyar heyeti mazbataşıyla, burası nakliye hükmündedir. Müdahale edemezsiniz, denilmektedir., Binaenaleyh bu mesele üzerinde Ziraat vekilimizin çok tecrübekâr kıymetlerinden rica ediyorum. Orman denilen serveti milliyemize taallak eden bu hususa lütfen dikkat buyursunlar. Devletin, mirî ormanın üzerinde hakkı tasarrufunun mümessili olan orman idaresi bu hususta bir mürakabe yapmalıdır. Bunu şart ittihaz etsinler, bunu teşkilâtlarına yaptırınsınlar. Çok rica ederim bir mühendis olmıyan

heyeti ihtiyariye nasıl beş hektardan dūn ol - duğunu tayin edebilir? Takdir buyurursunuz ki mahkemelere gidilerek bin bir şekilden geçtikten sonra taayyūn eden hudut işini bir ihtiyar heyeti takdir edemez. Böyle olduğu halde onun bir mazbatasına güvenerek miri or - manın nakliye hükmünde telâkki edilmesinin önüne geçilmesini sayın Ziraat Vekilimizden rica ederim. (Doğru sesler).

ZİRAAT VEKİLİ MUHLİS ERKMEN (Kütahya) — Arkadaşlarım; bir arkadaş mu - hafaza teşkilâtı üzerinde durdu. Orman kanu - nu ve muhafaza teşkilâtı bundan iki sene eve - lisi Meclisi âlice tasdik edilmişti. Ancak iki senedenberi mevkii tatbiktedir. Bu teşkilât iki sene zarfındaki faaliyeti hakkında encü - mende de izahat verirken dedim ki, bunun a - leyhinde ve lehinde çok söz söylenebilir. Fa - kat daha henüz teşkilât bile ikmal edilmemiş - tir. Bunun hakkında bir hüküm yürütebil - mek için mevsim ve zaman gelmiş değildir. Kendi şahsî kanaatim; bu teşkilâtın bir sene zarfından yakaladığı kaçak miktarı 13.000 i mütecevizdir. Bu miktarı teşkilâtın faaliye - tine işaret etmek için söyledim. Yoksa bu teş - kilâtın asıl faydasını kaçakçıyı yakalamakta de - ğil, önlemekte bulurum. Bu teşkilâtın mesaisi - ni de bu vadede faaliyete sevk ve imale ediyoz - ruz. Evelce 1300 şu kadar muhafızımız bulu - nurken bir arkadaşımızın da işaret ettiği gibi bunlara bir çok orman işleri de verilmiş oldu - ğu için tabiatıyla bu muhafaza işi tamamiyle temin edilemiyordu. Bu ise 1600 ü talimde bu - lunmak üzere 6000 i müteceviz askerimiz var - dır. Bunlar teşkilâtını ikmal ettikleri zaman meşkūr hizmetlerine başlayacaktır. (Alkışlar) ve önümüzdeki şeneler zarfında bu muhafaza teşkilâtının daha çok muvaffak olduğu hak - kında delil ve beyyineleri size göstereceğimi ümit ediyorum.

Diğer bir arkadaşım, beş hektardan fazla o - lan ormanlar devlet ormanları meyanına ithal ediliyor ve köylünün ihtiyacı temin edilemi - yor, dediler. Biz beş hektardan az olan orman - ları orman addetmiyoruz. Beş hektardan fazla olursa bunlar devlet ormanı kabul edilmiştir. Bu ormanlar ya devletin olur, ya köylünün o -

lur. Devletin ormanı ise doğrudan doğruya devlet ormanı olarak telâkki edilir. Fakat köy - lünün şahsiyeti maneviyesine ait ise doğru - dan doğruya köylününüdür. Maamafih köylü - nün de olsa, devletin de olsa köylünün ihtiya - cını temin etmek için o ormanın tahammülü nisbetinde kendisine müsaade verilmesi lâzım - dır. Diğer arkadaşımın buyurdıkları ve tetkik ettikleri doğru ise ormanın da tahammülü var - sa buna rağmen köylünün ihtiyacı temin edil - miyorsa o tatbikat hatası olmalıdır bunu tas - hih ederiz.

Diğer bir arkadaşım, beş hektar üzerinde durdu. Ve Antalyadaki bir meseleyi mevzu - bahis ettiler. Bu hakikaten ek kanununun bir neticesidir. Bunun üzerinde uzun uzadıya tafsilât vererek sizi yormak istemem. Böyle tapu senedini gösterip de beş hektarı diye - mez. Bunun için bir vesika alması ve nakliye beyannamesi şeklinde telâkki edilmesinin bir çok suiistimale meydan açtığını biz de tesbit ettik.

Bunun için mürakabeyi teşdit etmek, arka - daşımın da işaret ettiği veçhile, ve orman mef - humuna girip girmediğinin tetkik edilmesi i - çin teşkilâtımıza emir vereceğiz. (Alkışlar).

TİCARET VEKİLİ CEZMİ ERÇİN (An - talya) — Ziraat Bankasının Ticaret Vekâleti - ne bağlı olması dolayısıyla ona ait sorulan şeylere bendeniz arzı cevap edeceğim. Arka - daşlardan biri, 2814 numaralı kanunla tescil e - dilmiş borçları olanların mallarını satamadık - larından bahsettiler. Merhunatı borcuna kâfi gelenlerin fazlası için bankanın malûmatı tahtında mallarını satmakta serbest oldukla - rına göre zannediyorum ki arzuları hasıl ol - muştur. Zaten borcuna ancak kifayet eden merhunatın borç ödenmedikçe satılamıyacağı ahkâmı umumiye cümlesindedir.

İkinci olarak da, müteselsil kefaletli yeni ikrazlarda müstahsif mahsulünü serbestçe sa - tamadığından bahsettiler. Yeni kredi sistemi - mizde açılan zirai krediler istihsal için veril - mekte ve mahsul de borcun ödenmesine karşı - lık tutulmaktadır. Borcunu vaktinde ödiyemi - yenlerin mahsulüne müraat edilmesi bittabif

İstihsal vesaitine müracaat edilmesinden daha şevindir. O itibarla mahsulü merhun olduğu müddetçe borca karşılık tutulup satılması bitabi zarurî olur.

Bir de Boğazlıyanda, bir arkadaşım, Buğday alım merkezi tesisini istedi. Alım merkezlerinin mümkün olduğu kadar tevsî edilmesi - ne esasen taraftarız. Bu itibarla alım merkezleri bu seneki vaziyette Boğazlıyanda da bir alım merkezi tesisine gayret edeceğiz. (Alkışlar).

BAŞKAN — Başka mütalea yoktur. Em-lâk ve Eytam bankasıyla ilgili dileklere geçiyoruz.

EMLÂK VE EYTAM BANKASIYLA İLGİLİ DİLEKLER

Şumum Müdür Cevdet Gölet'in huzuru ile görüşüldü :

Zonguldak'ta bir şube açılması veya ajan gönderilmesi dileğinin tahakkuk ettiği, Ordunun aynı dileği hakkında Bankacılık tekniği bakımından imkân bulunmadığı anlaşıldı.

BAŞKAN — Mütalea yoktur. Çocuk Esirgeme kurumu ile ilgili dileklere geçiyoruz:

ÇOCUK ESİRGEME KURUMUNA AİT OLAN DİLEKLER

Çocuk Esirgeme kurumuna ait olan ve tüünden alınan hisse ile köy çocuklarına da yardım edilmesini isteyen Kocaeli (Gölcük) delegesinin mahalline bildirdiği bu kurumun Başkanı ve Kırklareli mebusu Dr. Fuat Umay'ın izahından anlaşılmıştır.

BAŞKAN — Mütalea yoktur. Dilek komisyonu tetkik ettiği bütün dilekleri mütalea etmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh komisyonun raporunu tekrar okutarak reyinize arz ediyorum.

Dilek komisyonu raporu, tekrar okundu.

BAŞKAN — Raporu reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Hatay'ın bir temenni takrirî vardır. Okutuyorum. Nazarı itibare alırsanız her mevzuu

ait olduğu Vekâlete vermek üzere takriri Parti Genel Sekreterliğine tevdi edeceğim.

PARTİ BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAYI YÜKSEK BAŞKANLIĞINA

Hatayda C. H. Partisi teşkilâtı yeni vücuda getirilmiş ve bu defa ancak teşkilât kongreleri yapılarak dilek kongreleri yapılamamıştır. Maamafih yurtda Partili arkadaşlarla temaslarımızdan hasıl eylediğimiz intibalar ve Hatay İlyönkurulu tarafından bize verilen direktiflerle Hatay namına aşağıda arzedeceğimiz muhtasar dileklerin dahi müzakereye konulmasını arz ve istirham eyleriz:

1 — Hatayda büyük sıtma yuvaları teşkil eden Amik Bataklığının kısa bir zamanda kurutulması,

2 — Hatayda en kısa bir zamanda sıtma ve tırahom mücadelesi teşkilâtının vücuda getirilmesi,

3 — Eti Türkleri arasında Türkçe dilinin kısa bir zamanda yayılması için Maarif ve Parti cephelerinden âcil hareketler ve faaliyetlere geçilmesi,

4 — Antakya'da bir memleket hastanesi yapılması,

5 — Demiryolunun Antakya'ya kadar uzatılması,

6 — Ziraat Bankasıyla diğer ticaret bankalarının kurulması,

7 — Hatay ile Türkiye arasındaki iktisadî mübadeledeki kayıtların derhal kaldırılması,

8 — İskenderun limanının vücuda getirilmesi.

Hatay mümessilleri :

Abdurrahman Mursal; Dr. İbrahim İnal; Cevat Abalı; Ali Şelhum.

BAŞKAN — Takriri reyinize arz ediyorum. Nazarı itibare alanlar... Almayanlar... Takrir nazarı itibare alınmıştır.

Ruznamemizde müzakere edilecek başka bir şey kalmamıştır.

Yarın saat onda içtima etmek üzere inikada nihayet veriyorum.

Kapanma saati

21.35

BEŞİNCİ TOPLANTI

3. 6. 1939

Birinci celse

Açılma saati: 10

Başkan — Abdülhalik Renda

Kâtipler — Cavit Oral (Niğde), Sadri Ertem (Kütahya)

BAŞKAN — Celse açılmıştır. Ruzname-
de mevcut bütün maddeler muzakere edilmiş
ve bitirilmiştir. Söz genel Başkan Vekilinin-
dir.

Genel Başkan Vekili Dr. Refik Saydam,
alkışlar arasında riyaset makamına geçti).

BAŞKAN — Arkadaşlarım, Kurulda,ın 1-
ki mühim işi daha kalmıştır. Kabul buyurdu-
ğunuz nizamname mucibince Umumî idare he-
yetini aynı zamanda Partinin Müstakil Grup
âzalarını intihap buyuracaksınız. Evelâ Genel
Başkanlık Divanının umumî idare heyeti âza-
sı olarak arzedeceği isimler vardır, okuna-
caktır.

Dr. Fikri Tuzer	Erzurum
Tevfik Fikret Sılay	Konya
Halil Türkmen	Zonguldak
Ali Rıza Erem	Çorum
Cevdet Kerim Incedayı	Sinop
Dr. Zihni Ülgen	Bolu
Hamdi Yalman	Ordu
İskender Artun	Erzincan
İsmail Sabuncu	Giresun
Mümtaz Ökmen	Ankara
Nafi Atuf Kansu	Giresun
Rahmi Apak	Tekirdağ
Salâh Cimcoz	İstanbul
Sırrı Day	Trabzon
Şevket Erdoğan	Gümüşhane
Şükrü Ali Ögel	İstanbul

BAŞKAN — Umumî idare heyeti âzası
olarak Riyaset Divanının teklif ettiği zevat
bunlardır. Reyinize arz ediyorum: kabul bu-
yuranlar... kabul buyurmayanlar... müttefi-
kan kabul buyurulmuştur... (Alkışlar).

Gene nizamname hükümlerine tevfi kan
Parti Müstakil Grubu âzaları olarak Divanı
Riyasetin namzetlerini heyeti celilenizin
reylerine arz ediyorum.

Dr. Hüsamettin Kural	Ağrı
Atif Akgüç	Bursa
Fazlı Küleç	Bursa
Emin Aslan Tokat	Denizli
Zeki Mesut Alsan	Diyarbakır
Aziz Akyürek	Erzurum
Nakiye Elgün	Erzurum
İzzet Arukan	Eskişehir
Ali Rıza Tarhan	İstanbul
Ahmet Şükrü Esmer	İstanbul
Ziya Karamürsel	İstanbul
Şehime Yunus	İzmir
Ali Rıza Türèl	Konya
Sadri Ertem	Kütahya
Emrullah Barkan	Malatya
Rıdvan Nafiz Edgüer	Manisa
Hüsnü Kitapçı	Muğla
Fuat Sırmen	Rize
Kemalettin Kâmi	Rize
Abdurrahman Naci Demridağ	Sivas
Nazım Poroy	Tokat

BAŞKAN — Heyeti celilenizin reyine arz ediyorum. Lütfen kabul buyuranlar... kabul etmeyenler... kabul edilmiştir. (Alkışlar) Verilmiş bir takrir vardır okunacaktır.

BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAY YUCE BAŞKANLIĞINA

Kurultayımızı ilk celsede yüksek huzurlarıyla şereflendiren; her zaman gösterdikleri yüksek misallerle ruhlarımıza mukaddes vazife aşkını telkin eden ve Partimize nurlu itilâ yollarını gösteren, Büyük Millî Şefimiz ve Değişmez Genel Başkanımız İsmet İnönü'ne Kurultayın derin sevgi ve candan bağlılıklarının karar altına alınmasını ve bu kararın Riyaset Divanınca delegelerden seçilecek bir heyet vasıtasıyla yüce huzurlarına arzını teklif eyeriz.

63 imza

(Sürekli alkışlar)

BAŞKAN — Müttefikane kabul edilmiştir.

BEŞİNCİ BÜYÜK KURULTAY YUCE BAŞKANLIĞINA

1 — Aziz ve muhterem Genel Başkan Vekilimiz Dr. Refik Saydam'la İcra Vekilleri Heyetindeki mesai arkadaşlarına,

2 — Beşinci Büyük Kurultayımızın kıymetli reis vekillerine;

3 — Partimizin sayın Genel Sekreteri Erzurum Mebusu Dr. Ahmet Fikri Tuzer'e ve çalışkan idare heyeti arkadaşlarına,

Kurultayın sevgi ve saygılarının sunulmasını arz ve teklif eyeriz. (Alkışlar)

18 imza

BAŞKAN — Çok teşekkür ederiz;

CEHTİ ÇETİN (Manisa) — Ordumuza da Kurultayın tâzimlerinin bildirilmesini teklif ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Maalmemnuniye, vazifemizi yapar, arzederiz.

KAZIM AZAMET (Antalya delegesi) — Çok muhterem arkadaşlarım; bir haftadan beri Büyük Meclisin âli çatısı altında Partimizin Beşinci Büyük Kurultayının mesai davresine iştirâk ve bugün de ikmal etmiş

bulunuyoruz. Takdir buyurursunuz ki şimdiye kadar toplanmış olan her Büyük Kurultay aziz türk milletinin inkılâp ve medeniyet yolundaki en hızlı hamlelerinin kaynağı olmuş ve çalışarak hazırladığı verimli programlarla Türk milletine geniş ve engin bir istikbal hazırlamıştır ve her yeni devrin bir başlangıcı olmuştur. Zaten temel ve esasları memleketin en acı günlerinde, istiklâl savaşının kutsî bir teşekkülünde kuran ve bütün âmal ve amacını Türk milletin bünyesinden, kalbinden alan ve nihayet onun bütün varlığını, enerjisini nefsinde toplıyan Türkiye Cumhuriyeti Halk Partisi dün de, bugün de bütün Türk milletinin en kuvetli bir muhassasıdır. (Alkışlar). Tarihin hiç reva görmediği bir derekeden yepyeni ve canlı bir millet yaratan genç, dinç bir devlet kuran Büyük Ebedî Şef Atatürk'ün aynı zamanda müşahhas bir manevî varlığı demek olan Partimiz asrın millet ve cemiyetler idareleri umdelerinin ve onun terakkiyat ve kâmulâtı siyasiye ve içtimâî esaslarını ne sinde en kuvetli hazmetmiş ve siyasi teşekküllerin mensup oldukları millet camiaları üzerinde en derin bir hassasiyetle vazifesini görmüş ve nihayet milletler tarihi huzurunda, cihan huzurunda büyük inkılâbımızın en mühim eseridir. Millet tarihinin huzurunda, cihan huzurunda büyük inkılâbımızın seyri ni kemalinde en mühim bir nâzım rol vazifesini ifa eden bir Parti olduğunu bütün cihan önünde iftiharla, gururla kaydedebiliriz.

Fakat şunu da ilâve etmek isterim ki arkadaşlar çok kadim, olduğu kadar asil olan Türk milletinin yaratılışı; millî haslet ve necabetine gösterdiği kabiliyet ve kudretine Partimizin muvaffakiyet âmilleri arasında en yüksek yeri vermek lâzım gelir. Asrın ve tarihin en büyük adamı olduğunu cihanın kabul ettiği ATATÜRK işte Türk milletinin millî yaratılış, necabet ve hasletinin kabiliyet ve kudretinin taşan bir dehası, bir timsalidir. (Alkışlar) Binlerce sene asaleti kanlarında taşımış olan Türk milletinin son asırda göstermiş olduğu en yüksek kudret ve kabiliyet asırları aşan en büyük bir eseridir. İşte bu büyük eserin büyük müessisi olan devletimizin

ve Partimizin bânisi bulunan Büyük ve Ebedî Şefin namını bu Büyük Kurultayın samimi ve aziz toplantılarında derin bir vecdi huşu içinde ebedî minnet ve tâzimle tebci ve takdis ederim. (Alkışlar).

Arkadaşlar; istiklâl savaşından, inkılâp devrelerinden bugüne kadar Türk milletinin enerjisinin yarattığı en büyük kudret timsali dahi başımızda büyük bir şükranla bağlı bulunduğumuz Büyük Millî Şefimiz İsmet İnönü'dür. (Alkışlar).

Harp cephelelerinde bizi zaferden zafere ulaştıran, sulh masalarında Türk milletine şerefli bir millet devlet yaratan ve nihayet takdir buyurursunuz ki inkılâp devrelerimizde Türk inkişafının seyrükemalinde en mühim bir âmâl olan ve Türk milletinin varlığına, imanına kendi varlığını karıştırmış olan Büyük Millî Şef İsmet İnönü'ne dahi bu Büyük Kurultayın huzurunda Türk milletinin sonsuz tahassüsât ve tazimatını arz ve iblâğ etmeği bir şükran borcu bilirim. (Alkışlar).

Arkadaşlar, memleketin değerli mebuslarıyla, kıymetli delegelerini bir arada toplayan Büyük Kurultay beş, altı gündenberi encümenlerde, Umumî Heyet huzurunda milletle devlet başbaşa senelerce memleketi bir aile sıcaklığı ve samimiyeti içinde idâre eden Partinin ve onun icra kuvveti olan hükümetin mesaisini takdirle tetkik ederken gene bu mesainin doğurduğu esaslar dahilinde Büyük Kurultayın vermiş olduğu müsbet kanaat ve kararlar Türk milletine gene engin bir istikbal hazırlamış bulunmaktadır. Bu itibarla diyebiliriz ki arkadaşlar, Türk milletinin en kuvvetli bir meclisi akti meşvereti olmakla beraber gene türk milletinin en salâhiyetli efkârıummîyesinin en kuvvetli tecelligâhı, en yüksek mercii ve mâkesi hiç şüphesizdir ki Büyük Kurultaydır. Anadolunun diyar diyar gezdiğimiz ülkelerinden Büyük Kurultay huzurunda Türk milletinin efkârıummîyesinin arz ve iblâğ edilmesi vazifesini şu yüksek huzurunuzda ifa etmek vazifesini düşünürsek arkadaşlar; diyebiliriz ki Türk milleti kendi sulh ve sükûn muhiti içinde başardığı inkılâpları, yüksek gayelerinden dolayı hiç endişe etmek-

sizin ve fîtûr etmekte ve yürümekte ve yükseltmektedir. Türk milleti bu itibarladır ki bu yüksek gayesine doğru giderken diğer milletler ufuklarında baş gösteren karaltıların ve cihan siyasetinin karışan münasebetleri arasında kendisinin daha kayıtsız bulunmak mevki ve vaziyette olmadığını bihakkin müdriktir. Cihanın şimdiye kadar binbir tezebzübü içinde kendi varlığını yaratmış ve yaşatmış olan Türk milletinin bugün dahi cihan hâdisatı siyasiyesi karşısında kendi emniyetine karşı hiç bir ferдинin hiç bir endişesi, hiç bir düşüncesi, hiç bir korkusu yoktur. Onun yalnız en büyük endişesi; asırların vücuda getirdiği bir medeniyet ve insanîyetin harabisine ve nihayet sonsuz tekâmüle yürüyen beşerîyetin inhidamına meydan vermemek ve sulhu kurtarmak için arkadaşlar, umumî muvazaneyi yaratmaktır. Türk milletinin son itilâfnamede tarih huzurunda en büyük vazifesini şerefle yapmıştır. (Alkışlar).

İBRAHİM İNAL (Hatay delegesi) — Sayın arkadaşlar, Ebedî Şef Atatürk'ün yüksek dehası ve büyük milletimizin sonsuz fedakârlığı ile istiklâl ve hürriyetine kavuşan ve Millî Şef İsmet İnönü'ne ve asıl milletimize o büyük kahramanın armağanı olan Hataylıların... (şiddetli ve sürekli alkışlar) sonsuz saygı ve selâmlarını Ebedî Şef Atatürk'ün mânevî huzurlarında eğilerek sunarım. (Alkışlar) Bizleri esaretten kurtararak bu yüksek ve samimî toplantıya iştirak ettiren ve bu mükaddes kürsüden yüksek huzurunuzda söz söylemek fırsatını bahşeden değerli hükümet ve Parti erkânımıza ve kahraman ordumuza şükranlarımızı arz ederim.

Dileklerimiz kabulünde yüksek Kurultayın ve sayın Vekillerimizin göstermiş olduğu derin ve sıcak alâka bizleri cidden mütehassis etmiştir. Hürriyetimizin kazanılmasında ana vatanın göstermiş olduğu fedakârlığı gözönünde bulundurmamak diğer yardımları da yapılacağına emin bulunmaktayız. Esasen kanunları, ilham kaynakları, imanı ve ülkesü bir olan bir milletin birbirine yardım etmemesine imkân yoktur.

Hatayın ana vatanın yüksek yardımıyla bü-

tüm milletimizin arzu ettiği şekle ve gayeye en kısa bir zamanda vasıl olacağına bütün imanımızla kani bulunmaktayız.

Arkadaşlar; Hatay sizindir. Oradaki bütün Hataylılar da emirlerinizi ifaya muntazır bir kıtadır. (Alkışlar).

Hataylılar kendilerini ayrı bir devlet olmaktan ziyade ana vatanın bir vilâyeti olarak telâkki etmekte ve bu haklı düşüncesiyle de her zaman iftihar etmektedir. (Şürekli alkışlar.)

Bunu müteakip Genel Başkan Vekili, Başvekil Dr. Refik Saydam irat buyurdıkları aşğıdaki nutuklarıyla Kurultayı kapamışlardır.

**Genel Başkan Vekili Dr. Refik Saydam
(Başvekil)**

Büyük Kurultayın muhterem âzası,

Partimizin Beşinci Büyük Kurultayı, ruza nâmesindeki meselelerin müzakeresini muvafakiyetle bitirmiştir.

Büyük Kurultayın çalışma tarzı, deleger arkadaşlarımızın gösterdikleri ciddî ve samimî alâka, geçmiş ve gelecek yılların icraatı hakkındaki güzel düşünceleri, bilhassa arkadaşlarımızın milletimiz, memleketimiz için faydalı buldukları kanaat ve mütalealarını serbestçe ve isabetli bir tarzda izhar etmiş olmaları Parti mensuplarının devlet işlerini ne kadar yakından takip ve mürakabe ettiğine de güzel bir misal teşkil etti. Bu hal, Partimizin takdirini, Millî Şefimizin iftiharını tahrik eden, Parti hayatımızda olduğu kadar millî hayatımızda da kıymetli bir hatıra olarak kalacak mesut bir hâdisedir.

Kurultayımızın müzakerelerini yakından takip buyurmuş olan Değişmez Genel Başkanımız İsmet İnönü, müzakerelerin cereyan tarzından, delegelerin millet işlerinde gösterdikleri derin alâkadan, bilhassa vazifelerini büyük bir iktidar ve kifayyetle başarmaktan hakikaten iftihar duyduklarını size arza beni memur etmişlerdir. (Alkışlar).

Aziz arkadaşlarımızın bize vermiş oldukları bu güzel misal, bütün Parti teşkilâtımızın

vazifelerini yaparken gösterdikleri dikkat ve teyakkuzun canlı bir delili olmuştur.

Büyük Kurultay, Partimizin bütün hesaplarını inceden inceye tetkik ettikten sonra vermiş olduğu kararlar, Parti hesaplarının muntazam ve sarfiyatın usul ve mevzuata mutabık olduğunu, alâkahıların bu işlerdeki dikkat ve itinasını tebarüz ettirdi.

Köy ve mahalle kongrelerinden bölge nahiye, kaza ve vilâyet kongrelerinin toplanmasından geçen, Büyük Kurultayın müzakere mevzularının en mühimmini teşkil ve yurdumuzun bütün ihtiyaçlarını ihtiva eden dilek ve şikâyetler hakkında almış olduğu kararlar, izhar etmiş olduğu temenniler; bütün memlekette dikkat ve alâka celbeden, Parti hükümetlerinin müstakbel icraatında rehber olmak mahiyetini mahfuz tutan isabetli, faydalı kararlar olarak tecelli etmiştir.

Büyük Kurultayın yeniden gözden geçirilmiş olduğu Parti programı da, Parti hükümetlerine halde ve istikbalde takip edecekleri en isabetli yolu göstermiş oldu.

Büyük Kurultayın, yeni hükümler de ilâve etmek suretiyle kabul etmiş olduğu nizamnamemiz; Partililer arasında samimiyet ve bağlılığı kuvvetlendirecek milletimizin teşkilâtımıza karşı muhabbet ve alâkasını artıracak esasları ihtiva etmektedir.

Nizamnamenin yeni hükümlerine göre teşkilî karar altına alınan Meclis Müstakil Grupunun, millî mürakabe cihazlarımızı takviye edecek ve bu bakımdan aziz milletimiz için bir teminat hazırlıyacak mahiyette olduğu kadar, Cümhuriyet hükümetlerine de esaslı yardımlarda bulunacağına samimiyetle inanmaktayız.

İhdas etmiş olduğumuz, daimî teftiş teşkilâtının Parti ve Halkevleri faaliyetini teşvik, tanzim ve mürakabe edecek müfit bir cihaz olacağına da şüphe etmemekteyiz.

Aziz arkadaşlarım,

Hal ve istikbal için en musip kararları almak, Partimizin değişmez bir vasfıdır. Alınmış olduğumuz kararlar daima büyük milleti-

miş, aziz vatanımız için mesut neticeler vermiştir.

Halkımızın bütün tabakaları, ideallerini tahakkuk ettiren unsurları, Kurultayımızın kararlarında aramışlar ve bulmuşlardır.

Beşinci Büyük Kurultayca alınan kararların da aynı kıymet ve isabette olduklarında hiç şüphemiz yoktur. Her imkândan istifade ederek bunları tahakkuk ettirmenin hükümetlerimiz için milli ve mukaddes bir vazife olduğunu söylemekle en büyük hazrı duyarım.

Partimizin, mazideki ağır şartlara rağmen memleketin yükselmesi yolunda aldığı mesafe-

leri gözönüne getirdikçe; istikbalde de milletimize ve vatanımıza daha parlak hizmetler göreceğine büyük imanımız vardır.

Büyük milletimizin muhabbeti, Büyük Millet Meclisimizin rehberliği, Milli Şefimizin cihan değer yardım ve müzahareti bu ümit ve imanımızın en büyük teminatıdır. (Alkışlar).

Hepinizi hürmetle, muhabbetle selâmlarım.

Cümhuriyet Halk Partisinin Beşinci Büyük Kurultayını kapıyorum. (Şiddetli alkışlar).

Kapanma saati

10.30

